

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ
КРИМІНОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ

Вісник
Кримінологічної асоціації України

АКТУАЛЬНІ
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ
У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 20-річчю заснування кафедри
кримінального права та кримінології
Харківського національного університету
внутрішніх справ
12 травня 2012 року

Том II

Харків
2012
1

УДК
ББК67.308
В 38

*Друкується відповідно до рішення правління
Кримінологічної асоціації України*

В 38

Вісник Кримінологічної асоціації України ; Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції, присвяченої 20-річчю заснування кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ 12 травня 2012 року / МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Том 2. – Х. : Золота миля, 2012. – 298 с.

Матеріали науково-практичної конференції висвітлюють широке коло актуальних проблем наук кримінального права та кримінології у світлі трансформації національної правової системи та кримінальної юстиції в цілому.

Другий том представляє наукові повідомлення курсантів, студентів та слухачів, присвячені проблемам протидії та боротьби зі злочинністю, забезпечення громадського порядку, удосконалення національного законодавства, його наближення до країн Європейських стандартів.

Для науковців, правоохоронців-практиків, слухачів, курсантів та студентів.

УДК
ББК

Публікації наведено в авторській редакції.

**Оргкомітет не завжди поділяє погляди
авторів публікацій.**

© Кримінологічна асоціація України, 2012

Зміст

Багрій Артем Олександрович РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИННОГО ТА ЗАКОННОГО НАКАЗУ АБО РОЗПОРЯДЖЕННЯ	11
Бакуменко Станіслав Михайлович ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАЦІЮ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ	13
Балан Артур Ігоревич ЩОДО ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ	17
Беспала Таміла Сергіївна ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ НА ҐРУНТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ, РАСОВОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ВОРОЖНЕЧІ АБО РОЗБРАТУ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ОБТЯЖУЄ ПОКАРАННЯ	20
Бідамірчі Кирил Ігоревич З'ЯСУВАННЯ ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ СТ. 203-2 КК УКРАЇНИ «ЗАНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ»	23
Білозор Олександр Петрович ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО, ВЧИНЕНЕ НА ЗАМОВЛЕННЯ	25
Білоног Олександр Олегович ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 152 ТА 154 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	27
Бобир Максим Юрійович СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОСАДОВА ОСОБА» ТА «СЛУЖБОВА ОСОБА»: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ	30
Буряк Катерина Михайлівна ДО ПИТАНЬ ПРО БОРТЬБУ З ТЕРОРИЗМОМ	35
Бутова Людмила Миколаївна ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ	38
Буяло Олег Іванович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ ІНШИХ КРАЇНАХ	41
Ващенко Юлія Юріївна СПРОБИ ЗАКОНОДАВЦЯ ВПЛИНУТИ НА СИСТЕМУ ПОКАРАНЬ	44
Вертелецький Роман Сергійович	

ПРО ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 69 КК УКРАЇНИ ЗА НАЯВНОСТІ ОБСТАВИН, ЩО ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ	46
Власійчук Христина Мирославівна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА РІЗНИХ КРАЇН ЩОДО ХАБАРНИЦТВА	49
Гаврилюк Валерія Вікторівна ДО ПИТАННЯ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ЗМІСТУ ЗАКОНОДАВЧОГО ТЕРМІНА «МІСЦЕ РОЗПУСТИ»	52
Геворкян Ашот Арташевич КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	54
Григораш Марина Анатоліївна МЕДИЧНА ПОМИЛКА ЯК ДЕФЕКТ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ	57
Грищенко Марк В'ячеславович ОЗНАКИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНУ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ	60
Гудименко Юлія Олександрівна ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ	63
Делов Віталій Вікторович ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН(КОМП'ЮТЕРІВ), АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ, КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ ЧИ МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ (СТ. 361 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)	66
Драгун Максим Миколайович РОЗМЕЖУВАННЯ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ ТА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛІЯ ЖИТТЯ СТАНІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	69
Дудка Олена Вікторівна ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ ВІД СПІВУЧАСТІ	72
Євтушенко Ганна Борисівна НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА ТА ХАБАР У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ	75
Єрмаченкова Юлія Володимирівна ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ОЧИМА МАЙБУТНЬОГО ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА МЛЩІІ	77

Жидик Вадим Володимирович НЕОБХІДНА ОБОРОНА ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ: ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО-НЕБЕЗПЕЧНОГО ПОСЯГАННЯ	80
Задорожня Вікторія Олександрівна ГОТУВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК ПІДСТАВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	82
Закренична Наталія Олександрівна ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОМИЛКИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	84
Зеленецький Олександр Сергійович УМИСНЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ТЯЖКОСТІ ЧИ ЛЕГКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ ЗАПОДІЯНЕ ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ АБО ПЕРЕВИЩЕННІ ЗАХОДІВ НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ	87
Зібарева Ксенія Юрївна КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ОРГАНІЗАТОРА ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ УТВОРЕНОЇ З МЕТОЮ ТЕРОРИЗУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	90
Зубенко Ярослав Миколайович МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ	91
Іващенко Олег Валерійович ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ ЯК ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТА	94
Калашникова Юлія Олександрівна ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	97
Калугіна Крістіна Михайлівна СУБ'ЄКТ НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ	100
Калюта Олександр Олександрович АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	102
Каразейська Євгенія Дмитрівна МЕДИЧНА ПОМИЛКА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ: КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	105
Касьян Ростислав Олександрович ДЕЯКІ СПІРНІ ПИТАННЯ ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ЗГВАЛТУВАННЯ	109

Кібальчич Іван Родіонович КАЗУС (ВИПАДОК) ЯК ФОРМА ВИНИ	112
Ковальчук Вікторія Анатоліївна УМИСНЕ ВБИВСТВО З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ	115
Ковилін Віталій Олександрович ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ В СТАНІ СП'ЯНІННЯ, ВИКЛИКАНОГО ВЖИВАННЯМ ОДУРМАНЮЮЧИХ РЕЧОВИН	118
Комарчук Ганна Феліксівна ПОНЯТТЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ	121
Корецька Юлія Валеріївна СУТНІСТЬ МЕТИ ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	124
Корнієць Павло Юрійович АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСТВА	127
Корнійчук Катерина Олександрівна ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ УКРАЇНИ	129
Коровко Неля Володимирівна ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ	132
Кунченко Артем Вадимович ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ, ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	135
Курбатов Ростислав Олегович ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ АМНІСТІЇ	138
Куц Анна Володимирівна ВІК ОСОБИ ЯК ОЗНАКА СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ	141
Кучков Артем Олександрович ОСОБЛИВОСТІ БОРОТЬБИ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ	144
Лисюк Аліна Олександрівна РОЗМЕЖУВАННЯ БАНДИТИЗМУ ВІД РОЗБОЮ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ	147
Лисюк Аліна Олександрівна ОСОБИСТІТЬ СЕРІЙНОГО СЕКСУАЛЬНОГО ВБИВЦІ: ОЗНАКИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ	150

Литвинчук Віталій Петрович СМЕРТНА КАРА ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ: ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО – КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ	153
Львов Артем Ігорович ДЕРЖАВНА ЗРАДА – ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	157
Майстренко Людмила Владиславівна ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ	160
Мартинюк Олена Олегівна СПОСОБИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 212 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	163
Момчева Євдокія Михайлівна ПОНЯТТЯ ПРОБАЦІЇ	166
Мошенська Вікторія Олександрівна ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ВІД ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ	169
Недовізій Ярослав Юрійович ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	173
Ніколаєнко Анна Миколаївна АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ	175
Ніфталієва Айшен Паша кизи КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ ЗА МУСУЛЬМАНСЬКИМ ПРАВОМ	178
Овдієнко Ганна Володимирівна ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	182
Оганян Гайк Володимирович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗІВАЛТУВАННЯ	184
Ольваніка Вікторія Вячеславівна ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕВТОНАЗІЇ В УКРАЇНІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	187

Орлівська Ольга Геннадіївна ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ВИКОРИСТАННЮ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ	190
Позаненко Олександр Юрійович ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ФОРМА СПІВУЧАСТІ	192
Пташник Інна Володимирівна ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ВІКТИМНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ	195
Пустовіт Олександр Анатолійович ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ВІД ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ	199
Пустовіт Юлія Дмитрівна КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЯДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	202
Ребенок Сергій Анатолійович МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОМП'ЮТЕРНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	205
Річко Олена Олександрівна ГРОМАДСЬКІ І ВИПРАВНІ РОБОТИ ЯК ВИДИ ПОКАРАННЯ	208
Саган Володимир Юрійович ГІПНОЗ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ	211
Семижонов Сергій Миколайович ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В МІСТІ ХАРКОВІ: ГЕНЕЗА ТА СУЧАСНИЙ СТАН	213
Смоляк Юлія Сергіївна СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ ОЧИМА МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	216
Сюсюкало Володимир Валерійович РЕЙДЕРСТВО: ПОНЯТТЯ, СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ, ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ	219
Сюсюкало Володимир Валерійович ПРОБЛЕМА ХАБАРНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ	221
Терновський Олександр Олександрович ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ГУМАНІЗАЦІЮ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	223

Тимошенко Тетяна Романівна СПІРНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЯКІ СТАТЕВІ ЗЛОЧИНИ	226
Тимченко Ярослава Олександрівна ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ ТА ОДЕРЖАННЯ ХАБАРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	229
Тускаєв Чермен Таймуразович ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	232
Хомич Катерина Володимирівна ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	235
Цима Віта Олександрівна ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ	239
Чемеренко Богдана Анатоліївна ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОБОЇВ, МОРДУВАНЬ ТА КАТУВАНЬ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	241
Чепурко Петро Григорович ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ РОЗБОЮ, ПОЄДНАНОГО З ВБИВСТВОМ ВІД УМИСНОГО ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ	245
Черненко Дмитро Русланович ДО ПИТАННЯ ЗНИЖЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	248
Черниш Дмитро Олександрович ДЕЯКІ АСПЕКТИ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ	250
Шаповалова Марина Володимирівна ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ГІДНА АЛЬТЕРНАТИВА СМЕРТНІЙ КАРІ	253
Шваля Світлана Анатоліївна ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН	256
Шевчук Юлія Вікторівна ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТА ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ	258

Шиляка Юлія Сергіївна ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРИМУШУВАННЯ» ТА «НАСИЛЬСТВО» В КОНТЕКСТІ СТ. 373 КК УКРАЇНИ	261
Шульженко Юлія Олегівна ПРОБЛЕМА НЕОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ	264
Ющик Вадим Володимирович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ВИКОНАННЯ ЗЛОЧИННОГО НАКАЗУ ЧИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ	267
Якименко Віолетта Юріївна ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗДІЙСНЕННЮ РЕЛІГІЙНОГО ОБРЯДУ	269
Янчук Олександр Миколайович КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ (СТ. 147 КК УКРАЇНИ), ВІДМЕЖУВАННЯ ЦЬОГО ЗЛОЧИНУ ВІД СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ	272
Яроменко Анастасія Степанівна ПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ	275
Ясенцев Дмитро Вадимович ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТЕРРОРИЗМ ТА ЗЛОЧИН ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	277

Багрий Артем Олександрович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки
Харківського національного університету внутрішніх справ.

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИННОГО ТА ЗАКОННОГО НАКАЗУ АБО РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Обрана мною тема є досить актуальною у наш час, тому що виконуючи кожен день накази керівництва можна навіть не помітити, що накази поступово переходять «межу дозволеного».

Метою моєї роботи є розроблення чіткого розмежування наказів або розпоряджень начальства на злочинні та законні.

Згідно статті 3 Дисциплінарного статуту ОВС України: «начальником є особа, яка має видавати накази та розпорядження». [1]

Терміни «наказ» та «розпорядження» фактично є синонімами. Крім того, визнано, що термін «наказ» є родовим щодо інших актів управління. Наказ (розпорядження) — це акт управління, виданий уповноваженою службовою особою, який приписує певній особі (групі осіб) вчинити обов'язкову для неї (них) певну дію чи бездіяльність. [2, с. 120]

Згідно абзацу 3 статті 4 Дисциплінарного статуту ОВС України: «у разі одержання наказу від старшого прямого начальника підлеглий зобов'язаний виконати його та повідомити про це свого безпосереднього начальника. Накази повинні бути законними, зрозумілими і виконуватися беззаперечно, точно та у визначений строк». [1]

Тобто, виконання наказів та розпоряджень керівництва є пріоритетним обов'язком підлеглих працівників міліції.

Але що ж робити, якщо наказ або розпорядження командира порушує закон? Адже, за невиконання наказу або розпорядження працівники ОВС несуть дисциплінарну відповідальність і, нерідко, дуже важко доказати неправомірність наказу керівництва. Так, звичайно не треба забувати про норми нормативно-правових актів, що містять виправдовувальні диспозиції щодо невиконання злочинних наказів. Так, наприклад, Законодавець у Конституції України у статті 60 закріпив норму, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази; за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність. [3] У Кримінальному Кодексі України визначив у частині 3 статті 41, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний

наказ або розпорядження.[4] У Дисциплінарному статуті ОВС України у 7 абзаці статті 4 притягує до відповідальності осіб, які віддали чи виконали наказ, який суперечить закону чи невиконання за правомірною наказу. [1]

У своїх дослідженнях українські правознавці не дійшли чіткого визначення, що саме має містити поняття «злочинний наказ (розпорядження)». Проте явно злочинним слід вважати наказ, злочинний характер якого очевидний, зрозумілий як для того, хто його віддає, так і для того, кому він адресований, а також для інших осіб, тобто видимий характер протиправності диспозиції наказу чи розпорядження. Із самого визначення «злочинний наказ (розпорядження)» видно, що при виконанні даного наказу підлеглий фактично вчиняє злочин. Тому слід брати за основу при кваліфікації злочину диспозиції статей Особливої частини ККУ.

За видання злочинного наказу або розпорядження начальник органу або підрозділу внутрішніх справ понесе відповідальність за статтею 364 ККУ - зловживання владою або службовим становищем, адже начальник явно усвідомлює протиправність свого наказу. [4]

За виконання злочинного наказу або розпорядження працівник міліції може понести кримінальну відповідальність лише за статтею 365 ККУ - перевищення влади або службових повноважень, адже особа, виконуючи наказ керівництва, перебуває при виконанні своїх службових обов'язків, а, головне, діє свідомо. [4]

Варто також наголосити на тому, що одним із головних принципів кримінального права України є – «незнання законів не звільняє від відповідальності».

Як зазначалося раніше, Законодавець у статті 41 ККУ звільняє від кримінальної відповідальності осіб, які відмовилися від виконання явно злочинного наказу або розпорядження. [4] Тобто, особа повинна усвідомити протиправність наказу керівництва.

У коментарі до Конституції України науковці привели цікаві пояснення: «Злочинний зміст наказу (розпорядження) повинен бути очевидним, явним для особи, якій він адресований. Кримінальна відповідальність особи, яка виконала явно злочинний наказ, залежить від того, чи усвідомлювала вона злочинний характер наказу (розпорядження)». [5, с. 293]

Згідно абзацу 1 статті 3 Закону України «Про міліцію»: «Діяльність міліції будується на принципах законності, гуманізму, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами, громадськими організаціями й населенням», а також статті 4 цього ж закону: «Правою основою діяльності міліції є: Конституція України, цей

Закон, інші законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, Загальна декларація прав людини, міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку» можна зробити висновок, що кожен атестований працівник міліції України повинен знати законодавчі акти України на основі яких він здійснює свої права та обов'язки. [6]

Тому варто подумати перед виконанням наказу, чи не є він протиправним, адже працівники міліції повинні знати законодавство України.

Саме зрозумілість злочинності наказів та розпоряджень призведе до зниження свавілля та злочинності в органах внутрішніх справ.

З вищевикладеного можна зробити наступні висновки.

Законний наказ (розпорядження) – це управлінський акт, що виданий уповноваженою службовою особою, який приписує певній особі (групі осіб) вчинити обов'язкову для неї (них) певну дію чи бездіяльність.

Злочинний наказ (розпорядження) - це акт, що містить ознаки управлінського характеру, але у своїй диспозиції містить злочинний характер, який зрозумілий для того, хто його віддає або отримує.

Список використаних джерел:

1. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ затверджений Законом України від 22 лютого 2006 року № 3460-IV. 2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т. – Т. 1 / За заг. ред. П.П. Андрушко, В.Г. Гончаренко, Є.В. Фесенка. – 3-тє вид. перероблене та доп. – К.: Алєрта; КНТ; Центр учбової літератури. – 2009. – 964 с. 3. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. 4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року N 2341-III. 5. Конституція України. Науково-практичний коментар / Автор. колектив: д-р юрид. наук Авер'янов В. Б.; канд. юрид. наук Батанов О. В.; д-р юрид. наук Баулін Ю. В. та ін. – Харків, «Право» 2003. – 805 с. 6. Закон України «Про міліцію» від 20 грудня 1990 року N 565-XII.

Бакуменко Станіслав Михайлович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ.

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Кондратов Д.Ю.

ДО ПИТАННЯ ПРО ІНФОРМАЦІЮ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ

Вивчення предмета злочину сприяє більш глибокому і правильному з'ясуванню сутності об'єкта злочину, його конкретизації. Багато які кримінально-правові норми сконструйовані таким чином, що об'єкт

кримінально-правової охорони у них не названий. В подібних випадках його з'ясуванню сприяє вказівка на предмет злочину.

Вивченню предмета злочину приділялося достатньо уваги, проте цю проблему визнають однією з найбільш суперечливих і мало вивчених в науці кримінального права. Найбільш вдалі на сьогоднішній день критерії відмежування предмету як структурного елемента суспільних відносин від предмета злочину і предмета злочинного впливу запропоновані В.Я. Тацієм, точку зору якого розділяє більшість вчених [1, с. 32-45]. Відносно самого ж визначення предмета злочину досі тривають наукові дискусії. До найбільш розповсюджених точок зору з цього питання, на наш погляд, можна віднести наступні.

Так, ще за часів кримінально-правової науки радянських часів О.М. Трайнін вважав, що «предмет злочину – це ті речі, у зв'язку з якими чи з приводу яких здійснюється злочин, але у відмінності від об'єкта злочину предмету не заподіюється шкода» [2, с. 178-179]. Трохи пізніше, М.І. Загородніков стверджував, що «предметами злочину необхідно вважати ті речі матеріального світу, впливаючи на які суб'єкт наносить шкоду об'єкту злочину» [3, с. 56-58].

У свою чергу, М.І. Панов, розглядаючи предмет злочину, прийшов до висновку, що «предмет злочину – це предмети, речі матеріального світу, що виступають матеріальною формою вираження (субстратом) суспільних відносин або необхідною умовою, передумовою чи свідченням існування і нормального функціонування суспільних відносин, охоронюваних кримінальним законом від злочинних посягань» [4, с. 72].

Таким чином, більшість авторів підручників з кримінального права як за радянський період, так і до сьогодні під предметом злочину розуміють «будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діяч особи ознак конкретного складу злочину» [5, с. 100].

Проте, останні наукові дослідження показують тенденцію до розширення визначення предмета, що зумовлено появою у складах злочинів нових самостійних ознак, зокрема електричної і теплової енергії, інформації тощо. Так, О.Е. Радутний запропонував визнати предметом злочину також «інші явища об'єктивного світу (інформацію, енергію тощо), з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діянні особи ознак складу конкретного злочину» [6, с. 5-6]. Далі, у спеціальному науковому дослідженні предмета злочину, проведеному Є.В. Лашуком, обґрунтовується необхідність «розширення меж поняття матеріальності предмета злочину», які визначаються як «можливість сприйняття людиною тих чи інших матеріальних утворень

(матеріальних цінностей) за допомогою органів чуття або фіксування їх спеціальними технічними засобами». У контексті такого підходу автор визнає можливим визнати предметом злочину, зокрема, інформацію, електричну, теплову та інші види енергії, в окремих випадках – органи, тканини, кров людини [7, с. 4].

С.О. Орлов, у свою чергу, зазначає, що «визнання інформації (у тому числі комп'ютерної) предметом злочину є необхідністю сьогодення, умовою правильної кваліфікації та визначення сутності злочинів, у яких вона фігурує». Далі він приходить до висновку, що «предметом злочину можуть бути не тільки речі (матеріальне), але й інформація – не матеріальне явище об'єктивного світу. Та в реальному бутті інформація завжди пов'язана з яким-небудь носієм» [8, с. 81, 84].

Подібної точки зору притримується багато сучасних дослідників з кримінального права, зокрема М.В. Анчукова, О.П. Горпинюк, Д.Ю. Кондратов, О.С. Самойлова та інші [9, с. 583; 10, с. 233; 11, с. 74; 12, с. 187].

Отже, із визначень предмета злочину, які існують в науці кримінального права, можна виділити наступні ознаки предмета злочину: по-перше, предмет злочину – це речі матеріального світу, по-друге, предмет злочину є матеріальним приводом існування певних суспільних відносин, по-третє, предмет злочину зазнає певний злочинний вплив, по-четверте, предмет злочину прямо зазначений в законі про кримінальну відповідальність або безпосередньо впливає з тексту закону. Спробуємо з'ясувати, чи притаманні вищенаведені ознаки такому предмету злочину як інформація.

Якщо розглядати першу ознаку предмету злочину, то можна сказати, що визнання інформації річчю матеріального світу є дискусійним, тому що інформація не є річчю, що існує самостійно, вона завжди пов'язана з будь-яким матеріальним носієм. Суспільні відносини, які виникають в інформаційній сфері, охороняються законом про кримінальну відповідальність у зв'язку з тим, що суб'єкт, впливаючи саме на інформацію, наносить шкоду об'єкту, тому в таких злочинах матеріальний носій інформації не може бути предметом злочину [11, с. 74; 12, с. 186]. У злочинах, де інформація зазнає злочинного впливу, мова йде про її якісну характеристику, а тільки потім про її зовнішню форму, що виражається в матеріальному носії. Якщо ж матеріальний носій інформації є матеріальним приводом існування інших суспільних відносин, наприклад, суспільних відносин власності, то в такому разі ці злочини потребують додаткової кваліфікації за відповідною статтею Особливої частини КК України.

Розглядаючи другу ознаку предмету злочину, можна відмітити, що інформація характеризується своїм змістом, об'ємом, кількістю, правдивістю, вірогідністю, повнотою, точністю, надійністю. Саме ці ознаки визначають певну цінність інформації для окремих суб'єктів інформаційних відносин. Згідно зі ст. 39 Закону України «Про інформацію» інформація може бути об'єктом товарних відносин, тому її можна визнати матеріальним приводом існування інформаційних суспільних відносин [13].

Інформація відповідає і третій ознаці предмету злочину, тому що на інформацію, як і на інші предмети злочину, направлено злочинний вплив, такий як незаконне порушення її конфіденційності, збирання, зберігання, передача, розголошення, використання тощо. Також предметом злочинів, які посягають на інформаційні відносини, може бути визнана не будь-яка інформація, а лише та, яка прямо вказана в законі про кримінальну відповідальність, що відповідає четвертій ознаці предмета злочину.

Таким чином, на нашу думку, можна погодитися з точкою зору тих науковців, які стверджують, що предметом злочину слід вважати не тільки речі матеріального світу, а і певні об'єктивно існуючі явища, зокрема й інформацію.

Список використаних джерел:

1. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Тацій. – Х.: Вища школа, Изд-во при ХГУ, – 1988. – 196 с. 2. Трайнин А. Н. Общее учение о составе преступления / А. Н. Трайнин. – М.: Госюриздат, 1957. – 363 с. 3. Загородников Н. И. Советское уголовное право: Общая и Особенная части / Н. И. Загородников. – М.: Юрид. лит., 1975. – 568 с. 4. Панов Н. И. Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву / Н. И. Панов // Проблемы правоведения. Республиканский межведомственный научный сборник. – 1984. – Вып. 45. – С. 68–72. 5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., переробл. і допов.]. – Х.: Право, 2010. – 456 с. 6. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочину): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. Е. Радутний. – Х., 2002. – 21 с. 7. Лашук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / Є. В. Лашук. – К., – 2005. – 20 с. 8. Орлов С. О. Комп'ютерна інформація як предмет злочину / С. О. Орлов // Право і безпека. – 2005. – Т. 4. – № 1. – С. 81–85. 9. Анчукова М. В. Поняття таємниці у Кримінальному кодексі України та її види / М. В. Анчукова // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2007. – Вип. 38. – С. 582–587.

10. Горпинюк О. П. Інформація як предмет складів злочинів, що посягають на приватність / О. П. Горпинюк // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 229–234 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gorppn.pdf>. 11. Кондратов, Д. Ю. Порухення таємниці кореспонденції (коментар до статті 163 КК України) / Д. Ю. Кондратов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1 (48). – С. 71–79. 12. Самойлова О. С. Конфіденційна інформація, що є власністю держави, як предмет злочину / О. С. Самойлова // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2004 – Вип. 27. – С. 185–188. 13. Про інформацію: Закон України № 2657-ХІІ від 02 жовтня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Балан Артур Ігоревич,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шевчук Т. А.

ЩОДО ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Існування організованої злочинності в Україні визнано цілком офіційно. Так Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначає організовану злочинність «як сукупність злочинів, вчинених у зв'язку із створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань» (ст. 1 вказаного Закону) [1].

Статистичні дані Міністерства внутрішніх справ України свідчать про збільшення кількості організованих груп і злочинних організацій, та, відповідно, злочинів вчинених в їх складі. Так, якщо у 2009 році було виявлено 379 організованих груп і злочинних організацій, то у 2010 році їх вже було виявлено 397 (динаміка складає 4,7%).

Організована злочинність являє собою один із найскладніших та найнебезпечніших видів злочинності, що може посягати одночасно на економічні, політичні, правові і моральні сфери суспільства внаслідок розгалуженості сфер її злочинної діяльності [2, с. 91].

З огляду на складність, розгалуженість, небезпечність даного виду злочинності, негативні тенденції, якими він характеризується, одним із основних, стратегічних завдань держави (в особі спеціально уповноважених на це органів) має стати вироблення найефективніших і найдієвіших заходів протидії даному виду злочинності. Про актуальність та злободенність вирішення вказаного питання яскраво свідчить Указ Президент України «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 21 жовтня 2011 року

№ 1000/2011 [3], в якому в якості проблем, що потребують подальшого вирішення? зазначено, що нинішній стан криміногенної ситуації в державі свідчить про необхідність удосконалення заходів, спрямованих на нейтралізацію дії чинників, які зумовлюють організовану злочинність.

Протидія організованій злочинності передбачає реалізацію складного комплексу заходів, що здійснюються на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях.

Заходи загальносоціального характеру спрямовані, головним чином? на підвищення соціально-економічного розвитку суспільства, тим самим сприяти запобіганню організованій злочинності. До основних з них слід віднести:

подолання кризових явищ у різних сферах суспільного життя (економічній, політичній, психологічній, соціальній та ін.);

зниження податків для суб'єктів економічної діяльності і пільгове оподаткування тих, що займаються виробництвом і сприяють нормальному розвитку господарюючих структур;

перехід до розподілу державних замовлень через відкритий конкурс із публікацією його умов або вимог;

перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку;

запровадження ефективної системи збору податків, вигідної для законослухняних суб'єктів економіки і невідповідної для порушників закону через невідворотне застосування до них санкцій [2, с. 117];

запровадження обов'язкового декларування доходів представників влади, осіб, що займають керівні посади в органах місцевого врядування, а також службових осіб підприємств, установ та організацій державної і комунальної власності;

створення умов, що перешкоджають проникненню кримінальних елементів і їх ставлеників до органів законодавчої, виконавчої, судової влади і різкому зниженню їх впливу на діяльність основних інститутів держави;

забезпечення інформаційної прозорості процесу ухвалення рішень органів влади, використання ними бюджетних коштів, у тому числі через доступ до фінансових документів державних органів з боку недержавних організацій і засобів масової інформації;

розробка і здійснення антикримінальних і антикорупційних освітніх програм і кампаній з метою подолання пасивності суспільства в сприйнятті злочинності і корупції як загрози національної безпеки і базовим цінностям суспільства;

формування громадської думки з метою сприяння ефективній реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю;

висвітлення засобами масової інформації відомостей щодо стану організованої злочинності для об'єктивного інформування населення України про проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією.

Заходи спеціально-кримінологічного характеру передбачають, головним чином, здійснення правоохоронними органами системи заходів, безпосередньо спрямованих на усунення тих чинників, які впливають на підвищення рівня організованої злочинності. До них слід віднести:

знання реального стану й тенденцій організованої злочинності, обґрунтовані прогнозні оцінки;

виявлення та подальший облік осіб, схильних до вчинення злочинів (зокрема тих, що мають організований характер);

регіональні оперативно-профілактичні й цільові операції щодо виявлення та припинення "злочинських" сходок, діяльності "злочинців у законі", лідерів й активних учасників етнічних злочинних угруповань;

виявлення та ведення обліків діючих організованих груп і злочинних організацій та їх учасників;

проведення оперативних заходів з метою отримання відомостей стосовно тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі, та відповідно документування протиправної діяльності злочинних формувань;

проведення цілеспрямованих заходів щодо лідерів організованих груп з метою нейтралізації їх впливу на інших учасників групи [2, с. 118];

посилення заходів щодо виявлення та припинення діяльності організованих злочинних угруповань, сформованих за етнічною ознакою, угруповань, які займаються, зокрема, торгівлею людьми, організацією незаконної міграції;

підвищення ефективності запобіжних заходів, що використовуються спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю щодо організованих злочинних угруповань, які діють у сфері економіки;

оптимізація структури та штатної чисельності спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, запровадження вертикальної системи управління ними;

поліпшення стану інформаційного забезпечення діяльності, пов'язаної із протидією організованій злочинності, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій у зазначену діяльність;

удосконалення правової бази по боротьбі з організованою злочинністю;

підвищення рівня ресурсного та матеріально-технічного забезпечення спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю прогнозування тенденцій розвитку криміногенної ситуації, оціню-

вання ступеня небезпеки та масштабів організованої злочинності на національному, регіональному і міжнародному рівнях.

У протидії організованій злочинності необхідним є застосування комплексного підходу, який поєднував би політичну волю керівництва держави, концентрацію цілеспрямованих дій законодавчих та виконавчих органів державної влади всіх рівнів, правоохоронних органів та інших структур зацікавлених у підриві основ функціонування злочинних організацій.

Підводячи підсумок зазначеному вище, варто вказати, що зниження загального числа створених організованих груп, та, відповідно, злочинів, вчинених ними можливо лише при плановому, комплексному наступальному характері застосування загально – соціальних та спеціально – кримінологічних заходів протидії організованій злочинності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», від 30.06.1993 № 3341-ХІІ 2. Кримінологія (Особлива частина):навчальний посібник / Кол. авторів блага А.Б., Богатирьов І.Г., Давиденко Л.М. та ін. за загальною редакцією Бандурки О.М. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – 240 с 3. Указ Президент України «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 21 жовтня 2011 року N 1000/2011.

Беспала Таміла Сергіївна,

студентка 2 курсу юридичного факультету Харківського Національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Храмцов О.М.

ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ НА ҐРУНТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ, РАСОВОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ВОРОЖНЕЧІ АБО РОЗБРАТУ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ОБТЯЖУЄ ПОКАРАННЯ

Ст. 67 КК України серед обставин, що обтяжують покарання містить вчинення злочину з мотивів расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату (п. 3 ч. 1). Слід зазначити, що вказана обставина, внесена до числа тих, що обтяжують покарання не випадково, оскільки підвищена небезпечність протиправних діянь, що вчиняються на базі цих мотивів, безперечна. Як свідчить практика, злочини цієї категорії характеризуються тяжкими наслідками – великою кількістю жертв, знущанням над ними і особливою жорстокістю. Звичайно, все це обумовлює необхідність врахування судом вказаних обставин при призначенні покарання.

© Беспала Т.С., 2012

Хотілось би зауважити, що на сьогоднішній день вся світова спільнота цілком офіційно, на законодавчому рівні бореться з будь-якими діями, що спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі, та ненависті або розбрату. Маються на увазі дії, метою яких є значне посилення серед певних груп населення настроїв неприязні, почуття сильної ворожнечі та огиди до інших етнічних або расових груп чи конфесій, приниження позитивних якостей тієї чи іншої нації порівняно з іншими. Україна не є виключенням в цьому. У 2010 році викликала стурбованість іноземних посольств і представництв міжнародних організацій у Києві ціла низка нападів на туристів. Багато іноземних посольств зараз попереджають туристів про ризик расово вмотивованих нападів в Україні. У квітні 2010 року, з метою вирішення цієї проблеми Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародна організація з міграції (МОМ), організація "Амнесті Інтернешнл" та інші організації заснували координаційну групу під назвою "Ініціатива з питань збереження етнічної різноманітності". Група представила уряду низку рекомендацій щодо поліпшення законів та практики їх застосування. У відповідь на зовнішній тиск уряд створив в рамках існуючих міністерств спеціальні структури, які займаються питаннями расизму та ксенофобії. Незважаючи на всі ці заходи, офіційні особи продовжують заперечувати існування проблеми расової дискримінації, водночас допускаючи існування "побутового расизму" або "окремих інцидентів".

У листопаді 2010 року Комітет ООН з економічних, соціальних та культурних прав розглянув п'яту періодичну доповідь України з питань виконання ICESCR. Комітет висловив стурбованість "повідомленнями про зловживання з боку міліції та відмову у запровадженні ефективного захисту проти актів дискримінації та насильства, спрямованих на етнічні та релігійні меншини, насамперед ромів, кримських татар, шукачів притулку з Азії та Африки, а також мусульман та євреїв". Такі ситуації непоодинокі, що обумовлює актуальність посиленої кримінальної відповідальності за злочини вчинені на ґрунті національної, расової та релігійної ворожнечі або розбрату. Представники цієї організації наголошують на тому, виключення цих обставин із переліку таких, що обтяжують покарання, на жаль поки що було б передчасним ще й тому, що з даними обставинами часто межує і тісно пов'язане таке жахливе і антилюдське явище як тероризм [2; с.14].

Стаття 24 Конституції України проголошує, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими озна-

ками. Даною конституційною нормою заборонені, а статтею 161 КК України криміналізовані, зокрема: публічні підбурювання до вигнання за межі України або переселення в інші її регіони представників відповідних етнічних чи расових груп, розповсюдження матеріалів із завідомо неправдивими вигадками щодо таких груп, пропаганда расової, національної, релігійної винятковості або нетерпимості, наруга над певними історичними та культурними реліквіями національних меншин або титульної нації, заборона відзначення національних свят чи відправлення релігійних культів, знищення або пошкодження пам'ятників чи споруд, які являють собою релігійну або культурну цінність певної групи населення, примушування до відмови від своєї національності тощо. Діяння, умисно вчинені з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи, а також публічні заклики, виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких діянь з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів утворюють склад геноциду і потребують кваліфікації за відповідною частиною ст. 442 КК України. В основі расової, національної ворожнечі або розбрату лежать антинаукові погляди про неповноцінність людей певної раси, національності, а релігійної ворожнечі або розбрату - хибні уявлення про переваги одного віросповідання над іншим чи однієї конфесії над іншою всередині одного віросповідання.[1; с.87]

В основі расової та національної ворожнечі або розбрату лежать погляди про неповноцінність людей певної раси чи національності, а релігійної ворожнечі або розбрату — погляди про перевагу одного віросповідання над іншим чи однієї конфесії над іншою в межах одного віросповідання. Якщо саме ці погляди та уявлення щодо представників певної раси, національності чи адептів певної релігії або ненависть до них на цих підставах є мотивом вчинення злочину, це вважається як обставина, яка обтяжує покарання.

Окремо, хоча зупинитися на недостатності юридичного та змістовного тлумачення поняття «розбрат», що використовується у даній нормі. Якщо із визначеннями понять: національна ворожнеча, расова ворожнеча, релігійна ворожнеча все більш-менш зрозуміло. Вони не викликають особливих складностей ні в тлумаченні ні в правозастосувальній практиці, так: расова ворожнеча – це будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, засновані на ознаках раси. Расова ворожнеча порушує гідність людини. Національна ворожнеча – це поширена національна ненависть, ксенофобія, шовінізм, антисемітизм, дискримінація за ознакою національної належності; настрої неприязні, почуття сильної ворожнечі та приниження якостей тієї чи іншої нації

порівняно з іншими. Релігійна ворожнеча - міжконфесійна нетерпимість, негативне ставлення до представників релігій, конфесій, віросповідань чи до осіб, які не сповідують ніякої релігії; хибні уявлення про переваги одного віросповідання над іншим чи однієї конфесії над іншою всередині одного віросповідання. Поняття розбрату взагалі не має будь-якої чіткої дефініції ні в коментарях до КК ні в інших джерелах.

Викликає також зауваження визначення законодавця таких мотивів терміном «грунт». Воно, на наш погляд, суперечить окремим положенням особливої частини КК України зокрема ч. 2 ст. 115 і ч. 2 ст. 122 КК України. Пропонуємо п. 3 ч. 2 ст. 67 КК України викласти в новій редакції, а саме: «вчинення злочину з мотивів расової, національної чи релігійної ворожнечі».

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - [4-те вид., переробл. та доповн.]. - К.: Юридична думка, 2007. - 1184 с. 2. Правове реагування України на злочини з мотивів упередження / Представництво міжнародної організації з міграції в Україні; Американська асоціація юристів, Ініціатива з верховенства права; Єврейська Іммігрантська Благодійна організація; Регіональне Представництво УВКБ ООН в Україні, Білорусі та Молдові / Ініціатива з питань збереження етнічної різноманітності. Підгрупа з правових питань. — К., 2008. – 96 с.

Бідамірчі Кирил Ігорович,

студент 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук Лантінов Я.О.

З'ЯСУВАННЯ ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ СТ. 203-2 КК УКРАЇНИ «ЗАНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ»

Кримінальний кодекс України (далі - КК) було доповнено статтею 203-2 «Заняття гральним бізнесом» Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні» [1]. У свою чергу наведений нормативний акт було запроваджено у зв'язку з набуттям чинності Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні» [2].

Як відомо, головним засобом з'ясування ознак окремого складу злочинів є дослідження та аналіз тексту відповідної статті Особливої частини КК. Текстуально ст. 203-2 КК виглядає наступним чином: «Стаття 203-2. Зайняття гральним бізнесом

1. Зайняття гральним бізнесом -

© Бідамірчі К.І., 2012

карається штрафом від десяти тисяч до сорока тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального обладнання.

2. Ті самі дії, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за зайняття гральним бізнесом, -

караються штрафом від сорока тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального обладнання» [3].

У першу чергу слід відмітити, що враховуючи положення статті 12 КК у чинній редакції, злочини, що передбачаються ст. 203-2 КК слід відносити до особливо тяжких. Це у свою чергу обумовлює й актуальність проведення запропонованого дослідження, оскільки з'ясування підстав кримінальної відповідальності за заняття гральним бізнесом досі не знайшло наукового відбиття.

За типом диспозиції ч.1 ст. 203-2 КК відноситься, на перший погляд, до простих, проте необхідність використання положень Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» для коректного тлумачення терміну «гральний бізнес» свідчить про доцільність віднесення цієї диспозиції до бланкетних.

Дослідження преамбули Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» в якій вказано, що Закон запроваджує обмеження щодо здійснення грального бізнесу в Україні, виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захисту моральності та здоров'я населення, заборони використання власності на шкоду людині і суспільству [2], дозволяє зробити висновок, що безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених за допомогою ст. 203-2 КК «Зайняття гральним бізнесом» є моральність та здоров'я населення. Цей висновок, у свою чергу, може викликати питання про доцільність розміщення статті у Розділі «Злочини у сфері господарської діяльності» з огляду на те, що гральний бізнес зараз не визнається видом господарської діяльності.

Для з'ясування змісту об'єктивної сторони складу злочинів, передбачених за допомогою ст. 203-2 КК «Зайняття гральним бізнесом» слід звернутись до визначення «грального бізнесу» наданого у ст. 1 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» – «гральний бізнес - діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера». Отже, об'єктивну сторону названих злочинів можуть складати три види діянь: а) організація азартних ігор; б) проведення азартних ігор; в) надання можливості доступу до азартних ігор.

Місцем злочину слід вважати казино (реальні та віртуальні), гральні автомати, комп'ютерні симулятори, букмекерські контори, інтерактивні заклади (окрім віртуальних казино). Зважаючи на відсутність вказівки на ознаку наслідків, аналізований склад злочинів слід віднести до так званих «формальних».

Аналогічний підхід слід застосувати і при з'ясуванні змісту суб'єктивних ознак. Відсутність законодавчої вказівки на їх наявність, кількість та зміст, надає підстави застосувати положення Загальної частини КК та загально визнані теоретичні підходи. Отже, суб'єктом злочинів передбачених за допомогою ст. 203-2 КК «Зайняття гральним бізнесом» слід визнавати фізичних, осудних осіб, що на момент вчинення одного з вказаних діянь досягли віку 16 років. Суб'єктивна сторона характеризується однією обов'язковою ознакою – виною, яка має бути в умисній формі.

Кваліфікуюча ознака «...вчинені особою, раніше судимою за зайняття гральним бізнесом» пов'язана з інститутом множинності злочинів, а саме зі спеціальним рецидивом.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 28. – ст.253; 2. Про заборону грального бізнесу в Україні : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – ст.536; 3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

Білозор Олександр Петрович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Вапсва Ю.А.

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ВБИВСТВО, ВЧИНЕНЕ НА ЗАМОВЛЕННЯ

Основними завданнями, що постають перед юридичною наукою і державою, є забезпечення дотримання прав і свобод громадян. У статті 27 Конституції України зазначено: “Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини” .

На сьогодні широкого розповсюдження набули особливо небезпечні злочини, а саме: серійні вбивства, терористичні акти, вбивства на замовлення. Особливість суспільної небезпеки умисних вбивств, вчинених на замовлення, полягає в тому, що при вчиненні цього злочину

людина позбавляється найціннішого – життя.

На сьогоднішній день Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 07.02.2003 “Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров’я особи” говорить, що умисне вбивство вчинене на замовлення (п.11 ч.2 ст. 115 КК), - це умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника). Таке доручення може мати форму наказу, розпорядження, а також угоди, відповідно до якої виконавець зобов’язується позбавити потерпілого життя, а замовник - вчинити в інтересах виконавця певні дії матеріального чи нематеріального характеру, або ж не вчинювати їх.

Під умисним вбивством, вчиненим на замовлення на думку Горбачевського В. Я., розуміється позбавлення життя людини внаслідок угоди, досягнутої між двома сторонами, при цьому дана угода має містити усі елементи цивільно-правової угоди (предмет угоди, сторони угоди та зміст угоди). Крім того, багато науковців схиляються до думки, що вбивством на замовлення є суспільно небезпечне, умисне, передбачене кримінальним законом діяння, яке полягає у насильницькому, протиправному позбавленні життя людини особою, спеціально для цього найнятою.

На думку таких науковців як Пилипчук П. та Мельник М., під вбивством на замовлення треба розуміти таке вбивство, яке вчиняється виконавцем за дорученням особи (групи осіб), заінтересованої у позбавленні потерпілого життя, з метою одержання від замовника чи уповноваженої ним особи (осіб) за виконання замовлення певних вигод матеріального чи нематеріального характеру або з метою недопущення вчинення цими особами певних дій не на його користь.

Можна також погодитися з думкою О.І. Бородуліна, який, пропонує кримінально - правове визначення цього злочину, відзначає, що вбивство на замовлення є умисним вбивством, яке вчиняється за договором між його організатором та особою, як правило, особисто не зацікавленою у смерті конкретної людини, за винагороду, за участю (або без неї) посередника, за корисливих або інших інтересів організатора вбивства, на думку якого доцільно було б викласти п. 11 ч. 2 ст. 115 КК у такому вигляді - умисне вбивство, „вчинене з корисливих мотивів або на замовлення”.

У Кримінальному Кодексі РФ у пункті „з” ч. 2 ст. 105 йдеться про вбивство „из корыстных побуждений или по найму, а равно сопряженное с разбоем, вымогательством или бандитизмом”.

Крім того є питання що стосуються виконання вбивства на замовлення за наказом або розпорядженням. Перш за все, це вбивства, вчинені організованою групою. Тому не можна погодитися з думкою де-

яких авторів, які ототожнюють вбивства на замовлення і так звані вбивства „за наказом”, пов’язані з протистоянням угруповань між собою. У таких випадках замовлення може лише формально скидатися на угоду. Йдеться про наказ або вказівки (ті самі розпорядження), які виконуються не у зв’язку з якимись зобов’язаннями з боку замовника, а в силу того, що „виконавець задовго до надходження доручення на вбивство взяв на себе кілерські обов’язки відповідно до ролі, яку він виконує у злочинному угрупованні”.

Розглянувши думки зазначених вище вчених їх умовно можна поділити на дві групи:

1) вчені які вважають що вбивство вчинене на замовлення вчиняється тільки з корисливих мотивів;

2) вчені які вважають що вбивство вчинене на замовлення може вчинятись як з корисливих так і з інших мотивів, наприклад помсти.

Особисто я більше схилиюсь до другої думки так як мені здається, що не обов’язково при вчиненні вбивства на замовлення виконавець та замовник будуть керуватись корисливим, а не через ревності, помсту та ін.

Список використаної літератури:

1.Пилипчук П., Мельник М. Проблеми кваліфікації умисного вбивства, вчиненого на замовлення // Право України. - 2004. - № 2; 2. Горбачевський В.Я. Вбивства на замовлення: Кримінологічні ознаки. Науковий вісник УАВС 2001р.; 3. Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 07.02.2003 «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров’я особи»; 4. Бояров В.І. Деякі питання кримінально - правової характеристики умисних вбивств, вчинених на замовлення. - К. - Х., 2002р.

Білоног Олександр Олегович,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Пироженко О.С.

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 152 ТА 154 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

1. Характерною особливістю злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є те, що їх суб’єкти мають сексуальні мотиви, спрямовані на збудження чи задоволення статевого інстинкту. Дії, які утворюють об’єктивну сторону цих злочинів, завжди спрямовані на конкретного потерпілого [3, с. 176]. Небезпечність статевого злочинів визначається тим, що вони можуть потягнути за собою тяжкі наслідки,

шкідливо впливають на психіку і здоров'я потерпілої особи, нерідко призводять до розірвання шлюбу, сприяють розповсюдженню розпусти, знижують культурний рівень суспільства. На проблему викорінення насильства, в тому числі у сфері статевих відносин, звертають увагу й міжнародні організації [5, с. 1]. Правильна кваліфікація цих злочинів утруднюється відсутністю бажання у потерпілої особи в деталях описувати механізм злочинної дії через певні психічні наслідки (сором, страх зазнати повторного насильства, недовіра до правоохоронних органів та ін.). Вказане нерідко призводить до значних труднощів при розмежуванні здавалося б різних складів злочинів: замаху на зґвалтування, вчиненого з погрозою застосування насильства (ст. 15, ст. 152 Кримінального кодексу України (далі – КК)), та примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК).

2. Погроза насильством як спосіб вчинення зґвалтування – це залякування потерпілої особи застосуванням фізичного насильства за допомогою висловлювань, жестів, інших дій (наприклад, демонстрацією зброї чи предметів, що можуть бути використані для заподіяння тілесних ушкоджень). При цьому погроза повинна сприйматись як реальна, тобто у потерпілої особи має скластись враження, що, якщо вона протидіятиме гвалтівникові і не виконає його вимог, цю погрозу буде негайно реалізовано [4, с. 107].

Для визнання психічного насильства способом злочину, передбаченого ст. 152 КК, не має значення, чи мав винний насправді намір і фактичну можливість реалізувати висловлену ним погрозу. Адресатом погрози може бути не лише потерпіла, а й інші особи, наприклад, її близькі родичі (зокрема діти, батьки). Важливо, щоб психічне насильство мало за мету подолати чи упередити опір саме потерпілої особи.

3. Як протиправний психічний вплив примушування до вступу в статевий зв'язок за своїм змістом включає відкриту або завуальовану погрозу настання для потерпілої особи небажаних для неї наслідків матеріального, службового або особистого характеру (позбавити утримання або можливості проживати на житловій площі, звільнити з роботи, зменшити зарплату тощо). Дана погроза відрізняється за своїм змістом і характером від погрози при зґвалтуванні та насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом тим, що у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 154 КК, життя і здоров'я потерпілої особи або її близьких родичів не ставиться у небезпеку, а сама погроза загалом спрямовується у майбутнє. Воля потерпілої особи не придушється і повністю не ігнорується, хоч на неї і чиниться протиправний тиск.

4. Примушування до вступу в статевий зв'язок кваліфікується за ст. 154 КК за умови, що вплив на потерпілу особу здійснювався з використанням її матеріальної або службової залежності від винного, яка відіграє роль своєрідного засобу досягнення бажаного злочинного результату. Пропозиції вступити в статевий зв'язок, настійливі прохання, поєднані з обіцянками створити кращі матеріальні чи службові умови (наприклад, призначити на більш високооплачувану посаду), наданням подарунків і пільг, домагання, які не поєднуються з погрозами використати залежність і тим самим завдати істотних неприємностей і втрат, не утворюють складу злочину, передбаченого ст. 154 КК [1, с. 202, 203].

В літературі висловлені різні точки зору з питання про те, погрозу яким інтересам представляє матеріальна чи інша залежність потерпілої особи. Так, А. А. Піонтківський вважав, що примушування жінки може бути вчинене і шляхом застосування погроз, і шляхом обіцяння якихось вигод. Вказану позицію заперечує О. М. Ігнатов, який стверджує, що в даному випадку має місце не примушування жінки, а схиляння до вступу в статевий зв'язок. Необхідно погодитися з А. В. Корневою, яка вважає, що примушування має місце лише у тих випадках, коли винний погрожує утиском законних інтересів потерпілої, наприклад, звільненням з роботи, а не обіцяє надати пільги та переваги [2, с. 140, 141].

Інші способи впливу на волю потерпілої особи з метою схилити її до дій сексуального характеру не передбачені диспозицією ст. 154 КК.

5. Об'єктивна сторона замаху на зґвалтування, вчиненого з погрозою застосування насильства (ст. 15, ст. 152 КК), та примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК) різняться між собою, насамперед, моментом закінчення злочину. Перше діяння вважається закінченим з моменту початку статевого акту із погрозою застосування фізичного насильства. Якщо особа не вступила у самі статеві зносини, але виконала іншу частину об'єктивної сторони, то такі дії будуть кваліфікуватися як замах на зґвалтування. З цього виходить і судова практика. Злочин, передбачений ст. 154 КК є діянням з усіченим складом, і визнається закінченим з моменту здійснення на волю потерпілої особи психічного тиску з метою вступу у статевий зв'язок будь-яким способом.

6. Основною відмінністю психічного насильства досліджуваних складів є характер погрози (тиску, що здійснюється на потерпілу особу). При зґвалтуванні вона (погроза) спрямована на подолання волі потерпілої особи, бо саме зараз мають відбутися статеві зносини цих осіб, тобто в момент їх безпосереднього спілкування. Негативні наслідки, в разі відмови, для потерпілої також настануть одразу (в даний момент). При примушуванні (ст. 154 КК) психічне насильство виражається у погрозі спричинення негативних наслідків у майбутньому. Тобто

якщо потерпіла особа не вступить у статеві відносини з цією особою, то в майбутньому на неї чекають несприятливі наслідки (позбавлення матеріальної допомоги, можливості користуватися жилою площею – при наявній матеріальній залежності; позбавлення надбавок за працю, звільненням, переведення на нижче оплачувану посаду – при наявній службовій залежності). Таким чином, вважаємо, що головною відмінністю психічного насильства цих двох складів злочинів є часова межа (момент) настання негативних наслідків, при згвалтуванні – це у момент висловлення погрози, при примушуванні – погроза настання наслідків негативного характеру спрямована на майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Коновалов Н. Н. Уголовная ответственность за понуждения к действиям сексуального характера / Н. Н. Коновалов // Черные дыры в Российском законодательстве. – 2008. – № 1 – С. 201–204.
2. Коргутлова Т. А. Половые преступления: теоретические и практические аспекты / Т. А. Коргутлова // Современное право. – 2009. – № 10. – С. 138–142.
3. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / М. Й. Коржанський. – [вид. 3-є, доп. та перероб.] – К.: Атіка, 2007. – 592 с.
4. Кримінальне право України (Особлива частина) : підручник / Кол. автор.: А.В. Байлов, А.А. Васильєв, О.О. Житний та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова. – Х.: Вид-во ХНУВС, 2011. – 572 с.;
5. Лисько Т. Д. Кримінальна відповідальність за згвалтування (порівняльно-правовий аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Т. Д. Лисько; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2008. – 20 с.

Бобир Максим Юрійович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Байлов А.В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОСАДОВА ОСОБА» ТА «СЛУЖБОВА ОСОБА»: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ

Сьогодні в Україні приймається велика кількість нормативно-правових актів з тим, щоб гармонізувати національне законодавство із законодавством провідних країн світу. Запозичується позитивний досвід зарубіжних країн у регулюванні тих або інших сфер суспільного життя. Поряд із цим, у чинному законодавстві нашої країни непоодинокі випадки, коли положення одних нормативно-правових актів суперечать положенням інших нормативно-правових актів. Яскравим прикладом цього є вживання в нормативно-правових актах термінів «службова особа» й «посадова особа». Слід зазначити, що термін «посадова

особа» у чинному законодавстві вперше з'явився з прийняттям Закону України «Про державну службу» у 1993 році [1]. До того часу у законодавстві використовувалось поняття «службова особа». Поступово термін «посадова особа» набуває широкого використання. Так, у 1995 році Законом України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності посадових осіб» [2] вносяться зміни до Кримінального, Кримінально процесуального кодексів та Кодексу про адміністративні правопорушення щодо вживання терміну «посадова особа» замість «службова особа».

Слід зазначити, що в чинному законодавстві немає чіткого розмежування цих понять. Як слушно зазначає В. Мозоль «... ані Конституція України, ані чинне законодавство, вживаючи паралельно поняття «службова особа» та «посадова особа», фактично не дають підстав для їх категоріального розрізнення» [3, с.12]. Погоджуємося з думкою Р.Л. Максимовича про те, що в законодавстві ці поняття вживаються або паралельно, або ототожнюються, що створює проблеми для реалізації правових норм [4, с.177].

Для того, щоб з'ясувати смислове навантаження цих термінів і можливість їх ототожнення необхідно враховувати: (1) визначення поняття «службова особа» згідно з чинним кримінальним законодавством України; (2) погляди науковців щодо вживання понять «службова особа» та «посадова особа»; (3) положення нормативно-правових актів, в яких закріплене тлумачення цих термінів.

Акцентуючи увагу на законодавстві доцільним, на нашу думку, буде співвіднести поняття службової та посадової особи в різних галузях права, як от, наприклад, в кримінальному законодавстві (ст. 18 КК) службовими особами визначаються особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Крім того, службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для

іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів.

В конституційному праві службовою є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету[5; с.203].

В міжнародному праві розрізняють термін: 1) «консульська службова особа» – будь-яка особа, включаючи главу консульства, якій доручено виконання консульських функцій. Поняття «консульська службова особа» включає в себе також осіб, прикомандированих до консульства для навчання консульській службі (стажисти); 2) «консульська посадова особа» - особа, включаючи главу консульської установи, якій доручено виконувати консульські функції[6; с.185].

В цивільному праві для визначення службової особи застосовується відповідні юридичної особи, уповноваженої за законом вчиняти від свого імені правочини, спрямовані на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків[7; с.364].

Стосовно поглядів науковців, то варто зазначити, що в цьому питанні їхні погляди різняться. Існує думка, що поняття службової особи, надане в КК України, є винятково кримінально-правовим [8, с.9]. О. Круглов пропонує вважати цей термін кримінально-правовою формою вживання поняття «посадова особа» [9, с.50]. Крім того, деякі правники розглядають посадову особу як особу, яка працює в органах державної влади. Так, М. Іллічов, зазначає, що посадовими особами є службовці, які перебувають на політичній чи громадській службі [10, с.3]. Н. Янюк доходить до висновку, що в широкому значенні посадовою особою є особа, яка обіймає посаду в державному органі. Службовою ж є особа, яка в державних органах або підприємствах, установах та організаціях обіймає посаду, пов'язану з виконанням певних спеціальних повноважень. При цьому поняття «службова особа» Н. Янюк вважає ширшим за поняття «посадова особа» [11, с.7]. Подібної думки дотримується й Т. Корнева, яка вважає, наприклад, що поняття «службова особа митного органу» включає в себе поняття «посадова особа митного органу» [12, с.2]. Прибічником такого підходу є й С. Студенікін, який

зазначив, що посадові особи відрізняються від і інших службових осіб тим, що вони мають право здійснювати юридично значущі дії, які спричиняють правові наслідки [13, с.6]. Отже, узагальнивши позиції зазначених науковців, можна дійти висновку, що посадова особа є різновидом службової особи.

У чинному законодавстві також визначається поняття «посадова особа». Так, відповідно до Законів України «Про державну службу» та «Про місцеве самоврядування» [14] посадовою особою є особа, яка працює в державному органі, на яку нормативно-правовими актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих і консультативно-дорадчих функцій. Отже, як службові, так і посадові особи – це особи, які обіймають певну посаду. Службова особа виконує певні функціональні обов'язки, що передбачені штатним розкладом будь-якої структурної одиниці. Посадова ж особа, виходячи із змісту визначень, представлених у вищезазначених Законах України, виконує такі обов'язки, працюючи саме в державному органі. Отже, можна зробити висновок, що поняття «посадова особа» є вужчим за поняття «службова особа». Тобто, «посадова особа» є окремих видом «службової особи».

Положення кримінального законодавства низки іноземних держав також містять термін «должностное лицо». Ним позначаються особи, які обіймають відповідні посади в органах влади, місцевого самоврядування або державних установах (наприклад, КК Російської Федерації та Республіки Молдова). У кодексах цих держав зазначено, що такі особи наділені організаційно-розпорядчими й адміністративно-господарськими функціями, але є певна конкретизація місця їх роботи.

У вітчизняному законодавстві особи, які мають такі ж ознаки, визначені як «службові особи». У КК таких зарубіжних країн, як Республіка Білорусь та Республіка Болгарія терміном «должностное лицо» позначені особи, які виконують зазначені функції на підприємствах незалежно від форми власності. Такі особи в законодавстві України вважаються як посадові.

Слушною є думка М.І. Мельника щодо паралельного вживання термінів «посадова особа» і «службова особа», але при вживанні цих понять треба розмежовувати їх дійсний статус. Термін «посадова особа» слід використовувати в разі, коли передбачається відповідальність лише тих осіб, які виконують організаційно-розпорядчі й консультативно-дорадчі функції, працюючи в державному органі. Якщо йдеться про відповідальність будь-якої службової особи, то необхідно використовувати поняття «службова особа» [15, с.199].

Тож з метою усунення існуючих у законодавстві колізій стосовно розмежування понять «посадова особа» і «службова особа», доцільно

законодавчо закріпити таке уніфіковане визначення: «Посадова особа – це службовець, який з метою постійного чи тимчасового управління організаційною структурою і представництва її інтересів у зовнішніх відносинах наділений організаційно-владними повноваженнями і правомочний вчиняти службові юридичні дії». Отже, законодавче закріплення дефініцій «посадова особа» і «службова особа» надасть можливість усунути підміну цих понять у законодавстві та правозастосовній практиці.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 року N 3724-XII.
2. Закон України «Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності посадових осіб» від 11 липня 1995 року N 283/95-ВР;
3. Мозоль В.В. Адміністративно-правовий статус посадової особи податкової міліції: автореф. дис... канд. юрид. наук : Ірпінь, 2005.–38 с.
4. Максимович Р.Л. Поняття службової особи у кримінальному праві України / Р.Л. Максимович: монографія. – Л.: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2008. – 304с.
5. Серьогін В.О. Конституційне право України / В.О. Серьогін: навч. посібник. - Х.: ХНУВС, 2010. - 368 с.
6. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право : навч. посібник / Т.Л.Сироїд; МВС України, Харк. нац ун-т внутр. справ -Х. ХНУВС, 2009. 336 с.
7. Цивільне право. Практикум : навч. посібник / відп. ред.: Майданик Р.А., Кузнецова Н.С., Дзера О.В.; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К. : Всеукр. асоц. вид. "Правова єдність", 2008. - 624 с.
8. Круглов О.М. Доказування й докази в справах про адміністративні правопорушення посадових осіб: автореф. дис... канд. юрид. наук – Х., 2003.- 18с.
9. Бондаренко Д. Службова особа в інституті спеціального суб'єкта злочину // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. - №8. С. 56.
10. Іллічов М.О. Адміністративно-правове становище посадової особи органів внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. юрид. наук: - К., 2002. – 18с.
11. Янюк Н.В. Адміністративно-правовий статус посадової особи: автореф. дис... канд. юрид. наук: К. 2003. – 16с.
12. Корнева Т.В. Митний контроль в Україні: організаційно правові поняття: автореф. дис... канд. юрид. наук – К., 2003 – 16с.
13. Студеникин С.С. Советская государственная служба // Вопросы советского административного права. – М., 1949. – С., 2003. 18с.
14. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 6 жовтня 1998 року N 163-XIV.
15. Мельник М.І. Нові аспекти кримінальної відповідальності за посадові злочини // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення: матер. міжнар. наук. – практ. конф.(25-26 жовтня 2001 р., м. Харків). – К.; Х., 2002 – 305 с.

Буряк Катерина Михайлівна,

студентка 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Соболев О.І.

ДО ПИТАНЬ ПРО БОРТЬБУ З ТЕРОРИЗМОМ

Тероризм - це суспільне явище, яке охоплює різноманітні вияви терористичної діяльності і є політичним злочином. Обов'язковою ознакою, що відрізняє тероризм від карного злочину є ставлення до політики, питань влади, уряду, тобто механізмів соціального управління цивільним суспільством. При цьому не має значення, діють терористи на стороні існуючого уряду чи проти нього.

На сьогодні проблема тероризму є глобальною і потребує вирішення та постійного контролю над нею. Кожна держава прагне боротися з цим явищем, не виключенням є і Україна. Нормативно-правова база протистояння загрозам тероризму в Україні почала створюватися з часів проголошення незалежності країни та складається з підсистем норм прямого та опосередкованого регулювання. Вона охоплює нормативно-правові акти центральних органів всіх гілок влади, які знаходять свій подальший розвиток у нормативних актах місцевих органів влади, місцевого самоврядування та інших державних відомств.

Реалізація законодавчих норм антитерористичного спрямування забезпечує цілеспрямовану діяльність уповноважених органів сектору безпеки, сприяє стабілізації криміногенної ситуації, для якої характерний терогенний потенціал.

В нашій державі дане питання регулюється низкою нормативно-правових актів: Конституція України, Постанова ВРУ «Про концепції національної безпеки», Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України», «Про ефективність функціонування системи запобігання злочинним проявам проти особи і суспільства», Постановою Кабінету Міністрів України «Про вступ України до Інтерполу» та Положенням «Про Національне центральне бюро Інтерполу», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. № 220, Указ Президента України «Про антикризовий центр», Закон України «Про боротьбу з тероризмом», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про банки і банківську діяльність», «Про Службу безпеки України», «Про Прикордонні війська України», Кримінальний Кодекс України та Кримінально-процесуальний Кодекс України». Однак, вжиті заходи ще не привели до створення належної правової бази у сфері протидії тероризму Національне антитерористичне законодавство досі не набуло системного характеру, а його застосу-

вання вимагає опори на фундаментальні наукові дослідження із зазначеної проблематики[2].

Доводиться констатувати, що нині в Україні залишається теоретично не розробленою взагалі або малодослідженою в науковому плані низка ключових проблем боротьби з тероризмом. Це стосується, передусім, розуміння соціальної і правової природи тероризму, визначення його сутнісних ознак, правового статусу суб'єктів боротьби з тероризмом, виділення окремої категорії "антитерористичні заходи" тощо.

Сьогодення вимагає розширеного правового закріплення боротьби з організованою злочинністю та тероризмом в національному законодавстві України. При цьому, по-перше, концепція, а слідом за нею сам закон повинні містити юридичне визначення понять «тероризм» й «міжнародний тероризм», тому що боротьба зі злочином, що не має юридичного визначення, не може бути ефективною або навіть задовільною. По-друге, не потрібно визначати занадто широке коло діянь, які охоплює дане поняття, воно повинне бути максимально конкретним. Буде невдалим і неповним визначення мети даного діяння, якщо в ньому буде вестись мова про примус зробити або втриматися від здійснення якої-небудь насильницької дії. Взагалі не можна відносити до тероризму будь яке (фізичне або психічне) насильство, що є небезпечним для життя й здоров'я. Фактично не було жодного випадку погрози застосування терористами до жертв терору насильства, що не було б небезпечним для життя й здоров'я, тому що по самій сутності це неможливо [3].

Питання тероризму передбачає правове регулювання і на міжнародному рівні, зокрема Європейською конвенцією про боротьбу з тероризмом, Міжнародною конвенцією про боротьбу з бомбовим тероризмом, Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму та інші [1].

Проте міжнародне регулювання також потребує вдосконалення. По-перше, необхідна організація на міжнародному рівні скоординованої роботи щодо визначення загального поняття "тероризм" і комплексу причин, що його породжують. Існуюча сьогодні конструкція правового визначення тероризму досить громіздка, складна і утруднює кваліфікацію кримінально-правових діянь, що мають схожі кваліфікаційні ознаки, проте тероризмом не є. По-друге, потрібна подальша розробка на міжнародно-правовому рівні базових принципів боротьби з тероризмом. По-третє, необхідна розробка модельного міжнародного закону про боротьбу з тероризмом. По-четверте, ефективність боротьби з міжнародним тероризмом немислима без створення міжнародної системи моніторингу тероризму на основі обов'язкової передачі відповідної

інформації від національних урядів, регіональних і міжнародних організацій, що беруть участь у різних формах боротьби з тероризмом, її накопичення і аналізу в спеціально створеному інформаційному банку. По-п'яте, при організації масштабної боротьби з тероризмом і транснаціональною злочинністю, як показує практика Афганістану, необхідна розробка міжнародно-правових основ проведення міжнародних анти-терористичних операцій із закріпленням обов'язковості санкції Ради Безпеки ООН на здійснення і контроль за їх проведенням. По-шосте, слід також вжити заходів щодо найшвидшої ратифікації членами міжнародного співтовариства конвенцій по боротьбі з тероризмом і подальшого внесення ними потрібних змін у національні законодавства. Необхідне скликання спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН по боротьбі з тероризмом і ухвалення нею відповідних рішень [4].

Отже, на нашу думку, на сьогодні дуже гостро постає проблема тероризму. Ефективна боротьба з цим явищем проводиться на державному та міждержавному рівнях. Проте розрізнені дії окремих країн недостатні для ефективного протистояння тероризму. Боротьба з тероризмом вимагає участі усіх країн світової спільноти і приводить до необхідності розробки комплексних міжнародних підходів і єдиних методик протистояння різним терористичним проявам та подальшої ратифікації в національне законодавство. Перспективними є подальші наукові дослідження щодо розробки нових методів і механізмів боротьби з тероризмом, а також поглиблене з'ясування та усунення причин цього небезпечного явища.

Список використаної літератури:

1. Бердюк В.І., Погорельський М.А. Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму: [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bozk/2009_21/21text/g04.pdf. 2. Беседа С.М. Створення сучасної нормативно-правової бази протистояння загрозам тероризму в Україні: [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npmaup/2010_3/pdf_files/223-227.pdf. 3. Бойко В.М. Питання оптимізації застосування права у боротьбі з тероризмом: [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ms/2011_6_2_2/448.pdf. Шкурат І.В. 4. Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення: [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2005-2/txts/pol-prav/05sivmpv.pdf>.

ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Право на захист дитинства від експлуатації та насильства (ст. 52 Конституції) – означає встановлення відповідальності за вчинення будь-якого насильства над дитиною та її експлуатацією. Кримінальний кодекс України містить значний перелік злочинів, в яких потерпілою особою є неповнолітні або малолітні.

В Особливій частині КК є цілий ряд норм про злочини, в яких неповнолітні виступають, як потерпілі, а також про ті, що вчинюються із залученням неповнолітніх (і цю обставину передбачено як обов'язкову ознаку складу відповідного злочину). Такі норми можуть бути систематизовані залежно від характеру шкоди, яка заподіюється неповнолітньому.

Ряд посягань проти неповнолітніх полягає у втягненні (залученні) їх:

- у злочинну діяльність;
- іншу антигромадську діяльність (пияцтво, заняття жебрацтвом, проституцією, азартними іграми);
- у збут наркотичних засобів або психотропних речовин, а також у незаконне вироблення, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання їх з метою збуту;
- у незаконні дії з наркотичними засобами та психотропними речовинами, вчинювані без мети збуту.

Суспільна небезпечність передбачених ст. 304 КК дій полягає в згубному впливі на неповнолітніх, можливості заподіяння шкоди їх моральному благополуччю.

Особливу увагу слід приділити ст. 304, в якій «втягнення у злочинну діяльність» характеризують можливу різноманітність злочинів, а не їх множинність у кожному конкретному випадку. Втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність виявляється в діях дорослої особи, пов'язаних із безпосереднім психічним чи фізичним впливом на неповнолітнього і вчинених з метою викликати в нього прагнення взяти участь в одному чи кількох злочинах. Втягнення передбачає всі види фізичного насильства і психічного впливу: переконання, залякування, підкуп, обман, розпалювання почуття помсти, заздрості або інших нижчих спонукань, пропозиція вчинити злочин, обіцянка придбати або збути викрадене, дача порад про місце й способи вчинення або про прихо-

вання слідів злочину, розпиття спиртних напоїв із неповнолітнім з метою полегшити схиляння його до вчинення злочину тощо.

Втягнення неповнолітнього у злочинну або іншу антигромадську діяльність передбачає ініціативу і поведінку винного, пов'язану з впливом на неповнолітнього для залучення його до участі в злочині як співвиконавця, посібника або схиляння його до вчинення злочину.

У випадках, коли втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність супроводжувалось заподіянням тілесних ушкоджень, побоями, погрозами вчинити вбивство або іншими діями, що утворюють самостійний склад злочину, відповідальність має наставати за сукупністю вчинених злочинів - за ст. 304 та відповідною статтею КК про злочини проти особи.

Ознаки втягнення, як ознаки складів відповідних злочинів –це лише активні дії. Отже, шляхом бездіяльності (наприклад, надаючи неповнолітньому можливість спостерігати за вчиненням злочину, за відпрацюванням навиків злочинних прийомів та операцій тощо) виконати дане посягання не можна. Ці дії пов'язані з безпосереднім впливом на конкретного потерпілого. Безадресний вплив (наприклад, поширення відповідної літератури, співання «зłodійських» пісень) не визнається злочинним діянням.

Поняття «залучення», використане законодавцем при створенні норм про незаконні дії з наркотичними засобами, є синонімом «втягнення», має близький з ним зміст. Різниця між «втягненням» і «залученням» полягає хіба що в тому, що:

- залучення має місце тоді, коли намір вчинити злочин виник у неповнолітнього незалежно від поведінки дорослої особи, котра його залучила до виконання даного злочину;

- у моменті закінчення втягнення та залучення.

Втягнення у злочинну, в іншу антигромадську діяльність є закінченим з моменту виконання дій, спрямованих на волю та свідомість потерпілого, незалежно від їхньої успішності, результативності.

Залучення до злочинну неповнолітнього в структурі відповідних складів злочинів виступає як кваліфікуюча або особливо кваліфікуюча ознака. Тому посягання, які полягають у залученні неповнолітніх до незаконних операцій з наркотичними засобами чи психотропними речовинами, є закінченими з моменту виконання певних дій за участю неповнолітнього. Саме по собі залучення неповнолітнього до виконання названих посягань, якщо їхню об'єктивну сторону не виконано чи виконано частково, має оцінюватися як готування чи замах на ці злочини.

Втягнення неповнолітнього до злочинної діяльності кваліфікується не однаково залежно від того, чи було втягнення в злочинну діяльність взагалі (наприклад, навчання прийомів кишенькових крадіжок), чи вчинення

конкретного злочину. Якщо втягнення у злочинну діяльність не пов'язане з вчиненням конкретного злочину, то скоєне кваліфікується лише за ст. 304 КК.

В іншому випадку - коли на неповнолітнього справляється вплив з метою домогтися його участі у певному злочині – втягнення набуває одночасно ознак співучасті в злочині. При вирішенні проблеми кваліфікації таких дій слід враховувати момент закінчення злочину, передбаченого ст. 304 КК. Як уже зазначалося, втягнення в злочинну діяльність є злочином з формальним складом, а закінченим він є з моменту виконання дії, спрямованої на неповнолітнього. Складом злочину, передбаченого ст. 304 КК, не охоплюється поведінка самого неповнолітнього, а також посягання винного, яке виходить за межі втягнення. Виходячи з цього, дії особи, котра завдяки впливу на неповнолітнього досягла того, що він вчинив злочин, чи сприяла вчиненню ним злочину, належить кваліфікувати і за ст. 304 КК, і як співучасть у тому злочині, який вчинив неповнолітній. Слід зазначити, що не можуть оцінюватися як співучасть випадки вчинення злочинів спільно з неповнолітнім, якщо у неповнолітнього, котрий досяг віку кримінальної відповідальності, намір вчинити злочин виник незалежно від поведінки дорослого. Однак втягнення у злочинну діяльність має місце незалежно від того, за чиєю ініціативою вчинялися відповідні дії.

В сучасному суспільстві неповнолітні частіш за все виступають як засоби вчинення злочинів. Вони легко піддаються впливу дорослих осіб і тим самим сприяють їм у вчиненні злочинів та правопорушень. На жаль у нашій державі кількість злочинів, які посягають на фізичний та моральний розвиток неповнолітніх збільшується з кожним роком, тому потрібно покращити ефективність та контроль за нормальним розвитком дітей, моральним станом неповнолітніх як з боку сім'ї, так і з боку органів опіки та піклування.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України №2 від 27.02.2004 року «Про застосування законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність». 2. Провадження у справах про злочини неповнолітніх як диференціація кримінально-процесуальної форми. Навчальний посібник Г.М. Омельченко Київ Атака – 2002 р.

Буяло Олег Іванович,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Рубан К.П.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ ІНШИХ КРАЇНАХ

Вік як невід'ємна і важлива ознака суб'єкта злочину по-різному встановлювався і встановлюється у зарубіжному кримінальному праві різних держав, із значними коливаннями з урахуванням особливостей розвитку тієї чи іншої країни. Не є винятком у цьому відношенні і наша держава, коли мова йде про встановлення нижніх і верхніх вікових меж кримінальної відповідальності та уточнення за віковою ознакою самого суб'єкта злочину.

Слід зазначити, що недостатньо вивчена ця проблеми, бо глобальні зміни, що відбуваються у всіх сферах життєдіяльності суспільства, і зокрема в кримінальній політиці держави, головним завданням якої є боротьба зі злочинністю, не можуть не впливати і на зміну вікового порогу кримінальної відповідальності, який може коливатися як у бік зниження, так і у бік його збільшення

При цьому мінливість і динамічність віку, з якого встановлюється кримінальна відповідальність у вітчизняному кримінальному законодавстві, так само як і в зарубіжному, досить яскраво простежується в певні періоди розвитку нашої держави. Це має безпосереднє значення для подальшого дослідження та вивчення питання визначення віку кримінальної відповідальності з сучасних позицій.

Якщо брати даний період часу і досвід зарубіжних держав з сучасними правовими системами, то вік кримінальної відповідальності суб'єкта злочину в кожній конкретній країні законодавцем визначається і встановлюється по-різному. Так, досить низькою є вікова межа кримінальної відповідальності у Єгипті, Іраку, Лівані, Ємені, Ірландії - 7 років [1, С. 24]. У деяких державах мінімальний вік кримінальної відповідальності встановлений з 13 років [2, С. 8], коли мова йде про скоєння підлітками злочинів, що становлять підвищену суспільну небезпеку з 14 років (у Болгарії, КНДР, Норвегії, Румунії, ФРН, Японії та ін.). У таких країнах як Данія, Фінляндія, Швеція та деяких інших країнах Європи вік кримінальної відповідальності передбачений з 15 років. Однак у законодавствах переважної більшості держав кримінальна відповідальність щодо особи, яка вчинила злочин, передбачена з 16 років.

У радянський період розвитку нашої держави в законодавстві з питань кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб, які вчинили злочини, спостерігаються значні коливання як в сторону зниження віку кримінальної відповідальності злочинця, так і у бік збільшення. Найбільші зміни мали місце у встановленні законодавцем нижніх вікових меж кримінальної відповідальності. В основному нижні вікові межі кримінальної відповідальності коливалися в перших кримінальних законах у межах від 14 до 16 років (Керівні начала 1919 р. - 14 років, КК РРФСР 1922 р. - 16 років, КК РРФСР 1926 р. - 14-16 років). Проте кримінальному законодавству нашої країни відомі і більш низькі вікові межі кримінальної відповідальності (12 років), які були встановлені законодавцем щодо неповнолітніх за вчинення ними злочинів, що становлять підвищену суспільну небезпеку і поширеність [3, С. 28]. Мова в даному випадку йде про Постанову ЦВК і РНК СРСР від 7 квітня 1935 р. «Про заходи боротьби зі злочинністю серед неповнолітніх» та Указі Президії Верховної Ради СРСР від 10 грудня 1940 р. «Про кримінальну відповідальність неповнолітніх за дії, що можуть викликати крах поїздів». Далі, говорячи про нижні межі кримінальної відповідальності, необхідно відзначити таку особливість. Так, протягом досить тривалого часу - дії Основ кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1958 р., КК РРФСР 1960 р. нижні вікові межі (14-16 років) не змінювалися. Разом з тим перелік злочинів, за які наступала кримінальна відповідальність з 14-річного віку, законодавцем постійно розширювався і уточнювався. У повному обсязі, як відомо, загальна кримінальна відповідальність традиційно встановлювалася і має місце в даний час в кримінальному законодавстві з 16 років. У зв'язку з цим видається, що непорушність нижніх вікових меж кримінальної відповідальності, існуючих такий тривалий період часу, навряд чи можна пояснити стабільністю законодавства. Стаття 22 КК України визначає вік, при якому настає кримінальна відповідальність на Україні. За загальним правилом до кримінальної відповідальності притягається особа, якій до скоєння злочину виповнилося 16 років та їй, за вчинений злочин, передбачений ч. 2 ст. 22 КК України, призначається кримінальне покарання [4].

У основу встановлення віку, з якого настає кримінальна відповідальність покладені вікові межі соціалізації особистості підлітків. Вікова класифікація неповнолітніх найбільш відпрацьована в розділах психології, пов'язаних з педагогікою. Весь підлітковий вік поділяється на три групи: перший підлітковий вік (12-13 р.); другий підлітковий вік (14-15р.); третій підлітковий вік (16-18 р.).

Для нас особливий інтерес становить другий підлітковий вік (14-15 р.), саме в цей період відбувається інтенсивний фізичний і психологічний розвиток неповнолітнього. Він починає розуміти і об'єктивно оцінювати свою поведінку, суспільну небезпеку тих чи інших дій.

Особи, що досягли раннього юнацького віку (16-18 р.) досягли згідно закону кримінальної правосуб'єктності, визнаються повністю осудними і підлягають кримінальній відповідальності, але, у той же час, в соціальному сенсі вони залишаються неповнолітніми, відрізняються від дорослих своїми особливостями і це, у певній мірі впливає на вирішення питання про їх кримінальну відповідальність (види кримінальних покарань, які призначаються неповнолітнім).

З урахуванням контрастності та суперечливості неповнолітніх підліткового віку як за ступенем фізичного, так і за рівнем соціально-психологічного розвитку особистості, питання про кримінальну відповідальність неповнолітніх, на нашу думку, не може бути вирішено однозначно та категорично. Погоджуємось із тим, що неповнолітніх першого підліткового віку (12-13 р.) слід визнавати неосудними у зв'язку з рівнем розвитку їх особистості.

Відносно осудності осіб другого підліткового віку (14-15 р.) і встановленню кримінальної відповідальності останніх за ті дії, суспільна небезпека і протиправність яких усвідомлюються у цьому віці.

У наш час великої важливості набуває проблема омолодження злочинності. Безумовно, цьому сприяють політичні та економічні негаразди, що склалися в нашій країні. Не останню роль у цьому, негативному для нашого суспільства процесі, грає таке явище як акселерація підлітків.

Думки багатьох вчених про підвищення чи зниження вікової межі настання кримінальної відповідальності пов'язані саме із акселерацією. Група вчених, представником якої можна назвати К.С. Лебединську, вважають, що так як акселерація не вдосконалює психологічні якості особистості, а науково-технічний прогрес розвивається досить швидко, то підростаюче покоління у своєму психологічному розвитку відстає від умов соціального життя і не завжди здатне розуміти суспільну значущість своїх дій, вчинків, в тому числі і суспільно-небезпечних. Тому вони пропонують підвищити вікову межу настання кримінальної відповідальності неповнолітніх. К.С. Лебединська зазначає, що у підлітків з акселерацією частіше ніж у дітей із звичайними темпами розвитку спостерігається явище афективної неврівноваженості, нетерпимості опіки та схильності до реакції опозиції. При цьому вчені пропонують підвищити вік кримінальної відповідальності лише за деякі злочини. М.С. Грінберг відносить до таких злочинів, зокрема, пов'язаних з керуванням автотранспортними засобами, оскільки неповнолітні не здатні

забезпечити безпечне використання технічних засобів - джерел підвищеної небезпеки [1, С. 51].

Усі ці думки та пропозиції про підвищення або зниження вікової межі кримінальної відповідальності направлені перш за все на боротьбу зі злочинністю неповнолітніх. Але, на нашу думку, тільки цим не вирішити такої проблеми, як неповнолітня злочинність. Якщо буде зменшено вік притягнення до кримінальної відповідальності, то тим самим збільшено кількість засуджених. Якщо підвищимо вік кримінальної відповідальності, то багато злочинців залишаться непокараними. Отже, шляхи подолання неповнолітньої злочинності слід шукати зовсім не у маніпуляції з віком. Відповідно, слід вирішувати нагальні питання із виховання, освіти, організації дозвілля неповнолітніх, не торкаючись вже існуючих вікових меж кримінальної відповідальності у вітчизняному законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Вопросы судебной психологии - М., 1971. 2. Бабаев М.М. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних // Юридическая литература. - М., 1988. 3. Примачонок А.А. Проблемы борьбы с преступностью несовершеннолетних. - Минск, 1980. 4. Кримінальний Кодекс України // <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>

Ващенко Юлія Юрївна,

студентка 3 курсу факультету права, гуманітарних та соціальних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Науковий керівник: завідувач кафедри кримінального та цивільного права і процесу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент Митрофанов І.І.

СПРОБИ ЗАКОНОДАВЦЯ ВПЛИНУТИ НА СИСТЕМУ ПОКАРАНЬ

17 січня набув чинності Закон України «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» № 4025- VI від 15.11.2011 [1]. Родзинкою цього закону стала зміна покарань за вчинення значної кількості злочинів у сфері господарської діяльності. Крім декриміналізації 16 статей Кримінального кодексу України (далі – КК), законодавець також передбачив гуманізацію покарання за злочини у сфері господарської діяльності, значно збільшивши розміри штрафів. Але головною зміною, на наш погляд, є спроба законодавця вплинути на систему покарань та устояти у науці кримінального права уявлення про штраф як найбільш м'який вид покарання. Такий висновок можна зробити з аналізу статті 12 КК України в новій редакції, згідно з якою злочини поділяються залежно від ступеня тяжкості на злочини:

– невеликої тяжкості. Злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

– середньої тяжкості. Злочином середньої тяжкості є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

– тяжкі. Тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років.

– особливо тяжкі. Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

При цьому ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин (ч. 6 ст. 12 КК України).

Оцінити такі нововведення нам ще потрібний певний час, оскільки від створення законодавчої норми до аналізу практики її застосування має сплинути понад два роки. Але вже зараз можна сказати, що гуманізація закону про кримінальну відповідальність відбувається якимось парадоксальним способом. Наприклад: санкція ч. 1 статті 212 КК України до гуманізації містила покарання у вигляді штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а після гуманізації – у вигляді штрафу від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Крім цього, ч. 2 ст. 53 передбачає положення про те, що розмір штрафу не може бути меншим за розмір майнової шкоди, заподіяної злочином, або отриманого в результаті вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті. Інакше кажучи, установлений у санкції статті максимальний розмір штрафу не означає, що це є остаточною межею можливого розміру штрафу. Таким чином, ні в Кримінальному кодексі, ні в іншому Законі не передбачений максимально можливий розмір штрафу, який фактично може досягати будь-якого розміру.

Отже, новели Закону України «Про внесення змін у деякі законодавчі акти України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» певним чином впливають на наші уявлення про систему покарань, в якій види покарань розташовані в певному порядку (в порядку зростання їх суворості), але за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і до безкінечності. Гуманізація, насправді, ззовні схожа на певну тарифну шкалу хабарів за певний строк позбавлення волі. Тому оцінювати згадані новели необхідно буде з урахуванням практики їх застосування, впливу на показники економічної злочинності та наукові розробки у цій площині.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 № 4025-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 98. – Ст. 3570.

Вертелецький Роман Сергійович,

курсант 3 курсу факультету підготовки слідчих Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Науковий керівник: начальник кафедри кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук, доцент Письменський Є.О.

ПРО ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 69 КК УКРАЇНИ ЗА НАЯВНОСТІ ОБСТАВИН, ЩО ОБТЯЖУЮТЬ ПОКАРАННЯ

Сучасна кримінально-правова політика в Україні базується на загальних принципах гуманізму, верховенства права, рівності громадян перед правосуддям та законом, невідворотності відповідальності за вчинений злочин, диференціації та індивідуалізації покарання. Зазначені принципи знайшли своє відображення в ст. 69 КК України, яка передбачає можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за наявності відповідних підстав та умов для того. Але існує певна теоретична та практична проблема, пов'язана з можливістю призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за наявності обставин, які обтяжують покарання. Чинним законодавством це питання чітко не регулюється, будучи відданим на відкуп правозастосовцю. Розв'язанню зазначеного проблемного питання і присвячена ця стаття.

Як засвідчує аналіз практики та вивчення низки літературних джерел, у деяких випадках ст. 69 КК України застосовується безпідставно, або її застосування не має належного обґрунтування в постановленому вироку суду. Зокрема, можна виокремити такі тенденції застосування

аналізованої кримінально-правової норми:

У більшості випадків ст. 69 КК України застосовується за злочини проти життя та здоров'я, злочини, пов'язані з незаконним володінням зброєю, злочини, в сфері господарської діяльності, злочини, пов'язані з порушенням правил адміністративного нагляду.

У 14 з 50 розглянутих випадків при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом окрім підстав, установлених ст. 69 КК, були зафіксовані обтяжуючі обставини, зокрема, серед найбільш численних можна виділити такі: скоєння злочину в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, скоєння злочину повторно або рецидив злочину, вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою.

Деякі з проаналізованих вироків, не мають чіткої аргументації застосування більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, як того вимагає ст. 69 КК України та рекомендує постановою Пленуму Верховного Суду України «Про призначення кримінального покарання» № 7 від 23 жовтня 2003 року [1].

В основі деяких рішень підставою застосування ст. 69 КК визнавалася тільки одна пом'якшуюча обставина, всупереч вимогам про наявність мінімум двох таких обставин або підставою застосування взагалі виступали другорядні обставини, які не мали прямого відношення до специфіки скоєного злочину і здебільшого відносилися до особи злочинця.

Як результат аналізу 50 вироків судів першої інстанції за 2008-2011 р. [2], можна вказати на таку характерну ознаку, яка є властивою більшості випадків застосування ст. 69 КК, а саме йдеться про те, що ступінь тяжкості вчиненого злочину явно не відповідає призначеному покаранню. Навіть в загальному вигляді така позиція суду дещо не зрозуміла, адже призначення більш м'якого покарання є суттєвим заходом заохочення держави за певну поведінку суб'єкта злочину як під час його скоєння, так і після цього. Варто також зазначити, що при призначенні більш м'якого покарання суд повинен мотивувати своє рішення як того вимагає ч. 1 ст. 69 КК та рекомендує Пленум Верховного Суду України, посилатися на обставини справи та особу винного як такі, що істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину і впливають на призначення пом'якшеного покарання. Фактично, у багатьох вироків в мотивувальній частині суд обмежується вказівками на пом'якшуючі обставини та не пояснює, яки чином вони впливають на зниження ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину, та особи, яка його скоїла. Вважаємо, що дії суду при призначенні покарання із застосуванням ст. 69 КК за наявності обтяжуючих обставин, тобто таких, які

явно не вказують на суттєве зниження ступеню тяжкості скоєного злочину, є порушенням духу закону.

Проаналізовані випадки вказують на те, що зміст ст. 69 КК України розуміється судами не однозначно і вони її застосовують всупереч закону та рекомендацій Верховного Суду України. Призначення більш м'якого покарання являє собою засіб заохочення держави за незначно небезпечну поведінку особи під час скоєння злочину і добру посткримінальну поведінку та має застосовуватися тільки в тих випадках, коли є підстави для призначення більш м'якого покарання, які встановлені законом. Сама по собі позитивна характеристика особи винного не може слугувати підставою для застосування більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, особливо коли при призначенні покарання враховуються другорядні обставини, які не характеризують особу винного під час скоєння злочину, а мають відношення до її соціальної чи іншої характеристики. На нашу думку, треба внести зміни до ч. 1 ст. 69 КК України, доповнивши її додатковою умовою застосування такою як заборона застосування більш м'якого покарання, ніж передбачено законом за наявності обтяжуючих обставин. Підтвердженням доцільності такої зміни може слугувати і зарубіжний досвід. Зокрема, КК Литви [3, с. 357] містить норму, у якій більш детально регламентується призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом. Її особливістю є те, що призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, унеможливується, якщо суд визнає, що злочин був скоєний за наявності обтяжуючих обставин. Наявність обставин, що обтяжують покарання, повинне бути підставою для відмови в застосуванні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, адже суть застосування ст. 69 КК зводиться до наявності виключних обставин, що пом'якшують та істотно знижують тяжкість вчиненого злочину. Встановлення обтяжуючих обставин дає підстави вважати, що про наявність виключних обставин вже говорити неможна. Крім цього, як бачимо, необхідне законодавче закріплення кількості пом'якшуючих обставин, які будуть формувати підставу застосування ст. 69 КК України, бо судова практика вказує нам на те, що в деяких випадках суд бере до уваги лише одну пом'якшуючу обставину, або обмежується врахуванням тільки особи винного. Також потрібно встановити на законодавчому рівні чіткі вимоги застосування ст. 69 КК та їх тлумачення, які будуть вказувати на значне зниження суспільної небезпеки злочину та особи, котра його вчинила.

Для реалізації принципів гуманізму та справедливості, посилення захисту прав і свобод потерпілого можливе введення обмеження застосування ст. 69 КК при призначенні покарання за умисні злочини, які

посягають на життя та здоров'я особи. Отже, пропонуємо викласти ч. 1 ст. 69 КК України в такій редакції: «За наявності чисельних (трьох і більше) пом'якшуючих обставин, що пом'якшують покарання та суттєво знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину та відсутності обтяжуючих обставин, суд, умотивувавши своє рішення може призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, що встановлено в санкції статті (частини статті) Особливої частини цього Кодексу за цей злочин. У такому випадку суд має право призначити покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу».

Список використаних джерел:

1. Про практику призначення судами кримінального покарання. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 року в редакції від 6 листопада 2009 року // Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу до документу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. 2. Єдиний державний реєстр судових рішень // Офіційний сайт судової влади України. – Режим доступу до документів: <http://reyestr.court.gov.ua> 3. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія. М.І. Хавронюк – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

Власійчук Христина Мирославівна,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Гуренко Д.Ю.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА РІЗНИХ КРАЇН ЩОДО ХАБАРНИЦТВА

Проблема боротьби з таким негативним суспільним явищем, як хабарництво, є особливо важливою і вимагає посиленої уваги як з боку законодавців, так і працівників правоохоронних органів. Держави здійснюють свої зовнішні та внутрішні функції через органи державного управління, ефективна діяльність яких є запорукою забезпечення потреб громадянського суспільства. У зв'язку з цим велику суспільну небезпеку становлять злочини у сфері службової діяльності. Серед них *хабарництво* є однією з найбільш небезпечних форм корисливого зловживання владою чи службовим становищем. Хабарництво підриває демократичні інститути всіх держав, їх авторитет, дезорганізує нормальну роботу органів влади і управління, дискредитує їх діяльність, негативно впливає на їх моральний стан і суспільство в цілому, загрожує про-

цесам реформування економіки та становлення державності.

У кримінальному законодавстві як багатьох європейських держав, так і країн англо-саксонської правової системи, застосовуються різні підходи до визначення поняття посадової особи. Так, наприклад, відповідно до кримінального законодавства США, суб'єктами одержання хабаря є публічні посадові особи, а також особи, обрані для виконання обов'язків публічних посадових осіб, відібрані як кандидати чи призначені, якщо вони сповіщені офіційно про майбутні вибори чи призначення. В коло публічних посадових осіб входять члени Конгресу США, члени постійних комісій, що служать, наймані робітники або особи, які діють від імені США. Крім того, відповідальність за хабарництво можуть нести спеціальні урядові службовці, до яких відносяться чиновники чи службовці федеральних законодавчого чи виконавчого органів.

У ФРН кримінальна відповідальність за давання чи одержання хабара багато в чому залежить від того, чи відбуваються за хабар нібито законні чи, навпаки, незаконні дії, що йдуть врозріз з обов'язками посадової особи. Так, відповідно до частини 1 § 331 Кримінального кодексу ФРН, посадова особа, що вимагає майнову чи іншу вигоду або обіцянку її в майбутньому, за здійснення якої-небудь дії зараз або в майбутньому, карається позбавленням волі на строк від 2 років чи штрафом. За аналогічною схемою той, хто пропонує, обіцяє чи гарантує хабар посадовій особі чи солдату бундесверу за здійснення дій, що входять в їхні службові обов'язки, карається позбавленням волі на строк до 2 років (у відношенні судді чи третейського судді — до 3 років) чи штрафом (§ 33 КК ФРН) [2;с.120].

У кримінальному законодавстві Італії за одержання хабара передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від 2 до 5 років, а якщо при цьому посадова особа сприяє або заподіює шкоду одній зі сторін у цивільному, кримінальному чи адміністративному процесі — в виді позбавлення волі на строк від 3 до 8 років (стаття 319 КК Італії).

Якщо предметом хабара є одержання службового місця, стипендії, пенсії чи письмове оформлення контракту, що цікавить адміністрацію посадової особи, то подібні обставини вважаються обтяжуючими[2;с.117].

До хабарництва в США прирівнюється одержання службовцями незаконної винагороди за виконання своїх службових обов'язків. Так, згідно § 203 розділу 18 Зводу законів США, той, хто, будучи членом Конгресу чи особою, обраною у Конгрес, чи членом постійної комісії, а також служить найманим робітником органів законодавчої, виконавчої чи судової влади США, просить, вимагає, одержує чи погоджується

одержати, крім передбаченої законом плати, за виконання своїх офіційних обов'язків компенсацію за послуги у відношенні якого-небудь процесу, клопотання сторін та інших питань, де США є стороною або мають істотний матеріальний інтерес, вчиняє злочин у виді хабарництва, що карається штрафом до 10 тис. доларів або (та) позбавленням волі на строк до 2 років з заборобою займати коли-небудь державну посаду. [1;с.124].

В Україні Кримінальний кодекс визначає хабарництво як родові поняття, яке охоплює три пов'язані між собою склади злочинів: одержання хабара (ст. 368 КК), пропозиція і давання хабара (ст. 369 КК).

За здійснення даного злочину законодавцем передбачено покарання в виді штрафу в розмірі від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років (частина 1 статті 368 КК України) [3;с.173].

Кваліфікованим і особливо кваліфікованим складами злочину одержання хабара передбачається більш суворі кримінальна відповідальність.

Так, наприклад, одержання хабара в особливо великому розмірі або службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище, карається позбавленням волі на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна (частина 2 статті 368 КК України).

Особи, які вирішують свої проблеми шляхом давання хабара, вчиняють злочин, передбачений статтею 369 КК України. Згідно частини 2 цієї статті, давання хабара карається штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років. Давання хабара, вчинене повторно, карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років із штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та з конфіскацією майна або без такої (частина 3 статті 369 КК України).

Отже, проаналізувавши санкції кримінального закону деяких країн, можна порівняти їх із кримінальною відповідальністю за хабарництво, встановлену чинним Кримінальним кодексом України. Судячи з вищезазначених положень, наша держава впевнено прямує до подолання одного з найбільш небезпечних для держави злочинів разом з європейськими державами.

Список використаних джерел:

1. Пундей Сао Дж. Борьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду // Матеріали українсько-американського семінару "Проблеми економічного зростання: питання доброчесності". Львів, 1997-179 с. 2. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за хабарництво: європейський досвід // Право України, 2005, № 6, 164с. 3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р.: ТОВ Одиссей, 2010. – 224 с.

Гаврилюк Валерія Вікторівна,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Пироженко О.С.

**ДО ПИТАННЯ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ЗМІСТУ ЗАКОНОДАВЧОГО
ТЕРМІНА «МІСЦЕ РОЗПУСТИ»**

1. Створення або утримання місць розпусти є способом безперешкодної експлуатації проституції, отримання доходів від торгівлі людським тілом. Однак положення, які передбачають кримінальну відповідальність за такі дії (закріплені у статті 302 Кримінального кодексу України «Створення або утримання місць розпусти і звідництво»), не є досконалими і потребують доповнень або уточнень через певні проблеми, що виникають у правоохоронних органів при їх застосуванні.

Однією з обов'язкових ознак об'єктивної сторони у формі «створення» або «утримання» місць розпусти є місце вчинення злочину, а саме «місце розпусти». Правильне тлумачення останнього, на наш погляд, є запорукою точної кваліфікації таких діянь працівниками правозастосовних органів.

2. В.В. Стапис, В.Я. Тацій зазначають, що місцем розпусти визнається будь-яке приміщення або інше місце, спеціально підготовлене чи пристосоване для постійного або періодичного вчинення розпусних дій (притон розпусти) невизначеним колом осіб, або постійними відвідувачами, які змінюють партнерів [1, с. 796]. Таким місцем може бути житлові будинки, готелі, ресторани, лазні, гаражі, підсобні приміщення та інші місця. Найчастіше зустрічаються випадки маскування місць для зайняття проституцією під масажні кабінети, сауни, танцювальні класи, клуби. Наприклад, при затриманні особи, яка здійснює пошук клієнтів шляхом подачі оголошення типу «Масажистка», остання пред'являє дозвіл на заняття діяльністю по наданню оздоровчих та лікувальних масажів, дипломи про закінчення курсів масажу. Такі документи дають змогу підозрюваній особі, доводячи свою «невинуватість», уникнути передбаченої кримінальним законом відповідальності.

3. Під місцем розпусти, на нашу думку, також слід розуміти приміщення або інші місця, де збираються особи, які надають послуги сексуального характеру і яких потім диспетчер, отримавши замовлення по телефону, направляє до клієнтів для зайняття проституцією або повідомляє їм адреси клієнтів. Однак обмежувати поняття «місце розпусти» тільки приміщеннями або місцями, в яких здійснюються статеві контакти клієнта та особи, що надає послуги сексуального характеру, з нашої точки зору, не можна. Оскільки статевими послугами, слід вважати не лише статеві зносини, але і задоволення статевої пристрасті іншим способом.

4. Широке поширення одержали «біржі» проституції. «Біржа» використовується для пошуку клієнтів або осіб, згодних надавати сексуальні послуги. «Біржі» умовно можна поділити на 5 видів:

«Диспетчерська». Штат складається з однієї-двох осіб. Вони приймають телефонне замовлення й переадресовують його відповідній виконавиці. Остання самостійно приїжджає до замовника, надає послуги сексуального характеру і раз на тиждень віддає диспетчеру його посередницький відсоток.

«Експрес-доставка». Особи, що надають послуги сексуального характеру, чергують на «конспіративній квартирі». Диспетчер переадресовує їм замовлення, і водій доставляє трьох-чотирьох осіб за вказаною адресою. Клієнт вибирає одну, водій одержує гроші і відвозить назад тих, які «не пройшли кастингу». В обумовлений час лунає дзвінок на телефон чи у двері, і дівчину забирають від клієнта. В оголошеннях фірми вказують номери мобільних телефонів, які встановлюють на переадресацію, або відразу пропонують передзвонити на телефон замовника.

«Секс в Інтернеті». Мова йде про оголошення в Інтернеті (відверті та з фотографіями). Наприклад, «Київський секс-портал», «Ukr.Age», «X-time», «Koketka», «Galalove» та інші сайти і веб-сторінки. За допомогою мережі Інтернет можна викликати дівчат з різних областей України, навіть із Москви чи Парижу. Все залежить від системи оплати й термінів прибуття. Найбільш «просунені» фірми навіть не вказують номер телефону – лише електронну адресу.

«Клубні дівчатка». До цієї категорії відносяться жінки, котрі постійно працюють у нічних клубах, готелях, ресторанах, казино і т. ін. За надання послуг сексуального характеру протягом однієї ночі вони отримують вони від 100 до 300 доларів США. Керівництво нічного клубу безпосередньо займається організацією секс – переговорів і зустрічей. Крім того, адміністратор чи керівництво стягують відсоток із заробітку жінок, які надають інтим-послуги.

«Ескорт-сервіс» Ескортниці – це еліта професійних повій. Вони відрізняються привабливою зовнішністю, інтелектом, вишуканим одягом й аксесуарами, знанням іноземних мов. Їхні телефони не публікуються в рекламних оголошеннях і в Інтернеті. Вони працюють за рекомендаціями і через посередників, яким цілком довіряють. Їхні послуги коштують від 500 доларів США у день. При цьому витрати на візи, авіаквитки, готелі й ресторани клієнти оплачують окремо [2].

Враховуючи викладене, вважаємо, що місцями розпусти слід вважати також приміщення, в яких розташовані так звані «біржі», «фірми», в яких статеві послуги безпосередньо не надаються, однак здійснюються дії (посередницькі, організаторські) безпосередньо спрямовані на надання одними особами послуг сексуального характеру іншим.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін., за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2006. – 1184 с. 2. Зінченко О. Замальовки на панелі, або п’ять рівнів київської проституції / Олексій Зінченко. // Дзеркало тижня. – № 49 від 16.12.2000 р. – С. 5

Геворкян Ашот Арташевич,

курсант 3 курсу факультету з підготовки слідчих Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шаблістий В.В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Одним з напрямків розвитку цивілізованої правової держави є захист та забезпечення прав людини і громадянина. Насильство в сім’ї є одними з проявів порушення прав та законних інтересів людини та громадянина. 15 травня 2003 Верховною Радою України було прийнято Закон України „Про попередження насильства в сім’ї” та Закон України „Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім’ї або невиконання захисного припису” [1]. Протягом 2007-2009 років до цих законодавчих актів вносились зміни та доповнення, які спрямовані на покращення захисту сім’ї, материнства та дитинства адміністративно-правовими засобами [2]. Але, як показує слідчо-судова практика, сім’я потребує надійної кримінально-правової охорони.

Про гострість проблеми насильства в сім’ї свідчить як державна статистика, так і дані громадських організацій. Так, за даними МВС України за 9 місяців 2006 р. на профілактичному обліку перебувало 85744

особи, які вчинили насильство в сім'ї. Фізичне та психічне насильство є найбільш розповсюдженими видами насильства, на які припадає 95% випадків [3, с. 10].

Поза сумнівом, сім'я, що роздирається існуючими конфліктами, не в змозі відігравати роль центру психологічного захисту особи, місця, в якому вона знаходить заспокоєння і відпочинок, не може виконувати функції виховання і соціального контролю. Насильство в сім'ї завдає нищівного емоційного удару дітям, рани від якого не заживають ніколи і, у свою чергу, можуть породити їх жорстокі дії, і в цілому заподіює непоправну етичну втрату суспільству. В результаті проникнення насильства в життя сім'ї спостерігається руйнування етичних, гуманістичних основ сімейного виховання, прогресують дитяча бездоглядність і безпритульність, неповнолітні все активніше залучаються до споживання спиртних напоїв, наркотиків, в проституцію і кримінальну діяльність. У такій обстановці вдосконалення заходів запобігання насильства в сім'ї стає одним із найважливішим завдань органів внутрішніх справ.

Насильницькі злочини, що вчиняються у сфері сімейно-побутових відносинах, є одними з найбільш загадкових і патологічних злочинів, направлених проти здоров'я людини. Це пояснюється тим, що винними і потерпілими є ті, кого доля і природа, здавалося б, чи повинні б навіки зв'язати любов'ю, взаємною відданістю і підтримкою.

Як зазначає Ю.М. Антонян, зростання конфліктів в сімейно-побутовій сфері, озлоблення чоловіка та дружини по відношенню один до одного ведуть до того, що кримінальне насильство перетворюється на буденний, звичний спосіб вирішення конфліктів для значних прошарків і груп населення [4, с. 194].

У випадку неповідомлення про вчинення насильства в сім'ї, можна вести мову про особливість менталітету українських громадян, бажання зберегти сім'ю чого б це не коштувало домінує над гіркотою і відчуттям справедливості. На жаль, інколи це призводить до вельми сумних результатів.

Так, наприклад, 03.08.2005 року, в період часу з 01.00 до 03.00 С., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, находячись в одному із житлових будинків м. Севастополя, з метою примушення своєї дружини Р. відмовитися від спілкування з своїми подругами та безумовно виконувати всі його забаганки, умисно, на протязі тривалого часу, наносив численні удари кулаками і ногами в область голови, поясниці, живота, статевих органів, в результаті чого остання три рази втрачала свідомість. Супроводжуючи свої дії ненормативною лексикою і погрозою вбивством, висловлюючи їх неодноразово в усній формі та демонстру-

ючи при цьому газовий пістолет, привівши в стан бойової готовності, приставив його до голови дружини. В результаті злочинних дій чоловіка його дружина отримала тяжкі тілесні ушкодження та важку психічну травму [5].

У зв'язку із цим слід погодитися із точкою зору С.В. Кудрявцева стосовно того, що сімейно-побутовим насильницьким злочинам невластивий груповий характер, оскільки практично всі вони вчинюються на ґрунті особистих неприязних відносин і їм передує двосторонній конфлікт між злочинцем і потерпілим. Місце і час вчинення злочинів в сім'ї дозволяє встановити деякі закономірності, визначити ситуації, що провокують конкретні види злочинів, а значить, надає можливості прогнозувати ситуацію і успішно планувати профілактичні заходи [6, с. 15-16].

Слід визнати, що в даний час рівень знань про природу сімейного насильства недостатній, це обумовлює необхідність проведення розгорнутих комплексних (із застосуванням системного підходу) соціально-психологічних, кримінологічних і медико-психіатричних досліджень сімейної сфери, присвячених як практичним, так і теоретичним питанням. Теоретичні дослідження повинні бути направлені на системне вивчення чинників, що породжують сімейні конфлікти і що обумовлюють їх переростання в різні варіанти злочинної поведінки. Прикладна сторона повинна відповідати розробці системи превентивних заходів, покликаних ліквідувати або нейтралізувати дію криміногенних чинників, що породжують насильство в сім'ї.

Список використаних джерел:

„Про попередження насильства в сім'ї“. – Закон України від 15 травня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №10, ст. 70. 2. „Про внесення змін та доповнень до Закону про попередження насильства в сім'ї“. – Закон України від 07.02.2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – №15, ст. 194; 3. „Про внесення змін та доповнень до Закону про попередження насильства в сім'ї“. – Закон України від 25.09.2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008, 2009. – №13, ст. 153; 4. Аніщук Н.В. Гендерне насильство у правовому житті України: Монографія / Н.В. Аніщук. — Одеса.: Юрид. л-ра, 2007. — 204 с. 5. Антонян Ю.М. Жестокость в нашей жизни / Ю.М. Антонян. – М., 1995. – 231 с. 6. Архів Нахімовського районного суду м. Севастополя // Кримінальна справа № 1-213 за 2006 рік. 7. Кудрявцев С.В. Межличностный конфликт как причина насильственного преступления. – М., 1991. – 153 с.

Григораш Марина Анатоліївна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: заступник начальника кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Васильєв А.А.

МЕДИЧНА ПОМИЛКА ЯК ДЕФЕКТ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Відповідно до чинного законодавства, кожна особа має право на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування, а держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування (ст.49 Конституції України). Одним з дієвих засобів забезпечення вказаного права особи є його охорона кримінально-правовими засобами.

Проблема кримінальної відповідальності за порушення у сфері медичного обслуговування, злочинні дії проти здоров'я населення, невиконання або неналежне виконання медичними працівниками своїх професійних обов'язків розглядалася в роботах як вітчизняних, так і закордонних учених різних періодів: А. О. Байди, В. О. Глушкова, С. В. Єрофєєва, А. Г. Кібальника, Ю. Д. Сергєєва, Я. В. Старостіна, С. Р. Стеценко, Н. В. Павлової, Г. В. Чеботарьової.

Проте, незважаючи на більш ніж сторічну історію і зростаючу кількість наукових досліджень з проблем відповідальності за злочини у сфері медичної діяльності, окремі питання відповідальності залишаються невивченим [1, с. 283].

Одним з питань, що потребує докладного вивчення є питання відповідальності медичних працівників за діяння, вчиненні ними під час виконання своїх професійних обов'язків (дефекти надання медичної допомоги).

У медичній та правовій науці та практиці існують різні точки зору щодо поняття дефектної роботи медиків. Як основний критерій неналежного надання медичної допомоги розглядається недотримання вимог медичної науки або порушення норм медичної етики і медичного права, затверджені офіційними інструкціями і правилами Міністерства охорони здоров'я.

Як правило, розрізняють такі види дефектів надання медичної допомоги:

- лікарські помилки;
- нешасні випадки;
- професійні злочини.

Одним з видів дефектів надання медичної допомоги є лікарська помилка. Лікарська помилка – найбільш суперечливе явище правового осмислення медичної практики. Проблема полягає в тому, що, незважаючи на досить часте згадування, нерідко під одним і тим самим терміном різні автори розуміють різні явища. З позиції медичного права така ситуація є неприпустимою, оскільки повинні існувати єдиний методологічний підхід і єдині принципи правової оцінки лікарських помилок.

Актуальність проблеми правової регламентації лікарських помилок пояснюється й статистичними даними, що характеризують як частоту лікарських помилок, так і економічні втрати, пов'язані з дефектною діяльністю медичних працівників. Слід навести приклади сумної статистики помилок у медичній сфері. Наприклад, у Великобританії, відповідно до офіційно оприлюднених даних, помилки в роботі персоналу медичних закладів щороку стають причиною смерті близько 70 тис. пацієнтів. У тій чи іншій мірі від неправильно методу лікування страждає кожний двадцятий англійський пацієнт. І ці дані не враховують так званих «прикритих» випадків невдалих медичних втручань [2, с. 22].

У літературі можна знайти близько 70 різних визначень термінів «медична помилка» чи «лікарська помилка». Тому у юридичній практиці, у випадку встановлення помилковості дій медичного персоналу, фактично вирішуються два питання: про наявність (або відсутність) вини у діях медичного працівника, який припустився помилки, та про можливість юридичної відповідальності за такий недолік медичної діяльності.

Переважає більшість лікарів та юристів в основному базуються на точці зору І. Давидовського. На його думку, лікарські помилки – «прикрий брак у лікарській діяльності». При чому першопричиною є добросовісна помилка лікаря, що виключає кримінальну відповідальність [6, с. 421].

Глушков В. А. відмітив, що більшість вчених – медиків вважають, що лікарська помилка – чисто медичне поняття, а особи, яке її здійснили, не повинні нести відповідальність. На його думку, до лікарських помилок слід відносити «помилкові дії лікаря при встановленні діагнозу чи під час лікування хворого, обумовлені станом медичної науки на даному етапі її розвитку, особливими умовами та обставинами надання медичної допомоги чи недостатністю лікарського досвіду, здійсненні при відсутності небезпеки без можливості спричинення шкоди чи при впевненості в його попередженості. Саме така лікарська помилка не може нести за собою кримінальну відповідальність. Також Глушков

В.А. вказує, що лікарська помилка – поняття не тільки медичне, а й правове [3, с. 46].

В залежності від факторів, що призводять до негативних наслідків (тілесні ушкодження або смерть пацієнта), виділяють помилки, що викликані суб'єктивними й об'єктивними факторами.

Помилки, яких припускаються медичні працівники, необґрунтовано відступаючи від встановлених медичних стандартів, діючи необережно або самовпевнено чи допускають необґрунтований ризик при недостатності досвіду чи знань, викликані суб'єктивними факторами. Такі помилки можливі при неухважному обстеженні, неадекватній оцінці клінічних та лабораторних даних, при недбалому виконанні операцій та інших лікувально-профілактичних заходів, догляді та спостереженні за пацієнтом, загальній незадовільній організації різних етапів медичної допомоги в медичному закладі, зокрема при веденні документації, при порушенні деонтологічних та інших вимог щодо інформування пацієнта про стан його здоров'я [4, с. 149].

До помилок, викликаних об'єктивними факторами, відносяться дії (бездіяльність) медичних працівників, що не порушують встановлені законом та підзаконними актами правила, але заподіяли шкоду здоров'ю пацієнта чи його смерть внаслідок: недосконалої медичної науки на даному етапі її розвитку; несприятливих умов або обставин здійснення медичного втручання; об'єктивних труднощів діагностики деяких захворювань; атипичного розвитку захворювання, індивідуальних аномалій анатомічної будови тіла чи функціонування організму пацієнта; алергічних реакцій, які неможливо було передбачити при стандартному медичному втручанні (діагностуванні чи лікуванні).

Таким чином, суб'єктивними слід визнавати фактори, що пов'язані з особою та діями (бездіяльністю) медичного працівника, а об'єктивними – всі інші, які заважали йому надати належну медичну допомогу. Тобто другий тип медичних помилок не залежить від особи медичного працівника [2, с. 22].

Залежно від сфери та етапів надання медичної допомоги, можна виділити наступні види помилок: діагностичні помилки (помилки у розпізнаванні захворювань та їх ускладнень, помилковий діагноз захворювання); лікувально-тактичні помилки (наслідки діагностичних помилок); технічні помилки (прорахунки щодо проведення діагностичних і лікувальних процедур або маніпуляцій); організаційні помилки (недоліки в організації тих чи інших видів медичної допомоги); деонтологічні помилки (помилки у поведінці лікаря, у його спілкуванні з хворими та їх родичами, медперсоналом); помилки у заповненні меди-

чної документації (малозрозумілі, неточні записи операцій, неправильне ведення щоденника післяопераційного періоду) тощо [5, с. 129].

Вказане дозволяє зробити висновок, що помилки, зумовлені суб'єктивними факторами містять необережну вину медичного працівника і обумовлюють застосування відповідальності. Наявність умислу автоматично переводить помилку до розряду злочинів. Характеристику поняття «медична помилка» слід проводити в контексті можливості застосування кримінальної відповідальності, а замість поняття «помилка» слід застосовувати поняття «неналежна медична послуга».

Список використаної літератури:

1. Михайлов С. В. Кваліфікація «лікарської помилки» як правової категорії // Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ. – 2008. – Вип. 43. – С. 283 – 289.
2. Антонов С. В. Медична помилка: юридичний аспект // Управління закладом охорони здоров'я. – 2007.- №8. – С. 20 – 26.
3. Глушков В. А. Ответственность за преступления в области здравоохранения. – Киев : Вища шк., 1987. – 200 с.
4. Байда А.О. Класифікація злочинів у сфері медичної та фармацевтичної діяльності // Актуальні проблеми правознавства: тези доп. та наук. повідом. учасників наук. конф. молодих учених та здобувачів / за ред. М.І. Панова. – Х.: Нац. юрид. акад. України. – 2004. – С. 148 – 151.
5. Малеина М. Н. Юридическая квалификация врачебной ошибки // Советское государство и право. – 1984. – №9. – С. 127 – 132.
6. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України : Підручник за заг ред. д.ю.н., проф. С. Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.

Грищенко Марк В'ячеславович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Черевко К.О.

ОЗНАКИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНУ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Питання спеціального суб'єкту злочину є одним з найбільш дискусійних у сучасній науці кримінального права. Насамперед, постає проблематика встановлення та класифікація додаткових ознак, які має спеціальний суб'єкт на відміну від загального. Дана проблема, в свою чергу, є підґрунтям спірних питань. Наприклад, особливості співучасті у злочинах зі спеціальним суб'єктом.

Суб'єкт злочину є елементом складу злочину, без якого не можливо встановити сутність злочину. Також, можна сказати, як різновид загального суб'єкта є поняття «спеціального суб'єкта», який містить додаткові ознаки на відміну загального. Мета даної роботи полягає, перш за

все, у встановленні цих ознак, які характерні для всіх злочинів, а також у класифікації цих ознак, за певними критеріями.

Перш ніж розглядати дане питання, слід звернутись до Кримінального Кодексу України, в якому зазначено, що спеціальний суб'єкт – це фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа. [1, с.10]

Тобто, крім обов'язкових ознак загального суб'єкта, особа наділена також додатковими ознаками, що є обов'язковими для даного злочину. Додаткові ознаки суб'єкта можуть бути прямо вказані в тексті диспозиції конкретної статті або безпосередньо впливати з тексту певної кримінально-правової норми. [2, с.123]

Коржанський М.Й. говорив, що такими додатковими є ознаками, які позначають: державно-правовий режим особи (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), посадовий стан особи, військовослужбовця, демографічні ознаки, минула злочинна діяльність – особа що відбуває покарання, працівник транспорту, член виборчої комісії, піднаглядний [3, с.222 – 223]

Розглядаючи дане питання, Фріс П.Л. класифікував спеціальні суб'єкти залежно від змісту ознак спеціального суб'єкта:

Соціально-демографічні ознаки - стать, вік винного, наявність військового обов'язку (ухилення від призову на строкову військову службу, ст. 335 КК, може бути вчинено лише особою, яка досягла встановленого законом віку і визнана такою, що несе військовий обов'язок).

Службове становище особи - заняття винним відповідної посади чи виконання ним відповідних функцій у державній, громадській чи комерційній організації (шахрайство з фінансовими ресурсами - ст. 222 КК України; одержання хабара - ст. 368 КК України і т. п.).

Професія винного - наявність у нього відповідної освіти чи професійних навиків у трудовій або виробничій сфері (ненадання допомоги хворому медичним працівником - ст. 139 КК України та ін.).

Цивільно-правовий статус - наявність в особи громадянства України чи іноземної держави (державна зрада, ст. 111 КК України; шпигунство - ст. 114 КК України та ін.).

Взаємовідносини з потерпілим - наявність у винного родинних чи інших зв'язків, що обумовлюють у них визначені обов'язки чи права (ухилення від сплати аліментів на утримання дітей - ст. 164 КК України та ін.).

Характеристика особи в контексті її попередньої діяльності (раніше суджений за умисне вбивство - ст. 115 КК України та ін.).

У тих складах, де ознаки спеціального суб'єкта злочину передбачені законом, тобто є конструктивним елементом складу конкретного злочину, вони є обов'язковими і визначають наявність чи відсутність складу злочину.

Тоді, коли вони визначені в диспозиції конкретної кримінально-правової норми як факультативні ознаки, їх вплив на кваліфікацію здійснюється опосередковано як характеристики особи злочинця і можуть розглядатись в контексті обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність.[4, с. 79]

Щодо класифікації спеціальних суб'єктів злочину, то не можна виділити якусь одну систематизацію. Всі вони мають свої певні особливості. Розглядаючи всю систему класифікацій можна виділити певні схожі риси, і на їх підставі класифікувати спеціальні суб'єкти загалом до трьох груп, які характеризують: правове становище (статус) суб'єкта, особистість винного, специфіку злочинних діянь особи.

На довершення слід сказати, що Терентьев В.І вдало зазначив, що при кваліфікації злочинів зі спеціальним суб'єктом практика виходить з послідовної необхідності закріплення специфічних ознак спеціальних суб'єктів злочинів, криміналізація діянь яких відбувається за допомогою постановки під охорону конкретної групи правових благ і цінностей, безпосередньо в кримінальному законі.

Спеціальні правила кваліфікації злочинів зі спеціальним суб'єктом встановлюються у випадках, коли криміналізація діяння спеціального суб'єкта виходила з необхідності диференціації кримінальної відповідальності, виділення кваліфікованих складів злочинного посягання. При цьому відсутність спеціальних властивостей і якостей суб'єкта могла служити підставою для притягнення особи до відповідальності як універсального суб'єкта.[5, с.13]

Дане правило дозволяє диференціювати кримінальну відповідальність в злочинах вчинених у співучасті. Наприклад, в злочинах зі спеціальним суб'єктом виконавцем може бути тільки особа, яка має ознаки спеціального суб'єкта. Участь же у вчиненні цих злочинів інших осіб, які не є спеціальними суб'єктами, не перетворює їх на останні, хоча б вони фактично і виконали певну частину об'єктивної сторони злочину. [6, с.249]

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що спеціальним суб'єктом злочину повинна визнаватися особа, яка володіє поряд із загальними ознаками суб'єкту, додатковими, передбаченими Особливою частиною Кримінального кодексу. Щодо питання класифікації ознак спеціального суб'єкту злочину, найбільш доречною є класифікація за

загальними критеріями які характеризують: правове становище (статус) суб'єкта, особистість винного, специфіка злочинних діянь особи.

У тих складах, де ознаки спеціального суб'єкта злочину передбачені законом, тобто є конструктивним елементом складу конкретного злочину, вони є обов'язковими і визначають наявність чи відсутність складу злочину. Тоді, коли вони визначені в диспозиції конкретної кримінально-правової норми як факультативні ознаки, їх вплив на кваліфікацію здійснюється опосередковано як характеристики особи злочинця і можуть розглядатись в контексті обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2011 року). – Х.: Одиссей, 2011. – 232 с.
2. Кримінальне право України. Загал. Частина. Підручник М.І. Мельник, В.А. Клименко. – К.: Атіка, 2008. – 376с.
3. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій/ за ред.. М.И. Коржанського. – К.: Атіка, 2001. – 432с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Фріс П. Л. - К.:Атіка, 2004.-488 с.
5. Терентьев В.І «Відповідальність спеціальних суб'єктів злочину за Кримінальним правом України»: автореферат, дис.. – Одеса, 2003. – с.13.
6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник/ Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін.; За ред.. проф.. В.В.Сташиса, В.Я. Тація. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Хрінком Інтер, 2007. – 496с.

Гудименко Юлія Олександрівна,

студентка 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Храмов О.М.

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

До недавнього часу кримінальна відповідальність юридичних осіб залишалася специфічною рисою кримінального права англосаксонської правової системи. Але останнім часом спостерігається тенденція щодо включення відповідних положень до національних законодавств все більшого числа країн світу. Основною причиною введення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб є необхідність боротьби з економічними та господарськими злочинами, що набувають значного поширення в зв'язку з активним розвитком ринкової економіки.

Варто відзначити, що дана проблема у правовій науці далеко не нова. Як вказує М.С.Таганцев, принцип кримінальної відповідальності

осіб юридичних, тобто «всього того, що, не будучи особою фізичною, здатне знаходитися в юридичних відносинах, мати права і обов'язки», був загально визнаний в середньовіковій літературі і законодавстві Німеччини, Італії, Франції [5;с.639].

На сьогоднішній день кримінальна відповідальність юридичних осіб встановлена в таких країнах, як Англія, США(та окремих штатів напр: Огайо, Нью-Йорк), ФРН, Голландія, Італія, Канада, Шотландія, Ірландія, Люксембург, Данія, Швеція, Нідерланди, Португалія, Франція, Фінляндія, КНР, Індія, Японія, Румунія, Республіка Молдова, Республіка Литва та ін.

Як показує аналіз сучасного кримінального законодавства окрім штрафу до юридичних осіб можуть бути застосовані наступні санкції:

1. Спеціальна конфіскація (Албанія, Бельгія, Ірак, Франція, США); 2. Обмеження діяльності юридичних осіб, в тому числі і заборона займатися певними видами діяльності, ліквідація підрозділів чи філій (Франція, Бельгія, Іспанія, Перу, Албанія, Молдова, Литва); 3. Тимчасове припинення діяльності юридичної особи (Іспанія, Перу); 4. Ліквідація юридичної особи (Бельгія, Литва, Молдова, Франція, Перу). Найбільш широкий спектр покарано передбачено КК Франції, де поряд з усім вказаним вище можливий судовий нагляд за діяльністю юридичної особи, заборона участі в договорах, звернень до населення, заборона випуску в оборот цінних паперів. За виключних обставин може бути призначена загальна конфіскація майна.

Найбільш широко умови та необхідність визнання юридичної особи, суб'єктом кримінальної відповідальності сформульовано у Рекомендації Комітету Міністрів країн-членів Ради Європи щодо відповідності підприємств – юридичних осіб за правопорушення, здійснених ними в процесі господарювання. В якій говориться, що складна структура управління підприємства дуже часто унеможлиблює визначення особи чи осіб безпосередньо причетних до вчинення правопорушення. В даному документі йдеться про те, що кожне окреме правопорушення може бути результатом різних рішень, дій чи бездіяльності різних осіб, хоча і відповідає атмосфері створеній керівником підприємства. У таких випадках застосування санкцій до окремої особи є не досить ефективною мірою для присічення та попередження вчинення підприємством злочинів. Не останню роль відіграє і колективне прийняття рішень, наприклад загальні збори акціонерного товариства, що не завжди дозволяє притягнути до відповідальності фізичних осіб.

Б.В. Волженкін вважає, що доцільно розрізняти суб'єкта злочину і суб'єкта кримінальної відповідальності. Злочин як суспільно небезпечне протиправне і винне діяння може вчинити тільки фізична особа, що

має свідомість і волю. Саме таке діяння і є підставою кримінальної відповідальності. А ось нести її за такі діяння можуть не тільки фізичні, але, за певних умов, і юридичні особи. На його думку, варто визначити умови, за яких юридична особа нестиме кримінальну відповідальність за злочин, вчинений фізичною особою і разом з нею [1, с. 26].

Прибічники кримінальної відповідальності юридичних осіб наводять наступні аргументи: 1. піддавати кримінальному переслідуванню виключно фізичних осіб за дії, які вони здійснювали в рамках своїх посадових обов'язків, несправедливо, і до того ж не дозволяє досягти бажаного результату, оскільки структурні упущення в роботі організації не зникнуть через те, що одного з її співробітників буде засуджено; 2. альтернативні моделі відповідальності юридичних осіб (адміністративна, цивільна) не дають тих процесуальних гарантій, як при кримінальному процесі; 3. на юридичну особу може накладатися штраф, що значно перевищує максимальний розмір штрафу для фізичної особи. До того ж велике значення може мати сам факт засудження юридичної особи (стигма); 4. на міжнародному рівні держави надають правову допомогу один одному в переслідуванні злочинців часто лише по кримінальних справах. Отже, переслідування злочинної діяльності юридичних осіб носитиме усе більш поза національний характер.

Важливий контраргумент наводить В.С. Єгоров, який зазначає, що визнання суб'єктом злочину юридичної особи, передусім, не відповідає притаманним кримінальному праву принципам особистості і винної відповідальності [2, с. 60].

На думку Р.І. Михеєва, «немає практичної необхідності в конструюванні особливого суб'єкта кримінальної відповідальності – юридичної особи. Для відповідальності юридичної особи достатньо досить ефективних норм і санкцій цивільного (і адміністративного) законодавства.» [4, с. 16].

Незважаючи на це рекомендації щодо введення кримінальної відповідальності юридичних осіб та її посилення викладено в Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію від 27 січня 1999 р., Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р., Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 р та ін.

У рамках приведення українського законодавства до європейських стандартів та на основі внутрішніх причин в наукових колах ведеться полеміка щодо включення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб до національного кримінального кодексу. Так у 2008 році О. О. Михайловим було запропоновано доповнення КК України статтею 2¹, статтю 18 частинами 3 та 4 та статтею 51¹, що б визнавали

юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності, містили б вичерпний перелік статей особливою частини у відповідності з якими юридичні особи виступають суб'єктами та санкцій, що можуть бути застосовані до них [3; с. 15].

Таким чином, питання щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб є досить актуальним та дискусійним в наукових колах. Можливо на основі цього найближчим часом дані положення будуть введені й до національного кримінального законодавства. На нашу думку ці положення є досить прогресивним та мають право на життя в умовах українського кримінального законодавства. Юридична особа може бути визнана суб'єктом стосовно злочинів у сфері господарської діяльності (Розділ VII), проти докільця (Розділ VIII), проти безпеки виробництва (Розділ X) та деяких інших злочинів передбачених Кримінальним кодексом України.

Список використаних джерел:

1. Волженкин Б. В. Уголовная ответственность юридических лиц: Серия "Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе"/ Б.В. Волженкин. СПб., 1998.- 40 с.
2. Егоров В.С. Понятие состава преступления в уголовном праве: Уч. пособие./ В.С. Егоров – М.: Моск. Психолого-социальный ин-т; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2001. – 80 с.
3. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: автореф дис. ... кюн.: спец. 12.00.08. –К.: Академія адвокатури України, 2008 – 19с.
4. Михеев Р.И., Корчагин А.Г., Шевченко А.С. Уголовная ответственность юридических лиц: за и против. Монография. / Михеев Р.И., Корчагин А.Г., Шевченко А.С. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1999. - 76с.
5. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции Н.С.Таганцева. – С.-Пб.: Госуд. типог, 1902. – Ч.1. – Т.1 – 819с.

Делов Віталій Вікторович,

студент 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Соболев О.І.

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН(КОМП'ЮТЕРІВ), АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ, КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ ЧИ МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ (СТ. 361 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Слід зазначити, що в вітчизняному кримінальному кодексі існує відповідний розділ XVI, який встановлює відповідальність за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку.

Дослідженням даної проблематики займалися наступні вітчизняні науковці: Карчевський М.В., Бажанов М.И., Семухін І.Ю., Ляпунов Ю., Максимов В. Метою нашого дослідження є виявлення та усунення проблем кваліфікації злочину передбаченого статтею 361 ККУ.

Об'єктивна сторона злочину передбаченого статтею 361 ККУ проявляється у формах: 1) незаконного втручання у роботу автоматизованих електронно-обчислювальних машин, їх систем чи комп'ютерних мереж, що призвело до перекручення чи знищення комп'ютерної інформації або носіїв такої інформації; 2) розповсюдження комп'ютерного вірусу. Останнє є злочинним лише у разі застосування для цього спеціальних знарядь - програмних чи технічних засобів, призначених для незаконного проникнення в автоматизовані електронно-обчислювальні машини, системи чи комп'ютерні мережі і здатних спричинити перекручення або знищення комп'ютерної інформації чи носіїв такої інформації. Кримінальній відповідальності підлягає особа, яка несанкціоновано втрутилася в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, що призвело до витоку, втрати, відробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації.

В зазначеній вище диспозиції міститься така спеціальна форма об'єктивної сторони, як несанкціоноване втручання в роботу мереж електрозв'язку. Вважаємо, що потрібно виключити зі статті 361 ККУ, або виділити в окрему статтю та склад злочину, таку форму об'єктивної сторони, як несанкціоноване втручання в роботу мереж електрозв'язку, оскільки втручання в роботу мережі електрозв'язку – це зміна режиму її роботи. До складу мережі електрозв'язку входять засоби та споруди зв'язку. Фізичну властивість незаконного втручання в роботу мережі електрозв'язку можна визначити як зміну режиму роботи мережі, вчинену шляхом впливу на засоби або споруди зв'язку [2].

Слід відмежовувати діяння, передбачені ст. 361 КК України від суміжних складів. Відмежування злочинів, передбачених ст.ст. 361, 362 КК України, на сьогодні слід проводити на підставі їхніх об'єктивних ознак. Об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 361 КК України, є два самостійні альтернативні діяння, щодо криміналізації одного з яких законодавець встановив обов'язковість настання суспільно-небезпечних наслідків, а до іншого такої обов'язкової ознаки не встановлює [3,51].

Так „несанкціонований доступ до комп'ютерної інформації” полягає в активних діяннях по несанкціонованому доступу до комп'ютерних систем, шляхом застосування програмних і технічних

засобів, призначених для такого доступу, який призвів до настання наслідків у вигляді перекручення або знищення комп'ютерної інформації. Юридичний склад цього злочину є матеріальним, тобто злочин вважається закінченим з моменту настання альтернативних суспільно-небезпечних наслідків у вигляді перекручення або знищення комп'ютерної інформації, що перебувають в прямому причиновому зв'язку з несанкціонованим доступом до автоматизованих систем.

Об'єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 1 ст. 362 КК України, становлять альтернативні активні дії по викраденню, привласненню, вимаганню комп'ютерної інформації, заволодінню комп'ютерною інформацією шляхом шахрайства, заволодінню комп'ютерною інформацією шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем. Таким чином, склади злочинів, передбачені ч.1 ст. 361 та ч. 1 ст. 362 КК України, розрізняються і за ознаками об'єктивної сторони та частково за формою складів.

Суб'єктивні ознаки складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 361 КК України, частково відрізняються від суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ч.1 ст. 362 КК України. Так, суб'єкт злочину, передбаченого ч. 1 ст. 361 КК України, є загальним: фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. Суб'єкт злочину, передбаченого ч.1 ст. 362 КК України, є альтернативним. Ним може бути як загальний суб'єкт, стосовно діянь по викраденню, привласненню, вимаганню комп'ютерної інформації, заволодіння нею шляхом шахрайства, так і спеціальний суб'єкт – особа, яка має доступ до інформації. Тобто, суб'єкти досліджуваних злочинів частково співпадають. Суб'єктивна сторона діянь, передбачених ч. 1 ст. 361 КК України, характеризується відповідно умисною виною у формі як прямого, так і непрямого умислу щодо вчинення несанкціонованого доступу до комп'ютерної інформації, та виною виключно у формі прямого умислу щодо вчинення діянь по умисному розповсюдженню шкідливих комп'ютерних програм. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 362 КК України, характеризується виключно прямим умислом. Це свідчить про те, що ознаки суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст.ст. 361 та 362 КК України, також частково співпадають.

При цьому, важко виділити, яка з норм, передбачених ст.ст. 361, 362 КК України, є загальною, а яка – спеціальною; також не уявляється припустимим визначення об'єктів як основного та факультативного через їх збіг, і тому, на нашу думку, при чинній редакції ст. 361 КК України фактично неможливо застосування правил кваліфікації при конкуренції норм. Тому виокремлення в самостійні склади злочинів,

які сьогодні визначені в кримінальному законі як альтернативні активні діяння, надасть можливість застосовувати правила відмежування.

Отже, на нашу думку, склад злочинів, передбачені ст. 361 і ст. 362 КК України є суміжними, через те, що частково збігаються об'єкт та предмет зазначених злочинів, ознаки суб'єкта, суб'єктивної сторони. Відмежування таких злочинів має відбуватися за ознаками об'єктивної сторони, а також тими з ознак, які є спеціальними для даних норм і відрізняють їх (такі, як спосіб вчинення розповсюдження комп'ютерного вірусу (ст. 361 України), спеціальний суб'єкт (ст. 362 КК України)). Тому, з метою уникнення конкуренції норм, яка очевидна щодо ст.ст. 361, 362 КК України, за умови залишення формулювання ст. 361 КК України в дійсній редакції, слід звертати увагу на специфіку об'єктів діянь, передбачених ст. 361 КК України, а також на наявність мотивів і мети вчинення таких злочинів, та інші спеціальні ознаки, які виступатимуть приматом кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України [текст]: прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квіт. 2001 р. // Відомості Верх. Ради України. – 2001. – № 25–26. – ст. 361-362. 2. Закон України „Про зв'язок” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160/95-%D0%B2%D1%80>. 3. Карчевський М.В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу електро-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж: Монографія. – Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. – 144 с.

Драгун Максим Миколайович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Байлов А.В.

РОЗМЕЖУВАННЯ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ ТА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Дотримуючись принципу гуманізму, який визнаний сьогодні одним з основоположних принципів побудови розвиненого суспільства, кожна демократична, цивілізована держава прагне проявляти максимальну увагу до тих громадян, які в силу різних обставин позбавлені можливості піклуватися про себе самостійно. Дане положення забезпечується покладанням на громадян певних обов'язків взаємодопомоги і піклування про осіб, які перебувають в безпорадному стані. Кримінальний кодекс повною мірою охороняє життя і здоров'я кожної людини.

Злочини, передбачені ст. 135 КК України (Залишення в небезпеці) та ст.136 КК (Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані), посягають не тільки на вище вказані об'єкти, а і на загальноморальні цінності. Ці злочини є суміжними, у зв'язку з чим виникають певні труднощі та спірні питання при кваліфікації цих діянь. Зважаючи на те, що в Україні є тенденція на зростання кількості злочинів проти життя і здоров'я особи, тема розмежування цих складів злочинів на сьогодні, є достатньо актуальною.

Питанням розмежування злочинів, передбачених ст. 135 і ст. 136 КК, та дослідженням деяких аспектів кожного з них, займалися такі вчені, як: Т.В. Кіріпченко, В.В. Бабаніна, О.В. Микитчик, О.Л. Тимчук, І.І. Горелік, О.В. Чайка, О.В. Хуторянський та ін.

Підгрунтям відмежування виступає загальне поняття про склад злочину, його структурні елементи, а саме: об'єктивні та суб'єктивні ознаки складу злочину. На нашу думку вони повно і точно відображають особливості даних злочинів.

Об'єктом посягання вказаних злочинів є життя і здоров'я особи, тому він не розглядається як розмежувальна ознака. Слід звернути увагу, що багато науковців вважають доцільним доповнення безпосереднього об'єкта злочину ще одним об'єктом – здоров'я безпорадної особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані[1, с.181].

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 135 КК, є особа, яка характеризується двома ознаками: а) перебуває в небезпечному для життя стані; б) позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану.

Потерпілим від злочину, передбаченого за ст. 136 КК, є особа, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Розмежуванням може слугувати те, що в ч.2 ст.136 КК потерпілим є малолітня особа, тобто яка не досягла 14 річного віку)[2, с.311].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.135 КК, характеризується суспільно-небезпечною бездіяльністю, яка може бути двох видів: бездіяльність – невтручання (так звана чиста бездіяльність, коли при невтручанні в розвиток подій небезпека виникла незалежно від суб'єкта) та бездіяльність, що спричинена попередніми діями винного (змішана бездіяльність). Необхідною умовою настання кримінальної відповідальності винного є небезпечний для життя стан і неможливість вжити заходів до самозбереження. Відповідно до ч.3 ст. 135 КК суспільно небезпечним наслідком є смерть або інші тяжкі наслідки (спричинення тяжких тілесних ушкоджень, зникнення безвісти тощо). Моментом закінчення злочину є залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані [3, с.46].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 136 КК, передбачає:

- 1) бездіяльність у вигляді ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, чи неповідомлення про такий стан особи належним установам або особам;
- 2) настання наслідків у вигляді тяжких тілесних ушкоджень;
- 3) наявність причинного зв'язку між бездіяльністю винного і настанням наслідків у злочинах з матеріальним складом (так звана «винна причетність»).

Обов'язковою умовою відповідальності є можливість надати таку допомогу, а при її відсутності повідомити про це належним установам чи особам про перебування особи в небезпечному для життя стані. У разі відсутності такої можливості з причин, коли особа сама перебуває в такому стані, або з нездатністю надати її, кримінальна відповідальність виключається [4, с.101].

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 135 КК, є спеціальний, тобто крім загальних ознак йому притаманні певні спеціальні ознаки. Їх можна визначити наступним чином: (а) первісно зобов'язані – обов'язок із піклування за особою, яка перебуває в небезпечному для життя стані (правовий обов'язок піклування походить або з нормативно-правового акту або наданням цивільно-правового договору); (б) поставлення потерпілого в небезпечний для життя стан діями винного. Крім того, кваліфікуючою ознакою злочину, передбаченого ч.2 ст. 135 КК, є його суб'єкт – матір новонародженої дитини.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 136 КК – загальний, тобто ним може бути будь-яка особа, на яку не покладається обов'язок надавати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, а також особа, яка не ставила своїми діями потерпілого в небезпечний для життя стан. Кримінальна відповідальність можлива лише тоді, коли особа має можливість надати допомогу особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані або повідомити про це належним установам чи особам [5, с.136].

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 135 КК, характеризується прямим умислом. Звідомість полягає в тому, що винний повинен достовірно знати, що потерпілий перебуває в небезпечному для життя стані й потребує допомоги, а він зобов'язаний і має можливість надати йому допомогу, але відмовляє в цьому. Якщо особа не усвідомлює, що інша особа опинилася у небезпечному для життя стані, то відповідальність не настає. Метою залишення в небезпеці є бажання винного ухилитися від надання допомоги потерпілому, мотиви в свою чергу можуть бути різними (уникнення кримінальної відповідальності, небажання допомагати через брак часу, легковажність тощо).

Злочин, передбачений ст. 136 КК, характеризується прямим умислом щодо бездіяльності. Що стосується наслідків, то до них може бути віднесено як умисел (прямий або непрямий), так і необережність (злочинна самовпевненість або злочинна недбалість) [6, с.82].

Отже, можна розмежовувати вищезазначені злочини за об'єктивними ознаками, наприклад, якщо бездіяльність була спричинена попередніми діями винного. Також при залишенні в небезпеці на відміну від ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані не несе кримінальну відповідальність за неповідомлення про вищезазначений стан належним установам чи особам. Але основним відмежувальним критерієм злочинів, передбачених статтями 135, 136 КК, є суб'єкт злочину.

Список використаних джерел:

1. Пилипенко Є.О. «Об'єкт у складі злочину залишення в небезпеці» //Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності – №2, 2011 с.175-182.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України.-4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка.- К.: Юридична думка, 2007.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
4. Хуторянський О.В. «Розмежування складів злочинів передбачених статтями 135 та 136 Кримінального кодексу України» //Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - 2010. - №2. - С. 98-104.
5. Микитчик О.В., Бабаніна В.В. «Особливості суб'єкта злочину передбаченого ст.135 Кримінального кодексу України» //Підприємство, господарство і право. – 2010 р. - №1 с. 134-137.
- 6.Тимчук О.Л. «Суб'єктивна сторона злочину залишення в небезпеці» // Підприємство, господарство і право. – 2004 р. - №1 с. 80-83.

Дудка Олена Вікторівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Черевко К.О.

ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ ВІД СПІВУЧАСТІ

За останні роки було здійснено чимало досліджень присвячених відмежуванню та дослідженню таких інститутів, як причетність та співучасть у злочині. В теорії кримінального права й сьогодні спостерігається розбіжність думок і різні підходи авторів з цього приводу.

Актуальність даної теми полягає в тому, що саме відсутність нормативного закріплення поняття причетності до злочину призводить до

помилки при кваліфікації злочинів, неоднозначності судових рішень та призначенні покарань.

Істотний внесок у вирішення даної проблеми зробили Н.Таганцев, А.Піонтковський, А.Трайнін, Е.Немировський, С.Бородін, Я.Остапик, В.Лазаренко та інші.

Першу спробу відмежувати причетність від співучасті було зроблено ще в Соборному уложенні 1649р., яке передбачало відповідальність за приховування злочинів, недонесення та потурання злочинів. Зокрема, винна в недонесенні про державний злочин особа каралася на рівні виконавця [1, с.18].

Зі встановленням в Україні радянської влади більшість положень інститут причетності до злочину були відкинута та спростовані. Про це свідчить не розмежованість між причетністю та співучастю у злочині [4, с.395].

В свою чергу ці недоліки тогочасного кримінального закону викликали наукові дискусії стосовно поняття причетності, її видів та відмежування від співучасті у злочині, а відтак – спір про наявність чи відсутність причетності як окремого інституту. Науковці почали висувувати нові поняття які були більш змістовними та кращими ніж попередні, але в той же час погляди науковців не збігалися.

Н. Таганцев, обґрунтовуючи відмінність причетності до злочину від співучасті, зазначає, що причетність до злочину не можна вважати ані участю, ані особливою формою співучасті: не можна вкластись у те, що вже відбулося та існує, причетні не об'єднуються з учасниками ані волею, ані діяльністю. Всі типи причетності мають свої загальні риси, поза рисами загальних критеріїв [3, с.58].

Таганцев називає такі важливі ознаки причетності :

- причетність передбачає наявність іншого злочинного діяння;
- наявність суб'єктивної сторони злочину у формі умислу – будь-який причетний повинен діяти умисно, розуміючи важливість свого вчинку і бажаючи чи допускаючи його [2, с.790].

Б.Утевський, обстоюючи самостійність інституту причетності, заперечував відмежування її від співучасті через визначення поняття причетності. Свою точку зору він обґрунтовував тим, що поняття причетності не є чітким. За основу розмежування причетності до злочину та співучасті береться часовий критерій: діяння, скоєні до вчинення злочину, він відносить до співучасті, а після вчинення – до причетності. У зв'язку з цим автор відокремлює два види співучасті: співучасть у вчиненні злочину (коли наявна співучасть у злочинному діянні) та співучасть у приховуванні злочину – причетність до злочину. Відмінність між ними полягає в тому, що співучасть у приховуванні злочину – це

участь у діяльності злочинця, яка не є караною, оскільки кримінальний закон не карає злочинця за переховування. Караною діяльність причетної особи буде лише у випадках , спеціально встановлених законом[3,с.59].

На мою думку більш правильна позиція полягає в визначенні причетності до злочину, як умисній дії чи бездіяльності яка пов'язана зі здійсненням злочинної діяльності іншою особою, але не є співучастю в ній через відсутність об'єктивної та суб'єктивної спільності зі злочинною діяльністю такої особи .

Існує чимало поглядів за якими причетність не відносять до самостійного інституту. Це пояснюється тим, що за критерій відмежування причетності до злочину та співучасті береться одна або кілька ознак причетності і на цій підставі мотивується відсутність інституту причетності. Водночас ігноруються в сукупності ознаки , які властиві всім суспільно небезпечним діянням, що мають відношення до злочину, але дані погляд і не знайшли юридичного закріплення та підтвердження в нормах кримінального права [4,с.396].

Суспільна небезпека причетності до злочину обумовлюється тим, що вона створює умови для вчинення злочинів, нейтралізує діяльність суду , органів досудового слідства та дізнання зі своєчасного виявлення, припинення та розкриття злочинів.

У теорії кримінального права виокремлюють такі види причетності до злочину:

- заздалегідь не обіцяне приховування злочину;
- заздалегідь обіцяне неповідомлення про злочин;
- заздалегідь не обіцяне потурання злочину;
- заздалегідь не обіцяне придбання чи збут майна здобутого злочинним шляхом;
- заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій;

Отже, на підставі вищесказаного можна зробити висновок, що інститут причетності має повне право існувати, окремо від співучасті. Дані поняття мають відмінні ознаки та види, у зв'язку з чим потребують окремого юридичного закріплення. Тому поняття причетності потребує нормативного закріплення в Загальній частині КК України.

Список використанх джерел:

1. Бушаев И.А. Ответственность за укрывательство пре ступлений и недонсительство. – М.,1965г. 2.Таганцев Н.С. Русское уголовное право: В 2т. – Тула,2001.- Т.1.- с.813. 3. Лазаренко В. Поняття причетності до злочину// Вісник прокуратури. - 2010. - №12(114).- 214 с. 4. Остапик Я. Розвиток інституту причетності в кримінальному праві України//Вісник Львівського університету: Серія

юридична . - 2002.- Вип .37.- 39 с. 5. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2011 року). – Х.: Одиссея, 2011.- 232с.

Євтушенко Ганна Борисівна,

студентка 3 курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ.
Науковий керівник: старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ Колесник М.О.

НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА ТА ХАБАР У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА СПІВВІДНОШЕННЯ

Зважаючи на прийняття Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [4] та «Про засади запобігання і протидії корупції» [5] від 7 квітня 2011 р., необхідно детально з'ясувати, які саме зміни були внесені до Кримінального кодексу України.

З метою диференціації кримінальної відповідальності завдяки новим законам законодавцем створено кілька груп суміжних складів злочинів, що обумовлює необхідність розмежування складів злочинів зі спільними ознаками.

У суміжних складах злочинів, передбачених ст. 368-2 Кримінального кодексу України «Незаконне збагачення», ст. 368-3 «Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги» та ст. 369-2 «Зловживання впливом», спільними ознаками є предмет складу злочину – неправомірна вигода [3].

Однією з проблем є співвідношення понять «неправомірної вигоди» та «хабара» як предметів відповідних корупційних злочинів. Тому постає питання про чітке визначення понять, наведених у законі, адже дана термінологія є не достатньо повною та точною.

Оскільки антикорупційне законодавство та Кримінальний кодекс України не дають конкретних визначень, то необхідно звернутись до інших нормативно-правових актів.

Так, у п. 4 Постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про хабарництво» зазначено, що хабарем можуть бути майно (гроші, цінності та інші речі), право на нього (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо) [6]. Тобто, можна говорити про його (хабара) виключно майновий характер.

Ст. 8 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173) [2] хабаром визнає будь-які неправомірні переваги чи обіцянки такої вигоди.

Щодо неправомірної вигоди, то Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» визначає її як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову [5].

Оскільки неправомірна вигода є предметом злочину, передбаченого ст. 368-2 КК України, то стає доцільним встановлення значення поняття «незаконне збагачення».

У Кримінальному кодексі України під ним розуміють одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передачу нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва. Натомість у ст. 20 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції [1] наведено визначення, яке дозволяє розуміти під незаконним збагаченням значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати.

Отже, через недостатню визначеність термінів, використаних в антикорупційних законах, можуть виникнути ускладнення у правозастосовній практиці.

Норма, передбачена ст. 368 КК України «Одержання хабара», є спеціальною відносно норми, закріпленої у ст. 368-2 КК України «Незаконне збагачення». Предмет складу злочину є ознакою, яка визначає спеціальний характер норми, закріпленої у ст. 368 КК України, оскільки хабар є конкретним проявом неправомірної вигоди. А тому можна зазначити, що поняття хабара є вужчим за обсягом, ніж поняття неправомірної вигоди, оскільки хабар має лише майновий характер.

Однією з ознак відмежування хабара та неправомірної вигоди є їхній характер. Оскільки одержання хабара є корисливим злочином, то його предмет має виключно майновий характер. Послуги, пільги і переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристики чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не можуть визнаватися предметом хабара. Одержання їх може розцінюватися як інша (некорислива) заінтересованість при зловживанні владою чи службовим становищем.

Стосовно неправомірної вигоди, то нею є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безо-

платно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав.

Тобто, виходячи із наведеного нормативного положення, такий предмет складу злочину як неправомірна вигода, може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер.

Оскільки норма про кримінальну відповідальність за одержання хабара (ст. 368 КК України) є спеціальною стосовно кримінально-правової норми про незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України) і суть даних норм збігається, то відрізнити незаконне збагачення від одержання хабара майже не можливо. У зв'язку з цим не виключено, що на практиці осіб будуть притягувати до кримінальної відповідальності не за одержання хабара, а за незаконне збагачення, оскільки санкції цих статей різні.

Можна зробити висновок про те, що невизначеність термінології корупційних злочинів та їх предметів створюватиме проблеми для правильної кримінально-правової кваліфікації відповідних діянь. Тому поки що неможливо оцінити доцільність внесення змін антикорупційними законами до Кримінального кодексу України, а також їх ефективність у боротьбі з корупцією.

Список використаних джерел:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. № 49. – Стор. 2048.
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. № 47-48. – Стор. 2028.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення: Закон України від 7 квітня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 41. – Ст. 414.
5. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
6. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26 квітня 2002 р. // Юридичний вісник України. – 13.07.2002. – № 28. – Стор. 21.

Єрмаченкова Юлія Володимирівна,

курсант 2 курсу факультету міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шаблістий В.В.

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ОЧИМА МАЙБУТНЬОГО ДІЛЬНИЧНОГО ІНСПЕКТОРА МІЛІЦІЇ

На сьогоднішній день питання законності стоїть чи не на першому місці в системі принципів права, а також правової держави в цілому. У

ст. 1 Конституції України закріплено, що Україна є правовою державою. Звідси випливає необхідність закріплення у системі права та втілення у правовідносинах відповідних цінностей та ідеалів. Втім, на сьогодні діюче законодавство та практика його застосування не володіють достатнім рівнем стабільності та узгодженості, необхідним для формування досконалої юридичної бази розбудови правової держави [1].

Взагалі, законність — це комплексне (принцип, метод, режим) соціально-правове явище, що характеризує організацію і функціонування суспільства і держави на правових засадах. Термін «законність» є похідним від терміна «закон» і, будучи комплексним поняттям, охоплює всі сторони життя права — від його ролі в створенні закону до реалізації його норм в юридичній практиці. Законність відображає правовий характер організації суспільно-політичного життя, органічний зв'язок права і влади, права і держави, права і суспільства. Вимога законності рівною мірою стосується вищих органів державної влади, інших державних органів, які ухвалюють у межах своєї компетенції підзаконні акти (сфера правотворчості), безпосередніх виконавців законів — посадових осіб, а також громадських організацій, комерційних корпорацій, громадян (сфера правореалізації) [2, с. 356].

Першою й найголовнішою вимогою законності є добре продумана система правових демократичних законів і інших нормативно-правових актів. Від якості законів залежить вся діяльність правоохоронних органів, громадських організацій, державних і приватних підприємств. Закони повинні бути ясні, однозначні, доступні для всіх громадян і посадових осіб. В Україні проходить повне оновлення системи законодавства, почалась правова реформа, хоча і з великими труднощами [3, с. 102].

Принципи законності — це система керівних положень та ідей, що визначають природу законності, її місце у суспільстві та у системі інших правових категорій. Ці ідеї обумовлені закономірностями суспільного розвитку, є засобом формування мотивів правомірної поведінки та переконання суб'єктів з приводу необхідності дотримання законів, вони відображають ставлення суспільства до нормативно-правових актів; опосередковано регулюють суспільні відносини, сприяють дотриманню та виконанню правових приписів всіма суб'єктами права; забезпечують єдину ідейну основу законності та єдність її природи; характеризують місце законності у системі правових категорій та призначення у системі регулювання суспільних відносин [2, с. 255].

У юридичній літературі обгрунтовується наявність різного числа принципів законності. Найбільш важливими з них є наступні:

1. *Принцип єдності законності* полягає у забезпеченні єдності розуміння законів та підзаконних актів, одноманітного тлумачення та застосування нормативно-правових актів, встановлення рівних можливостей та відповідальності для всіх суб'єктів права.

2. *Принцип загальності законності* забезпечує рівність всіх суб'єктів суспільних відносин перед законом. Зміст цього принципу складають наступні положення:

3. *Верховенство закону* виявляється у вищій юридичній силі закону у порівнянні з іншими нормативно-правовими актами. Значення цього принципу виявляється у тому, що він:

4. *Принцип гарантованості прав та свобод громадян* забезпечує конституційне їх закріплення і гарантування, відповідність міжнародно-правовим стандартам та можливість поновлення порушених прав. Саме цей принцип передбачає:

5. *Взаємодія законності та доцільності* полягає у можливості суб'єктів правових відносин приймати найбільш ефективні, доцільні рішення у межах правового поля, визначеного нормою права. Цей принцип випливає з цінності права в житті суспільства як засобу забезпечення порядку [4].

Отже, принципи законності — це система керівних положень та ідей, що визначають природу законності, її місце у суспільстві та у системі інших правових категорій, і він має пряме відношення і до питань тлумачення кримінального закону у точній відповідності з його текстом. Це, зокрема, означає, що зміни та доповнення в діюче кримінальне законодавство не можуть здійснюватись за допомогою обмежувального чи розширювального тлумачення або шляхом аналогії. Такі випадки повинні вирішуватись виключно виданням нового кримінального закону у встановленому порядку.

Для нас, як для майбутніх дільничних інспекторів міліції, принцип законності має бути та стане основоположним критерієм повсякденної службової діяльності. Стосовно випадків можливого притягнення до кримінальної відповідальності, то це має бути виключним заходом реагування. Але завжди будемо пам'ятати – немає злочину, без вказівки на це в законі.

Список використаних джерел:

1. Гацелюк В. О. – Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції) / В. О. Гацелюк. – Луганськ, 2004. – 477 с. 2. Скаун О. Ф. Теория государства и права : учебник / О. Ф. Скаун. – Х. : Консум, Университет внутренних дел, 2000. – 704 с. 3. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 688 с. 4. Реализация принципов уголовного права Украины:

проблеми и перспективы: Препринт / МВД Украины, Луган. акад. внутр. дел им. 10-летия независимости Украины; [Научн. ред. канд. юрид. наук, доц. Ю.А. Кучер]. – Луганск : РИО ЛАВД, 2003. – 152 с.

Жидик Вадим Володимирович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Байлов А.В.

НЕОБХІДНА ОБОРОНА ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ: ЗМІСТ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СУСПІЛЬНО- НЕБЕЗПЕЧНОГО ПОСЯГАННЯ

Відповідно до ч. 3 ст. 27 Конституції України, ст. 36 Кримінального Кодексу України кожна особа має право на необхідну оборону від суспільно-небезпечного посягання, тобто кожен може захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань. Із змісту цих норм випливає, що право на необхідну оборону виникає лише за наявності для цього певної підстави (юридичного факту). Відповідно до ч. 1 ст. 36 КК такою підставою є лише вчинення особою суспільно-небезпечного посягання.

Невизначеність питання про те, слід розуміти під суспільно-небезпечним посяганням, призводить до розбіжностей судової практики при його вирішенні.

Різні рекомендації щодо визначення терміну «суспільно-небезпечне посягання» представлені навіть у науково-практичних коментарях до кримінального кодексу України. Так, у науково-практичному коментарі до Кримінального кодексу України за загальною редакцією М.І. Мельника, М.І. Хавронюка «суспільно-небезпечним посяганням» є діяння, ознаки якого передбачені КК» [1, с.109]. А згідно з науково-практичним коментарем до кримінального кодексу України за загальною редакцією В.В. Сташиса, В.Я. Тація «посяганням визнаються дії особи, якими вона вже заподіює шкоду або створює реальну і безпосередню загрозу заподіяння такої шкоди певним об'єктам», зазначаючи при цьому, що «посягання є суспільно небезпечним, якщо його об'єктами виступають охоронювані законом права та інтереси особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільні інтереси чи інтереси держави» [2, с. 130].

М.Й. Коржанський, П.П. Михайленко вважають, що посягання повинно мати характер нападу, який загрожував тяжкими наслідками у сфері важливих суспільних цінностей – життя, здоров'я, власності, державного управління тощо [3, с. 219; 4, с. 109].

На думку вченого Ю.В. Бауліна, посяганням – є спроба заподіяти шкоду, адже воно саме по собі в побуті передбачає напад на когось з ворожою метою [5, с. 251].

Але зміст посягання не такий вже і однозначний, і в різних випадках тлумачиться по-різному. Наприклад, у ст. 110 КК посяганням вважаються умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України, у ст. 379 КК під посяганням розуміється вбивство або замах на вбивство судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя.

Якщо ж розглядати посягання на життя людини, то в деяких випадках під ним розглядається злочин проти іншого родового об'єкта, вчинений із застосуванням так званого «інструментального» насильства, що використовується як засіб досягнення політичної чи корисної мети [6, с.14].

Протягом довгого часу розглядалося питання: що або хто може бути джерелом посягання. Так, В.В. Орехов вважає, що вбивство тварини, коли вона використовується в якості знаряддя посягання, повинно розглядатися за правилами про необхідну оборону [7, с.276]. Але вважається, що посягання може бути лише протиправною поведінкою людини. Це впливає із ст.36 КК, в якій передбачається застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення.

Характеризуючи всі точки зору, та виходячи із змісту кримінального закону (ст. 36 КК) можна стверджувати, що посягання може бути лише протиправною поведінкою людини. Характер дій особи, яка посягає повинен виражатись в активній формі (як фізичний вплив – завдання ударів, побоїв тощо, так і застосування різного роду знарядь чи предметів), і ці дії мають створювати реальну загрозу наступним благам:

- правам та інтересам особи, яка захищається;
- правам та інтересам якої-небудь іншої особи;
- інтересам суспільства;
- державним інтересам.

Список використаної літератури:

1. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк. – 4-е вид., перероб. і допов. – К.: Юридична думка, 2007. – 1104 с. 2. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім "Ін Юре"», 2003. – 1196 с. 3. Коржанський М.Й. Кримінальне право України. Загальна час-

тина: Курс лекцій / М.І. Коржанський – К.: Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. – 592 с. 4. Михайленко П.П. Кримінальне право, кримінальний процес і кримінологія: у 3-х т. / П.П. Михайленко – К.: Генеза, 1999. – 942 с. 5. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. –Х.: Юрінком Інтер-Право, 2001. – 416 с. 6. Абельцев С.Н. Преступления против личности и проблемы криминального насилия. / С.Н. Абельцев. // Закон и право. – М.: ЮНИТИ, 1998. – с.12-15. 7. Беляева Н.А. Уголовное право на современном этапе. Проблемы преступления и наказания. / Н.А. Беляев, В.К. Глистин, В.В. Орехов –Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1992. – 608 с.

Задорожня Вікторія Олександрівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Пашнев Д.В.

**ГОТУВАННЯ ДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК ПІДСТАВА
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Основною і єдиною підставою кримінальної відповідальності є склад злочину. Проте боротьба зі злочинністю та випадковість ходу подій у житті, яка не залежить від волі певної особи, в тому числі злочинця, часто призводить до припинення дій (бездіяльності), які відбуваються в ході реалізації злочинного наміру, ще до закінчення злочину, до моменту наявності всіх обов'язкових елементів його складу. Слід визнати, що такі діяння за своєю природою вже є злочинними, суспільно-небезпечними. А тому Кримінальний кодекс України (далі КК), називаючи їх стадіями злочину і в залежності від етапу злочину, на якому вони вчиняються, виділяючи готування до злочину та замах на його вчинення, передбачає за них кримінальну відповідальність.

Особливу увагу привертає до себе готування до злочину, оскільки на відміну від замаху воно не має явних ознак об'єктивної сторони певного злочину. В його ході об'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею (її частиною) Особливої частини КК, не виконується, а вчинюється інше, з об'єктивної сторони самостійне діяння, види якого передбачені у ч. 1 ст. 14 КК. Тобто вважається, що при готуванні до задуманого особою злочину відбувається фактично вчинення іншого суспільно-небезпечного діяння – готування, склад якого і є підставою кримінальної відповідальності.

І хоча, за вірним висловом Н. Ф. Кузнецової, готування може бути

стадією злочину тільки у разі, якщо воно є сходинкою для досягнення злочинного результату, а саме більшою чи меншою мірою, але обов'язково сприяти заподіянню шкоди об'єкту злочину, наблизити суб'єкт до поставленої цілі [1, с. 30], діяння по готуванню чітко відділяється від об'єктивної сторони злочину, оскільки тоді неможливо було б відділити його від замаху.

Це відділення бачиться дослідникам настільки далеким, що є пропозиції виділити в особливій частині КК окремою статтею окремий склад – готування до вчинення злочину [2, с. 13], вказуючи родовим об'єктом його громадську безпеку.

Однак слід чітко розуміти, що, не дивлячись на самостійність складу готування, його наявність можна констатувати тільки за умов припинення відповідних дій до початку безпосередньої реалізації об'єктивної сторони (до початку замаху) спричинене обставинами, які відбулися поза волею суб'єкта злочину. Інше може спричинити притягнення до відповідальності особи за один злочин два рази – за готування до нього і за його фактичне вчинення (або замах), що недопустимо.

Ці два злочини (готування та злочин, передбачений статтею (її частиною) Особливої частини КК) об'єднані спільним наміром, суб'єктивним спрямуванням особи на вчинення саме закінченого злочину. Отже наступне вчинення замаху або доведення злочину до кінця повинне поглинати і готування до нього.

Звичайно, це не стосується складів злочинів, які є усіченими з пересуненням моменту закінчення злочину на стадію готування. Проте і тут викликає заперечення пропозиція Н. В. Маслак кваліфікувати спеціальні види готування до злочину (маються на увазі вказані усічені склади) як сукупність відповідного самостійного злочину за окремою статтею Особливої частини КК та готування до того злочину, який особа мала намір вчинити [2, с. 12].

Такі міркування засновані на аналізі роз'яснень щодо кваліфікації при сукупності злочинів [3], виходячи з чого можна зробити висновок, що коли ознаки готування вже охоплюються складом певного злочину, то додатково кваліфікувати їх же як готування до конкретного злочину не потрібно. Наприклад, якщо дії особи охоплюються складом бандитизму, при чому банда ще не встигла вчинити жодного нападу, то на якій підставі можна кваліфікувати її дії додатково як готування до цього нападу?

Не всі дії можуть визначати стадію готування. Необхідно враховувати два фактори: сукупність дій та їх наближення до закінченого злочину [4]. Отже для чіткого відділення від вияву умислу слід встановлювати не одне яєсь діяння, вказане в ч. 1 ст. 14 КК, а декілька взаємо-

пов'язаних дій і фактів бездіяльності. З іншого боку, крім того, що повинен проглядатися зв'язок між ними, логічним і очевидним повинне бути встановлення зв'язку цих дій (бездіяльності) з об'єктивною стороною конкретного складу злочину.

Таким чином, готування до злочину є окремою підставою кримінальної відповідальності за наступних умов:

наявності у діяльності (бездіяльності) особи сукупності пов'язаних між собою елементів, які за ознаками їх об'єкту, суб'єкту та суб'єктивної сторони співпадають з відповідним складом злочину, а за ознаками об'єктивної сторони мають зв'язок як умова дії (бездіяльності) та безпосередньо діяння;

припинення такої діяльності до моменту початку використання цих умов для реалізації злочинного наміру всупереч волі суб'єкта злочину.

Список використаних джерел:

1. Кузнецова Н. Ф. Ответственность за приготовление к преступлению и покушение на преступление по советскому уголовному праву. – М.: Моск. ун-т, 1958. – 204 с. 2. Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н. В. Маслак; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2005. – 20 с. 3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» // Вісник Верховного суду України. – 2010. – № 7. – С. 6. 4. Вакула І. Окремі аспекти готування до злочину / І. Вакула // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. – Вип. 50. – С. 253-259.

Закренична Наталія Олександрівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Черевко К.О.

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОМИЛКИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Кримінальне право базується на принципі відповідальності особи за вчинене нею суспільно-небезпечного діяння, передбаченого законом як злочин. Притягнення особи до кримінальної відповідальності вимагає встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак скоєного суспільно-небезпечного діяння. Здебільшого фактичні ознаки злочину збігаються з уявленням про нього винним. Водночас практика знає випадки, коли особа хибно уявляє як юридичні, так і фактичні характеристики власної поведінки та її наслідки, що може суттєво впливати на криміналь-

но-правову кваліфікацію на кримінальну відповідальність.

Спершу помилку розглядали у загально-філософському значенні, в якому лише через багато століть вона стала предметом окремого дослідження юридичних наук. Ще в другій половині II тисячоліття до н.е., у збірнику під назвою Середньоасирійські закони передбачалась відповідальність за статеві злочини з заміжною жінкою. В згаданому документі міститься норма, яка звільняє від такої відповідальності чоловіка, який не знав про факт її заміжжя[3, ст. 196- 197].

Більш детальне дослідження помилки як суто юридичного явища започатковане у Давньому Римі. Там існували такі правила, як, наприклад, висловлювання Павла: *“regula est, juris quidem ignorantiam cuique nocere, facti vero ignorantiam non nosere”* (саме незнання якого-небудь закону завдає шкоди (не є виправданням), незнання істинного факту не завдає шкоди) та інші[5, ст. 342-343].

У римському праві вперше знайшов своє відображення поділ помилок на фактичні та юридичні, який залишається базовим і сьогодні.

У XVII- XVIII ст. вчені-криміналісти стали дедалі більше уваги приділяти проблемам, пов'язаним з помилкою та суміжних інститутів (випадок, відхилення від дії). Зокрема, доктрина XVIII- XIX ст. розглядала відхилення дії внаслідок фізичних причин, через помилковість дії і відхилення дії внаслідок психічних причин, через помилку в об'єкті як єдине ціле, застосовуючи до обох один масштаб[5, ст. 344].

Наприкінці XIX - на початку XX ст. вчення про помилку набуло самостійного значення. У цей час з'явилося чимало різних теорій та окремих досліджень, присвячених цьому інституту.

Щодо кримінального законодавства, яке діяло на території України, варто зазначити, що до XVIII ст. норми про помилку не було. Але як свідчать факти (Литовський статут 1588р. та Соборне уложення царя Олексія Михайловича 1649р), литовський, а згодом і російський законодавець розпочав перші кроки до впровадження принципу суб'єктивного інкримінування, який з часом набував дедалі більшого поширення.

Теперішнє кримінальне законодавство України не містить окремої норми про помилку, хоча в минулому такі положення існували як на заході так і на сході нашої держави. Поняття помилки, її види і значення визначаються наукою кримінального права і практикою на основі аналізу таких понять, як суб'єктивна сторона, вина, умисел, необережність, «випадок».

Норми про помилку містяться у кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн. Це регламентує умови, за наявності яких відпо-

відальність виключається або має місце її пом'якшення. Це, безумовно є позитивним процесом.

В юридичній літературі помилці у кримінальному праві приділено достатньо уваги. Протягом останніх шістдесят років з'явилися окремі монографічні дослідження з цієї проблеми (З.Г. Алієв, Ю.А. Вапсва, В.Ф. Кириченко та інші).

Під помилкою в кримінальному праві розуміють неправильне уявлення винної особи (злочинця) про юридичні властивості або фактичні об'єктивні ознаки вчинюваного нею діяння[1, ст. 105].

У науці кримінального права існує загальноприйнята думка що, залежно від змісту тих обставин, які неправильно сприймаються суб'єктом (за предметом омани) класифікують два види помилок: юридичну і фактичну. Саме завдяки цій класифікації є можливість визначити вплив тієї чи іншої помилки на кримінальну відповідальність та покарання.

В наукових працях трапляються досить різні підходи визначення юридичної помилки.

Великий тлумачний словник Української мови тлумачить слово помилка як неправильність у вчинках, діях; неправильна думка про когось, щось; некоректність, результат яких-небудь дій; дія, яка призводить до некоректного результату[7, ст. 855].

Юридична помилка – це неправильне уявлення особи щодо юридичного характеру (приписів закону) суспільно небезпечного діяння і його наслідків. Існує чимало класифікацій юридичних помилок, але найбільшій підтримки серед науковців знаходить поділ юридичних помилок залежно від неправильного сприйняття особою тієї чи іншої сторони вчинюваного нею діяння: 1) помилка щодо злочинності чи не злочинності діяння; 2) помилка щодо кваліфікації вчиненого; 3) помилка щодо караності діяння.

Фактична помилка – це неправильне уявлення особи щодо фактичних ознак суспільно небезпечного діяння і його наслідків. Фактична помилка поділяється на: 1) помилка в об'єкті посягання і суміжні з нею; 2) помилка в характері діяння; 3) помилку щодо причинного зв'язку; 4) непридатний замах; 5) помилка в мотиві.

Помилка як неправильне уявлення особи про фактичні і юридичні ознаки діяння є складовою суб'єктивної сторони злочину і досліджується в цих рамках.

Помилка в кримінальному праві має важливе значення для практики правозастосування кримінального закону, оскільки має значний вплив на кваліфікацію злочинів. Але відсутність законодавчого регулювання цього питання все ж є негативним фактором, оскільки погля-

ди вчених і практиків не є джерелом права в Україні та дуже часто не співпадають.

На мою думку, в КК України слід передбачити статтю, що визначає ознаки юридичної та фактичної помилок, а також їх кримінально-правове значення.

Список використаної літератури:

1 Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. М.Бажанова, В. Сташиса, В.Я. Тація.-К.-Х.: Юрінком Інтер, 2002.; 2. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. / [А.М. Бабенко, Ю. А. Вапсва, В. К. Гришук та ін.]; за заг. ред. О.М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 375с. 3. Хрестоматія по истории Древнего Востока: Учебн.пособ., в 2-х частях. Ч. 1/ под. ред. М. А Коростовцева, И. С. Кацнельсона, В. И. Кузицина. – М.: Высшая школа, 1980. – 328 с. 4. Оробець К.М. Визначення та класифікація юридичних помилок у кримінальному праві//Проблеми боротьби зі злочинністю та шляхи її попередження. – Х.:Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ, 2004. – 112 с. 5. Б. Мелих Помилка за кримінальним правом : историко-правові аспекти//Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2011. - №1(№52). –405 с. 6. Б. Мелих Кримінально-правове значення юридичної помилки//Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. - №50. – 415 с. 7. Великий тлумачний словник української мови /Уклад. і голов. ред. В.Т. Бєл. – К.;Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002.-1440с. 8. Вереша. Р. Помилка в кримінальному праві: поняття та основні види// Підприємництво, господарство і право. – 2005. - №5. – С. 126.

Зеленецький Олександр Сергійович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

УМИСНЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ СЕРЕДНЬОЇ ТЯЖКОСТІ ЧИ ЛЕГКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ ЗАПОДІЯНЕ ПРИ ПЕРЕВИЩЕННІ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ АБО ПЕРЕВИЩЕННІ ЗАХОДІВ НЕОБХІДНИХ ДЛЯ ЗАТРИМАННЯ ЗЛОЧИНЦЯ

Метою даної статті є дослідження питання про застосування інституту необхідної оборони у випадку заподіяння особою умисного середньої тяжкості або легкого тілесного ушкодження.

Згідно з нормами чинного законодавства відповідальність за перевищення меж необхідної оборони настає у випадку заподіяння особі умисного тяжкого тілесного ушкодження чи умисного вбивства у разі перевищення меж необхідної оборони або заходів необхідних для затримання злочинця, що передбачено ст. 124 КК України та ст. 118 КК

України. За спричинення особі середньої тяжкості та легкого тілесного ушкодження при перевищенні меж необхідної оборони кримінальна відповідальність не наступає.

У справах даної категорії правоохоронні органи з'ясовують всі обставини справи. Якщо у результаті розслідування кримінальної справи буде встановлено факт спричинення особі тілесних ушкоджень середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень у стані необхідної оборони, справа повинна бути закрита за відсутністю ознак складу злочину [1, с. 118].

Виходячи з вище викладеного виникає питання про доцільність внесення уточнень в норму закону, про застосування необхідної оборони, яка буде стосуватися ситуацій заподіяння особою легкого чи середньої тяжкості тілесного ушкодження при перевищенні меж необхідної оборони.

Для цього потрібно проаналізувати правовий досвід інших країн у вирішенні даного питання. В ч. 3 ст. 34 КК Республіки Білорусь вказано, що перевищенням меж необхідної оборони визнається явна для обороняючої особи невідповідність характеру захисту і небезпеки посягання, коли той хто посягає без необхідності умисно заподіює смерть чи тяжке тілесне ушкодження [2].

Ч. 2 ст. 14 КК Литви не визнає перевищенням меж необхідної оборони дію, при вчиненні якої особі, яка здійснює посягання, заподіяно середньої тяжкості або менш тяжке тілесне ушкодження [3]. Встановлюючи кримінальну відповідальність за перевищення меж необхідної оборони, законодавець Литви не вказав, як це передбачено в КК Республіки Білорусь - за заподіяння якої шкоди встановлюється така відповідальність, а пішов за методом виключення, тобто в нормі зазначено, за заподіяння якої шкоди особа не притягується до кримінальної відповідальності за перевищення меж необхідної оборони. Але це не міняє суті даного встановлення. Головне, що закон говорить про те, що подібна відповідальність допустима лише у випадках заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень.

У КК України таке уточнення відсутнє, існують лише доктринальні тлумачення норми про необхідну оборону, в яких рекомендується мати на увазі, що заподіяння середньої тяжкості та легкого тілесного ушкодження, а також побоїв в ситуації оборони у всіх випадках повинні не виходити за рамки правомірного захисту.

Дані рекомендації ґрунтуються на тій обставині, що в Особливій частині Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність лише за умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для

затримання злочинця (ч. 1 ст. 118) і за умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження у разі, перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (ч.1 ст. 124) [4]. Таким чином, якщо в Особливій частині КК України не містяться норми, що передбачає кримінальну відповідальність за заподіяння іншої шкоди при перевищенні меж необхідної оборони, ніж смерть або тяжке тілесне ушкодження, то і відповідальність виключається. В даному випадку, тільки шляхом логічного тлумачення, можна прийти до такого висновку. Але ж можна і припустити інше. Якщо законодавець встановив кримінальну відповідальність за заподіяння смерті або тяжкого тілесного ушкодження при перевищенні меж необхідної оборони, а про відповідальність за заподіяння іншої шкоди промовчав, то, можливо, слід у випадках перевищення меж оборони при заподіяні тілесних ушкоджень середньої тяжкості або легких тілесних ушкоджень притягати особу до кримінальної відповідальності на загальних підставах.

За чинним кримінальним законодавством України передбачено лише один випадок коли особі буде пом'якшено покарання за заподіяння тілесного ушкодження середньої тяжкості, а саме заподіяння такого ушкодження з необережності, тобто коли особа діє у випадку злочинної самовпевненості або злочинної недбалості, то вона буде відповідати за ст. 128 КК України, тобто необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження.

З вищевикладеного можна зробити наступний висновок. Вважаю, що у чинному кримінальному законодавстві слід передбачити окремих привілейований склад злочину, який встановив би кримінальну відповідальність за заподіяння середньої тяжкості або легкого тілесного ушкодження при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів необхідних для затримання злочинця.

Список використаних джерел:

1. Гришук В.К. Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Львів. держ. ун-т внутр. справ. – К.: Вид. дім “ Ін Юре”, 2006. – 567 с. 2. Уголовный кодекс Республики Беларусь / принят палатой представителей 2 июня 1999 г. / предисловие проф. Б. В. Волженкина. – СПб.: «Юридический центр Пресс», 2001. – 477 с. 3. Уголовный кодекс Литовской республики / Науч. ред. В. Павилонис, предисловие Н. И. Мацнев, вступ. статья В. Павилонис, А. Абрамовичюс, А. Дракшене, пер. с лит. В. П. Казанске. — СПб.: «Юридический центр Пресс», 2003. — 470 с. 4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131.

Зібарєва Ксенія Юрївна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Фіалка М.І.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ОРГАНІЗАТОРА ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ УТВОРЕНОЇ З МЕТОЮ ТЕРОРИЗУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Діяння, вчинені у співучасті, можна порівняти з грою оркестру, де в кожного своя партія, яку необхідно виконати бездоганно, задля досягнення загальної мети – бажаного звуку мелодії. Організатор, в такому випадку, є диригентом, спрямовуючою віссю, яка заздалегідь визначає кожний звук інструменту, рух кожного учасника. Організатор злочину — фігура унікальна, яка вже сама по собі має підвищений ступінь суспільної небезпеки, незалежно від того, чи був втілений його умисел виконавцем.

Злочинець, як і будь – хто інший, перш за все є особистістю. Жодну людину, в тому числі правопорушника, не можна уявити без відносин, які утворюють соціальні зв'язки між нею та оточуючими. Міцність таких зв'язків забезпечується індивідуальними характеристиками кожної особи, зокрема комунікативними та організаторськими здібностями. «Особистість злочинця»–поняття, яке обмежене в часі існування та пов'язане із суспільною небезпекою вчинених особою дій [1]. Початок утворення особи злочинця співпадає з моментом скоєння злочину. Доки немає злочинного діяння, не існує й «криміногенної особи». Вважається, що особистість злочинця припиняє своє існування після втрати суспільної небезпеки, що співпадає з часом виправлення особи, тобто неабияку роль відіграє належне виконання функцій установами виконання покарань (далі – УВП) [2].

Як справедливо наголошує В. Батиргарєєва, завдяки поширенню кримінального досвіду між засудженими, установа виконання покарання у виді позбавлення волі залишається „охоронницею традицій та інститутів злочинного світу”. Основною причиною вступу до організованих груп в УВП є конформізм, залежність від інших засуджених і водночас неможливість змінити оточуюче середовище, бажання бути захищеним [3]. Крім цього, вагоме значення має розповсюдженість у місцях відбування покарання кримінальної субкультури – форми маргінальної свідомості, проявом якої є встановлення специфічних соціальних норм, що регламентують життя кримінальних співтовариств. А, отже, значну роль відіграє авторитетне положення в злочинному середовищі та особистість організатора, що в свою чергу забезпечує певний

рівень захищеності учасників групи.

Особливістю кримінологічної характеристики організатора злочину є те, що з одного боку йому притаманні психологічні риси, пов'язані зі злочинним характером діяльності, а, з іншого – властивості, які обумовили саме організаторську роль у скоєнні злочинного діяння. Що ж до організатора організованої групи з метою тероризування засуджених в УВП, то необхідно говорити, в першу чергу, про ступінь його впливу на інших співучасників та осіб, які відбувають покарання й не є членами такої групи. Будучи сильним типом злочинця зі стійкою антисоціальною спрямованістю, організатор організованої групи з одного боку відзначається крайньою жорстокістю та імпульсивністю, відсутністю почуття милосердя та поваги до людей, а з іншого – якостями, притаманними лідерові будь-якої соціальної групи (впевненість, холоднокрівність та досить високий рівень культури, уміння переконати, впливовість тощо). Головною метою його діяльності є створення міцних соціальних зв'язків, що в подальшому ускладнюють притягнення до відповідальності як самого організатора, так й інших членів групи, підвищують рівень латентності злочинів, вчинених в УВП [4].

З огляду на вищесказане, вважаємо за доцільне посилити нагляд та контроль з боку правоохоронних органів над особами, що за своїми особистісними характеристиками можуть займати місце організатора в організованих групах з метою тероризування засуджених, а також налагодження дієвої системи профілактичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Лазурский А. Ф. Классификация личностей. — Л.: Госиздат РСФСР., 1924.;
2. Курс кримінології. Особлива частина: Підручник: у 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І.М. Мельник та ін. / За заг. ред. О.М. Джузи. — К.: Юрінкон Інтер, 2001. — Т. 2.;
3. Лукашевич С.Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених у місцях позбавлення волі: Автореф. дис.... канд. юрид. наук / 12.00.08. — Х., 2001.;
4. Каретников І.В. Попередження злочинів у виправно-трудовах колоніях: Навчальний посібник. - М., 1987.

Зубенко Ярослав Миколайович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Орлов Ю.В.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ В КРИМІНОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Актуальність дослідження проблеми щодо використання технологій нейромаркетингу у кримінологічній практиці зумовлюється новіт-

німи можливостями впливу на нейронно-чуттєву сферу особистості, які використовуються у торгівельній діяльності й щодо формування порогових антикримінальних властивостей, установок людини. На сьогоднішній день існуючі напрацювання в галузі нейромаркетингу спрямовані в основному на з'ясування особливостей підсвідомих реакцій окремої людини (груп людей) на зовнішні сигналетичні подразники з метою подальшого використання цієї інформації для здійснення маніпулятивного впливу, зокрема з метою стимулювання попиту на певні групи товарів. Таким чином, для окреслення можливостей використання технологій нейромаркетингу, слід спочатку проаналізувати базові положення останнього.

Основна частина розумової діяльності людини (понад 90 %), у тому числі й емоції, є неусвідомленою, тобто відбувається на рівні підсвідомості. За допомогою наборів спеціально підібраних сигналів (звуки, запахи, графічні зображення, вербальна інформація), що символізують приховані образи, можна маніпулювати специфікою емоційного відгуку, тобто характером реакції людини і в цілому основною лінією її поведінки у певній об'єктивній обстановці [1; 2]. Чим вища нейронна активність кори головного мозку, тим вища емоційність. Інтенсивність останньої звужує можливості раціонального вибору (в тому числі й шляхом апелювання до асоціативних зв'язків емоційно-рефлекторними засобами). Саме ця закономірність і знаходиться в основі нейромаркетингових технологій: знижуючи здатність до самоконтролю у споживача досягається максимальний торгівельний ефект.

Встановлено, що нейронну активність у чоловіків і жінок викликають різні мотиви. У чоловіків сильне нейронне збудження викликають такі теми, як еротика, агресія, успіх, то на жінок найбільше впливають зображення розслабленого стану, усміхнених людей, дітей [3, с. 112].

Із віком нейронна активність знижується. Якщо порівнювати нейронну активність молодих та літніх людей, то в перших нейронна активність вища. Це зумовлено тим, що з віком погіршується не лише фізичний стан, а й мозкова активність. Для того, щоб вплинути на сегмент літніх людей потрібно діяти на найнижчій лінії мотиваційних потреб (їжа, захист, житло) [3, с. 114].

Поряд з цим домінування емоційного відчуття над логічним мисленням властиве й для ситуацій вчинення агресивно-насиленницьких злочинів, а також так званих звичних злочинів, в механізмі яких суттєву роль відіграє динамічний стереотип. Здатність раціонального вибору також залежить від знаково-інформаційного форми об'єкту (предмету, потерпілого) злочинного посягання: чим сильнішу нейронну актив-

ність викликає об'єкт злочинних дій, тим вища готовність злочинця ухвалити рішення на його користь, і навпаки.

Таким чином, можна простежити аналогічний принциповий нейрофізіологічний механізм поведінкових реакцій людини, як у випадку задоволення споживацьких потреб, так і у випадку вчинення окремих видів злочинів. У зв'язку з цим логічно, вважаємо, припустити можливість використання вироблених у нейромаркетингу технологій щодо цілеспрямованого управління нейронною активністю людини але з метою формування порогових емоцій чи асоціативних зв'язків, які б унеможливили прийняття або реалізацію нею рішення про вчинення злочину.

Враховуючи викладене, вважаємо за доцільне для більш детального вивчення впливу нейромаркетингових технологій на свідомість людини, зокрема потенційних та дійних злочинців, провести експеримент на базах засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в кримінально-виконавчих установах закритого типу. Суть експерименту має бути зведена до програмування засуджених відповідними інформаційними сигналами (засобами радіо, телебачення, кінострічок, музики тощо) з метою формування емоційно-асоціативних зв'язків із підструктурою установок, диспозицій особистості та корегування, таким чином, спрямованості особистості як на нижчому, так і на середньому та вищому рівнях. Звичайно, реалізації такого експерименту має передувати ретельна ґрунтовна розробка його методики та програми.

Ще одним важливим висновком, який впливає з констатації інформаційного зв'язку і нейронною сферою людської активності є необхідність активізації досліджень у напрямку вивчення залежностей між інтенсивністю конкретних сигналів, які поширені у вітчизняному інформаційному просторі та рівнем, структурою відповідних форм кримінальної поведінки. Виявлення таких залежностей дозволить організувати цілеспрямований кримінологічний вплив на сферу мас-медіа та використання останніх з метою програмування антикримінальних типів поведінки емоційно-асоціативними засобами.

Крім того, перспективним видається використання означених технологій і на рівні індивідуальної профілактики злочинів, яка має ґрунтуватися на: а) вивченні нейрофізіологічних параметрів окремих осіб, які підлягають профілактичному впливові; б) формуванні відповідних програм психокорекції; в) проведенні психокорегуючих тренінгів з метою навчання усвідомленої оцінки впливу зовнішніх інформаційних подразників; г) складанні таблиць ризиків соціального середовища, яких має уникати відповідна особа.

Список використаних джерел:

1. Романюха С. Нейромаркетинг. Сила емоцій в протівовес отжившим

представленням / С. Романюха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bizentropy.biz/articles/12-nejromarketing-sila-yemocij-v-protivoves.html>. 2. Кан Е. Ю. Нейромаркетинг – мезанізм маніпулювання потребителем / Е. Ю. Кан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2009_1/2009/01/090117.pdf. 3. Трайндл А. Нейромаркетинг: візуалізація емоцій. – М.: Альпіна Бизнес Бук, 2007. – 264 с.

Іващенко Олег Валерійович,

студент 3 курсу навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Блага А.Б.

ЛІКАРСЬКІ ЗАСОБИ ЯК ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТА

Відповідно до ст. 10 Європейської хартії прав пацієнтів, кожен має право на доступність медичних інновацій (включаючи діагностичні процедури) відповідно до міжнародних стандартів і незалежно від економічних чи фінансових міркувань [1]. На розвиток цього положення Конституція України визначає, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом (ч. 3 ст. 28) [2]. Саме тому актуальною проблемою є захист прав пацієнта.

Згідно Цивільного кодексу України, медичні, наукові та інші дослідження можуть провадитися лише щодо повнолітньої дієздатної фізичної особи за її вільною згодою. Клінічні випробування лікарських засобів проводяться відповідно до закону (ч. 3, 7 ст. 281, ч. 4 ст. 289, ст. 290 ЦК) [3]. За порушення прав пацієнта, тобто проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо ці дії спричинили смерть потерпілого або інші тяжкі наслідки, настає кримінальна відповідальність відповідно до статті 141 Кримінального кодексу України [4].

Порядок проведення клінічних випробувань лікарських засобів визначається ст.8 Закону України «Про лікарські засоби» та нормативно-правовими актами МОЗ, зокрема Інструкцією про здійснення нагляду за побічними реакціями, діями лікарських засобів, затвердженого наказом МОЗ від 19 грудня 2000 року № 347 [5].

Під клінічним випробуванням лікарських засобів розуміється установлення, або підтвердження їх ефективності та безпека для пацієнта, яке проводиться у спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах.

Клінічні випробування лікарських засобів проводяться лише за наявності письмової згоди пацієнта або його законного представника, на яке він дав письмову згоду у проведенні випробувань. Пацієнт або його законний представник повинен отримати письмову інформацію щодо суті та можливих наслідків виникнення ризику.

Проводиться клінічне випробування лікарського засобу згідно з установленою програмою клінічних випробувань – документом, у якому викладаються основні завдання, методологія процедури та раніше отриманні результати цього лікарського засобу. Пацієнт включається в програму лише тоді, коли він одержав інформацію щодо заданої програми і проведення випробувань, та дав письмову згоду у взятті участі в цьому дослідді. Зрозуміло що, пацієнт може відмовитись у дослідді без необхідності пояснень на то причин. Якщо пацієнт відмовився від участі у дослідді лікарського засобу, однак медичний працівник не припинив його, в результаті чого настали наслідки, це утворює склад злочину щодо порушення прав пацієнта.

Так, госпіталізований у лікарню швидкої медичної допомоги з гострим інфарктом міокарда гр. К. помер у відділенні інтенсивної терапії. Дружина звернулась до прокуратури зі скаргою на некваліфіковані дії медичних працівників зазначеного закладу охорони здоров'я. Дослідча перевірка виявила низку професійних порушень, яких допустилися медичні працівники як при наданні медичної допомоги, так і при проведенні клінічного випробування лікарського засобу. За цим фактом на підставі ч. 1 ст. 140 та ст. 141 Кримінального кодексу України було порушено кримінальну справу. При проведенні досудового слідства з'ясувалося, що при госпіталізації лікар відділення інтенсивної терапії провів обстеження пацієнта на предмет включення його в дослідження ExTrakt-Timi 25. До медичної документації хворого гр. К. була долучена інформована згода, яку пацієнт дав на проведення клінічного випробування, у межах проекту «Еноксапарин при тромболітичній реперфузії у лікуванні гострого інфаркту міокарда». При дослідженні цього документа було виявлено низку порушень у здійсненні пацієнтом свого права на згоду на медико-біологічний експеримент: від неналежного інформування до добровільності отримання такої згоди. У справі було проведено кілька судових експертиз – і судово-медичних, і судово-технічних, на підставі яких вказано на факти недбалого ставлення до виконання професійних обов'язків, порушення процедури здійснення клінічних випробувань, на підробку первинної медичної документації [6].

У зв'язку з цим окремим питанням постає визначення лікарських засобів як предмету злочину, передбаченого ст. 141 Кримінального кодексу України.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про лікарські засоби», лікарські засоби – це речовини або їх суміші природного, синтетичного чи біотехнологічного походження, які застосовуються для запобігання вагітності, профілактики, діагностики та лікування захворювань людей або зміни стану і функцій організму [7]. Згідно з цим законом до лікарських засобів належать: 1) готові лікарські засоби (лікарські препарати, ліки, медикаменти) - дозовані лікарські засоби в тому вигляді та стані, в якому їх застосовують; 2) діючі речовини (субстанції) - біологічно активні речовини, які можуть змінювати стан і функції організму або мають профілактичну, діагностичну чи лікувальну дію та використовуються для виробництва готових лікарських засобів; 3) допоміжні речовини - додаткові речовини, необхідні для виготовлення готових лікарських засобів; 4) наркотичні лікарські засоби - лікарські засоби, віднесені до наркотичних відповідно до законодавства; 5) отруйні лікарські засоби - лікарські засоби, віднесені до отруйних центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я; 6) сильнодіючі лікарські засоби - лікарські засоби, віднесені до сильнодіючих центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я; 7) радіоактивні лікарські засоби - лікарські засоби, які застосовуються в медичній практиці завдяки їх властивості до іонізуючого випромінювання; 8) медичні імунобіологічні препарати (лікарські засоби, що призначені для використання в медичній практиці з метою лікування, специфічної профілактики інфекційних, паразитичних захворювань).

Не відносяться до лікарських засобів медичні вироби: інструменти, прилади, пристрої, матеріали, що призначені не для досягнення основної лікувальної мети в організмі людини, а для сприяння функціям фармакологічних, імунобіологічних засобів.

Відповідно до викладеного вище, приходимо до висновку, що не всі речовини, які мають лікувальні властивості та дозволені до застосування, можуть бути віднесені до лікарських засобів. Наприклад, до не до лікарських засобів, а до продуктів харчування віднесені біологічно активні добавки (БАДи), що використовують для надання продуктам харчування спеціальних лікувальних чи лікувально-профілактичних властивостей та нормалізації вітамінного й мінерального балансу в організмі. Але у зв'язку з тим, що до БАДів не застосовують процедури, пов'язані з клінічними випробуваннями, реєстрацією тощо, а також через незначну кількісну оцінку впливу цих речовин на організм, вони не вимагають, крім сертифікації та забезпечення якості, спеціального правового забезпечення обігу, направлено на ліцензування.

А наостанок хотілося б озвучити досить цікаві підсумки соціологічного опитування, проведеного серед пацієнтів російської столиці спів-

робітниками кафедри біомедичної етики Російського державного медичного університету М. Пирогова. На питання, як ви ставитеся до лікаря, який нашкодив вам або здоров'ю ваших близьких, 35 відсотків респондентів відповіли, що пробачили його. 21 відсоток учасників опитування повідомили, що звернулися до суду, 22 відсотки пошкодували про те, що не звернулися в судову інстанцію. «Ніколи не прошу» повідомили 19 відсотків респондентів. Цікаво, що група пацієнтів-лікарів (100 відсотків) відповіли «Ніколи не прошу» [8].

Список використаних джерел:

1. Европейская хартия прав пациентов [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://cop.health-rights.org/ru/teaching/51/European-charter-of-patient-rights>.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Інструкція про здійснення нагляду за побічними реакціями, діями лікарських засобів / Наказ МОЗ від 19 грудня 2000 року № 347 [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=5055>.
6. Права людини в сфері охорони здоров'я: практичний посібник (Україна) [Електронний ресурс]: режим доступу - http://www.healthrights.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/PG_ukr/Ukraine_6_1.pdf.
7. Закон України «Про лікарські засоби» [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/123/96-%D0%B2%D1%80>.
8. У пацієнтів є права? Дискусія [Електронний ресурс]: режим доступу - <http://xmedicina.ru/u-paciyentiv-ye-prava-diskusiya/>.

Калашникова Юлія Олександрівна,

студентка 2 курсу навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Філіпенко Н.Є.

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Проблема кримінально-правового захисту особи є актуальною у зв'язку з цілою низкою суперечних питань, які виникають у процесі застосування кримінально-правових норм, що стосуються захисту особи [1, с. 6].

Проблемами застосування норм Європейського Суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) на теренах України займалися: Бандурка О.М., Давиденко Л.М., Зелінський А.Ф., Мазур М.В., Румянцева В.А. та ін. Але, ця проблема потребує свого подальшого вивчення та розробки, тому що на сьогодні Україна займає шосте місце по кількості звернення грома-

дян в ЄСПЛ (Росія - 1, Польща - 2, Румунія - 3). З моменту вступу в силу Конвенції про захист прав і основних свобод людини (11 вересня 1997 року) приблизно 8 тис. громадян України звернулося в ЄСПЛ із скаргами на порушення Україною їх прав і свобод. З них зареєстровані приблизно 3 тис. заяв. Велика частина справ торкається таких питань: право на свободу і особисту недоторканість, право на справедливий судовий розгляд, право на мирне володіння своїм майном, право на вільні вибори, право на справедливий судовий розгляд кримінальних справ [2, с.145]. Як видно з вищевикладеного, динаміка подання заяв в ЄСПЛ з боку громадян України росте, а це означає, що рівень правової свідомості в плані здатності і можливості захистити себе стає вище [3, с. 179].

Однією зі справ, яку розглянув ЄСПЛ стосовно України, є справа «Пантелесенко проти України», ґрунтоване на ст. 8 Конвенції, яка свідчить, що «кожен має право на повагу свого приватного і сімейного життя, свого житла і кореспонденції» [4, с. 86]. Аналогічні вимоги передбачені ст. 162 ККУ «Порушення недоторканості житла», де сказано, що незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян тягне настання кримінальної відповідальності [5]. Враховуючи важливість цього права, ЄСПЛ нерідко надає розширене тлумачення статті 8 Конвенції, розширюючи її дію на широке коло різноманітних ситуацій. У цій справі ЄСПЛ визнав порушення названого положення Конвенції у зв'язку з незаконним обшуком офісу заявника (державні органи, знаючи про місце знаходження заявника, навіть не спробували вручити йому постанову про проведення обшуку. Більше того, замість вибору доказів, важливих для розслідування, вони вилучали усі документи з офісу і деякі особисті речі, які належали заявникові і не мали ніякого відношення до справи) і розголошування в судовому засіданні інформації про його психічний стан здоров'я і психіатричне лікування [6, с. 159].

Одним із негативних явищ, з яким стикнулося українське суспільство наприкінці ХХ століття, є торгівля «живим товаром». Кожен рік у світі біля 4 мільйонів людей стають жертвами торгівлі людьми. Головною «експортною» країною, звідки постачаються такі особи, є Україна. У 2008 році за ознаками ст. 149 КК «Торгівля людьми або інша незаконна угода» органами МВС України було зареєстровано 169 злочинів, у 2009 – 289 злочинів, у 2010 році - 269 фактів здійснення торгівлі людьми [4, с. 145]. На сьогодні не існує належного кримінально-правового захисту особи від даного злочину. Тому безліч звернень громадян України, які розглядалися ЄСПЛ, торкалися незаконного позбавлення волі або викрадення людини. Як вже зазначалося, такі дії на території України розцінюються як кримінально карні.

Основою для цього є ст. 146 ККУ «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини», де сказано, що незаконне позбавлення волі або викрадення людини – караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк. Через те, що ЄСПЛ є «нервовим центром» усієї європейської системи захисту прав і свобод людини і громадянина, то в полі огляду потрапляє і ст. 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода», що стосується людини, яка безпосередньо торкається життя, здоров'я та честі [5].

Дуже важливе місце в Конвенції про захист прав і свобод людини займає положення про рівноправ'я громадян незалежно від їх расової, національної приналежності або релігійних переконань. Це положення знайшло закріплення і в Кримінальному кодексі, а саме в ст. 161 ККУ «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або релігійних переконань», де зазначено, що умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті підлягають кримінальній відповідальності [5]. Але суттєвою вадою чинного кримінального законодавства України є відсутність підвищеної відповідальності за злочини, вчинені на расовому, національному чи релігійному ґрунті. В Україні все частіше зустрічаються так звані «ритуальні вбивства», характерною рисою яких є відсутність з боку злочинців ворожнечі до жертви: людину вбивають чи завдають їй значних тілесних ушкоджень тільки тому, що цього вимагає їхня релігія. На думку вчених, які вивчають дану проблему, вважають, що для посилення боротьби з подібними явищами відповідні частини статей 115 «Умисне вбивство», ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», ст. 126 «Побої і мордування», ст. 127 «Катування» КК України необхідно доповнити новим пунктом: «вчинене на расовому, національному чи релігійному ґрунті» [5].

Підводячи загальний підсумок, треба відмітити, що робота Європейського Суду з прав людини робить істотний позитивний вплив на вдосконалення національного кримінального законодавства, сприяючи адаптації його до міжнародних стандартів кримінально-правового захисту прав людини. Тому таку практику слід розвивати надалі. В той же час, це обумовлює і необхідність проведення нових фундаментальних наукових досліджень, що стосуються проблем кримінального права і можливостей впровадження його елементів в правову систему України, а також ролі прецедентів ЄСПЛ в системі джерел права і правил їх застосування в національному кримінальному законодавстві під час кримінально-правового захисту прав людини як найвищої соціальної цінності.

Список використаних джерел:

1. Керенко С.О. Проблеми захисту неповнолітніх кримінальним законодав-

ством України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 “ Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” /С.О.Керенко. – Київ, 2003. – 20с. 2. Солов'їв О. Реалізація і тлумачення Європейської Конвенції з прав людини в Україні: до питання про можливості Конституційного Суду України / О. Солов'йов // Право України. - 2001. - № 6. - С.167-172. 3. Толкачова Н.Б. Система захисту прав людини в Європейському Союзі / Н.Б. Толкачова // Газета Київського університету права. - 2009. - №4. - С. 346-350. 4. Румянцева В. Звернення громадян України до Європейського Суду з прав людини : огляд стану / В. Румянцева // Право України. - 2004. -№3. - С. 145 – 146. 5. Кримінальний кодекс України. Станом на 1 січня 2012 року / уряд. В.І. Гютюгін. – Х.: Право, 2012. – 232 с. 6. Шевчук С.В. Судовий прецедент в діяльності Європейського Суду з прав людини і його застосування в Україні / С.В. Шевчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2007. - №5. - С. 110-118.

Калугіна Крістіна Михайлівна,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівці кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та криминології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

СУБ'ЄКТ НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ АБОРТУ

Для чіткого розуміння моральних аспектів цього виду медичного втручання необхідно усвідомлювати, що вагітність – це, з одного боку, нормальний фізіологічний процес, який відбувається з жінкою, а з іншого, - це процес біологічного формування нової людини. У зв'язку з цим, навіть припускаючи практику абортів за принципом “меншого зла”, необхідно мати на увазі, що він являє собою вагому травму (моральну або фізичну) для жінки, а також визнається злочином, що посягає на вже розпочате життя нової людини. У зв'язку з цим неввірно вважати його звичайним засобом “планування родини” на рівні з контрацептивами.

Усвідомлення цінності ембріона самого по собі пов'язано з виникненням християнства. Вже в епоху раннього християнства аборт ототожнювався з вбивством людини. Християнська концепція стверджувала, що знищення плоду позбавляє його благодаті майбутнього хрещення і, відповідно, визначається тяжким гріхом. Саме цьому в середніх століттях аборт кваліфікувався як тяжкий злочин, аналогічний вбивству родича. Майже у всіх європейських країнах (Англиї, Германії, Франції) проведення абортів каралося смертною карою, яка в подальшому була замінена каторжними роботами та тюремним ув'язненням.

Чинне законодавство дозволяє проведення абортів за наявності згоди жінки на штучне переривання вагітності винятково лікарями в ак-

редитованих спеціальних лікувально-профілактичних закладах, у межах певних термінів вагітності (до 12 тижнів, а при вагітності від 12 до 22 тижнів - за наявності передбачених законодавством медичних або соціальних показників) та за відсутності медичних протипоказань. Недодержання хоча б однієї з підстав і порядку проведення абортів робить його незаконним.

Незаконне проведення абортів передбачено ст.134 КК України і становить небезпеку для життя і здоров'я вагітної жінки, а в ряді випадків спричиняє тяжкі наслідки (смерть, безпліддя, психічні розлади).

Проведений аналіз історій хвороб жінок, госпіталізованих з ускладненнями після абортів, які розпочалися за межами ЛПУ, виявив, що в ряді історій не містилось вказівок на відповідне повідомлення в органи прокуратури або міліції за фактами кримінальних абортів. В діючій інструкції про порядок проведення абортів прямо сказано: про кожний випадок кримінального абортів керівник установи зобов'язаний повідомити правоохоронним органам не пізніше, ніж через 24 години після того, як медичним персоналом був встановлений такий факт або ж про це стало відомо.

Що стосується погляду законодавця на дану проблему, то в різних країнах загалом негативне ставлення до даної проблеми, оскільки це питання стосується моральності держави в цілому, її етичних та навіть релігійних переконань.

Закони таких країн як Англія, Венгрія, Ісландія, Кіпр, Люксембург, Фінляндія дозволяють аборт за різноманітними медичними та соціальними показниками.

В таких країнах як Іспанія, Португалія, Польща и Швейцарія закони дозволяють аборт лише за наявності деяких обставин: загроза психічному або фізичному здоров'ю жінки, дефекти плоду, згвалтування або інцест.

Законодавство Північної Ірландії та Мальти взагалі категорично забороняє проводити аборт за виключенням, коли життя вагітної жінки загрожує небезпека.

Якщо ж казати про світ в цілому, то в 98% держав аборт дозволений в цілях збереження життя вагітної, в 62% - в цілях збереження її здоров'я, в 42% - у випадках вагітності після згвалтування або інцесту, в 40% - за умовами дефективності плоду, в 29% - з економічних та соціальних причин, в 21% - за проханням вагітної.

Суб'єктом злочину, виступає будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку та яка не має спеціальної медичної освіти. Це також лікарі, які в силу своєї спеціальності не мають права на оперативне втручання. В якості обтяжуючих обставин розглядаються смерть жінки під час про-

ведення незаконного аборту або після нього, а також настання інших тяжких наслідків, що спричинили тривалий розлад здоров'я. Між проведеним абортотом та настанням смерті жінки чи іншими тяжкими наслідками повинен існувати причинний зв'язок. Його наявність або відсутність встановлюється за допомогою судово-медичної експертизи. За проведення незаконного абортоту лікар разом з основним кримінальним покаранням може бути позбавлений права займатися лікарською діяльністю на строк до 5 років.

Керуючись принципом гуманності, законодавець встановив, що жінка, якій був зроблений аборт, а також жінка, котра особисто викликала штучне переривання вагітності, не підлягає кримінальній відповідальності.

З вищевикладеного можна зробити наступний висновок. Суб'єктом злочину, виступає будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку та яка не має спеціальної медичної освіти, але жінка, яка особисто викликала штучне переривання вагітності або яка погодилась на незаконний аборт щодо неї, не підлягає кримінальній відповідальності. Вважаю, що цей недолік повинен бути усунутий. Пропоную визнавати суб'єктом злочину, передбаченого ст. 134 КК України жінку, яка особисто викликала штучне переривання вагітності або яка погодилась на незаконний аборт щодо неї.

Калюта Олександр Олександрович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Фіалка М.І.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ**

Актуальність обраної теми обумовлена значною кількістю помилок, які робляться слідчими та судами при розслідуванні та розгляді кримінальних справ з питань перевищення особою меж необхідної оборони та тим, що судам першої інстанції властива обвинувальна установка до того, хто захищається, яка склалася ще за часів СРСР [1, с. 87].

Із 20-річчям незалежності української держави досить актуальною є проблема формування в Україні демократичної, правової і соціальної держави. Розбудова в Україні соціальної держави в умовах правової євроінтеграції передбачає, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю і їх захист є пріоритет-

ним напрямом кримінально-правової політики української держави.

В рамках цього постає питання про необхідність ефективного забезпечення правового регулювання перевищення меж необхідної оборони у кримінальному праві України, як гарантії захисту громадянами своїх конституційних прав та свобод на рівні міжнародних стандартів. В даній роботі ми намагатимемося, спираючись на попередні дослідження, розглянути і проаналізувати перевищення меж необхідної оборони з точки зору концепції правомірності «оборонних дій» особи, що захищається, за якою заподіяння шкоди особі, що посягає, як можливий (додатковий) наслідок таких дій і можливо запропонуємо відповідні зміни до кримінального законодавства України. Також ми спробуємо дослідити поняття «межа необхідної оборони», висловити власну точку зору стосовно цього питання і розглянути існуючі види меж необхідної оборони у кримінальному праві України.

В теорії кримінального права не існує визначення поняття «межа необхідної оборони». Визначення цього поняття намагалися дати багато вчених, зокрема Ю.В. Баулін, який зазначав, що «межею необхідної оборони визнається спричинення посягаючому шкоди, яка відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту» [2, с. 248]. Однак, зрозуміло, що таке визначення цього поняття через формальні критерії перевищення меж необхідної оборони, закріплені в ч. 3 ст. 36 Кримінального кодексу України (*далі* – КК України) є неповним і формалізованим [3]. На нашу думку поняття «межа необхідної оборони» – це грань її правомірності, яка визначається особливостями кожного конкретного суспільно небезпечного посягання. Ми вважаємо, що в кожному конкретному випадку необхідної оборони її межі залежать від обставин справи.

Проаналізувавши кримінально-правові норми, що регулюють необхідну оборону, можна виділити наступні види її меж:

1) часові; 2) вчинення оборонних дій (заподіяння шкоди).

Часові межі необхідної оборони пов'язані із початком та закінченням права на необхідну оборону і залежать, відповідно, від початку і закінчення суспільно небезпечного посягання або реальної загрози його здійснення.

Межі вчинення оборонних дій (заподіяння шкоди) пов'язані із можливістю особи здійснювати певні захисні дії і заподіювати ними відповідну шкоду тому, хто посягає, в залежності від конкретних ознак посягання і захисту. Вони законодавчо закріплені в частинах 3 та 5 ст. 36 КК України. В той же час саме поняття «перевищення меж необхідної оборони» КК України не закріплює. В науці кримінального права існують різні визначення цього поняття. М.І. Якубович вказує, що перевищення

меж необхідної оборони має місце в тому випадку, якщо особа, що обороняється, застосовує такі засоби захисту, які явно не обґрунтовані ні характером нападу, ні реальною обстановкою і закінчуються, як правило, або позбавленням життя нападника, або заподіянням йому важкого чи менш важкого тілесного ушкодження. Більш просте визначення дає Ю.В. Баулін: «Перевищення меж необхідної оборони – це завідоме спричинення особі, що посягає, тяжкої шкоди (смерті або тяжких тілесних ушкоджень), яка явно не співрозмірна з небезпечністю посягання чи явно не відповідає обстановці захисту» [2, с. 259].

Проаналізувавши ці визначення можна зробити висновок, що при оцінці перевищення меж необхідної оборони у нашому законодавстві та науці кримінального права сформульована концепція «заподіяння шкоди», яка полягає у тому, що правомірність необхідної оборони оцінюється судом в залежності від тяжкості шкоди, яка заподіюється особі, що посягає, тобто, фактично суди першої інстанції оцінюють межі необхідної оборони з точки зору спричинення тому, хто посягає, тяжкої шкоди і якщо вона є, то дії особи, що захищається, практично завжди кваліфікуються як перевищення меж необхідної оборони. Досліджуючи проблему кримінально-правового регулювання перевищення меж необхідної оборони Б.М. Орловський наводить наступний приклад з практики: вироком Підволочиського районного суду Г. було засуджено за те, що під час захисту від М. і В., які почали безпричинно його бити, він перевищивши межі необхідної оборони, вдарив М. ножем і заподіяв йому тяжкі тілесні ушкодження. Однак, вирішуючи питання про наявність у діях Г. перевищення меж необхідної оборони, суд не врахував інших обставин справи, а саме: напад на Г. було вчинено на безлюдній вулиці і раптово; напад на Г. здійснили двоє молодих і фізично здорових людей М. і В., сам же Г. був фізично слабкий, оскільки переніс інфаркт та операцію на нозі; М. і В. безпричинно побили Г., незважаючи на те, що він їх попередив, що захищатиметься за допомогою ножа. За таких обставин Г. був вправі захищатися наявними у нього засобами, в тому числі із застосуванням ножа, бо інших предметів для відбиття нападу хуліганів у нього не було. Постановою Тернопільського обласного суду вирок щодо Г. був скасований і провадження у справі було закрито через відсутність в його діях складу злочину [4, с. 109].

Тобто, вирішуючи питання про необхідну оборону та про наявність перевищення меж необхідної оборони, суди повинні оцінювати оборонні дії особи, які мають бути необхідними і достатніми для негайного відвернення чи припинення посягання, а не завдання шкоди, яке

повинно розглядатися лише як наслідок таких дій, який може як виникнути, так і не виникнути.

При оцінці вчинення оборонних дій особи, що захищається, суди повинні враховувати їх відповідність суспільній небезпечності посягання та обставинці захисту. Також, відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про необхідну оборону», суди повинні враховувати не лише відповідність чи невідповідність зброї захисту і нападу, а й характер небезпеки, що загрожувала особі, яка захищалася, та обставини, що могли вплинути на реальне співвідношення сил, зокрема: місце і час нападу, його раптовість, неготовність до його відбиття, кількість нападників і тих, хто захищався, їхні фізичні дані (вік, стать, стан здоров'я) та інші обставини [5, с. 32].

На основі цього можна зазначити, що загальними критеріями правомірності оборонних дій особи, що захищається, є суспільна небезпечність посягання та обстановка захисту. Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що поняття «межа необхідної оборони» – це грань її правомірності, яка визначається особливостями кожного конкретного суспільно небезпечного посягання.

Список використаних джерел:

1. Балашов І. Перевищення меж необхідної оборони: спірні питання / І. Балашов // Право України. – 2006. – № 8.; 2. Баулін Ю.В. Обстоятельства, исключющие преступность деяния / Ю.В. Баулин. – Харьков: Основа, 1991. – 360 с.; 3. Кримінальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 10 вересня 2011 року) – Харків, «Одіссей».; 4. Орловський Б.М. Проблеми кримінально-правового регулювання перевищення меж необхідної оборони // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – № 2 (21). – С. 107-112; 5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику у справах про необхідну оборону» // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1973–2005 рр. – Харків: Одіссей, 2006. – 528 с.

Каразейська Євгенія Дмитрівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Байлов А.В.

МЕДИЧНА ПОМИЛКА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Випадки притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності, а тим більше винесення щодо них обвинувального виро-

ку в Україні є порівняно нечастими. На жаль, дана ситуація зумовлена тим, що довести вину медика практично неможливо. Адже, щоб долучити дану особу до відповідальності в її діях повинен вбачитися неправомірний характер, тобто необхідно встановлювати склад злочину: об'єкт (здоров'я або життя потерпілого), суб'єкт (медичний працівник), об'єктивна сторона (дії медика, які призвели до негативних наслідків) і суб'єктивна сторона (вина медика). До того ж притягнення саме лікаря до кримінальної відповідальності практично виключається, так як лікар, маючи досвід роботи і стійкі знання, з легкістю може перекласти провину на обладнання, непередбачувані реакції організму або ж, взагалі, на потерпілого.

Досить давно науці кримінального права знайомий термін «медична помилка», але питання щодо його єдиного правильно визначення залишається відкритим. З медичної точки зору такий термін характеризується неможливістю встановлення правильного діагнозу та проведення неналежного лікування у зв'язку з об'єктивними та суб'єктивними труднощами діагностики захворювання та його лікування [1, с.404]. Але, в даному визначенні, на жаль, не вказується про те, що при медичній помилці спостерігаються ознаки умислу або ж необережності. Таке визначення заперечує можливість неправомірної діяльності медика. На думку І.В. Давидовського лікарською помилкою є сумлінна омана лікаря, заснована на недосконалості самої лікарської науки та її методів, або в результаті атипового плину захворювання, або недостатньої підготовки лікаря, якщо при цьому не виявляється елементів недбалості, неухважності або медичного неуцтва [2, с.571]. С.Г. Стеценко кваліфікує лікарську помилку як дефект надання медичної допомоги, пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, що характеризується сумлінною оманою за відсутності ознак невмисного або необережного злочину [3, с.534]. Враховуючи вищевикладене, ми спробували визначити медичну помилку, як діяння (дія чи бездіяльність) медика, пов'язане з наданням (не наданням) медичної допомоги, які в силу умислу або ж необережного ставлення до хворого, чи у разі недостатньої підготовки, спричинили тяжкі наслідки, які створюють загрозу життю та здоров'ю особи або призвели до смерті хворого. Таке визначення є узагальнюючим. Чинним кримінальним законодавством передбачені норми, які визначають медичні помилки, наприклад, неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 131); незаконна лікувальна діяльність (ст. 138); ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139); неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним

працівником (ст. 140); порушення прав пацієнта (ст. 141); незаконне проведення дослідів над людиною (ст. 142); незаконне розголошення лікарської таємниці (ст. 145). Постає питання: чому санкція даних статей передбачає «пом'якшений» вид та розмір покарання? Чому за ч.1 ст.140 КК України максимальним покаранням є позбавлення волі не більше чим до двох років?

В Україні досі немає узагальнення судової практики з проблеми медичних помилок і, тим паче, не існує їх офіційна статистика, принаймні для «простих смертних» (за підрахунками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я, в Україні від медичних помилок щодня помирає 6-7 людей, втричі більше стають інвалідами). Але все ж таки статистика ведеться у всіх розвинених країнах. Так, у Великобританії від «неакуратних» дій медиків щороку помирають 70 тис. осіб, у Німеччині - 100 тис, в Італії від помилок медиків страждають близько 90 тис. пацієнтів на рік [4, с.44].

Більш того, в США помилки медиків посідають п'яте місце серед причин смертності. Як вже зазначалося, офіційна статистика в Україні практично недоступна. Надбанням громадськості стають лише скандальні випадки, інформація про які потрапляє в ЗМІ: («Всі виписки, результати аналізів були втрачені...», «У суді медики дали свідчення, що за наказом завідувача гінекологічного відділення була знищена історія хвороби померлої пацієнтки і взамін сфабрикований новий документ...», «Злочинні дії були виявлені випадково...») [5, с.3].

На наш погляд, проблеми пов'язані з кримінальною відповідальністю за медичні помилки на даному етапі розвитку України, як правової держави, не можуть бути проігноровані! Але для встановлення певних заходів щодо більш чіткої регламентації діяльності правоохоронних органів, в тому числі судів та прокуратури, необхідно для початку встановити з яких саме причин і чому трапляються дані помилки. Причини помилок можуть бути об'єктивними і суб'єктивними. Перші найчастіше пов'язані зі зміною поглядів на лікування певного захворювання. Комплекс лікувальних заходів, який вважався найбільш раціональним ще зовсім недавно, з позицій новітніх досягнень науки може бути кваліфікований як помилковий. Сюди ж відносяться помилки, допущені лікарями в процесі їх спілкування з пацієнтами внаслідок недоотримання основних деонтологічних принципів. З точки зору суб'єктивних причин, карані медичні помилки припускаються внаслідок необережності або недостатності досвіду та знань медика, наприклад, при неувважному обстеженні, неадекватній оцінці клінічних та лабораторних даних, недбалому виконанні операції та інших лікарських профілактичних заходів, недбалому догляді та спостереженні за

пацієнтом, незадовільній організації діяльності медичних установ [6, с.163]. Тобто, виходячи з вищевказаного, можна говорити про здійснення «професійного злочину» через необережність. Такі помилки в науці називаються релевантними. Для релевантної лікарської помилки характерно, перш за все, хибність переконань медичного працівника відносно розвитку причинного зв'язку між обраним методом надання медичної допомоги і спричиненим наслідком (смерть пацієнта, нанесення його здоров'ю шкоди різного ступеня тяжкості) [7, с. 127-130].

На жаль, більшість українців, навіть якщо їм було завдано шкоду з боку медичного персоналу – не звертаються до правоохоронних органів. Тим самим дані особи залишаються поза законом, можуть чинити все, що їм заманеться. Це спричинено в якійсь мірі і байдужістю слідчих, прокурорів, судів при вирішенні такого роду справ. Держава, на думку більшості громадян, залишається на стороні некомпетентних медиків. Лише одиницям вдається відстояти свої порушені права.

Отже, викладене дозволяє зробити висновок, що Україна потребує змін в чинному кримінальному законодавстві. В першу чергу необхідно внести зміни до Кримінального Кодексу України, а саме: доповнити окремим розділом «Злочини у сфері медичного обслуговування», який передбачав би відповідальність за медичні помилки. В даному розділі в першій статті закріпити визначення медичної помилки. Пропонуємо наступне: «Медична помилка – діяння (дія чи бездіяльність) медичного працівника, пов'язане з наданням (не наданням) медичної допомоги, яку в силу умислу або ж необережного ставлення до хворого, чи у разі недостатньої медичної підготовки спричинили тяжкі наслідки, або які становлять загрозу життю та здоров'ю особи, або призвели до смерті хворого». Крім того, доцільним буде передбачити більш суворі санкції за вчинення злочинів в сфері медичного обслуговування. З нашої точки зору, такі зміни допоможуть покращити ситуацію в самій діяльності медичних працівників, оскільки вбачаючи небезпеку, пов'язану з посиленою кримінальною відповідальністю, медичні працівники намагатимуться не порушувати норм чинного законодавства та відноситись до своєї роботи з більшою обережністю та професійністю.

Список використаних джерел:

1. Самойличенко А.Н. Судебная медицина. Курс лекцій. Сургут: Дефис, 2003 - 409 с.
2. Попов В.Л., Попова Н.П. Правовые основы медицинской деятельности: Справочно-информационное пособие. СПб: Изд-во «Деан», 1999. - 256 с.
3. Стеценко С.Г. Медицинское право: Учебник. – СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2004. – 572 с.
4. Locker G. European medical problems // British Medical Journal. – 2002. - № 2. – P. 42-49.
5. Нечаева Н.В. Українські ЗМІ про сучасний стан медичного обслуговування та відносини «Лікар-Пацієнт». – 2008. –

5с. 6. Малеина М. Н. Человек и медицина в современном праве: Учебное и практическое пособие. М.: БЕК, 1995. - 260 с.; 7. Малеина М.Н. Юридическая квалификация врачебной ошибки // Советское государство и право. - 1984. - № 9. - 233с.

Касьян Ростислав Александрович,

студент 3 курсу Кримського юридичного інституту Національного університету «Юридичної академії України імені Ярослава Мудрого». Науковий керівник: асистент кафедри адміністративно-правових та кримінально-правових дисциплін Кримського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук, доцент Сингаївська І.В.

ДЕЯКІ СПІРНІ ПИТАННЯ ЩОДО КВАЛІФІКАЦІЇ ЗГ'ВАЛТУВАННЯ

Проблема насильства, нажаль, невід'ємна тінь суспільства, яку то намагаються приховати або зменшити її прояв. Однак, ця проблема є актуальною незалежно від досягнень науково-технічного прогресу, і цілomu досягнень суспільства. Насильство тісно пов'язане з проблемою моралі у людському середовищі, тобто з сукупністю звичаєвих норм, існуючих поглядів, пов'язаних з різними аспектами людського життя. І саме окремі питання законодавчого регулювання злочинів проти статевої свободи та недоторканності привертають нашу увагу.

Вивчення судової практики у справах про згвалтування та інші статеві злочини свідчить, що суди України в основному правильно застосовують законодавство, а також керуються положеннями Постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи», але у теорії кримінального права існують точки зору, які звертають увагу на деякі недоліки даної постанови[1].

У ч. 5 п.9 зазначеної вище постанови зазначається, що вrahовуючи 26 КК України співучасть у злочині є умисна спільна участь декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Тому у разі, коли із групи осіб, які вчинили згвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, лише одна особа є суб'єктом злочину, а решта осіб внаслідок неосудності або у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, чи з інших підстав не можуть бути суб'єктами злочину, дії винної особи, яка за таких обставин притягується до кримінальної відповідальності, не можна розглядати як вчинення злочину групою осіб [1].

Водночас, те, що вчинення згвалтування зусиллями двох і більше осіб (хоча деякі з них не є суб'єктами злочину) свідчить про підвищену суспільну небезпечність, додатково доводити немає потреби. Тому слушною вважаємо думку Л.П.Брич, що суспільна небезпека згвалту-

вання, розбою чи інших злочинів, вчинених групою, в якій лише один учасник наділений ознаками суб'єкта злочину, є не нижчою, ніж суспільна небезпечність злочинів, вчинених групою осіб, у якій всі учасники відповідають ознакам суб'єкта злочину. Можливість подолати опір потерпілих осіб та подавити їхню волю у групі, яка складається з 13-річних підлітків зовсім не менша, ніж у групі, в якій всі учасники досягли 14-річного віку [2, с.284].

Вважаємо, що для судово-слідчої практики, слід було б акцентувати на врахування такого питання, якщо учасник не усвідомлював і за обставинами справи не міг усвідомлювати наявність вказаних обставин щодо інших учасників групового зґвалтування, він несе відповідальність за ч.2 с.15 і ч.3 ст. 152 КК за закінчений замах на зґвалтування групою осіб. Оскільки відповідно до правил про фактичну помилку, у цьому випадку має місце юридична фікція, за якої злочин із повністю виконаною об'єктивною стороною з точки зору правової кваліфікації порівнюється до незакінченого злочину.

Також у зазначеній вище постанові, дається формулювання одного з ознак об'єктивної сторони зґвалтування, в ч. 4 постанови визначено, що під загрозою застосування фізичного насильства як способу подолання чи попередження опору потерпілої особи, слід розуміти залякування застосуванням такого насильства до неї або до іншої особи, доля якого не байдужа потерпілому. Однак, під час вивчення судової практики зустрічаються такі справи, наприклад М. був засуджений за зґвалтування гр-ки Ж., вчинене під загрозою розправи над її трирічним сином, слід зазначити, що поряд з потерпілою сина не було.

Також Л., який достовірно знав що у потерпілої Д. є мати похилого віку, зустрівши потерпілої на вулиці пригрозив убити її мати якщо вона не вступить з ним в статевий зв'язок, зґвалтував її. Його дії кваліфікували за статтею 152 КК України.

У справі №1-11/ у 2007 році, зазначається, що підсудний, який знаходився в стані алкогольного сп'яніння, проводжаючи потерпілу Н. додому, достовірно знаючи що у потерпілої в лікарні перебуває сестра, виник умисел спрямований на задоволення своєї статевої пристрасті, з використанням психологічного насильства в вигляді погроз застосування фізичного насильства до сестри потерпілої, зґвалтував її. Дії відповідної особи також кваліфікували за статтею 152 КК України.

У юридичній літературі зазначається що, законодавець пов'язує це з тим що потерпіла особа в момент такої загрози (наприклад вбити якого або близького родича) знаходиться в безпорадному стані, тим самим жертвуючи собою, щоб не було застосовано реальне фізичне насильство до особи, яка не байдуже потерпілому. Однак, вважаємо, що відпові-

дне тлумачення розширює межі застосування кримінального закону. У тих випадках коли законодавець вважав, що загроза як ознака того чи іншого складу злочину поширюється і на близьких родичів, про це прямо вказувалося в диспозиції, наприклад, ч.1 ст. 189 КК «вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь - яких дій майнового характеру під погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, ... (вимагання)», ст. 346 – «Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищення або пошкодження майна, а також викрадення або позбавлення волі Президента України, Голови ВРУ...а також в щодо їх близьких родичів, здійснюючи у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю», ч.1 статті 350 «Погроза вбивством, заподіянням тяжких тілесних ушкоджень або знищенням чи пошкодженням майна загальнонебезпечним способом щодо службової особи або його близьких ...».

Тому вважаємо, що дане діяння, а саме - загроза застосування фізичного насильства до близьких родичів, не повинно охоплюватися складом злочину статті 152 КК, у зв'язку з тим що, загроза застосування насильства в майбутньому не охоплюється даним складом злочину, тому що потерпіла особа не перебуває в безвихідному стані і може застосувати заходи для попередження згвалтування (наприклад звернувшись негайно в міліцію, або попередити родичів тощо).

Спірним, на нашу думку, є роз'яснення найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції, що міститься в п. 12 зазначеної постанови – «у випадку, коли згвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом було об'єднано з умисним вбивством потерпілого, яке мало місце в процесі вчинення зазначених злочинів чи одразу після них, такі дії слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених п. 10 ч. 2 ст. 115 і ч. 4 ст. 152 або ч. 3 ст. 153 КК, як, що спричинили особливо тяжкі наслідки.

Слід зауважити, що в цьому випадку допускається порушення принципу неприпустимості подвійного інкримінування. Заподіяння смерті потерпілому фактично враховується двічі. Перший раз це визнається особливо тяжким наслідком розглянутих статевих злочинів, і відповідно кваліфікується за ч. 4 ст. 152 КК або ч. 3 ст. 153 КК, і відповідно – як кваліфікований склад умисного вбивства – поєднане із згвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом.

На думку Антоноюка, в разі якщо згвалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом було об'єднано з умисним вбивством потерпілого, яке мало місце в процесі вчинення зазначених злочинів чи одразу після них, такі діяння слід кваліфікува-

ти за сукупністю злочинів, передбачених п. 10 ч. 2 ст. 115 і ч. 1 ст. 152 або 153 КК [3, с.159], відповідна думка є доречною.

Отже, на наш погляд, чинні роз'яснення та узагальнення судової практики, які містяться у постановвах повинні базуватися на принципах кримінального права і враховувати потреби правозастосовчої практики та надавати їх у вигляді детального роз'яснення.

Список використаних джерел:

1. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 30 травня 2008 року // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 7. – С. 1–8. 2. Брич Л. П. Кримінальне право України. Особлива частина. Тести. / Брич Л. П., Марін О. К., Навроцький В. О. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 284 с. 3. Антонюк Н. Проблемні питання кримінально-правової кваліфікації злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості / Антонюк Н. // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид. – Вип. 46. – 2008. – С.159–168.

Кібальчич Іван Родіонович,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шевченко О.В.

КАЗУС (ВИПАДОК) ЯК ФОРМА ВИНИ

Сучасне кримінальне право виходить з того, що злочинним може бути діяння, вчинення якого є усвідомленим і вольовим. Внаслідок цього вина є необхідною передумовою кримінальної відповідальності і покарання. У кримінальній науці досить довго ведуться дискусії щодо чіткого визначення статусу випадку (казусу) як кримінально - правового явища. Кримінальний закон України даного поняття не містить. Саме це і зумовлює актуальність роботи.

Відповідно до ст.23 КК України вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [1, с.12].

"Випадок" (казус) - це такий психічний стан особи, коли вона не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, не повинна була або (і) не могла їх передбачити [3,с.84]. У літературі вже давно висловлюються пропозиції щодо необхідності доповнення Кримінального кодексу окремою статтею, в якій би було визначення поняття казусу та його правових наслідків. При цьому пропонуються різні визначення цього поняття. У частині 1 ст.28 КК Російської Федерації наводиться

визначення казусу. Наголошується, що діяння визнається вчиненим без вини, якщо особа, яка його вчинила, не усвідомлювала і за обставинами справи не могла усвідомлювати суспільної небезпеки своєї дії (бездіяльності) або не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків і за обставинами справи не повинна була або не могла їх передбачити [3, с.86-87].

В науковій літературі казус розглядається як заподіяння шкоди без винного ставлення до неї зі сторони особи, яка таку шкоду спричинила.

«Випадок» (казус) у правовій літературі розглядається як самостійний вид психічного ставлення до суспільно небезпечних наслідків [5, с.178]. Більшість науковців наполягає на тому, що казус виключає вину в поведінці особи [5, с.179].

Про казус може йтися мова тоді, коли діяння особи призвело до шкідливих наслідків, але ця особа не передбачала і в силу конкретних умов в даній ситуації не повинна була чи не могла передбачити, що вони настануть. Неможливість передбачення суспільно небезпечних наслідків може бути зумовлено як суб'єктивними особливостями особи (брак необхідних знань, навичок, досвіду, слабкі розумові здібності, хвороба тощо), так і тією конкретною обстановкою, в якій було вчинено діяння, що спричинило наслідки. Обов'язок бути уважним і обачливим під час здійснення певних дій, передбачити настання їх небезпечних наслідків може виходити із вимог законів, спеціальних правил (інструкцій, положень), які регулюють ту чи іншу службу або професійну діяльність, а також із загально визначених норм людського спілкування. Вирішальне значення має встановлення фактичної можливості особи передбачити вказані в законі наслідки. Так, поняттям "випадок" охоплюється ситуація, коли, незважаючи на наявність у особи обов'язку передбачити суспільно небезпечні наслідки (об'єктивного критерію), вона, внаслідок конкретних обставин, не має реальної можливості їх передбачити (відсутній суб'єктивний критерій). Випадкове спричинення суспільно небезпечних наслідків може бути обумовлено також відсутністю тільки об'єктивного критерію необережності - обов'язку передбачити суспільно небезпечні наслідки [5, с.179]. На відміну від необережності, "випадок" характеризується відсутністю об'єктивного чи суб'єктивного критеріїв, які визначають необережність як вид вини, або одночасною відсутністю цих критеріїв.

На практиці випадки невинного заподіяння шкоди можуть розглядатися по-різному, основною причиною цього є прогалина в чинному кримінальному законодавстві з цього питання. Для заповнення цієї прогалини, на мою думку, слід запровадити у чинному КК України відповідну норму, яка виключить існування об'єктивного чи суб'єктив-

ного критеріїв, що характеризують «випадок» (казус). Таким чином, казус слід зробити однією із форм вини при вчиненні злочину. Таку позицію можна пояснити одразу кількома факторами.

По-перше, оскільки казус – це випадок, тобто вчинена дія була зовсім незапланованою, але за об'єктивними ознаками є злочином, до того ж настали певні наслідки різної тяжкості, тому я вважаю, що слід казати про наявність певної вини особи, через яку постраждала інша особа. Тому є нелогічним, що за це відповідно до чинного КК не настає певна відповідальність.

По-друге, слід нагадати, що в юридичній літературі з'ясовано невинуватості полісемію у вживанні терміна «вина» в чинному законодавстві України і доведено, що основним змістом кримінально-процесуального за своїм характером поняття «винуватість» є констатація факту, що саме ця особа вчинила діяння, яке містить склад того чи іншого злочину. Тому є цілком виправданим впровадження у чинне законодавство відповідальності за вчинене злочинне діяння, навіть в такій формі вини як казус [4, с.183].

По-третє, оскільки однією із цілей покарання відповідно до ч.2 ст.50 КК України [1, с.21] є «запобігання вчиненню нових злочинів як засудженим, так і іншими особами», то наявність покарання за злочин вчинений у формі казусу приведе до підвищення професіоналізму, більш обережного відношення усіма особами до всього, що вони роблять, навіть не знаходячись на роботі, навіть без наявності конкретних зобов'язань щодо відповідної поведінки. В результаті зменшиться кількість осіб, які постраждали від заподіяної шкоди внаслідок необачливих дій інших осіб.

Для підтвердження обраної позиції можна навести яскравий приклад. В класичних підручниках з кримінального права хрестоматійним є наступний приклад. К. був засуджений за необережне вбивство, вчинене при наступних обставинах. Запаливши на дорозі, він кинув через плече палаючий сірник, який потрапив в лежачу при дорозі бочку з-під бензину і викликав вибух бензинових парів. При цьому дно бочки вилетіло і, потрапивши в С., завдало йому смертельного поранення. Враховуючи дані обставини, Судова колегія у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що смерть С. настала внаслідок нещасного випадку, оскільки в обов'язки К. не входило передбачення і попередження, отже, він заподіяв їй без вини [2, с.19]. Якщо проаналізувати обставини справи з іншого боку, то необхідно зауважити на тому, що К. слід було вести себе більш обачливим чином, і якщо б він не кинув через плече палаючий сірник, навіть не подивившись куди, а загасив

його наприклад о підошву свого взуття,то трагічної смерті С. можна було б запобігти.

То ж, слід зробити певні висновки. Загальне поняття та усі можливі питання пов'язані із «випадком» як кримінально - правовим явищем є спірними, недостатньо опрацьованими у сучасній юридичній літературі. До того ж відсутнє визначення казусу у чинному кримінальному законодавстві України, відповідно існує певна прогалина. Тому, підводячи підсумки, слід відмітити необхідність подальшого вирішення цього питання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 листопада 2011 року). – Х. : Одіссей, 2011. – 232с.
2. Збірник постанов Президії і визначень Судової колегії у кримінальних справах Верховного Суду України. 1957-1959 рр.. М., 1960. С. 19.
3. Бурдін В.М. Співвідношення понять: «осудність» - «вина», «неосудність» - «казус» / В.М.Бурдін // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. - №6. – С.82-94.
4. Берзін П.С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення: моногр. / Берзін П.С. - К.: Дакор, 2009. - 736 с.
5. Бажанов М.І., Сташис В.В., Тацій В.Я. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 480с.

Ковальчук Вікторія Анатоліївна,

курсант 3 курсу факультету підготовки для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Вапсва Ю.А.

УМИСНЕ ВБИВСТВО З ОСОБЛИВОЮ ЖОРСТОКІСТЮ

Згідно зі ст. 27 Конституції України: „Кожна людина має невід’ємне право на життя.[1] Життя людини являє собою основну соціальну цінність і тому ніхто не може бути свавільно позбавлений життя Це найтяжчий злочин, тому рішуча боротьба з вбивствами є важливим завданням правоохоронних органів.

При виявленні злочину насамперед стикаються з його об’єктивними ознаками: конкретним актом поведінки суб’єкта у вигляді дії чи бездіяльності, що завжди відбувається у певній об’єктивній обстановці. Поряд із способом вчинення злочину, об’єктивна сторона характеризується місцем, часом, обстановкою і засобами вчинення злочину. Необхідно враховувати, що особлива жорстокість, як кваліфікуюча ознака умисного вбивства, органічно поєднує у собі характеристику як самого способу вчинення злочинного діяння, так й особистості винної особи, яка застосовує такий спосіб позбавлення життя іншої особи. Саме тому,

такі ознаки об'єктивної сторони складу злочину, як місце, час, обстановка і засоби вчинення злочину мають безпосереднє значення для констатації вчинення умисного вбивства з особливою жорстокістю. Під особливою жорстокістю, як кваліфікуючою ознакою умисного вбивства, слід розуміти такий спосіб вчинення злочину, що полягає в умисному застосуванні психічного та/або фізичного насильства (шляхом дії або через бездіяльність) безпосередньо перед, під час або після вчинення злочину, спрямованому на завдання потерпілому (іншій особі) особливих фізичних мучень та/або психічних страждань. Таким чином, умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю, завжди пов'язане із застосуванням насильства (психічного та/або фізичного), яке може мати місце безпосередньо перед, під час або після вчинення злочину. В свою чергу, характер такого насильства, засоби, що використовуються винною особою для його завдання, місце, час, і обстановка вчинення злочину можуть свідчити про спрямованість умислу винної особи на завдання потерпілому (іншій особі) особливих фізичних мучень та психічних страждань.

Типовими шляхами реалізації насильницького способу вчинення злочину (виконання злочинного насильницького діяння), у тому числі вбивства з особливою жорстокістю, є: тілесні ушкодження, побої, мучення (заподіяння мук), мордування, тортури, знущання, глум, а також різного роду погрози, примус (фізичний або психічний). Говорячи про об'єктивну сторону умисного вбивства з особливою жорстокістю, необхідно враховувати, що не тільки спосіб, але й обстановка його вчинення можуть характеризувати вбивство, як вчинене з особливою жорстокістю. Вчинюючи умисне вбивство з особливою жорстокістю, винний може використовувати об'єктивно існуючу обстановку, а також умисне створювати її. Розглянуто типові випадки, коли злочинець може використовувати об'єктивно існуючу обстановку, а також умисно створювати її.[2]

Як зазначалося вище, обстановка вчинення умисного вбивства може свідчити вчинення з особливою жорстокістю якщо мав місце глум над трупом потерпілого. З цього приводу виникла розбіжність між українськими та російськими вченими. Перші зазначають що умисне позбавлення життя людини вчинене з особливою жорстокістю, якщо воно буде поєднане з глумом над трупом. Російська судова практика навпаки вказує, що глум над трупом само по собі не може розцінюватися як обставина, що свідчить про вчинення вбивства з особливою жорстокістю. Так, А.І. Стрельников стверджує, що вбивство є закінченим з моменту настання смерті. Наступні дії, спрямовані на труп, не заподіюють шкоди життя, тому що воно відсутнє [3]. На думку П.Ю. Константино-

ва, знуцання над трупом або його розчленування не може свідчити про вбивство з особливою жорстокістю, тому що труп не може переживати ніяких мучень, якби не засуджувалося саме знуцання. Після вчинення вбивства суспільні відносини з охорони життя людини припиняються і настають нові відносини, наприклад з охорони суспільної моральності [4].

На мою думку, принципово вірною є позиція вчених, на думку яких глумління над трупом, його розчленування й інші подібні дії можуть бути основою для кваліфікації вчиненого як вбивства з особливою жорстокістю тоді, коли це було здійснено з метою знуцання над трупом, що свідчить про умисний прояв особливої жорстокості.

Умислом винного в цьому випадку охоплюється не тільки саме позбавлення життя людини, але і дії по спотворюванню, розчленуванню трупа потерпілого. Тому об'єктивна сторона цього складу злочину містить у собі виконання зазначених дій. У даному випадку, саме в зв'язку з виконанням дій винного по знуцанню над трупом пов'язана кваліфікація діяння як кваліфікованого виду вбивства (з особливою жорстокістю), а не як простого вбивства.

Як зазначалося вище, глум є найбільш гострою (тяжкою) формою знуцання, що характеризується виключним цинізмом вчинюваних дій, спрямованих на приниження честі та гідності потерпілого. У випадку, коли має місце глум над трупом потерпілого, виключно цинічні дії винного спрямовані на приниження почуттів його родичів. Я вважаю, що коло осіб яким завдаються психічні страждання повинно бути збільшене, тому що не є випадки коли друзі потерпілого відігравали важливішу роль у житті, ніж самі родичі.

Глум над трупом може свідчити й про відповідне ставлення винного до людського життя та почуттів інших людей взагалі, характеризуючи суб'єктивні властивості особистості винного. Не бажаючи завдати близьким потерпілого чи іншим особам особливих психічних страждань, винний може глумитися над трупом, з метою реалізації особистих мотивів. Так, наприклад, винний, розуміючи, що у силу фізичного розвитку не зможе фізично помститися потерпілому за спричинену образу, вбиває його та знівечує труп та частково розтинає його. Крім того, вбивство потерпілого з метою знуцання над його трупом може прямо свідчити про наявність некрофільї у винного. Також слід врахувати те що, не можна кваліфікувати умисне вбивство як вчинене з особливою жорстокістю на тій підставі що винний в подальшому з метою приховання цього злочину знищила або розчленувала труп.[2]

Зазначене вище не вичерпує обставин, за наявності яких обстановка вчинення умисного вбивства вказує на наявності його особливо жор-

токим способом. Також про вчинення умисного вбивства з особливою жорстокістю може свідчити й вчинення його щодо потерпілого, який знаходиться у безпорадному стані (через малолітній чи престарілий вік, хворобу, стан сп'яніння тощо).

Також, про вчинення умисного вбивства з особливою жорстокістю може свідчити вчинення його багаточисленною групою осіб. Чим більша кількість осіб фігурує у вчиненні умисного вбивства, тим воно жорстокіше і спричиняє жертві злочину особливий жах, страждання навіть від безвихідності її стану. Чітке встановлення кількості осіб у даному випадку є неможливим та повинне відбуватися з урахуванням всіх обставин справи у кожному окремому випадку. Однак, коли, наприклад, умисне вбивство вчиняється групою від 3–4 осіб, всі з яких є співвиконавцями, шляхом нанесення тілесних ушкоджень потерпілому, є всі підстави вважати вчинення даного злочину з особливою жорстокістю.

Таким чином, дослідження умисного вбивства з особливою жорстокістю показало що, винна особа поряд з об'єктивно існуючої обстановки вчинення злочину, може і умисно створювати її. Тому я поділяю думку тих вчених, які вважають що, умисне вбивство з особливою жорстокістю має місце і тоді коли винна особа спотворюючи труп, або розчленування його чи вчинення інших подібних дій, знущається над трупом що є проявом особливої жорстокості.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. 2. Постанова ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти життя і здоров'я особи» від 7.02.2003р., №2. 3. Стрельников А.І. Ответственность за убийство, совершенное при обстоятельствах, отягчающих наказания ч.2 ст.115 Уголовного кодекса Российской Федерации: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08/ М., 1997.- 183с. 4. П.Ю. Константинов Влияние жест окости преступного поведения на квалификацию убийства дис.: кандидата юрид. наук : 12.0008/ СПб, 2000.- 185с.

Ковилін Віталій Олександрович,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Житний О.О.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ВЧИНЕНІ В СТАНІ СП'ЯНІННЯ, ВИКЛИКАНОГО ВЖИВАННЯМ ОДУРМАНЮЮЧИХ РЕЧОВИН

Криміногенна реальність є такою, що на території України велику кількість злочинів вчинено винними в стані, обумовленому вживанням

різноманітних одурманюючих речовин. Як зазначається в літературі, «зловживання спиртними напоями, наркотиками чи іншими одурманюючими речовинами справді знижує самоконтроль людини, розвиває моральну нестійкість, корисливі й агресивні моменти, у неї з'являється нерозбірливість у виборі засобів для досягнення антисоціальних цілей» [1, с. 149].

Беззаперечним є факт, що сп'яніння є передумовою скоєння багатьох злочинів. Дослідження з психології свідчать, що стан сп'яніння людини, починаючи з легкого ступеню, реально впливає на психічну діяльність суб'єкта, відзначається зниження здатності критичного ставлення до своєї поведінки, якості інтелектуальних операцій [2, с. 26]. При цьому існує об'єктивний зв'язок між вживанням алкоголю та агресивною поведінкою – рівень агресії підвищується при вживанні алкоголю. Тому кримінальне законодавство України визнає стан сп'яніння обставиною, що обтяжує покарання (п. 1 ч. 1 ст. 67 КК), а в ст. 21 КК України підкреслено, що особа, яка вчинила злочин у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин, підлягає кримінальній відповідальності. У наведених кримінально-правових нормах не зазначено види сп'яніння, проте не міститься й обмежень щодо останніх. Водночас, в практиці застосування кримінального закону до осіб, що вчиняють злочини у стані сп'яніння, найчастіше враховується стан алкогольного сп'яніння (у наведених вище відомчій статистиці навіть не передбачена графа, яка б відображала сп'яніння інших видів). Закон залишив відкритим і перелік одурманюючих речовин, вживання яких тягне вказаний у ст. 21 та ст. 67 КК психофізіологічний стан. У кримінально-правій літературі під «іншими одурманюючими речовинами» розуміють психотропні речовини, різноманітні токсичні речовини промислового, побутового та іншого призначення (ацетон, бензин, розчинники, дихлофос тощо), деякі прекурсори [3, с. 73-74]. Однак, ані у чинному кримінальному законодавстві, ані в законодавстві України про охорону здоров'я не міститься переліку речовин, які слід вважати одурманюючими. Немає навіть дефініції терміну «одурманюючі речовини». Між тим, в сучасній медичній літературі зазначається, що наркотики, психотропні речовини, речовини, здатні викликати токсикоманію мають спільну властивість – впливати на людську психіку. Тому для узагальненого їх позначення введено термін «психоактивні речовини». У відповідності з міжнародною класифікацією хвороб (МКХ-10) до психоактивних речовин відносяться алкоголь, опіюди, каннабіноїди, седативні речовини, кокаїн, галюціногени тощо. [4]. Тому більш коректно з точки зору відповід-

ності юридичної і медичної термінології в ст. 21 та 67 КК вказати на «сп'яніння внаслідок вживання одурманюючих та психоактивних речовин».

Зміст терміну «сп'яніння» не розкривається в кримінальному законі, оскільки він належить до сфери медицини, фізіології та психології. Типовими видами сп'яніння залежно від виду вжитою особою одурманюючої речовини, є алкогольне сп'яніння, наркотичне сп'яніння, токсичне сп'яніння. Алкогольне сп'яніння – психічний стан людини який виникає внаслідок вживання алкогольних напоїв (алкогольної інтоксикації), що призводить до фізіологічних, психічних, вегетативних і неврологічних розладів. Чим більша кількість абсолютного алкоголю на 1 кг маси тіла і його концентрація в крові, тим важчий ступінь (клініка) сп'яніння. Наркотичне сп'яніння – це психічний стан людини, викликаний вживанням наркотичних засобів. Постійне вживання цих засобів розвиває фізичну залежність людського організму від наркотику, в основі якої лежить абстинентний синдром (комплекс розладів, що виникають у наркоманів після раптового й повного припинення вживання наркотичних засобів і часто є внутрішніми детермінантами вчинення злочинів, насамперед насильницьких). Токсичне сп'яніння – це психічний стан людини, викликаний вживанням психотропних та інших одурманюючих речовин (окрім алкогольних напоїв і наркотичних засобів).

Найчастіше суспільно небезпечні діяння вчиняють у стані алкогольного сп'яніння. Так, за статистичними даними МВС України, з числа виявлених осіб, які вчинили злочин, в стані алкогольного сп'яніння на момент вчинення перебували 15, 1 % у 2009 р. (32063 особи), 15, 6 % – у 2010 р. (35242 особи). Умовно просте алкогольне сп'яніння поділяють на такі стадії: легкий, середній та тяжкий ступінь сп'яніння.

Залежно від характеру злочину суд вправі не визнати вчинення злочину особою у стані сп'яніння обставиною, що обтяжує покарання (ч. 2 ст. 67 КК). У Постанові Пленуму Верховного Суду України № 7 від 11.10.85 р. «Про практику застосування судами України законодавства, спрямованого на подолання пияцтва й алкоголізму, викоренення самогоніваріння» вказано, що залежно від характеру злочину суд може не визнати дану обставину як таку, що обтяжує відповідальність, лише у випадках, коли вчинення злочину особою в стані сп'яніння не вплинуло на ступінь суспільної небезпечності вчиненого або не пов'язано з наслідками, що настали, а також з урахуванням особливих умов, за яких винний опинився в такому стані (наприклад, при доведенні неповнолітнього дорослою особою до стану сп'яніння). Однак, такі роз'яснення є досить приблизними та не дозволяють вирішити про-

блему у всіх випадках. Тому слід підтримати думку, згідно якої стан сп'яніння як кримінально-правова ознака повинна відповідати таким критеріям: матеріальному (медичному) – наявність порушень нормального функціонування організму (передусім, центральної нервової системи людини); формальному – встановлення факту споживання особою одурманюючої (психоактивної) речовини; причиновому – наявності причинного зв'язку між вживанням психоактивних речовин та і порушенням психічних функцій організму [5, с. 78-79].

Крім того, для усунення прогалин щодо вирішення цієї проблеми доцільне закріплення на законодавчому рівні положення щодо вчинення злочину у результаті примусового доведення до стану сп'яніння як обставини, що виключає злочинність діяння, або обставини, що може бути врахована судом як така, що пом'якшує покарання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – [3-є вид., перероб і доп.]. – К: Юрінком Інтер, 2007. – 496 с.
2. Ситковская О. Д. Уголовный кодекс Российской Федерации: психологический комментарий / О. Д. Ситковская. – М.: Wolters Kluwer Russia, 2009. – 180 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2003. – 1104 с.
4. Красильников Г. Т., Киселева Л. Т. Современные психоактивные вещества и клиническая диагностика состояний интоксикации ими <http://target-21.h1.ru/lekarstva/psihoaktivniev-va.htm>.
5. Гребеньков А. А. Уголовная ответственность лиц, совершивших преступление в состоянии опьянения. – М.: Высшая школа, 2009. – 168 с.

Комарчук Ганна Феліксівна,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Казначєєва Д.В.

ПОНЯТТЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

В Україні діє розгалужена система захисту прав дітей, але діти, які скоїли протиправне діяння, зазвичай потрапляють під юрисдикцію органів кримінального правосуддя. Проблема адекватної реакції держави й суспільства на ситуацію, яка пов'язана з правопорушеннями серед дітей та молоді, особливо гостро постала в роки незалежності. Нині не припиняються спроби запровадити гуманнішу систему роботи з дітьми, які вчинили злочин або правопорушення.

Ми погоджуємось із думкою вчених, які вважають, що неповнолітні

порушники закону є своєрідною особливою типологічною групою, яка відрізняється від дорослих злочинців як за характером та ступенем суспільної небезпечності вчинюваних злочинів, так і за особливостями їх особистості, в якій відбивається недостатня зрілість, незавершеність інтелектуально-вольового та фізичного розвитку цих суб'єктів [1, с. 114].

Перш, ніж дати відповідь на запитання, чи потрібна в Україні система ювенальної юстиції, вважаємо за необхідне дати роз'яснення про те, що ми розуміємо під поняттям «ювенальна юстиція», з'ясувати її цілі, причини та проблеми її запровадження в Україні.

У міжнародних стандартах у тій чи іншій формі висловлюється думка, що для того, щоб країна відповідала сучасним вимогам, необхідна певна система судочинства стосовно неповнолітніх. Зокрема, в п.3 ст.40 Конвенції ООН «Про права дитини» 1989 року встановлено пріоритет інтересів в усіх сферах життя суспільства, в тому числі, і дітей, які опинилися у конфлікті з кримінальним законом. Конвенція передбачає, що у всіх процедурах за участю неповнолітнього правопорушника повинні забезпечуватись його права на життя і розвиток, а самі процедури повинні бути спеціалізованими, на національному рівні необхідно створити судову систему у справах неповнолітніх [2].

Ювенальна юстиція (від латинських слів *juvenalis* – юнацький та *juvenis* – юнак, юнка; *justitia* – справедливість, правосуддя) – спеціалізована система правосуддя щодо неповнолітніх. Отже, у найпростішому варіанті «ювенальна юстиція» – це судострій і судочинство у справах про правопорушення неповнолітніх. Але поняття ювенальної юстиції більш складне та широке.

Сучасна ювенальна юстиція – це система державних, муніципальних та громадських судових, правоохоронних та правозахисних органів, установ та організацій, що на основі права та за допомогою медико-соціальних і психолого-педагогічних методик здійснюють правосуддя щодо дітей, профілактику та попередження правопорушень дітей та проти дітей, захист прав, свобод та інтересів, а також ресоціалізацію дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації.

Відтак ювенальна юстиція «працює» із двома категоріями дітей – діти-правопорушники та діти, які опинились у складній життєвій ситуації (сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні, свідки та жертви злочинів, тощо).

Ювенальна юстиція – це не лише «дитячий» суд; це – ряд соціальних, психологічних та інших служб для дітей. Які ж цілі передбачає ювенальна юстиція? По-перше, це – зниження рівня дитячої злочинності в Україні; по-друге, це – необхідність забезпечення належного захисту прав і свобод дітей, зокрема тих, які перебувають у конфлікті з за-

коном та у справах, що зачіпають їх права та інтереси; по-третє, це – створення системи реабілітації для неповнолітніх правопорушників; по-четверте – максимально забезпечити "поблажливу" неформальну процедуру судового розгляду, що враховує індивідуальні і вікові особливості дитини, та реалізувати гнучку систему кримінально-правових заходів впливу на неповнолітнього.

Треба наголосити, що елементи ювенальної юстиції існували ще в Царській Росії. Перший суд у справах неповнолітніх було створено в 1910 році. Й самі суди проіснували до 1930 років.

На сьогодні, система ювенальної юстиції притаманна законодавствам більшості європейських країн. Така система є ефективним засобом боротьби зі злочинністю неповнолітніх, а також захисту їх прав. Так, наприклад, у Швеції вона диференційована між двома підсистемами судів, з яких місцеві мають окремих ювенальних суддів чи окремі ювенальні відділи у них. Сусідня ж Польща створила сімейні суди, які зокрема розглядають питання стосунків між дитиною та батьками та справ неповнолітніх правопорушників.

В Україні ж до сьогодні досі ще не створено дієву систему ювенальної юстиції, яка б дозволила підняти на достатній рівень правовий захист неповнолітніх у зв'язку зі скоєнням ними правопорушень, хоча певні кроки були зроблені. Наприклад, впровадження певних принципів ювенальної, тобто дитячої, юстиції в усіх сферах правовідносин, у перевихованні та соціальній реабілітації неповнолітніх злочинців. Сьогодні для цього є певні законодавчі передумови у вигляді окремих статей Кримінального кодексу України, які передбачають особливості розгляду справ про злочини, скоєні неповнолітніми, і їхню відповідальність, ухвал Верховного суду і окремих указів Президента, а саме указу Президента України від 08.04.2008 року № 311/2008 «Про концепцію реформування кримінальної юстиції України» [3], указу Президента України від 24.05.2011 року № 597/2011 «Про концепцію реформування кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» [4].

Дані нормативно-правові акти передбачають створення ювенальної юстиції, яка включатиме і ювенальну пробацію, і відновлювальне правосуддя, і спеціалізовану соціальну допомогу для дітей, котрі перебувають у конфлікті із законом. Наголошено на необхідності розгляду кримінальних справ, в яких обвинуваченими є неповнолітні особи, судом колегіально, за участю народних засідателів або присяжних.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні існують лише окремі компоненти ювенальної юстиції у вигляді органів і служб у справах неповнолітніх, центрів пробації та надання соціальної і психологічної допомоги. Таким чином, в Україні має відбутися реформуван-

ня системи ювенальної юстиції з урахуванням європейського та світового досвіду з тим, щоб розробити та втілити ефективні механізми правового забезпечення благополуччя дитини, незважаючи чи скоїла вона злочин, або є постраждалою стороною.

Список використаних джерел:

Трубников В.М. Система заходів кримінально-правового впливу щодо неповнолітніх правопорушників // Кримінальний кодекс України 2001 року: проблеми застосування і перспективи удосконалення: Матеріали міжнародної наук.-практ. конференції 13-15 квітня 2007р.: У 2 ч. – Львів: Львівський держ. унів-т внутр. справ, 2007. – Ч. 1. – 312 с. 2. Конвенція ООН «Про права дитини» 1989 року (ратифікована Постановою ВР N 789-12 від 27.02.91). 3. Указ Президента України від 08.04.2008 року № 311/2008 «Про концепцію реформування кримінальної юстиції України». 4. Указ Президента України від 24.05.2011 року № 597/2011 «Про концепцію реформування кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні».

Корецька Юлія Валеріївна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Фіалка М.І.

**СУТНІСТЬ МЕТИ ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ
УКРАЇНИ**

У більшості країн світу сьогодні спостерігається зростання злочинності та погіршення її основних показників. Саме тому проблема боротьби зі злочинністю є однією з найактуальніших проблем не тільки для України, а й для всього світу. Існує багато заходів боротьби зі злочинністю, але, як вважає більшість вчених і політиків різних країн світу, коли злочин вже вчинений, то проблеми ефективності застосування кримінального покарання набувають першочергове значення.

Ефективність кримінального покарання прямо залежить від належного законодавчого закріплення як самого поняття покарання та його мети, так і умов його застосування.

На різних історичних етапах розвитку суспільства та права змінювалися уявлення людей про мету покарання, яка є чи не найсуперечливою проблемою у сфері теорії кримінального покарання. З цього приводу впродовж століть висловлювались численні точки зору.

Відомий представник італійського просвітництва Ч. Беккарія зазначав, що мета покарання полягає не в катуванні та мордуванні людини і не в тому, щоб зробити неіснуючим вже вчинений злочин... мета покарання полягає лише в тому, щоб перешкоджати винному знову завдати

шкоди суспільству й утримати інших від учинення того самого [1, с. 103].

На думку М.Д. Шаргородського, мета покарання у виді кари є більш сучасною формою примітивної помсти. Він вважав метою покарання попередження вчинення суспільно небезпечних діянь. При цьому все інше розглядалось ним або як складовою цієї загальної мети, або як засоби для її досягнення [2, с. 31-33].

Зазначена проблема є однією з найбільш дискусійних у науці кримінального права, думки вчених з приводу неї суттєво різняться.

Ми цілком поділяємо думку О.І. Шинальського, який стверджує, що поглядів на окреслену проблему чимало, вони всебічно характеризують різні її аспекти, однак у цих наукових дослідженнях спільної позиції щодо мети покарання не досягнуто [3, с. 12].

На нашу думку, мета покарання є багатогранною. Це виявляється в тому, що покарання повинно запобігати вчиненню злочинів як засудженим, так і іншими особами, тобто психологічно впливати на них, утримуючи від вчинення нових злочинів; захист суспільства від злочинних посягань, який неможливий без відплати за вчинений злочин; відновлення соціальної справедливості, порушених злочином інтересів особи, держави, суспільства; виправлення моральних якостей злочинця, перетворення його в законслухняного громадянина.

В наш час, в місцях позбавлення волі, створюються умови для самоосвіти засуджених, а саме: вони можуть продовжувати своє навчання на певному етапі його розвитку, здобувати вищу освіту, також засуджені можуть працювати, заробляючи при цьому гроші та реалізовувати себе в певних галузях знань.

З цього можна зробити висновок, що надання вищої освіти в місцях позбавлення волі є необхідним елементом виховання, який є одним із мети покарання, а також це є одним із шляхів попередження злочинності.

Таким чином, під метою покарання слід розуміти бажаний результат діяльності законодавця, суду, тобто при визначенні виду і міри покарання, а також діяльності відповідних органів у сфері виконання покарань, а саме під час відбування засудженим призначеного йому покарання.

Як на мене, наявність мети покарання в законі – є обов'язковою, оскільки це орієнтує суд на вибір відповідної міри та виду покарання, за допомогою чого є можливим досягнення позитивного результату, тобто мети покарання.

В чинному законодавстві питання про мету покарання вирішено в ст. 50 Кримінального кодексу України (далі – КК України), яка проголошує, що покарання не тільки є карою за вчинений злочин, але й має

на меті виправлення і перевиховання засуджених, точного виконання законів, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особам.

У теорії кримінального права з приводу змісту цієї норми тривають дискусії. Зокрема, більшість учених зазначає, що покарання не має на меті кари. Наприклад, І.Я. Козаченко стверджує, що кара не може бути метою кримінального покарання [6, с. 73].

Разом із тим В.М. Хомичем вважає, що держава, застосовуючи покарання, звичайно ж, діє з метою покарати злочинця, але кара, своєю чергою, є засобом впливу, засобом здійснення наступної більш перспективної мети – повернути особу до нормального законослухняного життя в суспільстві. Функціонально покарання спрямоване на те, щоб попередити вчинення нових злочинів, а з точки зору соціально бажаного результату, ефективності та необхідності його застосування – це засіб впливу на злочинця з метою попередження злочинів [4, с. 31]. До такого ж висновку приходять і В.К. Дуюнов, зазначаючи, що проміжною метою та засобом досягнення кінцевих цілей покарання є кара [5, с. 27].

Ми згодні з цими твердженнями, тому що, як на нашу думку, покарання буде ефективне лише в тому випадку, якщо воно попереджує шкоду, яка може бути заподіяна майбутніми злочинами.

Кара повинна бути відповідною тяжкості вчиненого злочину, справедливою і достатньою для виправлення засудженого. Тільки таке покарання сприймається винним та іншими особами як кінцевий і дійсно заслужений результат його злочинного діяння. Але караючи злочинця, треба пам'ятати одне, що ми спілкуємося насамперед, з людиною і від правильності підходу до неї залежить, чи буде вона повноцінним членом нашого суспільства. Злочин – це те, що вже вчинено. Жодна кара його не анулює, адже «мертвий не воскресне, якщо вбивцю повісять» [7, 135].

Список використаних джерел:

1. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа; сост. и предисл. В.С. Овчинского. - М.: ИНФРА-М, 2004. - 184 с.;
2. Шаргородский М.Д. Наказание, его цели и эффективность. - Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1973. - 160 с.;
3. Шинальський О.І. Покарання в системі засобів протидії злочинності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право»/ О.І. Шинальський. - К., 2003. - 24 с.;
4. Хомич В.М. Формы реализации уголовной ответственности. - Мн.: Белгосуниверситет, 1998. - 132 с.;
5. Дуюнов В.К., Цветинович А.Л. Дополнительные наказания: теория и практика. - Фрунзе: Илим, 1986. - 238 с.;
6. Козаченко И.Я. Санкции за преступления против жизни и здоровья: обусловленность, структура, функции, виды. - Томск, 1987.;
7. Кримінальне право: Злочин, покарання, судочинство / Пер. з англ. П. Теращук. - К., 1996. - 207 с.

Корнієць Павло Юрійович,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Книженко О.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСТВА

Реформування чинного кримінального законодавства має відбуватися в межах кримінально-правової політики, яка проводиться у державі. На сьогодні в Україні є помітною тенденція гуманізації кримінальної відповідальності, яку пов'язують із запровадженням до кримінального законодавства кримінальних проступків, про які згадано в Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердження якої передбачено в Указі Президента України № 311 від 08.04.2008 року. Зокрема, цією концепцією сформовано нові підходи у сфері кримінальної відповідальності та кримінального судочинства.

Одним із аспектів, які потребують нового осмислення є декриміналізація хуліганства, про яку на сьогодні гостро дискутують вчені.

Проблемам кримінально-правової характеристики хуліганства присвячені праці таких відомих вчених як М. І. Бажанова, М. О. Бердяєва, Н. Г. Іванова, М. Й. Коржанського, М. О. Лосського, П. І. Люблинського, П. П. Михайленко, М. Л. Накловича, В. В. Налуцишина, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, А. Н. Трайніна, В. М. Трубнікова, С. С. Яценка та ін.

Відповідно до диспозиції статті 296 КК України родовим об'єктом хуліганства є громадський порядок, визначення якого не отримало свого законодавчого закріплення.

На неоднозначність та недосконалість вживання терміну «громадський порядок» у ст. 206 КК УРСР ще у середині минулого століття наголошував С. С. Яценко [1]. На практиці, це призводило до притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які фактично чинили адміністративні правопорушення [2]. Тому необхідно дати чітке його розуміння, не звужуючи та занадто не розширюючи коло відносин, що складають його зміст.

Законодавчо сформульоване визначення громадського порядку обмежується сукупністю суспільних відносин, що забезпечують нормальні умови життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ і організацій під час підготовки та проведення футбольних матчів (ст. 1 Закону України «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів» [3]).

Поняття громадського місця визначено Законом «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» [4] як частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи, стадіони. Такий підхід до визначення громадського місця, як уявляється, також сприяє обмеженню розуміння громадського порядку загалом.

Натомість у літературі існує чимало різноманітних підходів до розуміння поняття «громадського порядку». Одні автори ототожнюють його з поняттям правопорядку чи порядком суспільних відносин інші розуміють під громадським порядком певну поведінку людей в громадських місцях треті пов'язують це поняття з громадськими відносинами, які забезпечують створення нормальних умов діяльності для громадян, підприємств, установ, організацій [5].

Ми, погоджуючись з думкою окремих вчених, вважаємо, що громадський порядок – це обумовлена потребами суспільства система врегульованих правовими та іншими соціальними нормами відносин, що складаються у громадських місцях в процесі спілкування людей, яка має на меті забезпечення сприятливої обстановки для функціонування суспільного життя, нормальних умов праці та відпочинку людей, для діяльності державних органів, підприємств, установ і організацій [6, с. 365].

Важливу роль при кваліфікації хуліганства відіграє поняття «грубого» порушення громадського порядку. У цьому контексті постає питання: яким чином потрібно порушити громадський порядок, щоб його можна було кваліфікувати як грубе? Законодавець не дає визначення цьому поняттю. Ураховуючи сучасні тенденції розвитку кримінально-правової доктрини, вважаємо, що таке порушення повинно обов'язково бути пов'язане з використанням зброї, або інших різних предметів, які можна використати в якості зброї, тоді як вирішити справу, якщо використання таких предметів не було, а факт порушення громадського порядку існує [7].

Список використаних джерел:

Яценко С.С. Питання відповідальності за злочинні посягання на охоронців громадського порядку // Проблеми правознавства. Міжвідомчий науковий вісник вип. 2. – К.: Видав. Київського універ., 1965. – С. 103 – 108. 2. Налуцишин В. В. Історико-правові та порівняльні аспекти кримінально-правової характеристики хуліганства / В. В. Налуцишин // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4 (16). – С. 237–247. 3. Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів : Закон України від 08.07.2011 р. № 3673-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 59. – Ст. 102. 4. Закон України «Про заходи щодо попере-

дження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2789>. 5. Лошицький М. В. Михайло Васильович Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07: / Лошицький Михайло Васильович. – К., 2002. – 181 с. 6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар / Р.А. Калюжний, М.І. Іншин, І.М. Шокіна та ін. – Видання 4-те, із змінами та доповненнями станом на 10 листопада 2010 р. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 712 с. 7. Иванов Н. Г. Хулиганство как преступление: критический взгляд / Н. Г. Иванов // Государство и право. – 2009. – № 6. – С. 53 – 61.

Корнійчук Катерина Олександрівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Черевко К.О.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ УКРАЇНИ

Протидія злочинності - одна з необхідних умов реформування українського суспільства. За роки незалежності в Україні було прийнято багато законів, указів, концепцій, програм, інших нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю та корупцією, а також на реформування правоохоронних і судових органів. Але всі ці заходи не дали відчутних позитивних результатів. Запобігання злочинності не стало одним із пріоритетів внутрішньої політики.

Варто відзначити, що проблемам оптимізації діяльності щодо запобігання злочинності у вітчизняній та зарубіжній юридичній науці приділяється достатня увага. Зокрема над цим питанням працювали видатні науковці.[6, ст 1]

З усіх виявів кризи законності в Україні найнебезпечнішим за своїми соціальними результатами стало неухильне зростання злочинності. Ретроспективний аналіз динаміки та структури сучасної злочинності дозволяє визначити три найнебезпечніші її тенденції.[5, ст 1]

Перша. Попри всі зигзаги динаміки злочинності, які обумовлюються кардинальними соціально-економічними, політичними і правовими змінами, безумовно, простежується тенденція до її збільшення як за абсолютними показниками й темпами зростання, так і відносно чисельності населення. І на цьому тлі здаються передчасними оптимістичні заяви деяких посадових осіб правоохоронних органів про ознаки стабілізації і навіть початок перелому в динаміці злочинності, починаючи з 2005 р. Кримінологічна ситуація продовжує погіршуватися. І якщо вона

не знаходить свого адекватного відображення у статистичних показниках, то це викликано тією обставиною, що останніми роками відбулася істотна декриміналізація законодавства, лібералізація покарання і правозастосовної практики. Слід відзначити також неповне охоплення органами кримінальної юстиції всього масиву злочинів у зв'язку з високим рівнем прихованої, латентної злочинності, маніпуляцією статистичними показниками, а також корупцією у правоохоронних та судових органах.[2,ст. 1]

Друга. Головним плацдармом, на якому розгортаються кримінальні баталії, є економіка. Масштаби злочинності у сфері економіки сягнули такого рівня, що вона стала визначати характер і напрям реформ не тільки у сфері економіки, а й у системі державного будівництва та правоохоронної діяльності.

Третя. Проведені дослідження дають усі підстави говорити про якісно нові характеристики української злочинності, яка вже вийшла за національні кордони й завдала серйозного удару по престижу країни та її національній безпеці.[4,ст. 2]

До основних рис особистості злочинця відносяться насамперед соціально-демографічні.

Аналізуючи офіційні статистичні дані, показники соціально-економічного становища країни, можна спрогнозувати, що найближчим часом реального, а не статистичного зниження рівня злочинності у країні чекати не слід. Причини цього полягають у недостатній ефективності діяльності правоохоронних органів та всього суспільства, спрямованій на запобігання і протидію злочинності у країні. Вже тепер деякі вчені кажуть про створення злочинної держави такі як Кулик О. Г., Барсукова О.В. Тому прогностичні оцінки мають пріоритетне значення для стратегії виведення суспільства з «аномічного» стану.[1, ст. 1]

Сучасна вітчизняна та зарубіжна кримінологічна наука має досить багатий арсенал ефективних інструментів протидії злочинності, який, на жаль, не використовується в Україні. Ігнорування його робить Україну незахищеною від різноманітних породжень кризи - так званих «кризогенних» факторів. Іншими словами, злочинність відіграє свою значну роль в існуванні будь-якої кризи.[3, ст. 1]

Для цього пропонується, зокрема, наступне.

1. В Україні у сучасній ситуації слід реформувати кримінальну юстицію на основі впровадження у практику концепції «активної юстиції» (замість наявної сьогодні «пасивної юстиції»). Ця концепція полягає в наступному. Діяльність державних органів, уповноважених на протидію злочинності, має бути спрямована на активне виявлення злочинних проявів у всіх сферах суспільного життя шляхом застосування для

цього не лише інструментів, передбачених нормами кримінально-процесуального законодавства, а й інструментів, що є в арсеналі сучасних соціальних технологій. Зокрема, це стосується такого інструменту, як метод «аналітичного скринінгу» злочинності. Цей метод полягає в тому, щоб за допомогою аналізу соціальних (політичних, економічних, правових, моральних) явищ, що мають місце у суспільному житті, ідентифікувати злочинність, тобто виявити ознаки ураженості нею тих чи інших сфер суспільного життя. На підставі ідентифікації методом аналітичного скринінгу проявів злочинності у сферах економіки, політики, медицини, освіти, земельних стосунків, будівництва, зовнішньоекономічної сфери, податкового адміністрування, місцевого самоврядування, правоохоронної діяльності тощо можна буде забезпечити активну форму вже кримінально-процесуального реагування на злочинні прояви. Таким чином аналітичний скринінг злочинності дозволяє забезпечити впровадження «активної юстиції».[3, ст 2]

2. Оскільки сьогодні все більшого поширення набувають досить складні кримінальні «технології», то діяльність кримінальної юстиції має ставитися на наукову основу, мають запроваджуватися новітні антикримінальні технології, зокрема із залученням спеціальних наукових консультантів, радників та експертів, необхідно ввести відповідні зміни і доповнення в чинне законодавство. Сьогодні є достатньо підстав вважати, що наукові досягнення ще недостатньо використовуються у практиці протидії злочинності, що є однією з причин її неефективності. Отже, ще одним елементом модернізації протидії злочинності має бути «науковізація» (наукове забезпечення) кримінальної юстиції.

Отже, протидія злочинності є основним засобом захисту охоронюваних законом об'єктів .

Кримінальне право України не є досконалим і потребує постійного вдосконалення, зміни. Адже, суспільство перебуває у постійному русі і з його розвитком утворюються нові злочини, які потребують глибокого аналізу та криміналізації.

Ми не повинні стояти на місці, користуючись застарілими методами боротьби із злочинністю, а стрімко йти вперед, вдосконалюючи нашу державу.

Список використаних джерел:

1. <http://vis.maidanua.org/?p=1379>.
2. <http://www.zorya.poltava.ua/index.php?rozd= &nomst=4651>.
3. Газета «День» №62.
4. Газета «Дзеркало тижня» №8 Олександр Кальман.
5. http://news.dt.ua/SOCIETY/v_ukrayini_vidbuvaetsya_omolodzhennya_zlochinnosti_nepovnolitnih-78701.html.
6. Ключев, М.М. Кримінологічні засади програмування запобігання злочинності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. - К., 2008.

Коровко Неля Володимирівна,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Казначеева Д.В.

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Розвиток політичного, економічного життя України і прагнення створити розвинену, політично сильну державу з міжнародними зв'язками змушує реформувати всі сфери життя, в тому числі і систему кримінальної юстиції у напрямі дальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством.

Однією із важливих змін у сфері кримінального права є запровадження інституту кримінального проступку. У Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311 зазначено, що чинний Кримінальний кодекс України, незважаючи на поділ злочинів залежно від ступеня їх тяжкості, передбачає для осіб, які визнаються винними в їх вчиненні, однаковий юридичний наслідок: судимість. Водночас законодавство України містить норми про адміністративні правопорушення, що мають судову юрисдикцію та за які передбачено стягнення кримінально-правового змісту (короткостроковий арешт, конфіскація майна, позбавлення спеціального права тощо). Особи, які притягуються до відповідальності за такі правопорушення, не отримують належних процесуальних гарантій, зокрема щодо права на правову допомогу, права на оскарження судових рішень тощо, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Отже, в сучасних умовах реформування соціально-політичної системи України питання юридичної відповідальності за діяння, що не становлять значної суспільної небезпеки, потребують іншого підходу [1].

Інститут кримінального проступку не є новим для права України. Так, Кримінальне Уложення Російської Імперії 1903 р., яке діяло і на території України, поділяло всі кримінальні карні діяння на тяжкі злочини (тягли за собою смертну кару, каторгу чи заслання), злочини (за них передбачалося ув'язнення у виправному домі, фортеці чи тюрмі) та проступки (каралися арештом або штрафом).

Законодавства більшості зарубіжних країн, наприклад, Франція, Нідерланди, Велика Британія, США містять норми, які передбачають

склади злочинів, і статті, у яких передбачаються склади кримінальних проступків. За вчинення кримінальних проступків, в основному, передбачені незначні стягнення, які не тягнуть за собою судимості.

Серед науковців давно ведуться дискусії про необхідність реформи кримінальної юстиції та доцільність запровадження інституту кримінального проступку. Так, Фріс П.Л. і Медицький І.Б. вважають, що «кримінальні проступки не можуть каратись суворо, ніж позбавленням волі на строк до трьох років. Вони не повинні тягнути за собою судимість» [2, с.166-171]. Н.Ф Кузнєцова, пропонуючи своє визначення проступку, розуміє під ним «умисне чи необережне малозначне за своїм характером і ступенем суспільної небезпеки діяння», виділяє наступні види покарань, що можуть застосовуватися до осіб, що їх вчинили: «максимальне позбавлення волі на строк до одного року або інше, більш м'яке покарання, або в санкції повинна бути передбачена альтернативна форма відповідальності: кримінальне покарання чи заходи суспільного впливу» [3, с.115-119]. Така розбіжність у визначенні міри покарання за вчинення кримінального проступку, ще раз, наголошує на потребі законодавчого врегулювання інституту кримінальних проступків.

На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів щодо запровадження інституту кримінальних проступків (проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10146, проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» № 10126).

На мою думку, реформування кримінальної юстиції, а саме відмежування кримінальних злочинів і кримінальних проступків, а також адміністративних правопорушень забезпечить швидкість і якість кримінальної та адміністративної відповідальності і дозволить гуманізувати відповідальність взагалі.

Проаналізувавши поняття кримінального проступку, приєднуюсь до думки науковців, які до категорії кримінальних проступків відносять:

окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки;

передбачені чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення діяння, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними) за своєю суттю [4].

Вважаю, що логічні та більш доцільні критерії відмежування кримінального проступку від суміжних категорій (злочин, адміністративний чи дисциплінарний проступок) зазначені у проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10146 (за поданням народного депутата В.Швеця). Відповідно до проекту ними можуть бути: відсутність судимості, однак особа вважається такою, що притягувалася до кримінальної відповідальності; відсутність великої суспільної небезпеки. правопорушення з високим рівнем небезпеки – це злочин. значний – кримінальний проступок. невисокий, або якщо більш влучно, – соціально шкідливий – адміністративний проступок; ступінь завданої ними шкоди суспільним відносинам (тяжкість наслідків); вид об'єкта правопорушення: частина проступків, яка визначена як адміністративні за своєю суттю, не є адміністративними через те, що відносини, які охороняються, не належать до сфери державного управління; суб'єкт юрисдикції: суб'єктами адміністративної юрисдикції є органи виконавчої влади, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення. а кримінальні проступки розглядатимуть суди; тяжкість та вид стягнень, що передбачаються за їх вчинення. тяжкість та вид стягнення також є ще одним критерієм розмежування адміністративного проступку від кримінального. виправні роботи, конфіскація, арешт – це все ті заходи впливу, які застосовуються до кримінальних проступків [4].

Таким чином, запровадження інституту кримінальних проступків до чинного законодавства України має забезпечити подальшу гуманізацію кримінального законодавства та оптимізацію діяльності органів кримінальної юстиції щодо виявлення, розслідування та судового розгляду.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України № 311/2008 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/>. 2. Фріс П.Л. Ознаки та склад кримінального проступку / П. Л Фріс, І.Б. Медичкий // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. Збірник наукових праць. – 2007. - № 2. – С. 166-171. 3. Романюк І. Ю. Кримінальний проступок, як різновид правопорушень / І. Ю. Романюк // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Дідоренка. Спеціальний випуск. – 2008. - № 2. – С. 115-119. 4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» № 10146 [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>.

Кунченко Артем Вадимович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Шульга А.М.

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ТОВАРНОЇ КОНТРАБАНДИ, ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В Україні за роки незалежності створені конституційно-правові засади функціонування правової держави. Оновлена значна кількість правових інститутів, які забезпечують реалізацію прав і свобод громадян. Відбувся перегляд багатьох галузей законодавства, що ґрунтуються на проголошених Конституцією України принципах. В Україні проводиться реалізація демократичних реформ у сфері кримінального судочинства з метою наближення правової системи держави до європейських стандартів. Головними напрямками цього процесу є декриміналізація і гуманізація кримінального законодавства. Основні зміни у кримінальному законодавстві торкнулися злочинів у сфері господарської діяльності. Одним з таких злочинів є контрабанда (ст. 201 Кримінального кодексу України). Цей злочин безпосередньо пов'язаний з митною територією України.

Згідно ст. 5 Митного кодексу України, територія України – зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також штучні острови, установки і споруди, що створюються у виключній морській економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України, становлять єдину митну територію України. У ст. 6 цього ж кодексу зазначено що межі митної території України є митним кордоном України. Відповідно до ст. 17 Конституції України забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. У зв'язку з цим положенням Конституції, кримінальний закон реалізує цю конституційну норму кримінально-правовою заборонаю такого діяння як контрабанда. Митна політика України спрямована на забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Згідно з ч.1 ст. 201 КК України контрабандою визнається переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів,

зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Дана стаття має чіткий та вичерпний перелік предметів які вважаються предметом контрабанди.

Попередня редакція ст. 201 КК України від 23.09.2010 р. визначала контрабандою переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України. Предметом контрабанди додатково визнавалися товари у великих розмірах (вартість яких у тисячу і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян) та стратегічно важливі сировинні товари, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України. Товар - це будь-яка річ що може вільно обмінюватись на інші речі або продукт праці, здатний задовольнити людську потребу і спеціально виготовлений для обміну. Тобто речі виготовлені для власного споживання не є товаром. Також не є предметом даного злочину речі, що ввозяться при переселенні громадян та речі, що входять до складу спадщини. До стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України, це товари, на які поширюється режим ліцензування і встановлення квоти щодо зовнішньоекономічних операцій.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що законодавець розмежував контрабанду виходячи з предмету і здійснив декриміналізацію так званої товарної контрабанди. Декриміналізація – це зворотний процес, визнання діяння незлочинним. Здійснюється шляхом скасування кримінальної відповідальності за його вчинення (зокрема з встановленням за нього інших видів відповідальності, наприклад адміністративної).

На даний час за вчинення товарної контрабанди настає адміністративна відповідальність яка визначена Митним кодексом України (МК України). Так, ст. 351 МК України передбачає відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем, тобто поза місцем розташування митного органу або поза часом здійснення митного оформлення, або з використанням незаконного звільнення від

митного контролю внаслідок зловживання службовим становищем посадовими особами митного органу. Також ст. 352 МК України передбачається відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані.

Причиною переведення „товарної контрабанди” до адміністративного правопорушення є економічна неефективність кримінальної відповідальності за вчинення цього виду контрабанди. Так у 2009 році за даними Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України порушено справ на 445 млн. грн., стягнуто до бюджету – 1,5 млн. грн. У 2010 році при порушених на 695 млн. грн. кримінальних справ скарбниця отримала лише 1,4 млн. грн. А у 2011 році до бюджету взагалі не було перераховано ні копійки при тому, що кримінальних справ за товарну контрабанду порушено на 298,6 млн. грн.

Заходами адміністративно-правового впливу за товарну контрабанду є накладення штрафу та конфіскація товарів контрабанди та транспортних засобів що використовувались для їх перевезення. Згідно з ч.1 ст.328 МКУ адміністративні стягнення у вигляді попередження, штрафу можуть бути накладені не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення. А конфіскація застосовується за рішенням суду і провадиться незалежно від часу вчинення або виявлення правопорушення. Тому вбачається більш швидкий порядок надходження грошей в дохід держави.

У країнах – членах ЄС найбільш поширеним видом відповідальності за контрабанду товарів є фінансові санкції грошові стягнення та штрафи, наприклад, у Німеччині розмір штрафу може сягати 50 000 євро.

Декриміналізація товарної контрабанди у поєднанні з посиленням адміністративної відповідальності є ефективним інструментом протидії незаконному переміщенню товарів. Також введення адміністративної відповідальності призводить до економії часу, коштів та людських ресурсів в ході провадження адміністративних процедур. Відповідно буде забезпечене і зменшення корупціогенних факторів, оскільки суд за наявності вини порушника зможе прийняти лише одне можливе рішення – про конфіскацію та накладення штрафу. Забезпечується додаткове наповнення Державного бюджету за рахунок стягнення штрафів та реалізації конфіскованих товарів в дохід держави. Однак найголов-

ніший аспект нововведення полягає у тому, що застосування адміністративних стягнень, забезпечує гуманізацію відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності та запобігає вчиненню протиправних дій громадянами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, станом на 1 лютого 2011 року. 2. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 25 листопада 2010 року). – Х.:ТОВ „Одіссей”, 2010. – 224с. 3. Кримінальний кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131, станом на 15 листопада 2011 року. 4. Митний кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 38-39, ст.288, станом на 15 листопада 2011 року. 5. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / Ю. В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 624с.

Курбатов Ростислав Олегович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: заступник начальника кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Васильєв А.А.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ АМНІСТІЇ

Відповідно до ч. 1 статті 86 Кримінального Кодексу України (далі – КК України), амністія оголошується законом України стосовно певної категорії осіб. Закон України «Про амністію» приймає Верховна Рада України керуючись Конституцією України, положеннями КК України та Закону України «Про застосування амністії в Україні». Дія закону «Про амністію» поширюється на злочини до дня набрання ним чинності включно, тобто не тільки на засуджених, а й на осіб, що вчинили суспільно-небезпечні діяння, які ще не були предметом судового розгляду і не поширюються на злочини, що тривають або продовжуються, якщо вони закінчені, припинені або перервані після прийняття Закону України «Про амністію». Закони про амністію, за винятком законів про умовну амністію, Верховна Рада України може приймати не частіше одного разу протягом календарного року.

Відповідно до чинного законодавства, зокрема Закону України «Про застосування амністії в Україні» виділяються такі види амністії:

а) повна (наприклад, у Законі України «Про амністію» від 12 грудня 2008 року, в статтях 1-4 і 6 було вказано на конкретних осіб, які підля-

гають звільненню від покарання повністю [1]);

б) часткова (наприклад, у Законі України «Про амністію» від 08.07.2011 року, в статті 5 вказано, що особам, які не були вказані в статтях 1-4 даного Закону скорочується наполовину не відбута частина покарання [2]);

в) умовна (ч. 2 ст. 5 Закону України «Про застосування амністії в Україні» передбачено, що у виняткових випадках з метою припинення суспільно небезпечних групових проявів чинність амністії може бути поширена на діяння, вчинені до певної дати після оголошення амністії, за умови обов'язкового виконання до цієї дати вимог, передбачених законом про амністію (умовна амністія) [3]).

Згідно чинного законодавства, до особи, що вчинила злочин можна застосувати один із таких видів амністії:

а) звільнення від відбування основного та додаткового покарання (ч. 2 ст. 86 КК України, ст. 5 Закону України «Про застосування амністії в Україні»);

б) звільнення від невідбутої частини додаткового і основного покарання (ч. 2 ст. 86 КК України);

в) звільнення від основного покарання із залишенням додаткових заходів покарання (ст. 5 Закону України «Про застосування амністії в Україні»);

г) заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням (ч. 3 ст. 86 КК України).

Як показує практика застосування Закону України «Про амністію» (Закони України «Про амністію» від 12 грудня 2008 року та «Про амністію у 2011 році» від 8 липня 2011 року), в ньому, як правило, передбачається коло осіб, що звільняються від кримінальної відповідальності та покарання.

Так, в 2011 році за Законом України «Про амністію у 2011 році» [2] було звільнено від покарання:

- осіб, які були засуджені за злочини невеликої тяжкості і злочини скоєнні з необережності, котрі на момент скоєння злочину не досягли повноліття;

- вагітних жінок, а також жінок засуджених за умисні злочини, за які законом передбачено покарання менш суворе, ніж позбавлення волі на строк не більше десяти років, якщо вони відбули не менше половини призначеного строку основного покарання;

- інвалідів I, II і III груп;

- хворих активною формою туберкульозу і СНІДом, онкологічними захворюваннями;

- чоловіків в віці від 60 років та жінок у віці від 55 років;

- інвалідів та осіб, що брали участь у бойових діях, учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, а також осіб, що постраждали внаслідок аварії;
- засуджених, батьки котрих досягли 70-річного віку чи отримали інвалідність I групи, при відсутності у них інших працездатних дітей;
- осіб, не позбавлених батьківських прав, які мають дітей, котрим не виповнилося 18 років, або дітей-інвалідів незалежно від їх віку тощо.

Застосування до такого широкого кола осіб положень вказаного закону не завжди досягає «позитивного» результату. Так, за останні 4 роки було видано лише два Закони України «Про амністію» (в 2008 році і в 2011 році) і за статистикою на 2011–2012 роки, майже кожна четверта особа, що була звільнена від кримінальної відповідальності вчинила злочин повторно і повернулась до місця позбавлення волі [4].

Причиною такого становища, на наш погляд, є зонайменше спірні положення, зокрема, ст. 10 Закону України «Про амністію у 2011 році», де вказано, що рішення про застосування або незастосування амністії приймає суд щодо кожної особи індивідуально, після ретельної перевірки матеріалів особової справи та відомостей про поведінку засудженого за час відбування покарання.

На наш погляд, доцільно в якості необхідної підстави або умови звільнення особи від кримінальної відповідальності або покарання за амністією, передбачити певні обставини, які повинен враховувати суд для такого звільнення. Такими підставами чи умовами можуть виступати: зразкова поведінка (відсутність стягнень, систематичне заохочування особи) та сумлінне ставлення до праці (виконання та перевиконання виробничих завдань, набуття спеціальності), у випадках з неповнолітніми – сумлінне ставлення до навчання. Такий підхід здатний попередити можливість повторного вчинення злочину особами, що були звільнені за амністією.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про амністію» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, № 15, ст. 189. 2. Закон України «Про амністію у 2011 році» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 14, ст. 90. 3. Закон України «Про застосування амністії в Україні» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 48, ст. 263. 4. Шутка Н. Амністія в Україні: назад до в'язниці повертається кожен четвертий // [Електронний ресурс] / Н. Шутка. – Режим доступу : www.zik.ua/ua/news/2011/07/27/300812.

Куц Анна Володимирівна,

студентка 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Трубников В.М.

ВІК ОСОБИ ЯК ОЗНАКА СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ

На сучасному етапі розвитку нашої держави важливу роль відіграє вдосконалення її кримінально-правових норм. Доцільність притягнення до кримінально-правової відповідальності можлива лише за тієї умови, що особа, яка вчинила злочин, усвідомлювала значення свого діяння та була здатна керувати своєю поведінкою. Відомо, що здатність у повній мірі усвідомлювати значення своїх дій або бездіяльності набувається особою з досягненням певного віку, життєвого досвіду. Саме тому постає питання, з якого саме віку слід притягати осіб, що вчинили суспільно небезпечне діяння, до кримінальної відповідальності. Таким чином, тема дослідження вбачається актуальною.

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, поряд із осудністю та фізичним існуванням особи, є однією з обов'язкових ознак суб'єкта злочину. Під віком найчастіше розуміють хронологічну кількість прожитих людиною років, проте деякі вчені залежно від різних критеріїв виділяють такі види віку: а) біологічний; б) календарний (паспортний, хронологічний); в) соціально-правовий (психологічний, соціологічний). У Кримінальному кодексі України [1] визначено хронологічний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Проте фактично не врегульовано випадки, коли психологічний вік не відповідає хронологічному.

Проаналізувавши законодавчі акти нашої країни попередніх століть, можна дійти висновку, що нижня вікова межа притягнення до відповідальності історично змінювалася від 7-10 років (XVII ст.) до 14-16 років (XX ст. і сучасність).

На сьогодні на підставі аналізу Кримінального кодексу України виділяють три категорії віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність: загальний; знижений; підвищений.

Загальною правовою підставою для цього є ст. 22 КК, зміст якої вказує на можливість притягнення до кримінальної відповідальності лише осіб, старших за 16 років. Законодавець використовує нижню вікову межу для того, щоб визначити, з якого моменту стосовно особи діє презумпція осудності.

Особи, що вчинили злочини у віці **від 14 до 16 років**, підлягають кримінальній відповідальності лише за вчинення деяких злочинів, вичерпний перелік яких наведено у ч. 2 ст. 22 Кримінального кодексу. Перш за все це насильницькі та майнові злочини. Вважається, що в основу зниження віку кримінальної відповідальності за ці злочини покладені такі критерії, як рівень розумового розвитку особи, який свідчить про можливість уже в 14 років усвідомити фактичні ознаки та суспільну небезпечність цих злочинів; значна поширеність цих злочинів серед підлітків; значна суспільна небезпечність більшості з цих злочинів.

Суб'єктами окремих злочинів (більшість військових злочинів, втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність тощо) можуть бути лише особи, яким виповнилося 18 років або навіть 25 років (наприклад, судді). Це – підвищений вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Він зумовлений характером діяльності особи, займаною нею посадою. Спеціальний (підвищений) вік не набув окремого закріплення в нормах ст. 22 КК, а має визначатися для кожного окремого складу злочину, завдяки системному аналізу додаткових законодавчих актів. Отже, особлива кримінальна правосуб'єктність чинним кримінальним законом України спеціально не виділена, але деякі склади злочинів містять її ознаки.

Незважаючи на чітке законодавче визначення нижньої вікової межі, це питання залишається дискусійним серед науковців різного профілю: юристів, кримінологів, соціологів, психологів.

Одні вчені стоять на позиції, що обмеження 14-16 роками мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, пов'язано з тим, що саме у цьому віці відбувається становлення підлітка як особистості, перехід від дитячого стану до дорослого. У цьому віці неповнолітні вже можуть розуміти й оцінювати свої вчинки, хоча їх психіка сформована ще не повністю. Вони не завжди критично ставляться до своїх дій, схильні до наслідування, можуть вчинити правопорушення із помилковим уявленням про товариство, нерідко неспроможні протистояти негативному впливові їх оточення.

Інші науковці схильні вважати, що вже у 14-літньому віці підліток здатний у повному обсязі усвідомлювати і суспільну небезпеку і кримінальну протиправність всіх вчинених діянь, з огляду на це рекомендують встановити загальний вік кримінальної відповідальності з 14 років, деякі навіть з 11-12 років. Видається, що подібний підхід не може бути визнаний оптимальним. Він є проявом каральної позиції тих теоретиків і практиків, які помилково вважають, що кримінальне покарання здатне істотно впливати на динаміку і структуру злочинності.

Ще одна позиція стосується питання верхньої вікової межі, яке часто залишається поза увагою науковців. Прихильники цієї течії акцентують увагу на тому, що вікові зміни в організмі і психіці особи здатні суттєво впливати на можливості аналізу нею об'єктивної дійсності, належним чином оцінювати ситуацію, реагувати, керувати власною поведінкою. На їхню думку, необхідним є встановлення максимального віку, до якого можливе притягнення до кримінальної відповідальності.

Іншим напрямком проведеного дослідження був порівняльний аналіз норм законодавства різних країн щодо віку настання кримінальної відповідальності. Досить низькі його межі встановлені в Єгипті, Іраку, Лівані - 7 років. У деяких державах (у деяких штатах США, Франції, Узбекистані) - 13 років. Кримінальна відповідальність за діяння, які характеризуються підвищеною суспільною небезпекою настає у Болгарії, Норвегії, ФРН, низці країн СНД - з 14 років. У Данії, Фінляндії, Швеції - з 15 років. Однак у переважній більшості держав - з 16 років.

Також можна зробити висновок, що в кримінальному законодавстві намітилися два основних підходи (єдиний і диференційований) до встановлення віку кримінальної відповідальності. При єдиному підході кримінальний закон чітко вказує, з якого віку особа підлягає кримінальній відповідальності в повній мірі. Сутність диференційованого підходу полягає в тому, що законодавець встановлює різні вікові категорії суб'єктів злочинів, тобто диференціює їх за віком. Після досягнення визначеного законом віку суб'єкту можуть бути поставлені тільки злочинні діяння, перераховані в вичерпному переліку. На мою думку, результатом розвитку диференційованого підходу є окреме молодіжне право Швейцарії, яке можна вважати орієнтиром для розвитку вітчизняних правових норм.

Окрім теоретичних проблем встановлення віку кримінальної відповідальності існують певні проблеми у практиці застосування норм щодо віку. «Під час встановлення віку особи на практиці може виникнути щонайменше такі дві ситуації: 1) визначений у документах вік особи не відповідає інтелектуальному та психічному розвитку особи (фактичному віку); 2) відсутність документів, що визначають вік особи, і необхідність встановлення віку шляхом проведення експертизи» [2, с. 252].

Отже, серед пропозицій щодо вдосконалення законодавства про вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, можна виділити:

1) встановити, що не підлягає кримінальній відповідальності неповнолітня особа, яка досягла віку суб'єкта, якщо внаслідок відставання у розумовому розвитку, не пов'язаного з хворобливим станом психіки, вона під час вчинення суспільно небезпечного діяння була не здатна у

повній мірі усвідомлювати фактичний характер та суспільну небезпеку свого діяння або керувати ним;

2) розмежувати кримінально-правові наслідки вчинення злочинів для осіб, які вчинили злочини у віці 14-16,16-18,18-21 рік та «суттєво звузити перелік злочинів, за які несуть кримінальну відповідальність діти у віці від 14 до 16 років» [4, с. 568].

3) включити до Загальної частини КК України окрему главу під назвою «Визначення основних понять», де слід навести визначення таких понять, як вік суб'єкта злочину, малолітня та неповнолітня особи;

3) закріпити в КК України закріпити класифікацію категорій віку кримінальної відповідальності (загальний, знижений, підвищений вік) з розширеним тлумаченням кожної з них [3, с. 240], а в тих статтях Особливої частини, де закріплено склад злочину зі спеціальним суб'єктом – вказувати спеціальний вік.

4) переглянути та вдосконалити норми щодо особливостей притягнення до відповідальності та призначення покарання неповнолітнім.

Отже, питання щодо віку особи як ознаки суб'єкта злочину залишається дискусійним серед науковців і практиків, які виробляють власні позиції щодо вдосконалення кримінального законодавства з розглянутого питання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.
2. Сапожнікова О. Деякі питання щодо встановлення віку особи, з якого може наставати кримінальна відповідальність // Право України, 2010. - № 9. – С. 252-254.
3. Строган А.Ю. Склад злочину як підстава кримінальної відповідальності: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 424 с.
4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

Кучков Артем Олександрович,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

ОСОБЛИВОСТІ БОРОТЬБИ ІЗ КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день у розвитку суспільства та безпосередньому функціонуванні держави проблема корупції є актуальною і невідворотною в Україні. Різноманітні прояви корупції в Україні ведуть до перешкод розбудови демократичної правової держави.

Аналізуючи стан розвитку країни в цілому в економічній, соціальній і політичній сферах, корупція є проблемою, яка прямо чи опосередковано впливає на ефективність їх функціонування. Серед причин, об'єктивно існуючих у сучасному українському суспільстві:

- політична недоторканність депутатів, завдяки якій депутати протиправно використовують надані їм повноваження;
- родинні зв'язки, які дозволяють вирішити будь-які питання за допомогою родичів-чиновників, чи посадових осіб;
- недосконалість законодавства, що формує корупцію у владних структурах країни;
- недобросовісність правоохоронних органів, що не дає можливості ефективного контролю за владними, законодавчими та іншими структурами функціонування в Україні.

Всі вище перелічені причини поширення корупції в Україні взаємопов'язані. Для запобігання розвитку корупції в Україні необхідні законодавчі засоби боротьби з корупцією. На сьогодні в Україні прийнято дуже багато нормативно-правових актів різної юридичної сили антикорупційної спрямованості. Протидія корупції в державі має, перш за все, регламентуватися відповідним законодавством.

На мій погляд введення у розділ XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Кримінального кодексу України поняття корупційних злочинів та запровадження кримінальної відповідальності за ці злочинні діяння, що є абсолютно правомірно обґрунтованим, оскільки: по-перше, поняття «корупційний злочин» є загально визнаним у міжнародному праві і вживається у Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію, прийнятій 4 листопада 1998 року у Страсбурзі і відкритий для підписання у 1999 році; по-друге, це поняття широко вживається у юридичній науці багатьох країн світу; по-третє, корупційним злочинам притаманне те, що вони об'єднуються за цілим рядом спільних і обов'язкових для всіх їх ознак змістового характеру: суб'єкта злочину, сфери вчинення, особливостей ознак об'єктивної та суб'єктивної сторони складу злочину тощо.

Наступним кроком на шляху протидії корупції має стати удосконалення діяльності державних службовців шляхом: укомплектування державних органів та їх апарату службовцями з належним рівнем професійної підготовки та загальної культури, з необхідними діловими та моральними якостями. Добір кадрів має ґрунтуватися на засадах неупередженого конкурсного відбору, об'єктивної атестації та ротатії. І не менш важливим є забезпечення належних матеріальних умов для належного виконання службових обов'язків, стимулювання державних

службовців до сумлінної та ініціативної праці шляхом підвищення їм рівня оплати праці та соціальної захищеності тощо.

Ще одним важливим засобом протидії корупції має стати удосконалення діяльності державних органів, які здійснюють виявлення корупційних діянь керівників та посадових осіб, для чого необхідно: переорієнтувати їх з виявлення незначних фактів корупції на виявлення найбільш небезпечних правопорушень, а також проявів у найбільш важливих сферах життя держави та у сферах, де ці діяння набули найбільшого розповсюдження; розробити та запровадити в діяльності правоохоронних органів необхідні методики виявлення та збору інформації про факти корупції на різних рівнях державного управління. Доцільним є запровадження таких заходів і у сферах розпорядження державними коштами, приватизації, охорони здоров'я, освіти, інших сферах громадського і державного життя.

Наступним кроком протидії корупції я вважаю забезпечення відкритості влади, тобто необхідно зробити діяльність державних структур та їх посадових осіб прозорою для пересічних громадян, що поверне віру громадян в офіційну владу, створить несприятливе середовище для корумпування суспільства, гарантування суспільства, гарантуватиме реалізацію конституційної сфері.

Корупція як соціально-небезпечне явище досить часто ставала однією із основних причин соціальної, нестабільності в державі і теперішня ситуація, яка склалася в нашій державі, не виключення.

Таким чином, українська влада має докласти усіх зусиль, щоб стабілізувати вкрай небезпечну ситуацію в країні, та вжити наступних заходів:

- посилити відповідальність керівників та посадових осіб органів державної влади, суддів за корупційні діяння, позбавити усіх соціальних пільг, які їм надає держава, а саме, пенсійного і соціального обслуговування, а також запровадити такий вид відповідальності як заборона корупціонерам працювати в державних органах і органах місцевого самоврядування;
- законодавчо закріпити механізм здійснення контролю за посадовими особами органів державної влади та встановити відповідальність представників владних інституцій за нехтування Конституцією та законами України.
- посилити контроль за діяльністю працівників правоохоронних органів, адже вони, в першу чергу, мають вести боротьбу з корупцією в державі. Не менший контроль необхідно встановити і у таких найбільш корумпованих сферах як сфера охорони здоров'я, вузи, судова система тощо;

- створити громадські антикорупційні організації та приймальні у всіх регіонах України з метою ефективної взаємодії з громадянами;
- створити бази даних щодо факторів корупції та умов, які сприяють їй, а також надати пропозиції щодо їх попередження. Ознайомити з ними державні органи та забезпечити вільний доступ населення до цих даних, надати можливість поновлювати ці бази інформацією про випадки корупції, які стали їм відомі;
- забезпечити публічний захист (у ЗМІ, судах) громадських структур та окремих громадян, які самостійно вступили у боротьбу із корупціонерами тощо.

Отже, щоб вирішити питання боротьби з корупцією в Україні слід провести аналіз антикорупційного законодавства і зробити кроки щодо його удосконалення, посилити відповідальність за корупційні діяння, забезпечити якісний добір кадрів на державну службу, а також покращити керівникам і посадовим особам рівень матеріального і соціального забезпечення зробити більш ефективною реалізацією контролю за вчиненням корупційних діянь як одну з головних функцій управлінської діяльності. А також розробити таку систему заходів, яка б могла якнайшоріше зменшити або навіть подолати руйнівний вплив корупції на соціально-економічну сферу суспільного життя України.

Список використаних джерел:

1. Аналитическое описание Гвоздетский, В. Правові засади протидії корупції // Міліція України. - 2010. - № 4. - С. 12-15.
2. Мельник М. І. Антикорупційне діяльність в органах державної влади та її наукове забезпечення // Право України. - 2000. - № 3 - С 67-71.
3. Аналитическое описание Охотнікова, О.М. Організаційно-правові засади протидії корупції в умовах сучасної кризи в Україні // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ . - 2010 . - Спец. вип. № 8, ч. 3 : Проблеми вдосконалення законодавства про протидію відмиванню злочинних доходів і корупції (Донбаські правові читання).. - С.226-234.

Лисюк Аліна Олександрівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Вапсва Ю.А.

РОЗМЕЖУВАННЯ БАНДИТИЗМУ ВІД РОЗБОЮ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

Останнім часом організована корисливо-насильницька злочинність все більше модифікується та набуває рецидивних, озброєних і стійких

форм злочинного промислу. Це породжує бурхливі дискусії з приводу розмежування особливо тяжких корисливо-насильницьких злочинів, зокрема таких, як бандитизм (ст.257 КК України) та розбій, вчинений організованою групою (ч.4 ст.187 КК України), які багато в чому співпадають за об'єктивними та суб'єктивними ознаками. Отже, пропонуємо розглянути різноманітні ситуації, що виникають, як у науці, так і в практичній діяльності, при кваліфікації цих суспільно небезпечних діянь, і висловити думку стосовно розробки універсальних підходів стосовно можливостей їх подолання.

За методологічну основу нашого дослідження взяті теоретичні положення кваліфікації злочинів, фундаментально розроблені такими відомими вченими, як М.І. Бажанов, В.В. Голіна, І.М. Даньшин, В.П. Ємельянов, С.В. Єфремов, А. Ф. Зелінський, І.В. Іваненко, Я.Ю. Кондратьєв, М.Й. Коржанський, В.О. Навроцький, М.В. Семікін, В.Я. Тацій та інші.

Вихідним етапом розмежування є з'ясування тотожних ознак, що об'єднують бандитизм та організований розбій.

Аналізовані злочини, незважаючи на їх розміщення в різних розділах Особливої частини КК, мають багато схожого за характером суспільної небезпечності, і відносяться до особливо тяжких, оскільки за їх скоєння передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. Враховуючи тяжкість зазначених складів, законодавець також встановив знижений вік кримінальної відповідальності за їх вчинення (ч.2 ст.22 КК), тобто суб'єктом є фізична осудна особа, яка досягла 14 років.

З об'єктивної сторони порівнювані злочини вчиняються злочинними об'єднаннями трьох і більше осіб, у яких існує єдиний злочинний план і розподіл функцій учасників групи, спрямованих на його реалізацію, що, відповідно до ч.3 ст. 28 КК України, є організованими групами. Атрибутивною ознакою таких груп є їх стійкість.

Наступною ознакою, за якою бандитизм та особливо кваліфікований розбій можна віднести до споріднених, є озброєність організованої групи. В.В. Голіна стверджує, що наявність у банди саме вогнепальної, холодної, вибухової зброї є обов'язковою ознакою – це загальновизнаний теорією і практикою факт [1]. А І.А. Зінченко, з цього приводу, зазначає, що для кваліфікованих розбоїв є типовим застосування зброї або інших предметів, що їх замінюють [2].

Напад є також суттєвим елементом об'єктивної сторони, за яким формально важко відрізнити бандитизм від організованого розбою. Адже за зовнішнім виявом та наслідками напад озброєної банди мало чим відрізняється від розбійного нападу.

Деякою мірою збігаються порівнювані злочини і за суб'єктивною стороною. Так, для бандитизму та організованих розбоїв характерний прямий умисел на заволодіння майном способом нападу, небезпечним для життя і здоров'я потерпілого.

Але не слід нехтувати принципом диференціації кримінальної відповідальності й відхилити можливість розмежування споріднених складів. Тому зробимо спробу визначити об'єктивні та суб'єктивні ознаки, за якими порівнювані злочини відрізняються.

По-перше, за родовим об'єктом, оскільки в ньому відбивається кримінально-правова природа злочину, його спрямованість на заподіяння шкоди конкретним суспільним відносинам, що знаходяться під пріоритетною кримінально-правовою охороною. Так, розбій має два взаємопов'язаних об'єкти посягання: власність та життя або здоров'я особи. Бандитизм же може посягати на мало чим пов'язані між собою суспільні відносини (наприклад, волю, честь і гідність особи; статеву недоторканість; авторитет органів державної влади; власність тощо), причому його родовим об'єктом залишається громадська безпека як гарантований державою стан захищеності перелічених соціальних цінностей.

По-друге, банда відрізняється від організованої групи, що вчиняє розбої більшою стійкістю. Тлумачать «стійкість» по-різному. Досить часто її визначають як наявність складних організаційно-ієрархічних зв'язків, узгодженість і однотайність дій при прийнятті спільних рішень та розробці єдиних планів, вжиття заходів щодо конспірації та приховування злочинної діяльності, забезпечення злагодженої взаємодії між окремими суб'єктами та структурними підрозділами. А групи, що утворюються для вчинення нападів за ситуацією, без чітких планів поведінки і розподілу функцій учасників, а потім розпадаються і збираються на одноразові акції в оновленому складі, є типовими об'єднаннями, що вчиняють організовані розбої. Існує також думка, що головним для розуміння стійкості є те, що банда утворюється на невизначений строк [3].

По-третє, бандитизм відрізняється від розбою такою ознакою як «озброєність». Під озброєністю банди слід розуміти наявність в її учасників(ка) вогнепальної, холодної зброї або бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, радіоактивних матеріалів, придатних для використання за цільовим призначенням, за умови, що про ці предмети знали всі члени угруповання й усвідомлювали можливість її застосування при нападах. Якщо виявиться, що предмет, який використовувався при нападі, лише нагадує зброю, вчинене кваліфікується як напад, вчинений організованою групою. Ситуація, коли про наявність зброї в одного з нападників решті не було відомо і її застосування виявилось

несподіванкою, не дозволяє визнавати відповідне посягання бандитизмом. Не можна притягати до відповідальності за бандитизм й у разі, коли під час демонстрації зброї вона свідомо є несправною для нападників.

По-четверте, за об'єктивною стороною при бандитизмі сам факт організації озброєної банди, а також участь у ній утворює закінчений склад злочину. Створення ж організованої групи з метою вчинення розбійного нападу і участь у такій групі визнаються готуванням до розбою. До того ж, обов'язковим є встановлення способу нападу, оскільки при розбійі застосовується насильство, що є небезпечним для життя та здоров'я.

По-п'яте, у розбійі, вчиненому організованою групою, завжди встановлюється корислива спрямованість - викрадення чужого майна. У складі бандитизму мета діяльності ширша: напад на громадян, підприємства, установи, організації. Сам такий напад більш небезпечний, тому що являє загрозу не тільки для власності громадян, але і для їхньої особистої безпеки, нормального функціонування держави.

З урахуванням вищесказаного, можна стверджувати, що бандитизм і розбій, вчинений організованою групою – два різних за своєю кримінально-правовою природою злочини. Але й досі ведуться постійні суперечки, як серед теоретиків, так і практиків, стосовно відмежування цих складів. Тому, вважаємо, за доцільне дати розгорнуті роз'яснення Пленуму Верховного Суду, можливо й шляхом прийняття нової постанови, щодо кваліфікації бандитизму, чітко визначити й деталізувати поняття та ознаки банди.

Список використаних джерел:

1.Голіна В.В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове та кримінологічне дослідження: Монографія. – Харків, 2004. – С.42. 2.Зинченко И. А. Составные преступления: Монография. – Харьков, 2005. – С.121-123. 3.Марчук Е.К. Проблемы уголовной ответственности за бандитизм // Новый Уголовный кодекс РФ: проблемы борьбы с преступностью: материалы междунар. конф. / Марчук Е.К. – Ростов н/Д: РВШ МВД РФ, 1997. – С.65.

Лисюк Аліна Олександрівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Орлов Ю.В.

ОСОБИСТІТЬ СЕРІЙНОГО СЕКСУАЛЬНОГО ВБИВЦІ: ОЗНАКИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ

На сьогодні рідкісний колись феномен серійних сексуальних

вбивць викликає підвищений інтерес в наукових колах. Вивчення особистості даної категорії злочинців у різні часи провадилися такими вченими, як Ю. В. Александров, Ю. М. Антонян, В. А. Верещагин, О. В. Губанова, В. В. Гульдман, Б. Л. Гульман, О. Ю. Дипшлевий, В. І. Іванов, О. М. Ігнатов, О. О. Кашкаров, В. А. Образцов, О. В. Синєокий, С. А. Шалгунова, Ю. С. Швець, О. Б. Шигонін та ін. Визначаючи суттєвий внесок цих науковців у розробку означеної проблематики, все ж залишаються ще певні її аспекти, які потребують подальшого вивчення. Тому, необхідність визначення поняття серійного сексуального вбивці, його соціально-психологічних рис, а також розкриття й деталізація факторів детермінації злочинної поведінки зумовлюють актуальність проведення цього дослідження.

В науці й до сьогоднішнього дня не вироблено єдиного розуміння категорії «серійного сексуального вбивці». Однак, не втягуючись до дискусії, пропонуємо під поняттям «серійний сексуальний вбивця» розуміти особу, яка вчинила протягом тривалого проміжку часу декілька обумовлених сексуальними мотивами окремих, розділених між собою періодами емоційного спокою, вбивств людей, що підпадали під образ жертви, що у свідомості злочинця за задалегідь сформованою системою критеріїв.

Багатьма науковцями в кримінологічній науці робляться спроби дослідження соціально-психологічних особливостей серійного сексуального вбивці через визначення рис, характерних окремій категорії даного виду злочинця.

Так, С.А. Шалгунова на основі систематизації матеріалів кримінальних справ за 1980–2008 роки залежно від мотивів виділяє три групи осіб, які вчинили серійні сексуальні вбивства: «ситуативні злочинці», «сексуальні маніяки» та «силовики». Підставою для виділення цих груп стали: недостатня соціальна зумовленість базових мотивів («ситуативні» злочинці); мотиваційні відхилення, що полягають в неадекватній фіксації сексуальної потреби на садистському заподіянні страждання партнерові («сексуальні маніяки»); фіксація насильницького способу задоволення статевої потреби у самоствердженні («силовики») [2, с. 87]. Вважаємо, що виділення ситуативної категорії суперечить принциповим ознакам *серійного* сексуального вбивці, для якого характерна ретельна підготовка до злочину і незначний вплив ситуативних факторів.

За результатами проведеного нами дослідження особистість серійного сексуального вбивці відрізняється від особистості законослужняного громадянина певними психологічними особливостями, серед яких можна виділити: психологічна відчуженість, імпульсивність, замкнутість, лабільність, емоційна збудливість, агресивність, низька здатність

до адаптації, ригідність мислення, загальмованість поведінкових реакцій. Такі злочинці відрізняються підвищеною тривожністю, а, відтак, й гіперчутливістю до міжособистісних взаємодій, часто, наділяють інших людей рисами, властивими їм самим, а саме: мстивістю, ворожістю, підвищеною тривожністю. Остання ознака зумовлює постійне відчуття потреби у безпеці, в тому числі шляхом приниження чи знищення соціальних статусів інших людей. Це призводить до того, що прагнучи до самоактуалізації й забезпечення безпеки у взаєминах з жінками, вони починають сприймати їх як потенційно агресивних, гнітючих, прагнучих до домінування. Багато з них з дитячого віку мали певні психічні та фізіологічні відхилення. Зокрема, Дж. Макдональд, за результатами дослідження серійних сексуальних вбивць виявив набір із трьох поведінкових характеристик — зоосадизм, піроманія, енурез [3].

Детермінація злочинної поведінки серійних сексуальних вбивць є складно утвореним комплексом взаємодіючих та взаємообумовлених біологічних та соціальних факторів.

Всю сукупність біологічних факторів формування особистості серійного сексуального вбивці можливо, на нашу думку, умовно розділити на дві групи:

природжені, тобто ті, що закріплені в геномі особистості та визначають особливості реакцій організму на вплив середовища;

набуті, тобто психічні аномалії, що з'являються в процесі життєдіяльності індивіда й призводять до зниження здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними.

Під впливом біологічних факторів формуються та розвиваються різного роду сексуальні порушення: сексуальні дисфункції; парафілії (особливо такий їх різновид, як раптофілія, що характеризується тим, що людина дістає сексуальне задоволення, лише здійснюючи насильницький статевий акт); порушення гендерної (статевої) ідентичності.

Щодо негативного впливу соціальних факторів, то він відбувається на макро- та мікрорівнях. Обставини останнього відіграють найбільш суттєву роль. На сьогоднішній день інститут сім'ї зазнав суттєвої дисфункції, сімейно-побутова сфера стала сприятливим середовищем для розвитку і розповсюдження соціальної дезорганізації і паразитизму, алкоголізації і деморалізації, насильницької субкультури, антисоціальних установок певної частини населення [4, с. 14-15].

Враховуючи вищесказане, вважаємо, що заходи протидії відтворенню серійних сексуальних вбивств мають ґрунтуватися на комплексній реалізації медико-соціальних заходів, поєднаних із цілеспрямованою реалізацією державної політики щодо оздоровлення інституту сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Образцов В.А. Серийные убийства как объект психологии и криминалистики: Учебно-практическое пособие / В.А. Образцов. – М.: Изд-во ОМЕГА-Л ММПЭ им. А. С. Грибоедова, 2003. – 208 с. 2. Шалгунова С.А. Типология серийных сексуальных злочинців: «ситуативний», «сексуальний маніяк», «силовик» / С.А. Шалгунова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. – №4 (№17). – С.86-97. 3. Macdonald JM (1963). «The threat to kill». Am J Psychiatry (120): 125-130. [Електронний ресурс] – Режим доступу: DOI:10.1176/appi.ajp.120.2.125. 4. Горб Н.О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. степеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н.О. Горб. – Запоріжжя, 2005. – 17 с.

Литвинчук Віталій Петрович,

студент 4 курсу навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Севостьянов В.П.

СМЕРТНА КАРА ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ: ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО – КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Серед безлічі проблем, обговорюваних в нашому суспільстві, окремо стоїть питання про вищу міру покарання - смертної кари. Чи застосовувати її в сучасний період розвитку суспільства? Чи порушує вона права людини, чи є вона чинником, стримуючим злочинність? Чи є це помстою злочинцю і якщо помста, то чи має суспільство право на неї? Адаже саме суспільство породило і злочинність і злочинця ...

Саме тому і є таким важливим мати можливість і час поміркувати більш спокійно на цю тему - скласти свою власну думку на підставі компетентних суджень, що відображають наші цінності і кінцеві цілі. [9, с. 10]

Смертна кара - позбавлення людини життя як покарання. Може бути як злочинної, так і законною. У сучасному цивілізованому суспільстві смертна кара в багатьох юрисдикціях є незаконною, а в інших - законним кримінальним покаранням лише за надзвичайно тяжкі злочини.

Необхідність скасування смертної кари була викликана прагненням України ввійти в сім'ю європейських народів як повноцінна держава і зобов'язанням України перед Радою Європи 29 грудня 1999р Конституційний Суд України визнав, що норми КК України 1960р., які припускали можливість застосування смертної кари (розстрілу), суперечать Конституції України, [1] а тому не підлягають застосуванню. «Як свідчить світовий і вітчизняний досвід, смертна кара не може бути виправданою і як ефективний засіб у боротьбі із злочинністю. Ця міра пока-

рання не належить до факторів, що стримують злочинність. Це підтверджують кримінологічні дослідження: кількість злочинів проти життя людини не зменшується із збільшенням судових вироків про призначення смертної кари. Протягом майже 40 років (з часу набрання чинності Кримінальним кодексом України – 1 квітня 1961 року) кількість умисних вбивств зростала, незважаючи на застосування виняткової міри покарання.» Отже, і з позиції попередження злочинності смертна кара себе не виправдовує.[3]

Новий Кримінальний кодекс України виключив застосування смертної кари. 4 травня 2002 Україна приєдналася до Протоколу № 13 Європейської конвенції про права людини, що передбачає повне скасування смертної кари за будь-яких обставин в мирний і воєнний час.

Внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінально-процесуальний кодекс України, пов'язаних з введенням нового виду покарання - смертної кари, буде можливо лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Ч. 2 ст. 150 Конституції України стверджує, що рішення Конституційного суду є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскарженими. Крім того, норми Конституції України 1996 р., вчасності, ст. 3, 27, 28, 63, 64, на підставі тлумачення яких Конституційним судом було прийнято зазначене вище рішення, не змінювалися. Отже, в суті рішення Конституційного суду неможливо сумніватися. [2], [3]

Вважається, що збереження суворих покарань, таких як смертна кара, ведуть за собою страх вчинення злочину для потенційних вбивць. Виховання суспільства «стратою», в рамках правової системи, дає шанс тому, що люди не посміють легко піти на злочин і вбити людину.

Смертна кара – не стовідсоткова гарантія утримання умисних вбивств, але те, що воно зберігає абсолютне право на життя значної кількості людей (по різним даним, від 20% до 50% загиблих), - не від'ємний факт. [8,с.3]

Загроза навіть самого суворого покарання не може утримати тих, хто сподівається уникнути виявлення скоєного злочину і арешту. Ключовим елементом залякування є не суворість покарання. А зростаюча ймовірність того, що злочинці будуть спіймані, заарештовані і засуджені. Це означає, що зусилля по запобіганню злочинів має бути сконцентровано на підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Впевненість суспільства в тому, що злочин буде своєчасно і професійно розслідувано, а злочинці - віддані суду, є основоположним фактором стримування і залякування злочинності. Це означає необхідність зміцнення довіри між суспільством і правоохоронними органами, а також віри в ефективність судової системи.

Вважається, що смертна кара є не що інше, як справедливе покарання для тих, хто забрав життя іншої людини. Застосування смертної кари до злочинців, які скоїли жорстокі злочини, є реалізація принципу «соціальної справедливості», який доводить злочинцеві, що заходи які застосовуються до нього відповідають тій нормі поведінки, якої він керувався в своїх діях:

«.. Як хочете, щоб з вами поступали люди, так і ви чиніть з ними, тому що в цьому Закон..» Але хіба «помста» може бути адекватною відповіддю на злочин? І чи вправі взагалі хто-небудь вирішувати, хто заслуговує смерті а хто ні? [11]

Коли держава позбавляє людину життя, воно дає зрозуміти, що існує певні ситуації, в яких вбивство може бути прийнятне і санкціоновано законом. Якщо дозволено вбивати злочинців, які вчинили жорсткий злочин, то, можливо прийнятним також є вбивство політичних опонентів, представників меншин та ін. осіб. Така логіка є неприпустимою для демократичної держави, що захищає своїми законами і Конституцією права і свободи всіх людей. Це відкриває дорогу до свавілля влади, що завдає шкоди демократії і законності.

Здійснюючи сам по собі акт «помсти», держава ні в якому разі не захищає права жертв. Ще одне вбивство не може повернути жертву до життя. Поза всяким сумнівом, що покарання злочинця - це правильно і справедливо. Але це покарання повинно здійснюватися у формі, гідною суспільства і пам'яті самої жертви. [9, с.11-13]

Існує також думка, що злочинця потрібно стратити, тому що суспільство, в разі довічного ув'язнення, буде змушене витратитися на його утримання. Противники смертної кари наполягають, що це питання має оцінюватися тільки з моральних позицій, а економічна доцільність в принципі не повинна прийматися до уваги при прийнятті рішення про чийогось життя і смерті.

В Україні близько 1 700 людей, які отримали довічний термін ув'язнення. Щороку їх кількість збільшується на 90-120 осіб. [5] Всі установи, призначені для утримання ув'язнених заповнені. Щорічно 103 - 107 осіб засуджуються до цієї вищої міри покарання, яка існує в Україні. Виходить, потрібно або створювати нові місця, або звільняти тих, хто відбуває покарання.

Нові місця - нові витрати, в 2008 році на утримання 1400 «довічників» України витратила близько \$ 2 млн. на рік. [10]

Смертна кара необхідна Україні як міра, яка дозволить державі заощадити? Якщо виходити з цього, то навіть нам взагалі суд і слідство? Давайте розстрілювати за будь-який злочин - буде велика економія.

Майже усі правові системи можуть помилятися. В практиці

слідства і судочинства є достатньо прикладів, коли суд помилково приймав невинного за обвинуваченого, а злочинця вважав невинним. Такі випадки, можуть відіграти незворотно помилку відносно невинної людини і доведуть її до смертної кари.

Наприклад, в СРСР були випадки, коли після розстрілу людини тільки через кілька місяців знаходили справжнього вбивцю. (Приклад: За злочини Чикатила розстріляли двох невинних людей, за Онопрієнко сіли шестеро, а у справах Ткача посадили десять чоловік - ні в чому не винних).

Також ні для кого не таємниця, що будь-який чиновник може зателефонувати в суд і дати свою оцінку щодо вироку. [7]

Застосування смертної кари є повним запереченням принципу реабілітації та дотримання прав людини. Ставлення до злочинців як небажаних елементів в суспільстві, яких необхідно знищувати, не є гуманним. Злочинці - це не якісь нелюдські істоти. Вони є представниками роду людського, а отже, продуктом суспільства. Дуже часто злочини вчиняються в лічені хвилини в обставинах, пов'язаних з найсильнішим стресом і затьмарення розуму, вони так само можуть бути реакцією на багаторічні страждання від зловживань і жорстокості в суспільстві.

Смертна кара закриває всі двері для злочинця і не залишає навіть шансу визнати свої помилки. Довічне покарання теж вважається суворим, але воно більш гуманно порівняно зі смертною карою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996р.
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України» N 1483-III від 22.02.2000р.
3. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст.24,58,59,60,93,190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару)» від 29.12.1999р.
4. Рішення Конституційного Суду «У справі за конституційним поданням Верховного Суду України та за конституційним зверненням громадянина Савчука Миколи Миколайовича про офіційне тлумачення положень Кримінального кодексу України 1960 року із змінами, внесеними Законом України "Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України" від 22 лютого 2000 року N 1483-III, щодо їх дії в часі у взаємозв'язку із положеннями статті 8, частини першої статті 58, пункту 22 частини першої статті 92, частини другої статті 152, пункту 1 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України, статті 73 Закону України "Про Конституційний Суд України", частини другої статті 4, частин першої, третьої, четвертої статті 5, частини третьої статті 74 Кримінального кодексу України 2001 року (справа про заміну смертної кари довічним позбавленням волі)» Справа N 1-5/ від 26 січня 2011 р.
5. Аналіз роботи суддів в 2010 – 2011 р в Україні.
6. Інтернет

сайт: «Уповноважений Верховної Ради України з прав людини»: // «Справа про смертну кару»: <http://www.ombudsman.gov.ua/>. 7. Інтернет сайт: Газета «Кореспондент мережі.» : // «Смертна кара або довічне ув'язнення: за і проти»: <http://blogs.korrespondent.net/>. 8. «Решение об от мене смертной казни: проблемы законности и конституционности» // Человечность №11, 21.01.2000р. 9. Директорат з Прав Людини Ради Європи «Смертна кара під прицілом» Рада Європи і смертна кара / / 2001 р., 56 стор. 10. Інтернет сайт: «Україна кримінальна» // «На одного засудженого в Україну витрачають на рік більше, ніж на пенсіонера»: <http://cripo.com.ua/>. 11. Інтернет сайт: Студентський портал НЮАУ ім. Ярослава Мудрого: «Смертна кара бути чи не бути»: <http://www.nuau.org/>. 12. Козлов П.П., Нікітін Ю.В., Стелкова Л.О. Режим виконання кримінальних покарань: Монографія.-К.:КНТ,2008-272с.

Львов Артем Ігорович,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Гуренко Д.Ю.

ДЕРЖАВНА ЗРАДА – ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Державна зрада є одним із злочинів, який посягає на територіальну цілісність та недоторканість держави. Справжній патріот своєї держави ніколи б не зважився на вчинення цього злочину. Можливість вчинення такого роду злочину настає з утворенням держави, тому цей вид злочину має довгу історію. Історично склалося, що кожна держава намагається тримати в собі таємниці, які не бажано знати іншим державам, і розкриття яких може знищити або принизити державу.

На сучасному етапі існування кожна держава виділяє державну зраду, як один із основних злочинів. В Україні цей злочин регулюється Кримінальним Кодексом України, а саме ст.111. Цей злочин входить в групу злочинів проти основ національної безпеки України[2;с.49].

Злочин проти національної безпеки України є найбільш небезпечним посяганням на суспільні відносини, які забезпечують державну безпеку, обороноздатність, незалежність країни, її конституційний лад. Без належної кримінально-правової охорони цих соціальних цінностей неможливе нормальне функціонування держави та відповідних її інститутів. Родовим об'єктом злочинів є суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України: її конституційного ладу, суверенітету, територіальної недоторканості, обороноздатності. Іншими словами, об'єктом цих злочинів є суспільні відносини, що забезпечують саме

існування України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави [1;с.6]. З об'єктивної сторони злочини проти основ національної безпеки України здійснюються шляхом активної поведінки - дії. При цьому вони вважаються закінченими з моменту здійснення самого діяння, незалежно від настання фактичної шкоди основам національної безпеки України.

Україна є суверенною і незалежною, демократичною соціальною і правовою державою [1, с.4]. Дані поняття, зазначені в Конституції України, становлять основу державного ладу, тому посягання на них становить загрозу для нормального існування державних органів, суспільства, економіки, політики і інших сфер життя, які є невід'ємними складовими держави.

Національна безпека — це відсутність загрози, стан захищеності життєво важливих інтересів держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, відсутність загрози суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності держави, а також безпеці суспільства й особи.

Як кримінальний злочин державна зрада відрізняється від інших видів злочинів своєю особливою специфічністю і цілим рядом інших особливостей, які в своїй суті можуть нести доленосне значення як для збереження суверенітету, територіальної недоторканності, а також і для обороноздатності України, як суверенної держави. Всі три перераховані вище компоненти національної безпеки зазначені в Кримінальному кодексі України.

Об'єктом даного злочину є державна безпека України у будь-якій її сфері, відповідно до Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, національна (у тому числі державна) безпека України передбачає відсутність загрози у сферах: політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, і полягає зокрема: у безпеці конституційного ладу і державного суверенітету України, невтручанні у внутрішні справи України з боку інших держав, відсутності сепаратистських тенденцій в окремих регіонах та у певних політичних сил в Україні, непорушенні принципу розподілу влади, злагодженості механізмів забезпечення законності і правопорядку (в політичній сфері); у відсутності проблем ресурсної, фінансової та технологічної залежності національної економіки від інших країн, невідпливи за межі України інтелектуальних, матеріальних і фінансових ресурсів(в економічній сфері); у відсутності посягань на державний суверенітет України та її територіальну цілісність (у воєнній); у відсутності науково-технологічного відставання від розвинутих країн (у науково-технологічній сфері); у невитоку інформації,

яка становить державну та іншу передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави (в інформаційній сфері). Державна безпека - це відсутність загрози, стан захищеності життєво важливих інтересів держави від внутрішніх і зовнішніх загроз в усіх вказаних вище сферах життєдіяльності держави.

Суверенітет держави означає верховенство державної влади, її самостійність усередині країни та незалежність у міжнародних відносинах, яка може бути обмежена лише необхідністю виконувати договори і зобов'язання в галузі міжнародних відносин.

Територіальна цілісність держави передбачає, що всі складові території держави (адміністративно-територіальні одиниці) перебувають в нерозривному взаємозв'язку, характеризуються єдністю і не мають власного суверенітету.

Територіальна недоторканність - це захищеність території країни в існуючих кордонах від будь-яких посягань, що можуть стосуватися незаконної зміни території України, визначеної рішеннями Верховної Ради України і міжнародними договорами України.

Обороздатність означає підготовленість держави до захисту від зовнішньої збройної агресії або збройного конфлікту. Складовими такої підготовленості є сукупність економічного, політичного, соціального, наукового, морально-психологічного і суто військового потенціалів. Стан обороноздатності України відображають її мобілізаційні можливості, кількість і якість Збройних Сил, їх здатність швидко переходити на військовий стан, організовано вступати у воєнні дії та успішно виконувати завдання по обороні від агресії [3; с.257]

Таким чином можна зазначити, що злочини проти національної безпеки є одним з найбільш небезпечних посягань на державність, авторитет, незалежність, цілісність та економічний розвиток, а також безпосередньо функціонування держави та окремих її інститутів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. — К.: Україна, 2011.- 47с. 2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р.: ТОВ Одіссей , 2010.-224с. 3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-е вид., перероб. та доп.) / За ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. – К.:Дакор, 2008. - 1428с.

Майстренко Людмила Владиславівна,

студентка 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Трубников В.М.

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ

Пріоритетним елементом демократизації України та її інтеграції в Європейське співтовариство є осмислення та подальше впровадження у вітчизняну правову систему загальноєвропейських міжнародних стандартів, особливо у сфері кримінального права, зокрема програм відновного правосуддя. Основною метою даних програм є відновлення справедливості та збалансування потреб потерпілого, правопорушника та суспільства, оскільки каральна спрямованість кримінального судочинства не може повністю забезпечити шкоду, завдану жертві, а також ускладнює подальшу інтеграцію правопорушника в суспільство.

Відновне правосуддя (restorative justice) – спосіб розв'язання правових конфліктів шляхом зосередження уваги на відшкодуванні заподіяної потерпілим шкоди, породження в правопорушників почуття відповідальності за їхні дії та залучення громади до розв'язання конфлікту за умови активної участі сторін у процесі відновлення порушених стосунків, примиренні та розробленні угод між потерпілими та правопорушниками щодо бажаних результатів та відшкодувань [1, с. 8].

Відновне правосуддя свій початок бере з 70-х років ХХ століття. Англійський дослідник Гай Мастерс зазначає, що першу спробу застосування відновного правосуддя було зроблено в Канаді в 1974 році [2, с. 12].

Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики ХХІ століття (2000) – заохотила “розвиток політики, процедур та програм відновного правосуддя, які сприяють врахуванню прав, потреб та інтересів потерпілих, правопорушників, громад та усіх інших сторін” [3]. У серпні 2002 р. Економічна і соціальна Рада ООН прийняла резолюцію із закликом до держав-членів, які впроваджують програми відновного правосуддя, спиратися на Основні принципи застосування програм відновного правосуддя у кримінальних справах, розроблені експертною групою спонукала держав-членів визнати важливість подальшого розвитку політики, процедур та програм відновного правосуддя, що передбачають альтернативи судовому звинуваченню [4].

На даний час понад 80 країн світу у своїй практиці використовують різні форми відновного правосуддя, а кількість існуючих організацій, які впроваджують моделі відновного правосуддя на теренах Європи, США, Канади, Нової Зеландії, Австралії, Південної Африки, наближа-

ється до тисячі. Хоча в більшості країн впровадження відновного правосуддя є лише своєрідним експериментом чи застосовується на рівні окремих судів або територій, проте все більше людей схвально висловлюються щодо даного явища [7, с. 2].

Програми відновного правосуддя ґрунтуються на переконанні в тому, що сторони конфлікту мають бути активно залучені до його розв'язання та пом'якшення його негативних наслідків, підтримують мирне розв'язання конфліктів, забезпечують толерантність та залучають сторони конфлікту, сприяють виникненню поваги до відмінностей між людьми та розвитку таких практик, коли сама громада відповідальна за прийняття рішень.

Існуючі форми відновного правосуддя пропонують громадам дієві засоби для вирішення конфліктів і залучають до цього тих, хто безпосередньо залучений до неї або ж на кого ця ситуація мала прямий вплив; сторони конфлікту добровільно беруть участь у його розв'язанні й кожна з них має змогу бути повністю та безпечно залученою у процес діалогу та прийняття рішення.

Принципи відновного правосуддя:

– *визнання важливості почуттів та потреб потерпілого*, що проявляється в можливості для потерпілого розповісти про свої потреби та переживання, бути почутим, зустріти розуміння та підтримку;

– *прийняття правопорушником відповідальності за спричинену шкоду*, що передбачає визнання власної провини та готовість до відшкодування нанесених збитків;

– *активне залучення сторін* – надання сторонам (правопорушник та потерпілий) повноважень щодо пошуку та прийняття взаємоприйнят-ного для них рішення.

– *запобігання повторному вчиненню злочину*, що зумовлено тим, що будь-яка програма відновного правосуддя має своїм завданням не лише реагування на злочин, але й

визначення його основних детермінантів та можливих шляхів їх подолання;

– *добровільність участі у відновному процесі усіх зацікавлених сторін*. Будь який процес відновного правосуддя буде ефективним лише за умови добровільної згоди сторін на їх участь. Даний принцип проявляється також в тому, що як потерпілий, так і правопорушник можуть відмовитись від даної процедури на будь-якому її етапі;

– *нейтральність посередника*, який повинен неупереджено сприймати інтереси та почуття обох сторін і активно допомагати їм чітко зрозуміти та сформулювати власні інтереси;

– *конфіденційність* – всі учасники процедури беруть на себе зобов'язання не поширювати будь-яку інформацію, що стала їм відома, без згоди іншої сторони.

Між відновним правосуддям і сучасним кримінальним правосуддям існує ряд відмінностей.

По-перше, для відновного правосуддя притаманний широкий погляд на злочинні діяння, у яких воно бачить не тільки порушення закону, а й заподіяння шкоди потерпілому, суспільству і навіть самим правопорушникам.

По-друге, воно включає у процес більшу кількість сторін, включаючи потерпілих та громадськість, а не лише державних службовців та правопорушників, яким зазвичай відводяться «першорядні ролі».

Нарешті, відновне правосуддя застосовує інший критерій успіху – не суворість покарання, а обсяг відшкодованої або відвернутої шкоди.

Основоположники ідей відновного правосуддя Г. Зер [5, с. 202] та М. Райт [6, с. 256] зазначають, що відновне правосуддя може існувати в таких основних формах:

– *програми примирення (або посередництва, медіація)* між потерпілою стороною та правопорушником, де крім сторін приймає участь нейтральний та неупереджений посередник (медіатор);

– *сімейні конференції (family group conferencing)*, що застосовуються переважно до неповнолітніх і в яких беруть участь також члени сім'ї сторін, родичі;

– *кола правосуддя (sentencing circles)* – коло осіб, що приймає участь у зустрічах ще більше і включає представників громади, а також представників суду та прокуратури.

Насьогодні в Україні діють кілька проектів по впровадженню програм відновного правосуддя у вітчизняну кримінальну юстицію. У Кримінальному Кодексі України 2001 р. також закладені можливості впровадження та здійснення відновного правосуддя. Зокрема в розділі IX (ст.ст. 44-48) передбачені загальні та спеціальні правові основи, порядок звільнення від кримінальної відповідальності винної особи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45КК), примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК), з передачею особи на поруки (ст. 47 КК), зі зміною обстановки (ст. 48 КК). Проте, на жаль, для повноцінного функціонування програми відновного правосуддя в нашій державі не існує достатньої нормативної бази, фінансового забезпечення.

Отже, використання відновного підходу у кримінальному праві дає можливість конструктивно обговорити проблеми потерпілого, правопорушника, залучити соціальне оточення правопорушника, врахувати психологічні потреби та особливості учасників кримінальної ситуації й

тим самим забезпечити захист прав , інтересів залучених осіб, встановлення соціальної справедливості.

Список використаних джерел:

1. Дандуранд А. Посібник з програм відновного правосуддя. - Verso,2009. – 96 с. 2. Землянська В.В. Впровадження відновного правосуддя у кримінальне судочинство України: посібник / В.В. Землянська, Л.Б. Ільковець, В.Б. Сегедін. – К.: Видавель Захаренко В.О., 2008. – 168 с. 3. Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклики XXI століття, Десятий Конгрес ООН з профілактики злочинності та поводження з правопорушниками, Відень, 10-17 квітня 2000 р., А/ CONF. 184/4/Rev. 3, абзац 29. Додаток II). 4. Бангкокська декларація – Взаємодії та відгуки: стратегічне партнерство у профілактиці правопорушень та кримінальному правосудді, Одинадцятий Конгрес ООН з профілактики злочинності та поводження з правопорушниками, 18-25 квітня 2005 р., абзац 32. 5. Зер Г. Зміна об'єктива: новий погляд на злочин та правосуддя / Г.Зер; пер. з англ. М. Яковлева. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 224 с. 6. Райт М. Восстановительное правосудие – путь к справедливости / М.Райт; пер. с англ. – К.: Издатель Захаренко В.А., 2007. – 304 с. 7. Van Ness D. An Overview of Restorative Justice around the World. Report presented at the 11th United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, 18- 25April 2005. – 17 p.

Мартинюк Олена Олегівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ України. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Шульга А.М.

**СПОСОБИ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ
(ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ) ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА
ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО
СТАТТЕЮ 212 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

У більшості країн світу податки є “ефективним зняряддям державної політики” відносно життєдіяльності суспільства, а саме: перерозподілу ВВП у соціальному, віковому, територіальному, галузевих аспектах компенсації недоліків ринкових механізмів, розміщення ресурсів і забезпечення суспільними благами, заохочення бізнесу, ділової та інвестиційної активності, мотивації до праці, антициклічного регулювання економіки, підтримання рівня зайнятості, стабілізації ринкової кон'юнктури.

Податкова система в кожній країні є однією із стрижневих основ економічної системи. Вона, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – виступає головним зняряддям реалізації її економічної доктрини.

Податкова політика держави є складовою частиною економічної політики, яка базується на сукупності юридичних актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок їх стягнення та регулювання.

З кожним роком на ряду із здійсненням легального бізнесу підприємствами України зростає кількість фірм та осіб, які використовують здобуття економіки та розширення економічних кордонів співробітництва з метою ухилення від сплати податків, відмивання "брудних" коштів.

У диспозиції статті 212 КК України не конкретизує спосіб ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). До найбільш поширених способів цього злочину належать: неподання документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, інших обов'язкових платежів; приховування та заниження об'єкта оподаткування.

Неподання документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, інших обов'язкових платежів, полягає в умисному неподанні до органів державної податкової служби або інших контролюючих органів (митні органи, установи ПФ та Фонду соціального страхування) в установлений строк відповідних документів про нарахування та (або) сплату обов'язкових платежів, що входять в систему оподаткування, за умови, що на особу чинним законодавством покладено обов'язок подання таких документів.

Приховування об'єкта оподаткування, який визначається залежно від виду обов'язкового платежу, що стягується з юридичних та (або) фізичних осіб, характеризується тим, що прибуток або інший об'єкт оподаткування у платника податків і зборів фактично існує, проте він не декларується, не згадується у документах, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків або інших обов'язкових платежів, які подаються до податкових чи інших контролюючих органів, а тому ніякі податки на такі об'єкти не нараховуються і не сплачуються. Наприклад, приховування прибутку підприємства як об'єкта оподаткування може відбуватись шляхом укладення фіктивних договорів, не оприбуткування готівки, яка надходить підприємству за поставлені товари, виконані роботи або надані послуги, проведення підприємством фінансово-господарської діяльності через банківські рахунки інших організацій або приватних осіб без відображення її у звітній документації, подання до контролюючих органів неправдивої заяви про тимчасове припинення фінансово-господарської діяльності підприємства тощо.

Заниження об'єкта оподаткування означає часткове ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів. Заниження прибутку як об'єкта оподаткування може досягатись за рахунок незаконного завищення валових витрат, у т. ч. шляхом укладання псевдоугод з

фіктивними підприємствами. Платник податків може приховати частину прибутку, який підлягає оподаткуванню, наприклад, шляхом заниження вартості реалізованої продукції або не оприбуткування готівки, отриманої поряд з безготівковими коштами за реалізовані товари (роботи, послуги).

До інших способів вчинення цього злочину належать, зокрема: ухилення зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності від взяття на облік у контролюючих органах; умисне заниження податкових ставок; умисно неправильне обчислення сум податків, зборів, інших обов'язкових платежів або бази оподаткування; обманні маніпуляції з податковими пільгами; неналежне виконання або невиконання обов'язків з нарахування та утримання обов'язкових платежів фіскальними агентами держави - збирачами податків, зборів, інших обов'язкових платежів.

Окрім внутрішньодержавного ухилення від сплати податків існує багато схем пов'язані з зовнішньоекономічною діяльністю держави. Одними з розповсюджених є схеми мінімізації податкових зобов'язань за участю підприємств-нерезидентів України. Використовуючи різноманітні шляхи при здійсненні імпортно-експортних операцій підприємства-резиденти України виводять кошти за кордон з використанням компаній, розташованих в офшорних зонах, за рахунок укладання фіктивних угод з нерезидентами України, та мінімізують податок на прибуток, здійснюють нетипові та псевдоекспортні операції з метою відшкодування ПДВ з державного бюджету України, що приводить до підриву економіки держави.

З вищезазначеного ми бачимо, що прогресивний розвиток економічної діяльності України призводить до збільшення злочинних шляхів та способів ухилення від сплати податків, зборів. То ж метою даних тез є виявлення і розкриття проблемних питань в кваліфікації ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) на основі норми, передбаченої у статті 212 КК України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Затверджена ВР України 28.06.96 № 254/96-ВР, із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 08.12.04 № 2222-IV www.rada.kiev.ua. 2. Кримінальний кодекс України 1.09.2001 N 25-2-ВР, із змінами та доповненнями, внесеними Законами України від 15.11.2011N 4025-VI (4025-17) www.rada.kiev.ua. 3. Бюджетний кодекс України (із змінами та доповненнями, внесеними законом України www.rada.kiev.ua). 4. Господарський кодекс України із змінами та доповненнями, внесеними законом України від 31.10.08 № 639-VI www.rada.kiev.ua. 5 Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 № 959-XII www.rada.kiev.ua. 6. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.00 № 1775-III www.rada.kiev.ua. 7. Закон України «Про оподаткування прибутку підпри-

смств» від 28.12.94 № 334/94-ВР із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 03.06.08 № 309- VI www.rada.kiev.ua. 8. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» № 889-IV від 22.05.03, із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 02.09.08 № 345 - VI www.rada.kiev.ua. 9. Закон України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 23.02.06 № 3476 - IV www.rada.kiev.ua. 10. Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» із змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 16.05.07 № 1026-V www.rada.kiev.ua. 11. Постанова Верховної Ради України «Про Основні положення податкової політики і податкову реформу в Україні» із змінами та доповненнями, внесеними Постановою Верховної Ради від 22.03.96 №97/96-ВР www.rada.kiev.ua. 12. Наказ ДПА України «Про затвердження Порядку надання роз'яснень окремих положень податкового законодавства» від 12.04.03 №; 176 www.rada.kiev.ua. 13. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін., за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2006. – 1184 с. 14. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / Бойко А. М., Брич Л. П., Дудоров О. О. та ін. за заг. ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка -К.: “Юридична думка”, 2012.-1316 с.

Момчева Євдокія Михайлівна,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та криминології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Казначесва Д.В.

ПОНЯТТЯ ПРОБАЦІЇ

Аналіз сучасного стану національної і світової кримінальної політики засвідчує, що її визначальною рисою є гуманізація кримінально-правової репресії. Пріоритетами цієї діяльності є докорінна зміна існуючих кримінальних, кримінально-виконавчих правовідносин та їх врегулювання відповідно до вимог міжнародно-правових актів і Конституції України.

На сьогодні в Україні зроблено значні кроки у напрямку створення служби пробації за світовими та європейськими стандартами. У Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів: за ініціативою народного депутата В. Швеця – проект закону № 3412 від 26 листопада 2008 року «Про пробацію» [1]; за ініціативою народного депутата О. Фельдмана – проект закону № 3413-1 від 28 листопада 2008 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства шляхом впровадження пробації)» [2].

Термін «пробація» походить від латинського «probatio», що означає

випробування. Аналіз юридичної літератури свідчить про різноманітність визначень терміну «пробація». В. Дрьомін, досліджуючи інститут пробації у Великобританії, відзначав, що інститут пробації на нормативному рівні багато в чому подібний до умовного засудження з іспитовим строком і відстрочкою виконання вироку [3]. Переконливою є думка В. Шупілова, що в основі режиму пробації лежить умовне засудження, однак це засудження супроводжується встановленням додаткових обов'язків та обмежень у поведінці, порушення яких може призвести до відміни призначеного режиму [4; с. 229]. На думку О.О. Книженко норми, які регулюють звільнення від відбування покарання з випробуванням доцільно виокремити в самостійний інститут Загальної частини кримінального права «Пробація», під яким слід розуміти систему випробування, яка застосовується судом щодо осіб, які можуть виправитися без відбування призначеного основного покарання [5, с. 60]. На думку Д. Ягунова визначення поняття «пробація» має свою класифікацію, тобто «пробація» це: 1) концепція соціальної роботи з правопорушниками та іншими соціально вразливими групами; 2) ієрархічна організаційна структура; 3) орган державної влади (служба); 4) різновид кримінального покарання, непов'язаного з позбавленням волі і водночас як умовне звільнення від покарання з випробуванням; 5) специфічний процес виконання альтернативних покарань; 6) стан, в якому перебуває злочинець упродовж певного терміну: злочинець (пробаціонер) перебуває «на пробації» - тобто під пробаційним наглядом; 7) певна з'єднувальна ланка між системою кримінальної юстиції та сферою соціальної роботи [6, с. 47]. М.Р. Гета запропонував до «пробації» віднести не лише умовне засудження і відстрочку виконання вироку, а й умовно-дострокове звільнення, обґрунтовуючи свою позицію тим, що по суті, пробація, у вузькому розумінні являє собою різновид умовного засудження, який поєднує нагляд спеціального державного органу над засудженим умовно з наданням йому різної соціальної допомоги. Пробація в широкому розумінні...є особливою формою соціально-правового контролю (іспитового нагляду), здійснюваного у процесі застосування умовного засудження, відстрочки відбування покарання вагітним жінкам і жінкам, які мають малолітніх дітей, умовно-дострокового звільнення [7, с.8].

Відповідно до проекту закону О. Фельдмана, пробація - вид покарання без позбавлення волі, що полягає у встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього низки обмежень: відвідування центру пробації, виховні заходи, медіація, приймання участі у певних видах діяльності, обмеження свободи пересування в межах визначеної тери-

торії та до певного часу. Автор законопроекту наголошує, що, хоча пробація має суттєву спільність із звільненням від покарання, існує суттєва відмінність – існування спеціального виду діяльності кримінально-виконавчих інспекцій як служб пробації, що має не каральний, а реабілітаційний характер і спрямований на створення умов для повернення особи до правослукняної поведінки. Існуюча система кримінально-виконавчих інспекцій може виконувати функції центрів пробації, передбачені цим проектом. Засуджені до покарання у виді пробації зобов'язані: дотримуватись встановлених відповідно до законодавства порядку і умов відбування покарання; виконувати вимоги індивідуального плану соціальної реабілітації; з'являтися за викликом до кримінально-виконавчої інспекції; повідомляти інспекцію про зміну місця проживання, роботи чи навчання; періодично з'являтися на реєстрацію до кримінально-виконавчої інспекції.

Відповідно до проекту закону В. Швеція пробація – це система наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються за рішенням суду до осіб, обвинувачуваних або визнаних судом винними у вчиненні злочинів невеликої або середньої тяжкості. Відповідно до законопроекту, особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнена судом від кримінальної відповідальності, якщо суд дійде висновку, що її виправлення можливе без призначення покарання за умови застосування заходів пробації. Звільнення особи від кримінальної відповідальності із застосуванням заходів пробації здійснюється судом з урахуванням рекомендацій служби пробації та даних досудової доповіді. Пробація застосовується на строк від 1 до 3 років. Таким чином, пробація розглядається як певний вид звільнення особи від покарання.

Законодавством ряду зарубіжних країн (Великобританія, США, Швеція, Франція, Німеччина, Японія, Угорщина тощо) притаманний інститут пробації. Пробація, як альтернативна тюремному ув'язненню міра полягає у встановленні нагляду за злочинцем, який залишається в суспільстві, але на якого судом покладені певні зобов'язання і обмеження. Нагляд полягає як у вимозі дотримуватися співпраці з наглядачем і виконувати вирок, так і в праві на отримання допомоги. Іншими словами, пробація містить елементи покарання і допомоги, контролю і піклування. Практика роботи служби пробації в європейських країнах дозволяє сформулювати такі її основні завдання: сприяння інтеграції злочинця в суспільстві, формування у нього поваги до соціальних та правових норм; участь потерпілого в кримінальному процесі та відновлення справедливості стосовно захисту його прав; залучення злочинця до процесу реституції; захист суспільства завдяки ефективному засто-

суванню альтернативних видів покарань; зменшення ризику вчинення повторних злочинів.

Своєрідним аналогом служби пробації в Україні є кримінально-виконавча інспекція, яка виконує покарання, не пов'язані з позбавленням волі, а також здійснює контроль за особами, які були звільнені від відбування покарання з випробуванням.

Вважаємо доцільним запровадити інститут пробації у законодавстві нашої держави, а також створити на базі кримінально-виконавчої інспекції службу пробації, до головних функцій якої віднести здійснення контролю, а також надання допомоги звільненим особам у ресоціалізації до умов нового життя.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про пробацію» від 26 листопада 2008 року № 1234.
2. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації кримінального законодавства шляхом впровадження пробації)» від 28 листопада 2008 року № 3413-1.
3. Дрьомін В. Пробація: зарубіжний досвід обмеження тюремної популяції / В. Дрьомін // Право України.— 2000. — № 12. — С.121-122.
4. Шупилов В.П. Тенденції в сучасній буржуазній криминології / В.П. Шупилов // Социалистическая законность.— 1973. — № 3. — С. 76-78.
5. Книженко О.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О.О. Книженко. — Харків, 2004. — 180 с.
6. Ягунов Д.В. Служба пробації: концепція, засади діяльності, організаційна структура: Конспект лекцій / Д.В. Ягунов. — Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко, 2007. — 72 с.
7. Гета М.Р. Пробація і її перспективи в уголовном праве Республики Казахстан: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. / М.Р. Гета. — Томск, 2000. — 17 с.

Мошенська Вікторія Олександрівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та криминології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Павликівський В.І.

ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ВІД ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Проблема відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень вже достатньо тривалий час зберігає свою актуальність як у кримінально-правовій науці так і у практиці застосування кримінального законодавства.

Правильне застосування ст.364 Кримінального кодексу зумовлює необхідність відмежування зловживання владою або службовим становищем від суміжних злочинів. Зловживання владою або службовим становищем є загальною нормою по відношенню до багатьох складів злочинів, розташованих у різних розділах Особливої частини КК. Щоб кваліфікувати діяння, необхідно послідовно відмежувати кожен ознаку вчиненого діяння від ознак інших, суміжних злочинів. Можна сказати, що розмежування злочинів є зворотною стороною кваліфікації [1, с. 126].

Спробуємо окреслити деякі шляхи до вирішення вищевказаної проблеми. Слід зазначити, що судові органи вже неодноразово робили спробу розв'язати аналізовану проблему. Верховний Суд України узагальнив деякі пропозиції вчених, і в п.5 своєї постанови від 26.12.2003 р. №15 «Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень» дав рекомендації щодо відмежування «перевищення влади або службових повноважень» від «зловживання владою або службовим становищем». Згідно з цими рекомендаціями, основним критерієм розмежування розгляданих злочинів є те, що при зловживанні владою або службовим становищем «службова особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права і повноваження.

Під перевищенням влади або службових повноважень треба розуміти:

а) вчинення дій, які є компетенцією вищестоящої службової особи цього відомства чи службової особи іншого відомства;

б) вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках, або з особливого дозволу, або з додержанням особливого порядку, за відсутності цих умов;

в) вчинення одноособово дій, які могли бути вчинені лише колегіально;

г) вчинення дій, які ніхто не має права виконувати або дозволяти» [2, с. 8].

Але багато хто з науковців вважають ці роз'яснення не достатньо чіткими. Так, при скоєнні будь-якого злочину у сфері службової діяльності службова особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права й повноваження, про що зазначають теоретики в галузі кримінального права [3, с. 840]. Усі чотири пункти, в котрих вказано, які дії службових осіб слід кваліфікувати як перевищення влади або службових повноважень, майже не відрізняються від тих, що були в попередній постанові Пленуму Верховного Суду УРСР від 27 грудня 1985 р. №12 «Про судову практику в справах про перевищення влади або посадових повноважень»[4]. Це свідчить про те, що чинна

постанова Пленуму Верховного Суду не розв'язала повною мірою зазначеної проблеми і органи досудового слідства та суди і у подальшому припускатимуться помилок в оцінці відповідних діянь службових осіб.

Постанова також містить роз'яснення, які саме дії службової особи слід визнавати перевищенням влади або службових повноважень. Відповідно до п.4, ними є дії, «які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень.» [2, с. 8]. І далі: «При вирішенні питання про те, чи є вихід за межі наданих прав або повноважень явним, суди мають враховувати, наскільки він був очевидним для службової особи і чи усвідомлювала вона протиправність своєї поведінки» [2, с. 8]. Аналіз даного роз'яснення дозволяє зробити висновок про те, що воно має цінність лише при відмежуванні перевищення влади або службових повноважень від службової недбалості, оскільки, якщо для службової особи вихід за межі компетенції не є очевидним і вона не усвідомлює протиправності своєї поведінки, то мова може йти тільки про необережну форму вини.

Теоретики кримінального права при розмежуванні вищевказаних складів злочинів переважно вказують на такі критерії: перевищення влади або службових повноважень вчиняється тільки шляхом дії, а зловживання владою або службовим становищем може бути вчинене і шляхом бездіяльності; при перевищенні влади або службових повноважень службова особа виходить за межі своєї компетенції, тоді як при зловживанні владою або службовим становищем діє в рамках своїх службових повноважень [5, с.112; 6, с. 34-35; 7, с. 398; 8, с. 25].

Н.В. Галахова характеризує дії при зловживанні владою або службовим становищем як «недоцільні», «протизаконні», «незаконні» й зазначає, що «вказана характеристика дій при зловживанні владою в сукупності з описом перевищення влади як вчинення дій, «що за наявності певних умов можуть бути правомірними» дозволяє провести межу між цими складами злочинів» [9, с.30]. Але й ця позиція не дозволяє чітко розмежувати два розглядані склади злочинів, оскільки недоцільна чи незаконна дія за наявності певних умов може бути визнана правомірною, так само й за відсутності певних умов будь-яка дія може бути визнана протизаконною.

О.Я. Светлов взагалі запропонував скасувати норму про «перевищення влади або посадових повноважень». Так, спочатку зазначивши, що вивчення судової практики Української РСР за останні роки по справах про посадові злочини показало, що ст.166 КК УРСР застосовується зараз тільки в разі перевищення своїх повноважень представниками влади. Учений робить висновок, що самостійне існування ст. 166 КК УРСР не викликане необхідністю. Перевищення влади або службо-

вих повноважень доцільніше кваліфікувати за ст. 165 КК УРСР. (ст.364 КК України) [5, с. 112-113].

Але наведена точка зору виглядає дещо спірною, оскільки в такому разі випадки застосування службовими особами при здійсненні службових повноважень насильства щодо фізичних осіб не будуть отримувати достатньої кримінально-правової оцінки, оскільки вони за ступенем своєї тяжкості, при наявності істотної шкоди є проявами більш тяжкого злочину, ніж просте зловживання владою або службовим становищем.

Тому пізніше О.Я. Светлов цілком виправдано змінив свою думку, запропонувавши два шляхи: 1) об'єднати зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень в один склад злочину, 2) залишивши окреме існування .ст.165 та 166 КК УРСР, докорінно змінити диспозицію останньої, а саме: сформулювати у статті 166 КК відповідальність за перевищення влади, потерпілими від якого могли б бути тільки фізичні особи [10, с. 161].

Цілком зрозуміло, що перший шлях об'єднання двох статей в одну, не вирішує проблеми розмежування двох злочинів, оскільки обидва поняття продовжуватимуть окремо існувати в одній статті, і слідчим органам та судам при кваліфікації відповідних діянь необхідно буде розмежовувати їх. Другий шлях видається більш ефективним, але за умови його певного доопрацювання. Підтвердженням цього є те, що залишення самостійного існування кваліфікованого виду перевищення влади або службових повноважень, що пов'язаний з насильницькими діями службової особи, без ознак катування, не буде суперечити правилам законодавчої конструкції кримінально - правових норм, оскільки перша і друга частини утворюють самостійні склади злочинів.

А. Асніс, аналізуючи співвідношення зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень, зазначав: «При перевищенні службових повноважень особа немов би зловживає повноваженнями іншої посадової особи чи органу» [6, с.34]. Цим шляхом пішли й науковці, котрі свого часу готували проект нового КК України, в пояснювальній записці до якого вказували: «Змінено статтю про перевищення влади або службових повноважень. У ній, на відміну від ст. 166 чинного КК "(1960р.), збережено тільки перевищення влади, пов'язане з насильством або іншими діями, що ображають потерпілого... Що ж до перевищення влади або службових повноважень без насильства, то воно охоплюється ст.320 як різновид зловживання владою або службовим становищем [11, с. 64].

На жаль, пропозиції науковців не були взяті до уваги, і в новому КК зберігся старий підхід до визначення двох суміжних складів злочинів.

Підводячи підсумок проблемі відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень, зазначимо, що найбільш прийнятним шляхом її вирішення було б поглинання простого складу зловживання владою або службовим становищем складом перевищення влади або службових повноважень. У ст.365 КК, на мою думку, слід передбачити відповідальність за перевищення влади або службових повноважень, що пов'язане з насильством щодо фізичних осіб. Суб'єктом цього злочину може бути лише представник влади.

Для службових осіб підприємств, установ та організацій різних форм власності, що не є представниками влади, передбачити тільки склад зловживання службовим становищем.

Список використаних джерел:

1. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений.— 2-е изд., перераб. и дополн.— М., 2001.
2. Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. №15 // Вісник Верховного Суду України.— 2004.— №2.— С.7-9.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл.та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка.— К., 2003.
4. Про судову практику в справах про перевищення влади або посадових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду УРСР від 27 грудня 1985р. №12 // Постанова За заг. ред. В.Т. Маляренка — К., 2003.
5. Светлов А.Я. Борьба с должностными злоупотреблениями.— К., 1984.
6. Аснис А. Разграничение злоупотребления властью или должностным положением и превышения власти или должностных полномочий.— Соц. законность, 1987 — №12.— С.34-35.
7. Словарь по уголовному праву // Отв. ред. проф. А.В. Наумов.— М., 1997.
8. Бантышев А. Должностные преступления (вопросы квалификации): Уч. пособие.— К., 1996.
9. Галахова А.В. Превышение власти или служебных полномочий. Вопросы уголовно-правовой квалификации.— М, 1978.— С. 30-32.
10. Светлов А.Я. Ответственность за должностные преступления.— К.. 1978.
11. Проект Уголовного кодекса Украины,— К., 1994.
12. Проект Уголовного кодекса — К., 1994.

Недовізій Ярослав Юрійович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шевчук Т.А.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Організована злочинність являє собою одне з найнебезпечніших суспільних явищ сьогодення, розквіт якого припав на період 90-х років на

теренах колишнього СНД. На сьогоднішній день даний вид злочинності є одним із вкрай негативних дестабілізуючих факторів громадського життя, справжнім соціальним лихом, яке спричиняє значну шкоду державі.

Необхідно констатувати, що організована злочинність періоду 90 – х років і сьогоднішня значно відрізняється, з плином часу набуваючи нових форм, методів діяльності і т.п. Загалом сучасна організована злочинність характеризується цілою низкою негативних тенденцій розвитку, а саме:

збільшення кількості тяжких та особливо тяжких злочинів, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями. Так у 2010 році із 3135 вчинених організованими групами і злочинними організаціями злочинів 2455 були тяжкими та особливо тяжкими, в той час як у 2009 році з 3514 вчинених організованими групами і злочинними організаціями злочинів лише 2455 були тяжкими та особливо тяжкими;

проникнення організованої злочинності до влади, зрощення її з представниками влади та правоохоронцями (налагодження корупційних зв'язків). Якщо у 2007 році було виявлено лише 13 організованих груп і злочинних організацій за наявністю корумпованих зв'язків, то у 2010 році було виявлено вже 29;

збільшення активності «етнічних» злочинних формувань, яка також підтверджується статистичними даними, згідно із якими у 2008 році було виявлено 4 таких злочини, а у 2010 році вже 16; [1, с. 106-107];

наявність тенденції до все більш якісного та кількісного озброєння членів організованих груп і злочинних організацій, так, згідно із статистичними даними з кожним роком зростає кількість вилученої гладкоствольної, нарізної та іншої вогнепальної зброї, яка була на озброєнні у учасників організованих груп та злочинних організацій;

тенденція до консолідації злочинних угруповань, поділ території країни на певні галузі злочинного промислу та сфери впливу;

тенденція до «політизації» організованої злочинності проявляється в активному безпосередньому проникненні до структур державної влади, забезпеченні легалізації кримінальних капіталів і рішень, що відповідають її інтересам, зрощуванні з представниками неформальних об'єднань і рухів екстремістського напрямку з явно вираженим політичним забарвленням їхньої діяльності – участь у розпаленні політичних, соціальних і міжнаціональних конфліктів;

тенденція до швидкого зростання міжнародної організованої злочинності. Ця загрозлива тенденція зумовлена значними досягненнями в розвитку технологій і засобів зв'язку та безпрецедентним розширен-

ням міжнародної комерційної й економічної діяльності, перевезень, туризму. Транснаціональні злочинні організації ефективно використовують сформовану міжнародну обстановку. У результаті злочинність не тільки розширюється, але і стає більш прибутковою [2, с. 24-26];

тенденція до підвищення активності проникнення організованих угруповань у підприємницькі структури, у сферу, економіки;

тенденція до використання організованими злочинними угрупованнями мережі Інтернет і новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій для досягнення своїх злочинних цілей.

Наведений перелік тенденцій є далеко не вичерпним у зв'язку із постійною зміною умов життя суспільства. Вказані та інші виявлені тенденції мають бути враховані суб'єктами протидії організованій злочинності для визначення стратегічних напрямів їх діяльності, а також пошуку нових підходів щодо дієвої протидії організованій злочинності.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія (Особлива частина): навчальний посібник / Кол. авторів Блага А.Б., Богатирьов І.Г., Давиденко Л.М. та ін. за загальною редакцією Бандурки О.М. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – 240 с; 2. Долженков О.В. Характерні риси сучасної організованої злочинності // Вісник ХНУВС . – 2000. – № 10. – с. 23-29.

Ніколаєнко Анна Миколаївна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Книженко О.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

На сьогодні цілком впевнено можна говорити, що Україна обрала курс гуманізації кримінальної відповідальності. З цієї метою виникає необхідність у перегляді видів покарань, які б несли користь суспільству. Такий стан справ, повинен направляти зусилля державних та приватних науково-дослідних інституцій до активного дослідження історії, культури, правової системи, економіки.

На порозі третього тисячоліття, людство, переживаючи період гуманізації всього суспільного життя, спонукає тому, що на перший план дедалі більше виходить людина, її життя, самотність, неповторність, унікальність.

Перед органами державної влади, правоохоронними органами України постають завдання подальшої оптимізації та вдосконалення

системи кримінальних покарань, прискореної адаптації економічних, правових, пенітенціарних та інституціональних механізмів до загальноновизнаних міжнародних стандартів. Для правильного та ефективного виконання цих завдань необхідна наявність міцної теоретичної бази.

Злочинність неповнолітніх являє собою вкрай негативне явище як тому, що особистість підлітків зазнає іноді не виправних асоціальних змін, так й тому, що залучення до кримінальних девіацій неповнолітніх та жорстка реакція на них суспільства поширює кримінальну субкультуру, яка, в свою чергу, детермінує подальший розвиток злочинності.

Як свідчить статистика, на тлі зменшення кількості злочинів неповнолітніх питома вага групових злочинів даної категорії осіб залишається майже незмінною. Поряд з цим злочинність неповнолітніх стає все більше „дитячою”. Зокрема, у 2002-2003 р.р. питома вага осіб віком 14-15 років становила більше третини серед всіх неповнолітніх злочинців. [3]

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених проблем. Окремі питання в цій сфері розглядалися такими авторами, як Г.М.Міньковський, В.М. Трубников, С.В.Юзикова, О.О.Ямкова та інші, але дослідники зосереджувалися здебільшого на проблемах покарання неповнолітніх за певні види злочинів. Однак й до сьогодні це питання залишається актуальним.

Ураховуючи, що кожна людина є індивідуальною, якій властиві певні психо-фізичні, соціальні, економічні характеристики, то можна припустити, що для кожної людини є своя найжорсткіша міра покарання.

Наприклад, особа, яка займається незаконним полюванням (браконерством) і її прибуток в сім'ї залежить тільки від цього, то позбавлення такої людини спеціального права на 3 або 5 років буде більш жорсткою мірою покарання, ніж позбавлення волі на нетривалий строк.

Сфера встановлення та застосування кримінально-правових заходів впливу на правопорушників у міжнародному праві та західній традиції є частиною поняття „кримінальна юстиція”. З урахуванням вельми значних можливостей держави щодо впливу на особу, яка потрапляє у сферу кримінальної юстиції, значення міжнародних стандартів та рекомендацій, спрямованих на пошуки компромісу між безпекою суспільства, обов'язком влади підтримувати правопорядок та правами людини, важко переоцінити.

Саме тому, ми повинні звертати увагу, в першу чергу, на Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх від 29 листопада 1985 р. (Пекінські правила).

В цьому документі міжнародне співтовариство пропонує національним законодавцям конкретні стандарти поведінки з тими неповно-

літніми, чия поведінка була настільки суспільно небезпечною, що її визначили як злочин.

Зокрема, правило 16 пропонує при доборі заходів впливу керуватися, крім інших, також принципом, що такі заходи мають відповідати становищу та потребам неповнолітнього, а також потребам суспільства.

Правило 18 містить примірний перелік заходів впливу для того, щоб (при можливості) уникнути поміщення неповнолітнього до закритого закладу. Ці заходи досить різноманітні: вони включають як виховні та корекційні (наприклад, участь у груповій психотерапії), так і фінансові. Зокрема, це постанова про опіку, керування та нагляд; пробація; постанова про роботу на користь громади; фінансові заходи, компенсація, реституція; постанова про участь у груповій психотерапії та інших подібних заходах; постанова про передачу на виховання.

Таким чином, основні рекомендації, які містяться у двох наведених правилах, фактично зводяться до наступних:

- У якості підстави побудови системи покарань неповнолітніх доцільно використовувати як потреби суспільства у захисті та безпеці, відновленні почуття справедливості, так і специфічні потреби неповнолітньої особи – суб'єкту злочину у сенсі того, що підлітковий вік – це період значних гормональних змін в організмі людини, який породжує гіперактивну поведінку. На тлі цього природна цікавість та соціальна незрілість за умови досить обмежених (внаслідок соціально-економічних факторів дійсності) можливостей часто призводить до антисоціальної поведінки.

- Система покарань має включати якнайширший перелік заходів впливу, серед яких і юридично, і фактично позбавлення волі – це захід, до якого вдаються лише у виключних випадках.

КК України у ст.98 закріплює таку систему покарань неповнолітніх: основні - штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк; додаткові – штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Для вдосконалення законодавства в сфері покарань потрібно:

- проаналізувати політико-правові аспекти проблеми покарання, що містять аналіз системи міжнародно-правових норм, стандартів і гарантій, які утворюють правову основу;

- провести порівняльно-правовий аналіз зарубіжного законодавства і практики застосування покарання і тих загальних тенденцій у цьому питанні, що спостерігаються в сучасному світі;

- визначити поняття та юридичний зміст кожного покарання в межах системи покарань;

- проаналізувати явища і фактори, що обумовлюють існуючі в пра-

вовій та політичній думці позиції відносно різних видів покарань;

- визначити вплив моніторингу громадської думки при вирішенні державою питання про застосування покарання;
- сформулювати висновки і практичні рекомендації щодо подальшого удосконалення кримінального законодавства України, що регламентує застосування тих чи інших видів покарань.

Ураховавши все вищезазначене, можна підтримати такі положення:

1. З урахуванням можливостей трудової зайнятості неповнолітніх (ч.2, 3 ст.188 КЗпП України) доцільно передбачити можливість застосування громадських робіт та виправних робіт до неповнолітніх, які досягли 15 років.

2. Доповнити систему покарань, які застосовуються до неповнолітніх, обмеженням волі, яке може застосовуватися з 14 років без обов'язкового залучення до праці, а з 16 років – із таким.

3. Передбачити можливість застосування до неповнолітнього заходів групової психотерапії за умови його добровільного волевиявлення не в якості примусових заходів медичного характеру (ст.92) чи примусового лікування (ст.96), а як умову застосування примусових заходів виховного характеру у порядку ч.1 ст.105 КК.

Список використаних джерел:

1. Кубарев В. Мої пропозиції щодо змін у кримінальному законодавстві / В. Кубарев // Право України. – 1991. – № 7. – С. 42. 2. Москаль Р. Система покарань за «кримінальними встановленнями династії Тан із роз'ясненнями» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2789>. 3. Іванов І. Рання злочинність / Ілля Іванов // Газета «Дзеркало тижня». – 2011. – від 01.04.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: / http://dt.ua/LAW/rannya_zlochinnist-78754.html. 4. Кримінальний кодекс України (Із змінами та доповненнями станом на 20 січня 2012р.) – Харків, «Одіссей» 2012р. – 232 с. 5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Відп. ред. В.Ф. Бойко та інші. – 6-те від., допов. – К.: А.С.К., 2000. – 1120 с.

Ніфталієва Айшен Паша кизи,

студентка 4 курсу навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Севостьянов В.П.

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ ЗА МУСУЛЬМАНСЬКИМ ПРАВОМ

В умовах змін системи правових принципів, в якій принципу інтернаціоналізму відводилось центральне місце, на багатofакторні детер-

мінанти розвитку права, що обумовлені транснаціональними глобалізаційними процесами, які охоплюють значну кількість країни світу проблема вивчення їх правових систем є завжди актуальною, як з точки зору їх гармонізації так і наукового пошуку нових джерел права, як форми відображення ідей, пануючих в окремому суспільстві.

Основним об'єктом захисту і охорони нормами мусульманського права є п'ять основних цінностей Ісламу:

- релігія;
- життя;
- розум;
- власність;
- продовження роду.

Характерною рисою мусульманського кримінального права є його органічна єдність з релігією. Тому в системі цього права відокремлюються дві основні групи взаємопов'язаних норм. Перша - складається з приписів Корана і Сунни, друга - з норм, які сформульовані на основі раціональних джерел шляхом одностайної думки (Іджма) авторитетних правознавців, «праведних» Халіфів (Абу Бакра, Омара, Османа та Алі). [1]

Види покарань які встановлені Кораном і Сунною ні підлягають змінам.

Згідно Шаріату в мусульманському праві існують покарання «земні» (які призначає шаріатський суд) і «загробні» (які призначає Аллах у потойбічному світі).[6, с. 131]

Критеріями класифікації покарань представники мусульманської кримінально-правової науки вважають наступні:

- Залежність від об'єктів захисту і охорони основних цінностей Ісламу;
- Залежність від порядку застосування покарання;
- Залежність від ступеню впливу покарання на особистості.

Згідно першого критерію в мусульманському праві використовуються покарання категорії «ХУДУД» - тобто система абсолютно визначених видів покарання встановлених Кораном і Сунною за порушення «Права Аллаха».[5]

До цих видів покарання належать наступні;

- а) смертна кара;
- б) відсікання частин тіла;
- в) тілесні покарання пліткою;
- г) розп'яття.

В якості додаткових покарань можуть застосовуватися також: - конфіскація майна; - відшкодування збитків; - висилання. Крім цього, в окремих випадках застосовуються: а) позбавлення права на свідчення; б) позбавлення права на спадщину.

В залежності від порядку застосування покарання вони поділяються на наступні:

Основні покарання, які встановлені Шаріатом: - тілесні покарання у виді точної кількості ударів батоном; відсікання визначених частин тіла; смертна кара, «кіас»- рівна відплата.

Змінюючи покарання - застосовується у випадку перешкодження призначенню основного покарання.

Акцесорні покарання – це покарання які є наслідками застосування основних покарань (Наприклад: позбавлення права на спадщину коли вбивця є нащадком вбитого).

Додаткові покарання – це покарання які можуть призначатися до основних покарань з обов'язковим їх встановленням у вироку суду.[6, с. 129]

В залежності від ступеню впливу призначеного покарання на особистість злочинця вони поділяються на наступні:

Покарання, пов'язані з фізичним впливом на злочинця;

Покарання, пов'язані з психічним впливом за злочинця (позбавлення громадянських прав, обмеження майнових інтересів, порушення честі та гідності засудженого).

Покарання, пов'язані з релігійним, догматичним впливом на засудженого і виконанням релігійних обов'язків.[4, с. 188]

«Кіас» і «Діа» в мусульманському кримінальному праві являють з себе комплексну категорію, яка визначає одночасно і види злочину і види покарання за його скоєння.

До категорії «кіас та діма» відносяться усі насильницькі злочини проти життя і здоров'я людини: вбивства і поранення.

До видів покарання даної категорії відносяться: 1) «кіас» (відплата); 2) «діа» (ціна крові); 3) виправні покарання; 4) «каффара» (спокутування); 5) позбавлення права на спадщину та заповіту.

Принцип «кіас» закріплене в Коране та означає покарання злочинця так саме як він скоїв злочин. За своїм змістом його реалізація здійснюється у виді смертної кари або завдання тілесних ушкоджень.

Зміст категорії «діа» полягає у відплати за скоєнні вбивства або тілесні ушкодження встановленого розміру майна або суми грошей спадкоємця вбитого або потерпілого, тобто «діа» має майновий або грошовий характер.

Наступна категорія в мусульманському праві є «тазір» - тобто система суворо установлених формально визначених санкцій за конкретні проступки, яка дозволяє досить гнучко вибирати вид і розмір покарання залежно від характеру проступку і особи винного.Ця група об'єднує злочини, які посягають на "права Аллаха" (інтереси всієї общини) або на приватні інтереси.[3, с. 197]

«Тазір» застосовується в декількох випадках. Перш за все, згідно вивчення найбільш відомих та досвідчених правознавців, їм каралися правопорушення, за які мусульманське право не встановлює точних санкцій «хадда» або «кісас», а також релігійного спокутування «каффара» як єдиної санкції.

Покарання за злочини, що відносяться до третьої групи «тазір», відрізнялися великою різноманітністю і гнучкістю (від 4 до 11 видів таких покарань), але також мали яскраво виражений каральний характер.

Різновидами покарань категорія "тазір" є:

усний осуд, водіння напівоголеним по місту з публічним оголошенням скоєного гріха;

розп'яття на три дні без доведення до смерті, але із заборорою приймати їжу;

приниження порушника бриттям голови (але бороди);

позбавлення волі;

штраф або знищення майна (наприклад: крамниця виноторговця спалювалась);

тілесні покарання (палицею, різкою чи батоном до 100 ударів, а за крадіжку з казни — по 100 ударів протягом трьох днів);

смертна кара та ін.[8, с. 49]

Кара "тазір" у виді позбавлення волі здійснюється на різні строки:

Позбавлення волі на певний строк;

Позбавлення волі на невизначений термін.

Суть даного виду покарання полягає в ізоляції засудженого від суспільства до тих пір, поки він не покається. Але найпоширенішим видом "тазір" було тілесне покарання (покарання батоном), це пояснюється його ефективністю у виправленні та попередження засудженого.

Також цей вид покарання на відміну від «худуд» чи «кісаса» може бути застосований до будь-якої особи, яка знаходиться при своєму розумі, в тому числі до неповнолітніх.[2, с.205]

Список використаних джерел:

1. Коран. Пер. С араб. акад. И.Ю. Крачковского - М. СП ИКПА. 1990 – 512с.
2. Вереша Р.В., Туркевич І.К. - Кримінальне право України. Загальна частина. - К.: ЦУЛ, 2007 - 208с.
3. В.І. Любський, В.Д. Борис. – Мусульманське право:навчальний посібник для студентів факультетів юридичного,міжнародного права, міжнародних відносин. – К.: Вільбор., 1997. – 256с.
4. Сюкияйнен Л.Р. Мусульманское право. Вопросы теории и практики. –М. 1986 р. – 235с.
5. Кнапп В. Системы права в современном мире. Мусульманское право. Структура и основные понятия. — М., 1984.
6. Халиль Х.Х. Понятие наказания в мусульманском уголовном праве // Юридический вестник Дагестанского государственного университета. – Махачкала, 2007. № 1. с 128-132.
7. Керимов Г. М. Шариат: Закон жизни мусульман. Ответы Шариата на проблемы современности. —

СПб.: «Издательство «ДИЛЯ», 2009. — 512 с. 8. Манна Аммар Абдуль Карим. Злочин і кара за мусульманським правом. - М.: Видавництво РУДН, 2007. - 122с. 9. Бурхануддіна М. Хидо. Коментарі мусульманського права. - М.: Волтерс Клувер, 2008. - 656с. 10. Ван ден Берг. Основные начала мусульманского права согласно учению имамов Абу Ханифы и Шафии. (пер. с голланд.) – М: Наталис, 2005. – 308с.

Овдієнко Ганна Володимирівна,

студентка 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Трубников В.М.

**ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ:
МІЖНАРОДНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Довічне позбавлення волі є найсуворішим видом кримінального покарання у багатьох країнах світу, фактично замінюючи тим самим смертну кару. Тому наразі постає нагальна потреба дослідження міжнародного аспекту даного питання для більш ефективного застосування цього інституту у кримінальному і кримінально-виконавчому праві України.

На основі дослідження кримінального законодавства різних країн світу (всього 25 країн) я дійшла до таких висновків.

Частіше за все покарання у виді довічного позбавлення волі призначається за злочини:

- 1) проти національної безпеки;
- 2) проти життя та здоров'я особи;
- 3) проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку;
- 4) проти встановленого порядку несення військової служби;
- 5) проти громадської безпеки.

У деяких країнах до цього списку також можна додати злочини проти статевої свободи, докідля, у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, тощо. Тож залежно від менталітету, історії, культури загальноприйнятий перелік доповнюється певними особливими рисами.

Кількість злочинів, за які призначається довічне позбавлення волі значно різниться. Так, найбільшу кількість статей Особливої частини Кримінального кодексу, що передбачають санкцію у виді довічного позбавлення волі, можна знайти у КК Китайської Народної Республіки. На іншому полюсі знаходиться Швейцарія, у якій лише за 4 види злочинів призначається дане покарання. Показово, що більшість європейських країн знаходяться на приблизно однаковому рівні і кількість відповідних норм права тут коливається від 14 до 24. У країнах, де існує

більш гуманістичне відношення до даної проблеми, кількість відповідних санкцій у Особливій частині КК коливається від 6 до 14.

У контексті вищезгаданого питання слід також наголосити на різних підходах до кваліфікації і вибору злочинів, за які призначається безстрокове позбавлення волі. Так, у деяких країнах, наприклад у Швеції, дане покарання може бути призначене за будь-яке умисне вбивство, тоді як у інших країнах відповідне покарання застосовується лише за вчинення умисного вбивства при обтяжуючих обставинах. Подібні приклади можна навести і щодо інших злочинів: зокрема, тероризму, захопленню заручників, диверсії, тощо. Тож тут слід звернути увагу на склад злочину з кваліфікуючими або особливо кваліфікуючими обставинами, що впливають на суспільну небезпечність злочину, рівень небезпеки самого злочинця та тяжкість наслідків, до яких призвело його діяння.

У країнах, де крім довічного ув'язнення існує ще й смертна кара можна легко простежити їх співвідношення. У більшості норм права, в санкціях яких вказано міру покарання у вигляді довічного ув'язнення, в подібних країнах альтернативою пропонується і смертна кара. До того ж, частіше за все, кількість злочинів, за скоєння яких призначається безстрокове ув'язнення більше, ніж злочинів, за скоєння яких призначається смертна кара. Виключенням є Білорусь, де дані види покарання є абсолютно альтернативними.

Говорячи про категорії осіб, до яких не може застосовуватися покарання у виді довічного позбавлення волі слід зробити узагальнення міжнародного досвіду.

Отже, до них належать:

- 1) неповнолітні;
- 2) жінки;
- 3) особи, що досягли шістдесяти п'яти річного віку.

У різних країнах даний перелік може варіюватися. Наприклад, у Вірменії це обмеження розповсюджується тільки на жінок, які були вагітними під час вчинення злочину або винесення вироку. У деяких країнах відсутній пункт щодо верхнього вікового цензу. Також інколи додаються і специфічні підстави, такі як несення військової служби у воєнний час.

Щодо можливості умовно-дострокового звільнення, то терміни, які повинна відбутися особа до розгляду відповідного питання коливаються від 10 (Республіка Азербайджан) до 35 років (Республіка Молдова). Існують і специфічні особливості даної категорії. Наприклад, у Білорусії не звільняють засудженого, а переводять на строкове позбавлення волі, після якого і відбувається умовно-дострокове звільнення. У інших країнах існує безстрокове ув'язнення без заміни, що унеможливило звіль-

нення особи. Прикладом країни з подібним законодавством може стати Болгарія.

Умовно-дострокове звільнення у світі відбувається декількома шляхами:

- 1) за рішенням суду;
- 2) за актом помилування Президента;
- 3) за Законом про амністію.

На основі вищевикладеної міжнародної практики я вважаю за доцільне зробити такі пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України:

1) доповнити перелік злочинів, за які призначається покарання у виді довічного позбавлення волі такими: диверсія, звалтування при наявності обтяжуючих обставин, захоплення заручників, якщо це потягло за собою тяжкі наслідки, незаконна розробка або реалізація хімічних речовин чи ядерної зброї, державна зрада, ведення агресивної війни, торгівля людьми за наявності обтяжуючих обставин;

2) виключити з переліку злочинів, за які може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі за посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України), а також посягання на життя представника або захисника особи (ст. 400 КК України);

3) розширити перелік осіб щодо яких не може бути застосована санкція у виді довічного позбавлення волі шляхом включення до переліку усіх категорій жінок.

Підводячи підсумки слід сказати, що Україна як молода демократична держава, зробили багато кроків у бік вдосконалення системи законодавства щодо довічного позбавлення волі. Були сприйнято положення міжнародного досвіду, визначено перелік злочинів, за які встановлюється даний вид покарання, розроблено інші вказівки, спрямовані на підвищення ефективності реалізації відповідного інституту. Зробити подібні позитивні кроки, безсумнівно, допоміг всебічний аналіз міжнародної практики, того досвіду, що має світова спільнота на даний час.

Оганян Гайк Володимирович,

студент 2 курсу навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Філіпенко Н.Є.

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ
СТОРОНИ ЗГ'ВАЛТУВАННЯ**

Актуальність теми полягає у тому, що відповідно до ст. 3 Конститу-

ції України людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є посяганням на особистість, і пов'язана з грубими порушеннями норм суспільної моралі, тому кримінальним законодавством за їх вчинення передбачено доволі суворе покарання. Статеві злочини характеризуються аморальністю та цинічністю дій винних осіб, принижують честь й гідність потерпілої особи та можуть завдати значної шкоди здоров'ю [2]. Зґвалтування є найбільш тяжким, і в той самий час, одним з найрозповсюдженіших серед статевих злочинів [3, с.21]. Цей злочин визначається законом (ст.152 КК України) як статеві зносини із застосуванням фізичного насилля, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи [4].

Дослідженням питань кримінально-правової характеристики об'єктивної сторони зґвалтування займалися такі вчені-правознавці, як А.П. Шеремет, О.М. Костенко, В.О. Навроцький, Є.Л. Стрельцов, Л.В. Дорош, В.П. Ємельянов, Є.Л. Стрельцов, А.В. Байлов, А.О. Васильєв, О.О. Житний. Проте безпосередньо предметом їхнього аналізу зазначена проблематика не була, у своїх працях вони висвітлювати більш загальні, спеціальні чи суміжні проблеми.

Об'єктивна сторона злочину характеризується здійсненням статевих зносин із застосуванням фізичного насильства, погрозою його застосування (психічного насильства) або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Так як статеві зносини – це поняття медичне та біологічне, ми використаємо термін з медицини. М.І.Авдєєв відмічав: «Статеві зносини – це фізіологічний акт, спрямований на продовження роду. Статеві зносини – це перш за все і тільки – зносини осіб різної статі. Статеві зносини як нормальний, тобто фізіологічний, акт можуть мати місце між особами різної статі, між чоловіком і жінкою. Всі інші дії, спрямовані на задоволення статевої пристрасті в іншій формі, не є статевими зносинами. Їх можна і необхідно визначити лише як задоволення статевої потреби в спотвореній формі» [3, с.23]. На відміну від зґвалтування, під час насильницького задоволення статевої пристрасті в іншій формі виключається такий наслідок, як вагітність потерпілої, а також позбавлення її дівочої незайманості. Таким чином, саме фізичне з'єднання чоловічих і жіночих статевих органів є необхідною і визначальною умовою для статевих зносин.

На думку Є.Л.Стрельцова, під фізичним насильством при зґвалтуванні розуміють як насильницьке утримування потерпілої особи, так і нанесення побоїв, легких або середньої тяжкості ушкоджень. Погроза при зґвалтуванні може полягати в залякуванні потерпілої особи слова-

ми, жестами або предметами, якими можна заподіяти тілесні ушкодження, а також може впливати з обстановки, що створилася [5, с.62]. Відзначимо, що за А.М. Скотарем та Ф.М. Марчуком, інші види погроз, наприклад, погроза знищенням або пошкодженням майна потерпілої особи або її родичів, розголошення компрометуючих відомостей або застосування фізичного насильства до потерпілої чи її родичів у майбутньому, не дають підстав для кваліфікації звалтування із погрозою застосування фізичного насильства. За наявності підстав такі дії можуть бути кваліфіковані за іншими статтями Особливої частини ККУ [2].

Стан потерпілої особи слід визнати безпорадним, коли вона внаслідок малолітнього чи похилого віку, фізичних вад, розладу психічної діяльності, хворобливого або непритомного стану, або з інших причин не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій або не могла чинити опір. При цьому необхідно, щоб винна особа, яка вчиняє звалтування, усвідомлювала (достовірно знала чи припускала), що потерпіла особа перебуває саме у такому стані.

Вирішуючи питання про те, чи є стан потерпілої особи безпорадним внаслідок алкогольного, наркотичного сп'яніння або дії на її організм отруйних, токсичних та інших сильнодіючих речовин, слід виходити з того, що безпорадним у цих випадках можна визнати лише такий стан, який позбавляв потерпілу особу можливості розуміти характер і значення вчинюваних з нею дій або чинити винній особі опір. При цьому не має значення, чи винна особа привела потерпілу особу у такий стан (наприклад, дала наркотик, снодійне, напоїла алкогольними напоями тощо), чи остання перебувала у безпорадному стані незалежно від дій винної особи.

Визначення характеру впливу на організм потерпілої особи лікарських препаратів, наркотичних засобів, отруйних, токсичних чи інших сильнодіючих речовин, вживання яких могло привести її до безпорадного стану, потребує спеціальних знань. Тому у таких та в інших подібних випадках слід призначати відповідну експертизу [6].

Таким чином, кажучи про об'єктивну сторону звалтування, необхідно відзначити, що її обов'язковими ознаками є фізична або психічне насильство або використання безпорадності жінки. Насильство має бути реальним і сприятися потерпілої реально і мати відношення до моменту вчинення діяння, а не до майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Конституція (Основний Закон) України. Прийнята 28 червня 1996р. // Відомості Верховної Ради України (далі – ВВРУ). – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Судова практика у справах про злочини проти статевої свободи та статевої

недоторканності особи. Узагальнення [Електронний ресурс] / А.М. Скотар, Ф.М. Марчук, В.В. Антошук // Верховний Суд України – інформаційний сервер — Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/\(firstview\)/index.html](http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/(firstview)/index.html). 3. Злочини проти статевої свободи [Текст] : монографія / А. П. Шеремет. - Чернівці : Наші книги, 2008. - 216 с. 4. Кримінальний кодекс України: станом на 15.02.2012 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2012. — 152 с. — (Бібліотека офіційних видань). 5. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / відповід. ред. Є. Л. Стрельцов. - 4-те вид., перероб. і доп. - Харків : Одиссей, 2009. - 496 с. 6. ППВСУ №5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» від 30 травня 2008 року.

Ольваніка Вікторія Вячеславівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Байлов А.В.

**ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕВТОНАЗІЇ В УКРАЇНІ:
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Право людини на життя виходячи з логіки юридичних та моральних законів означає саме право, а не обов'язок жити. Якщо відштовхуватись від права людини самостійно розпоряджатися своїм життям, аж до відмови від нього, то евтаназія є просто одним із засобів реалізації свого права [1, с. 248-249].

Підґрунтям в дослідженні явища «евтаназія» є праці Н.С. Стеценка, А.В. Григог'єва, В.Ю. Ісаєва. Кримінально-правові аспекти евтаназії досліджували такі вчені, як: Л.О.Ляпкіна, С.Н.Бакунін, Н.Є.Крилова, А.А. Савченко та ін.

Поняття «евтаназія» у буквальному перекладі означає «легка смерть». У медичній та юридичній літературі існує кілька визначень цього поняття: 1) полегшення передсмертних страждань хворого; 2) сприяння вмиранню безнадійно хворих пацієнтів; 3) навмисне прискорення смерті невиліковно хворого задля припинення його страждань; 4) самогубство за допомогою лікаря тощо. Всесвітня медична асоціація – професійне об'єднання лікарів – евтаназію не визнає. Переважна більшість медпрацівників не сприймає її через те, що «смерть із жалю» суперечить суті професії лікаря, котрий має лікувати людей, боротися за їх життя, а не навпаки – сприяти прискоренню смерті[2, с. 28-29].

Питання про допустимість евтаназії залишається досить дискусій-

ним. Примушувати людину продовжувати жити всупереч її волі, коли життя не приносить їй радості чи задоволення, коли воно втратило всіляку гідність, сенс та перспективу, негуманно. Кожна людина має право гідно жити та гідно вмерти. Чи відповідає принципу милосердя прагнення у що би то не стало підтримувати життя хворого, який помирає від невиліковної хвороби в «адських» стражданнях або який довготривалий час знаходиться у «вегетативному» стані? Відповідно до цього постає ще одне питання: як полегшити страждання хворого, якщо йому не має більше чим допомогти і при цьому, не порушити клятву Гіппократа? [3, с. 19-25].

Існує позиція вчених, які вважають евтаназію неприпустимою. На їх думку, життя людини є недоторканим, і тому евтаназію не можна застосовувати ані за яких обставин, при чому при евтаназії можливі зловживання з боку лікарів, членів родини та інших зацікавлених осіб, і до того ж евтаназія, суперечить принципу «доки є життя, є надія», не враховує можливості помилкового діагнозу лікаря. Тобто, при застосуванні евтаназії, ми повинні розуміти, що це призводить до незворотних наслідків. І слід також враховувати можливість, що наука «не стоїть на місці» і після застосування евтаназії, можуть з'явитися нові ліки, здатні вилікувати раніше невиліковні хвороби [4, с. 198].

Евтаназію необхідно поділяти на види: (1) активну (позитивну) евтаназію, коли використовуються засоби або дії, які прискорюють настання смерті (передозування снотворного, смертельна ін'єкція тощо); (2) пасивну (негативну) евтаназію, яка означає відмову від штучних заходів, які сприяють підтриманню життєдіяльності [5, с. 21-22].

В науці кримінального права, як Росії, так і закордонних держав, проблема евтаназії нерідко розглядається з позиції більш широкого поняття – згоди потерпілого на заподіяння шкоди. Кримінальне право Російської Федерації виходить з того, що така згода не повинна розглядатися як обставина, що виключає злочинність діяння. Тому позиція чинного кримінального законодавства Росії відносно евтаназії однозначна: це умисне, неправомірне позбавлення життя іншої людини. Мотив милосердя, зазначений в переліку обставин, що пом'якшують покарання (ст.61 КК РФ), може бути визначений судом, лише при призначенні покарання, але не при кваліфікації діяння [6, с. 75-80].

Законодавство України не дозволяє евтаназію у будь-якому вигляді і за чинним Кримінальним кодексом України вона прирівнюється до простого умисного вбивства. З цим положенням можна цілком погодитись, але розглядати дане суспільно небезпечне діяння, як простий склад вбивства, на наш погляд, не можна. Існують певні проблеми, які потребують вирішення, а саме: (а) відсутня норма, яка б окремо перед-

бачала кримінальну відповідальність за вбивство, вчинене на прохання потерпілого і з мотивів співчуття до нього; (б) відсутність пом'якшення відповідальності за вбивство, вчинене за бажанням потерпілого; (в) про цей вид вбивства не зазначено ні в постановах Пленуму Верховного суду України, ні в збірниках рішень судів України [7, с. 98-99].

Отже, вищезазначене дає підстави стверджувати, що наше суспільство неспроможне прийняти евтаназію, як позбавлення людини від страждань. Одним з головних побоювань легалізації евтаназії є зловживання з боку лікарів, членів людини та інших зацікавлених осіб, а також того факту, який не виключає помилковості діагнозу лікаря.

Особисто я виступаю противником евтаназії, незалежно з яких міркувань вона здійснюється. Позбавити життя людини набагато легше аніж за нього боротися, і все ж я вважаю, доки наше суспільство, медицина розвиваються, то необхідності в евтаназії немає. Не слід також забувати про той факт, що наш організм має властивість самосцілюватись. Про це свідчить багато випадків, коли, наприклад, людина місяцями лежить в комі, а потім чудом з неї виходить, на що вже не сподівались ні близькі, ні лікарі.

Список використаних джерел:

1. Гальдинберг Б.М. Противоречивые взгляды на эвтаназию с правовых позиций личности и современного общества // Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для оргпнов внутренних дел Респудлики Беларусь.- 2009. – 331 с. 2. Савченко А.А. Евтаназія: Кримінально-правовий аспект// Міліція в Україні.- 2006.-№3.- С. 32. 3. Исаева В.Ю. Организационно – правовые формы легального лишения права человека на жизнь// Современное право.- 2007.-№2. – С.120. 4. Стеценко Н.С. Евтаназія: соціальна та правова оцінка // III Всеукраїнські наукові читання з кримінальної юстиції пам'яті професора В.П.Колмакова: зб. Матеріалів (4 - 5 листопада 2011 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. В.М. Дрьоміна. – Одеса: Фенікс, 2011. –498 С. 5. Бакунин С.Н. Право на жизнь и возможность применения эвтаназии (фрагменты историко – правового исследования) // История государства и права. -2006. - №1. – С.48. 6. Крылова Н.Е. Уголовно – правовая оценка эвтаназии // Современное право. – 2007. - №1. –С.124. 7. Ляпкіна Л.О. Проблема евтаназії в Кримінальному праві України // Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності: - X.: Вид-во Нац.ун-ту внутр.справ, 2004. – С.276

Орлівська Ольга Геннадіївна,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Рубан К.П.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ВИКОРИСТАННЮ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Здавалося б, говорити про жебрацтво на початку XXI століття якось дивно і не актуально, проте реальні свідчать, що це явище сьогодні не стає пережитком минулого, а навпаки, набуває ознак своєрідного бізнесу. На жаль, дитяче жебрацтво залишається доволі поширеним способом заробляння грошей. Дітей змушують просити милостиню за спеціально розробленими схемами. Жебраки з немовлятами на руках стали звичним явищем, причому, чим менше вік дитини, тим більший прибуток вона може принести, тим хто на ній заробляє.

Взагалі, жебрацтво як соціальне явище у суспільстві з'явилося в епоху середньовіччя. Подачею милостині виражалося почуття милосердя і співчуття. Подати жебракові - означало прокласти собі шлях до прощення Богом. Але з часом погляди суспільства змінюються і жебрацтво стало актуальною проблемою, що потребує державного вирішення. Занадто вже багато тих, для яких жебрацтво з використанням малолітніх стало промислом і способом життя. Заробіток за допомогою жебрацтва є підвидом заробляння грошей злочинним шляхом. Причому заробленими грішми користується не дитина, а ті дорослі, які її використовують, тим самим порушуючи права дитини. За своєю протизаконністю жебрацтво навіть можна зрівняти із торгівлею зброєю, наркотиками. Адже воно не просто протизаконне, але й несе за собою аморальність.

Майже на кожному кроці у найбільш людських місцях жінка із дитиною на руках просить милостиню. Причини можуть бути різними: чи то на важку операцію, чи на харчі та одяг. Жахливим є те, що більшості з них потрібні гроші для того, аби купити алкоголь, наркотики. Діти, зазвичай, знаходяться під дією алкоголю як найдешевшого засобу заспокоєння. Навіть відомі страшні факти, коли в приміських поїздах жебрачки протягом більш ніж двох тижнів використовували у своєму «промислі» трупи мертвих, напівзотлілих дітей [1].

Від 2009 року законодавець визнав попри ст. 304 Кримінального Кодексу України (далі ККУ) «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» ще й кримінальну відповідальність за ст. 150-1 ККУ «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом». Принципова різ-

ниця цих статей полягає у тому, що втягнення передбачає свідоме рішення дитини до зайняття злочинною діяльністю, а використання стосується випадків, коли дитина безвольно використовується (немовля, психічно хвора дитина тощо).

Особливо потрібно звернути увагу на те, що чимало серед жебраків тих, які втекли із дитячого будинку або неблагополучних сімей. Чим занедбаніше виглядає дитина, тим скоріше її помітить саме організатор жебрацького бізнесу, достатньо їй тільки з'явитися на вулиці. Є певний відбір жебраків, оскільки вони повинні викликати жалість, що в результаті буде забезпечувати високий заробіток на цій конкретній дитині. Тому потрібно, аби якомога більше дітей, у тому числі й хворих, всино-влювали добрі та люблячі дорослі, і якомога менше неповнолітніх жило у державних установах. Діти повинні зростати у любові та благополуччі. Якщо батьки дітей ведуть асоціальний спосіб життя і примушують їх до жебрацтва, то органи опіки й суд повинні вирішити питання про якнайшвидше вилучення дітей із таких сімей. Органи опіки повинні приймати усі міри для скорішого всиновлення таких дітей.

Хоч дохід жебрак отримує неофіційно, проте і у них є так званий «податок». Різниця у тому, що жебраки сплачують його не до державної скарбниці. Тут є свої «Хрещені батьки» (чоловіки) та «Мадонни» (жінки) із грудними дітьми. Вони і отримують майже всі зароблені гроші, залишаючи лиш незначну, необхідну для виживання, суму на дитину. Відомі навіть випадки, коли процент, або ж просто-таки певну суму, з жебрацтва отримують працівники кафе. Тобто вони платять за право просити милостиню в клієнтів [3].

Можна зрозуміти, коли вийти з простягнутою рукою людину заставляє доля - пенсії маленькі, ліки дорогі, от і доводиться з дитиною на руках просити милостиню. Проте вони складають лише близько десяти відсотків від загальної кількості жебраків [3]. Більшість все ж таки професійні жебраки. У них є відпрацьований маршрут, і до одних кав'ярень вони заходять постійно, а інші обминають.

Отже, крім суто юридичних тонкощів стосовно "втягнення" та "використання" дітей у жебрацтві, підсумовуючи викладено, хотілося зазначити, що у протидії дитячому жебрацтву саме моральні важелі є одними з найважливіших. Оскільки ми спостерігаємо за масштабним щоденним злочином проти найбільш безпорадних і найменш захищених членів нашого суспільства. Потрібно усвідомити, що вуличні «мадонни» зникнуть лише тоді, коли перестануть отримувати дохід. Слід не бездумно подавати, а викликати міліцію щоразу, коли бачиш на вулиці таку матір і наполягати на перевірці її документів і, можливо, хоч одного малюка вдасться врятувати.

Говорячи про необхідність реагувати на факти жебрацтва як звичайних громадян, так і правоохоронних органів, варто сказати, що на сьогоднішній день наші правоохоронні органи не готові у повній мірі реагувати на такі звернення. Причинами тому є зокрема відсутність умов для утримання жінки, яку затримали із немовлям за жебракування. При цьому, якщо не знайдеться свідків такого жебракування (наприклад, тих, хто подавав милостиню й інших), то кримінальна справа не має сенсу порушувати. І тут об'єднуються дві умовні «байдужості»: людська - як вияв небажання бути свідком, і правоохоронна - як небажання займатися безперспективною справою. Протидіяти такому поєднанню можливо тільки спільно, цілеспрямовано.

Список використаних джерел:

1. Мірошниченко Ю. Використання дітей у жебрацтві - симптом хвороби суспільства // Прес-центр. Статті. –2007. [електронний ресурс.] // Режим доступу: <http://www.miroshnychenko.ua>. 2. Кримінальний кодекс України [електронний ресурс.] // Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>. 3. Данина з жебрака [електронний ресурс.] // Режим доступу: <http://h.ua/story/35380/>.

Позаненко Олександр Юрійович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Черевко К.О.

ЗЛОЧИННА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ФОРМА СПІВУЧАСТІ

Особлива небезпека організованої злочинності виявляється, перш за все, в тому, що вона в більшості випадків зазіхає на комплекс найбільш значущих соціальних цінностей, таких як життя і здоров'я людей, власність, нормальну діяльність господарських, фінансових структур та інститутів. Крім того, злочини, які вчиняються злочинними організаціями у більшості випадків відрізняються високим професіоналізмом виконання, і нерідко носять тяжкий характер.

Чинне Українське законодавство на сьогодні не містить чіткого визначення поняття злочинної організації. Але виходячи з положень ч. 4 ст. 28 КК України, можна виокремити ознаки, які, на думку законодавця, є обов'язковими для констатації певного організованого злочинного об'єднання як злочинної організації: це стійкість, ієрархічність, мінімальна кількість членів не менше п'яти осіб, специфічне спрямування злочинного умислу. Однак на рівні актів Верховного Суду України це питання дістало значно більшого науково-практичного регулювання. У

пункті 10 постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. №13 наведено дефініцію поняття злочинної організації, яка, на думку Пленуму ВСУ, є найактуальнішою на сьогодні. Зокрема, зазначено, *злочинна організація* – це внутрішньо і зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання п'яти і більше осіб або двох і більше організованих груп (структурних частин), метою діяльності якого є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів чи тільки одного, що вимагає ретельної довготривалої підготовки, або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп. [6, ст.30] Також у цьому пункті Постанови визначено момент, з якого, на думку Пленуму Верховного Суду України, злочинну організацію слід вважати утвореною, якщо після досягнення особами згоди щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого злочину, але до його закінчення об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак такої організації.

Як бачимо, однією з обов'язкових ознак злочинної організації є ієрархічність. Вона має місце коли один учасник злочинної організації приймає рішення обов'язкове для виконання другим (ми), та контролює їх виконання. Тобто констатація даної ознаки передбачає наявність підлеглисть одного учасника злочинної організації другому – керівнику або визначення наявності підлеглисть керівнику структурної частини злочинної організації. Тому слід погодитись з думкою про те, що ієрархія може полягати в підлеглисті членів злочинної організації своїм керівникам, підлеглисті окремих структурних частин злочинної організації єдиному центру, в обов'язковості виконання рішень, прийнятих організаторами для всіх учасників злочинної організації. Такі відношення підлеглисті керівникам злочинної організації охоплюють весь її склад, що створює організаційну цілісність злочинної організації як цілісну систему, створену з певною злочинною ціллю.

Щоб відрізнити злочинну організацію від інших форм співучасті потрібно визначити що відноситься до об'єктивних та суб'єктивних ознак.

До об'єктивних ознак можна віднести:

множинність учасників, під якою, розуміється наявність у її складі не менше п'яти осіб, які мають ознаки суб'єкта злочину, котрі створили організацію для здійснення злочинної діяльності або вступили до неї як організатори, виконавці, підмовники чи пособники;

спільна участь у злочинній організації, що передбачає такі елементи: а) кожен з учасників докладає відповідних зусиль, вносячи свій вклад у злочинну діяльність організації, створеної з метою систематич-

ного вчинення на постійній основі тяжких або особливо тяжких злочинів; б) дії кожного з учасників направлені на досягнення спільного, єдиного і неподільного результату – вчинення злочинів з метою отримання прибутку, що становить основне або додаткове джерело існування; діяльність кожного з учасників групи перебуває у необхідному причинному зв'язку з фактом існування злочинної організації та зі злочинами які ця організація вчиняє;

особлива стійкість під якою слід розуміти наявність організаційної єдності її учасників, що склалася в результаті попередньої змови про систематичне вчинення злочинів на постійній основі.

До суб'єктивних ознак злочинної організації можна віднести умисний характер як спільної діяльності її учасників, так і здійснюваних ними злочинів, а також єдність мети – вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів у вигляді промислу, тобто для отримання прибутку, що становить основне або додаткове джерело існування учасників організації. [4, ст. 434.]

При цьому слід зауважити, що злочинні організації характеризуються найбільш високою суспільною небезпекою серед організованих злочинних груп корисливої спрямованості, оскільки здійснюють злочинну діяльність систематично, на постійній основі.

Дуже небезпечним аспектом у розвитку злочинних організацій в Україні є той факт, що у сфері діяльності злочинних організацій все частіше залучаються службові особи органів державної влади та управління, причому і як учасники, і навіть як керівники. Такий тандем становить значно вищу суспільну небезпеку і здатний більш ефективно протистояти діяльності правоохоронних органів [3, ст. 92].

Список використаних джерел:

1. Проблеми кваліфікації дій службової особи, пов'язаних зі створенням, керівництвом та участю в злочинній організації//Підприємство, господарство і право. – 2003. - №12. – С.103. 2. Марчук Є.В. Поняття злочинної організації за кримінальним правом України//Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 1997. – №2// 1997. - №2. – С.134-140. 3. Огаренко. Ю.В. Проблеми кримінальної відповідальності осіб, які виконують спеціальне завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації: порівняльний аспект//Право і безпека. – 2005. - №2. – С.92-94. 4. Іваненко І.В. Створення злочинної організації: окремі аспекти кваліфікації//Держава і право. 2006. - №33. – С.433-438. 5. Демидова Л.Н. Иерархичность как необходимый признак преступной организации//Проблеми законності. – Вип. 55.- 2002- С.201-204. 6. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1963 – 2009рр. Видання шосте зі змінами та доповненнями. – Х.: «Одісей», 2010. – 456с. 7. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2011 року). – Х.: Одісей, 2011. – 232 с.

Пташник Інна Володимирівна,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Фіалка М.І.

**ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ
НА ВІКТИМНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Проблема забезпечення та захисту прав неповнолітніх є однією з найголовніших у суспільстві. Серед жертв злочину діти мають найменші можливості захисту своїх прав, а тому володіють підвищеною віктимністю. Коли суспільство не бачить підвищеної потреби дітей у захисті й не забезпечує його, майбутнє стає небезпечним. Актуальність теми безпосередньо обумовлена необхідністю вивчення закономірностей поведінки неповнолітніх, які стали жертвами злочинів, з'ясування їхньої ролі у вчинених злочинах, дослідження особистісних особливостей та умов, які роблять їх кримінально уразливими. Тому метою даної роботи є здійснення остаточної класифікації чинників, що формують віктимність неповнолітніх, та встановлення значення й рівня впливу особистісних особливостей неповнолітнього, що у своїй сукупності обумовили скоєння злочину щодо нього. Небезпека стати жертвами негативних явищ життя утворює з числа неповнолітніх досить численну групу ризику. За словами Л. Франка саме неповнолітні мають схильність стати за певних обставин жертвою злочину, іншими словами – вони характеризуються нездатністю уникнути небезпеки там, де це було можливо [1, с. 22]. В Декларації прав дитини зазначено, що дитина потребує спеціальної охорони й піклування внаслідок її фізичної і розумової незрілості [2]. Глибинний аналіз кримінальних аспектів будь-якого злочину неможливий, якщо не враховувати внутрішніх зв'язків обставин, індивідуальних особливостей жертви злочину. Тому в аналізі обставин злочину повинні враховуватись особливості поведінки жертви. Вивчаючи чинники, що формують віктимність неповнолітніх, треба звернути увагу думку Б. Холіста, який виділяв 4 групи властивостей особистості, що зумовлюють віктимність : 1) біологічні властивості; 2) психічні властивості; 3) властивості, набуті в силу суспільного становища особи; 4) властивості, що характеризуються економічним становищем особи [3, с. 73-77]. А ось О. Мойсеєва, вказуючи на віктимні риси неповнолітніх осіб, поділяє їх на дві групи – загальні (притаманні загалом підлітковому віку) та індивідуальні [4, с. 99]. Але у зв'язку з тим, що під віктимністю розуміється суб'єктивна схильність особи стати жертвою злочину, необхідно зазначити, що під схильністю варто розуміти

саме психологічні (індивідуальні і соціально-психологічні) особливості особистості; фізіологічні властивості неповнолітнього, головним чином обумовлені віком; психопатологічні особливості, які вказують про часткову соціальну дезадаптацію, а в результаті, розвитку дуже уразливої особистості.

Вивчення індивідуальних властивостей особистості неповнолітнього займає одне з найголовніших місць, тому що вони безпосередньо стосуються самого неповнолітнього. В.І. Полубінський визначає індивідуальну віктимність як «властивість певної людини, обумовлену її соціальними, психологічними та біофізичними якостями (або їх сукупністю), що сприяє в певній життєвій ситуації формуванню умов, за яких виникає можливість спричинення їй шкоди протиправними діями» [5, с. 32-33]. В свою чергу індивідуальні віктимні властивості можуть бути поділені на біопсихологічні, власне психологічні та соціально-психологічні.

До індивідуальних властивостей можна віднести: специфічні підліткові комплекси; агресивне реагування на події в навколишньому середовищі, схильність докоряти собі, тривожність, неадекватна самооцінка, порушення ціннісних орієнтацій; сексуальні девіації; індивідуально набутий досвід підлітка, наявність травматичних подій в його житті, наявність зразків віктимної поведінки, тощо. Певні індивідуальні особливості виникають під дією соціальних та психологічних чинників. Так, серед чинників соціально-психологічної дії на віктимізацію підлітка як особливо важливі виділяються: 1) соціокультурні особливості віктимізації (вплив соціокультурного і соціально-економічного статусу, особливості побутового оточення, дія засобів масової інформації, гендерні особливості); 2) сімейний чинник (наявність агресивної або ігноруючої моделі виховання, психопатологія одного з членів сім'ї, порушення емоційного клімату в сім'ї, фізичне насильство, алкоголізм, подружні конфлікти); 3) соціально-педагогічний чинник (відсутність індивідуального підходу до учня, віктимна деформація педагога, образливе відношення з боку педагога і однокласників, психологічне і фізичне насильство, неприйняття однокласниками) [6]. Соціально-психологічні чинники можуть підвищувати вразливість неповнолітніх. Тому до них також належать: потреба у спілкуванні, самоствердженні, що загострюються у підлітковому віці як не в жодному іншому. І звідси – підвищена орієнтація на групу, правова необізнаність, незнання головних методів забезпечення особистої безпеки [7, с. 216]. Підвищена віктимність неповнолітніх визначається не лише їх місцем в системі соціальних відносин, становищем, яке вони займають в сім'ї, а й психологічними характеристиками. На них треба звернути велику увагу. Зазвичай найбільш характерними психологічними особливостями бувають: емоційно виражене

прагнення пізнати навколишнє середовище, висока активність особи, вияв власних оцінок тих або інших подій, фактів.

Ці риси зазвичай вступають у суперечність з малим життєвим досвідом, відсутністю вміння долати незгоди, з нестійкістю та поверховістю першого враження [8, с. 207-208]. Загальновідомі психологічні особливості дитячого та підліткового віку – цікавість, жага пригод, довіра, впливовість, невміння пристосовуватись до умов, що склалися, безпорадність у конфліктних життєвих ситуаціях, фізична слабкість – все це сприяє підвищеній віктимності.

Особистісна віктимність неповнолітніх визначається і віковими особливостями неповнолітніх (фізіологічними властивостями). Тут слід зауважити, що підвищеною віктимністю володіють неповнолітні у віці від 12 до 16 років (7-12 років – 8%; 12-14 років – 22%; 14-16 років – 63%), оскільки вони в силу своїх вікових та фізичних особливостей мають недостатній життєвий досвід, неповні знання, не зовсім правильно спроможні усвідомлювати характер і соціальну значущість як своєї поведінки, так і поведінки інших осіб [9, с. 96]. Фізіологічний фактор віктимності зумовлений незавершеністю формування особи в біологічному плані, а отже, неспроможністю дати фізичну відсіч злочинним посяганням. А наслідком незавершеності формування особи в соціальному плані є нездатність адекватно оцінювати обстановку. Слід звернути увагу на те, що неповнолітні досить легко розширюють коло спілкування, прагнуть продемонструвати дорослість і незалежність, особливо охоче йдуть на контакти з тими, хто в них цю самостійність визнають та підтримують. Відомо, що у віковому проміжку між 14 і 18 роками дитина проходить через критичний період у розвитку, причому це одна з основних криз, що характеризується становленням нового рівня самосвідомості [10, с. 96]. І саме на цьому етапі батькам треба більш дбайливіше слідкувати за своєю дитиною.

Аналізуючи всі особливості особистості неповнолітнього, неможливо ігнорувати вроджені особливості, а саме психопатологічні особливості. Психопатологічний тип девіантної поведінки базується на психологічних симптомах і синдромах, які є проявами певних психічних розладів та захворювань. До вроджених факторів необхідно віднести потерпілих із затримкою психічного розвитку і психічних відхилень. Властиві їм труднощі осмислення нової інформації, малий запас знань, конкретність і примітивність суджень, порушення критики, дуже слабкі прогностичні здібності - усе це сприяє віктимогенній схильності. Відомо, що у осіб з психопатологічними особливостями відбувається гостре реагування на погрози, високий показник за факторами тривожності та

низький рівень емоційної стійкості, що дезорганізуюче позначається на адекватності поведінки і є особливістю психічної адаптації [6].

У нашому суспільстві насильство стосовно дітей і підлітків не тільки достатньо поширено, воно пронизує буквально всі сфери життєдіяльності, сім'ї, школи, середовище однолітків. Будь-яке насильство спричиняє появу багатьох негативних наслідків в особистості дитини, пригнічує слабку психіку, а в сильній – будить протест, який в подальшому може виражатися в протиправній поведінці [11, с.182-183].

Проаналізувавши індивідуальні, соціально-психологічні, фізіологічні, психопатологічні особливостей та деякі інші характеристики неповнолітніх, які стали жертвами злочинів, це дало змогу з'ясувати ступінь їх впливу на створення віктимної обстановки, з іншого боку – зіставити об'єм кримінальної відповідальності злочинця з поведінкою потерпілого. В свою чергу класифікація чинників, що формують віктимність неповнолітніх, і загалом встановлення причин віктимності неповнолітніх, дає можливість застосування найбільш ефективних заходів щодо їх своєчасної нейтралізації.

Список використаних джерел:

1. Франк Л.В. Потерпевшие от преступления и проблемы советской виктимологии. – Душанбе, 1972. – 146 с. 2. Декларація прав дитини // Зб. законодавчих актів і нормат. док. з питань соц.-правового захисту дітей. – К., 1998. 3. Хольст Б. Факторы, формирующие виктимность // Вопросы борьбы с преступностью. – Вып. 41. – М., 1984. 4. Мойсеева О. Віктимність неповнолітніх як психолого-правова проблема // Право України. – 2000. – № 7. 5. Полубинский В.И. Правовые основы учения о жертве преступления. – Горький, 1979. 6. Вакуліч Т.М. Вивчення віктимності особистості неповнолітніх у психологічній літературі [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/780>. 7. Юрченко О. Щодо питання віктимологічного запобігання злочинності неповнолітніх // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 3. – С. 214-219. 8. Кримінологічна віктимологія : навч. посібник. – К.: Атіка, 2006. – 352 с. 9. Ривман Д.В. Кримінальна віктимологія. – СПб., 2002. 10. Сльота О. Загальна характеристика жертви розбещення неповнолітніх // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – № 2. – С. 95-99. 11. Кулієв А.Ю. Особливості поведінкових девіацій у віктимній поведінці неповнолітніх // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2007. – № 2. – С. 182-189.

Пустовіт Олександр Анатолійович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ВІД ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Однією з гарантій успішного функціонування держави і громадянського суспільства є створення належних умов для ефективної діяльності державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування та підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності. Результативність такої діяльності на сьогодні в Україні значним чином зменшена негативними політичними, економічними, правовими та іншими змінами, а також станом злочинності. Істотною ланкою у ланцюгу названих факторів є зловживання службовими особами наданою їм владою або службовим становищем, а також перевищення влади або службових повноважень [1, с. 43]. З використанням службового становища часто вчинюються такі злочини, як привласнення або розтрата майна; ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); приховування злочинів тощо. Зловживання службовим становищем також сприяє розвитку організованої злочинності.

У теорії кримінального права питанням відповідальності за посадові злочини приділялась значна увага. Ці питання були предметом спеціальних досліджень таких, зокрема, науковців, як П.П. Андрушко, О.Ф. Бантишев, Б.В. Волженкін, А.В. Галахова, О.О. Дудоров, А.А. Жижиленко, Б.В. Здравомислов, В.Ф. Кириченко, М.Й. Коржанський, М.Д. Лисов, Ю.І. Ляпунов, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк та ін. Більшість наукових робіт із зазначеної проблематики належить до початку 90-х років минулого століття, де частково досліджувались теоретичні проблеми кримінальної відповідальності за злочини у сфері службової діяльності, питання кримінальної відповідальності за хабарництво, перевищення військовою посадовою особою влади чи посадових повноважень, а також кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ [2].

Проте, останнім часом відбулися істотні зміни в політичному, соціальному, економічному житті держави. У зв'язку з чим виникла необхідність теоретично переосмислити, поряд з іншими видами злочинної діяльності, злочини у сфері службової діяльності, зокрема зловживання

владою або службовим становищем, та відмежовувати дані злочини від перевищення влади або службових повноважень.

Зловживання владою - це умисне використання службовою особою, яка здійснює функції представника влади, свого службового становища всупереч інтересам служби. Зловживання службовим становищем - це будь-яке умисне використання службовою особою всупереч інтересам служби своїх прав і можливостей, пов'язаних з її посадою. Словосполучення "всупереч інтересам служби" означає, що службова особа не бажає рахуватися з покладеними на неї законом чи іншим нормативно-правовим актом обов'язками, діє всупереч їм, не звертає уваги на службові інтереси [3].

Необхідно відмежовувати перевищення влади або службових повноважень від зловживання владою або службовим становищем. В останньому випадку службова особа незаконно, всупереч інтересам служби використовує надані їй законом права і повноваження (ст. 364 КК) [4].

Під перевищенням влади або службових повноважень треба розуміти:

а) вчинення дій, які є компетенцією вищестоящої службової особи цього відомства чи службової особи іншого відомства;

б) вчинення дій, виконання яких дозволяється тільки в особливих випадках, або з особливого дозволу, або з додержанням особливого порядку, - за відсутності цих умов;

в) вчинення одноособово дій, які могли бути вчинені лише колегіально;

г) вчинення дій, які ніхто не має права виконувати або дозволяти. Відмінність також полягає в мотивах вчинення цих злочинів [5].

Ключовою ознакою відмежування зловживання службових осіб наданою їм владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень є об'єктивна сторона, а вихід чи невихід за межі компетенції є основним критерієм відмежування службового зловживання від перевищення влади або службових повноважень. Проте, даний критерій не є чітким та однозначним, що породжує помилки у застосуванні відповідного кримінального закону. Це вимагає пошуку шляхів розв'язання проблеми відмежування зловживання владою або службовим становищем від перевищення влади або службових повноважень.

Проаналізувавши європейський досвід, науковці визначають, що кримінальний закон інших країн найчастіше поняттям „зловживання” охоплює поняття „перевищення”, а застосування службовими особами насильства щодо фізичних осіб як різновид службових зловживань існує у вигляді окремих кримінально-правових норм [6].

Отже, є цілком прийнятним поглинення складу простого перевищення влади або службових повноважень складом зловживання владою або службовим становищем. Для цього слід виключити зі ст. 365 КК її частину 1 та внести відповідні зміни і роз'яснення до постанови Пленуму Верховного Суду України „Про судову практику в справах про перевищення влади або службових повноважень” від 26.12.2003 р. № 15, де вказати, що діяння, передбачені п. 5 даної постанови, також є різновидами зловживання владою або службовим становищем. Відповідно в ст. 365 КК передбачити відповідальність за зловживання владою або службовим становищем, що пов'язане з насильством щодо фізичних осіб та не містить ознак катування, передбаченого ст. 127 КК. Суб'єктом даного злочину може бути лише представник влади.

Для службових осіб установ різних форм власності, які не є представниками влади, пропонується передбачити лише склад зловживання службовим становищем, а у випадках застосування ними насильства щодо фізичних осіб – кваліфікувати їхні діяння за статтями, що передбачають посягання на життя і здоров'я [6].

Як слушно зауважив О. Литвак, “попереджуваний та виховний ефект кримінального законодавства – одна з форм його реалізації. І, безперечно, цей ефект буде тим значимішим, чим досконалішим (у всіх аспектах) буде Закон” [3].

За цих історичних традиційних умов вирішення питання зміцнення законності та правопорядку, утвердження правової підзвітності та підконтрольності службових осіб на сьогодні вимагає цілеспрямованої, продуктивної і системної роботи всіх правоохоронних органів, глибокого науково-теоретичного вивчення злочинів у сфері службової діяльності, вироблення міцного кримінально-правового піддрунття протидії їм.

Таким чином, удосконалення кримінального законодавства і механізмів його застосування є особливо важливим і практично необхідним.

Список використаних джерел:

1. Чумаченко Т.А. Відмежування викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання від суміжних злочинів / Вісник Верховного Суду України №10 (86) 2007 – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://komuna.lviv.ua/content/view/145/43/>. 2. Кримінальне право України - Кузнецов В.В. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/10650913/pravo/zlovzhivannya_vladoyu_sluzhbovim_stanovischem_. 3. Кримінальний кодекс України / Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. 4. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03>. 5. LibRar.Org.Ua – Бібліотека

українських авторефератів / Кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=economy_legal_science&id=1156&start=6.

Пустовіт Юлія Дмитрівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шевчук Т.А.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЯДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Проблема жорстокого поводження з тваринами завжди викликала підвищену увагу суспільства. Тварини є невід'ємною частиною світу, в якому живе людина, тому її ставлення до них виражає рівень поваги до самої себе, а також рівень духовної культури. У сучасному світі частішають випадки негуманного ставлення до тварин, і Україна не є винятком. Проте, якщо у більшості цивілізованих країн намагаються залучити якомога більше можливих способів охорони тваринного світу від злочинних посягань, в Україні, нажаль, практично відсутнє державне забезпечення у сфері захисту тварин від жорстокого поводження. Нині діючі законодавчі акти, нажаль, не завжди гарантують забезпечення правової свідомості громадян.

Відповідно до Європейської конвенції із захисту домашніх тварин № 125 від 13.11.1987, яка є одним з найважливіших документів, що регламентує захист тварин на міжнародному рівні, у людини є моральний обов'язок перед тваринами. Цей правовий акт вказує на цінність домашніх тварин для суспільства, а також на те, що людину і цих тварин пов'язують особливі взаємовідносини. Також у ньому зазначаються головні принципи ставлення до тварин: заборона заподіяння страждань тваринам і залишення їх напризволяще, охорона здоров'я тварин, захист від експлуатації при дресируванні, комерційному розведенні [1].

Прийнятий Верховною Радою України 21.02.2006 Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження», розкриває поняття жорстокого поводження з тваринами, як знущання над тваринами, вчинене із застосуванням жорстких методів або із хуліганських мотивів, а також нацькування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів [2].

Розділ XII Кримінального кодексу України встановлює покарання за злочини проти громадського порядку та моральності. Він містить стат-

тю 299 «Жорстоке поводження з тваринами», відповідно до ч. 1 якої знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, караються штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців; а за ч. 2 ті ж дії, вчинені у присутності малолітнього, – караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі до двох років [3].

На сьогоднішній день постає питання щодо ефективного застосування нормативно-правових актів з тим, щоб забезпечити дієвість механізму недопущення жорстокого ставлення до тварин. Тому доцільним буде дослідити положення кримінальних кодексів ряду зарубіжних країн в плані кримінальної відповідальності за вказаний вище злочин і провести порівняльний аналіз з відповідними положеннями вітчизняного кримінального законодавства.

Міжнародні кримінально-правові норми, які регламентують відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, частіше за все знаходять своє відображення у розділах кримінальних кодексів про правопорушення громадської безпеки та громадського порядку, здоров'я населення і моралі.

Так, у Російській Федерації кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами передбачена у главі IV, в якій встановлюються покарання за злочини проти здоров'я населення. В цій главі міститься стаття 245, відповідно за ч. 1 якої встановлена кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, що спричинило їх знищення або каліцтво, або із корисливих мотивів, або із застосуванням садистських методів, або у присутності малолітніх. Згідно ч. 2 статті 245 КК Російської Федерації злочин обтяжує та обставина, якщо його вчинено групою осіб, групою осіб при попередній змові та організованою групою, а також неодноразово, карається штрафом в розмірі від ста до трьохсот тисяч рублів або у розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період від одного до двох років, або обов'язковими роботами на строк до 480 годин, або примусовими роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк [4].

КК Естонської Республіки містить розділ «Злочини проти громадського порядку та громадської безпеки», у статті 195-1 якого зазначено, що скоєння недозволеного вчинку щодо тварини, якщо до винного за таке діяння були застосовані міри адміністративного стягнення, або скоєння такого діяння в громадському місці, – карається арештом або позбавленням волі на строк до одного року [6, с. 204].

Законодавець Грузії відніс жорстоке поводження з тваринами до розділу проти здоров'я населення та суспільної моралі. Зокрема, ч. 1 ст. 259 КК Грузії передбачає, що жорстоке поводження з тваринами, що призвело до їх загибелі або каліцтва, а так само і катування тварин, - караються штрафом або виправними роботами на строк до одного року, а ч.2 – що ті ж діяння, вчинені групою осіб, неодноразово або у присутності малолітніх караються штрафом або позбавленням волі на строк до двох років [7, с. 278].

У КК Швеції зазначається що особа, яка умисно або за грубою необережністю шляхом поганого ставлення, перевтоми, байдужості або іншим чином невинувато піддає тварину стражданню, повинна бути засуджена за жорстоке поводження з тваринами до штрафу або позбавлення волі на строк не більше двох років [8, с. 137-138].

Стаття 230 КК Латвійської Республіки встановлює більш суворе покарання, ніж у КК вищезазначених країн, а саме: «жорстоке поводження з тваринами, яке спричинило їх загибель або каліцтво, а також катування тварин, карається позбавленням волі на строк до чотирьох років, або арештом, або грошовим штрафом до вісімдесяти мінімальних заробітних плат з конфіскацією майна або без конфіскації майна [9, с. 225].

Таким чином, санкції кримінально-правових норм вказують на поширення таких видів покарань, як виправні роботи, грошовий штраф з конфіскацією або без конфіскації майна, арешт, позбавлення волі. Проаналізувавши міру покарання, регламентовану законодавчими актами різних держав, можемо дійти висновку, що в КК України встановлено більш м'які санкції за жорстоке поводження з тваринами. Тому вважаємо доцільним встановлення більш жорсткої кримінальної відповідальності за злочин, передбачений статтею 299 Кримінального кодексу України. Таку пропозицію можна обґрунтувати ще й тим, що в Україні зростають шокуючі факти нелюдського ставлення до тварин.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція із захисту домашніх тварин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a15.
2. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>.
3. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 25 вересня 2011 року). – Х.: Одиссей, 2011. – 232 с.
4. Кримінальний кодекс Російської Федерації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>.
5. Закон Російської Федерації «Про захист тварин від жорстокого поводження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gsd-catalog.uscoz.ru/forum/11-181-1>.
6. Кримінальний кодекс Естонської Республіки / Наукове редагування В. В. Запєвалова. – СПб., 2001. – 262 с.
7. Кримінальний кодекс Грузії / Наук. ред. З. К. Біґвава. – СПб., 2002. – 409

с. 8. Кримінальний кодекс Швеції / Наук. ред. Н. Ф. Кузнецова і к.ю.н. С. С. Беляев. – СПб., 2001. – 320 с. 9. Кримінальний кодекс Латвійської Республіки / Наук. ред. Кузнецова А. І. Лукашова і к.ю.н. Е. А. Саркісової. – СПб., 2001. – 313 с.

Ребенок Сергій Анатолійович,

студент 2 курсу навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології навчально-наукового інституту права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Філіпенко Н.Є.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОМП'ЮТЕРНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Виходячи з положень ч. 2 ст. 34 Конституції України, кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір і тому забезпечення інформаційної безпеки України є нагальною потребою при створенні захищеного інформаційного середовища нашого суспільства. Тільки скоординовані дії всіх країн, що базуються на міжнародному співробітництві правоохоронних органів, можуть забезпечити вирішення проблеми боротьби з транснаціональними комп'ютерними злочинами та зупинити подальшу криміналізацію глобальної інформаційної мережі Internet [1].

Впровадження новітніх технологій в усі сфери життя суспільства неминуче призводить до значного розширення інформаційних потоків («інформаційний вибух»). З процесом інформатизації тісно пов'язаний процес комп'ютеризації. Розширення сфери застосування комп'ютерних технологій, без сумніву, має позитивне значення для розвитку суспільних відносин у сфері інформатизації. Однак воно спричиняє і негативні наслідки: появу нового виду злочинів - злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем і комп'ютерних мереж. Це ставить перед державою та суспільством завдання щодо розроблення засобів і методів боротьби з зазначеними злочинами, створення нормативної бази для його вирішення.

Дану тему досліджували: Бандурка О. М., Карчевський М. В., Голубєв В. О., Калюжний Р.А., Гавловський В. Д., Цимбалюк В. С., Гуцалюк М. В., Головін А.Ю. та ін. Однак, враховуючи велику актуальність цих питань, дана тематика потребує подальшої розробки та вдосконалення кримінального законодавства.

Поширений у літературі термін «комп'ютерний злочин» охоплює будь-який злочин, що може здійснюватися за допомогою комп'ютерної системи або інформаційної мережі, у рамках комп'ютерної системи або мережі чи проти комп'ютерної системи або мережі [2, с. 3].

Правоохоронні органи України оприлюднили статистику злочинів, зроблених у сфері комп'ютерних технологій за 2007 рік. Як повідомляє Департамент зв'язків із громадськістю МВС України, у вищезазначеному році розкриті 678 злочинів, що на 16% більше, ніж за весь минулий рік.

Відзначається також, що кримінальні справи по 381 злочину в сфері комп'ютерних технологій закінчені розслідуванням і спрямовані в суд з обвинувальним висновком. Серед розкритих злочинів майже чверть (168) приходяться на сферу електронних платежів, 23% зроблені в сфері комп'ютерних і інтернет-технологій, 12%- у сфері телекомунікацій. Згідно зі статистичними даними МВС України в 2010 році злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку було зареєстровано 190, а в 2011- 131. Тобто, можна зробити висновок, що динаміка даного виду злочинності понизилась на 31,1 % [3].

Комп'ютерні злочини - це проблема не окремих держав, а всього людства, адже для їх вчинення не є перешкодою державні та митні кордони, бо не мають таких кордонів самі мережі передачі електронних даних (електронні телекомунікації). Злочинці необмежено використовують міжнародні комп'ютерні системи. Поліцейське і судове переслідування в цій сфері зазнає великих труднощів через відсутність гармонізації, узгодженості чи недосконалості законодавчої бази як у окремих країнах, так і в міжнародному аспекті. Виняток складають хіба що країни Ради Європи [4].

В Україні 7 вересня 2005 року було ратифіковано Конвенцію про кіберзлочинність, яка, спрямована на захист суспільства від кіберзлочинності, шляхом удосконалення законодавчої бази, а також налагодження міжнародного співробітництва в сфері боротьби з даною категорією злочинів.

Неодноразово з питання комп'ютерної злочинності та методів протидії даному явищу були проведені різноманітні заходи, зокрема, у грудні 2002 р. у Лондоні відбувся Перший міжнародний стратегічний конгрес «E-CRIME CONGRESS 2002», присвячений проблемам електронної злочинності.

Його підготовку та проведення взяв на себе Національний центр по боротьбі зі злочинами у сфері високих технологій (National Hi-Tech Crime Unit- NHTCU)- перша у історії Великобританії національна правоохоронна організація, метою якої є боротьба з комп'ютерною злочинністю та співробітництво з іншими правоохоронними структурами.

На виконання стратегії боротьби з кіберзлочинністю з державного бюджету виділено 25 млн. фунтів на три роки, 10 млн. з яких - на розвиток відповідних відділів на місцях та 15 млн. фунтів на створення

Національного центру по боротьбі зі злочинами у сфері високих технологій. У роботі Конгресу «E-CRIME» взяли участь близько 400 делегатів (у тому числі з Австралії, Нової Зеландії, Кореї, Гонконгу, Росії, Латвії, США тощо). Вони представляли державні, комерційні, наукові та правоохоронні органи, що займаються проблемами захисту інформації та розслідуванням комп'ютерних злочинів. Зокрема, своїх делегатів репрезентували МВС Великобританії, Інтерпол, Європол, ФБР, Управління «Р» (Росія), Microsoft, Symantec, IBM, Sun Microsystems Ltd., VISA, MasterCard, eBay, Bank of New York, Swedbank тощо [5]. На Конгресі зазначалося, що високотехнологічна злочинність зростає високими темпами. Інтернет дозволяє організованим злочинним групам швидко отримувати прибуток з відносно невеликим ризиком бути викритими. Знаходячись у мережі, можна порушувати закон на відстані, швидко і незалежно від громадянства та місця перебування. Злочинцям легко ошукувати безліч людей, приховувати докази і награвоване. Вони стали значною загрозою для критичної інфраструктури розвинених країн. Так, за повідомленням інформаційного агентства Washington ProFile, терорист номер один - Усама Бен Ладен одержав комп'ютерну програму Promis (виробник- компанія Inslaw Inc.), що дозволяє йому проникати в урядові інформаційні мережі США. Програми, створені на базі розробок Inslaw Inc., використовуються, зокрема, ФБР і ЦРУ. Якщо Бен Ладен (та інші терористи) дійсно мають Promis, то він може стежити за діями американських спецслужб, одержувати таємну інформацію про стратегічні об'єкти США, а також без проблем «відмивати брудні гроші». Крім того, не виключено, що це програмне забезпечення використовувалося «Аль Каїдою» для підготовки терористичних атак на Нью-Йорк і Вашингтон, проведених 11 вересня 2001 р. [6].

У доповіді віце-президент групи страхових компаній Вільям Барр виклав такі факти: 90% організації виявляють порушення інформаційних систем щороку; 80% з них підтверджують фінансові збитки; тільки один вірус NIMDA призвів до шкоди понад 1,8 млрд. фунтів; у жовтні 2002 р. кібератака протягом однієї години вивела з ладу 9 з 13 головних комп'ютерів, які керують глобальним рухом у мережі Інтернет; щороку викрадається приватної інформації на суму понад 38 млрд. фунтів стерлінгів [7].

Отже, забезпечення інформаційної безпеки України стає нагальною потребою при створенні захищеного інформаційного середовища нашого суспільства. Тільки скоординовані дії всіх країн, що базуються на міжнародному співробітництві правоохоронних органів, можуть забезпечити вирішення проблеми боротьби з транснаціональними комп'ю-

терними злочинами та зупинити подальшу криміналізацію глобальної інформаційної мережі Internet.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). 2. Голубев В. О., Гавловський В. Д., Цимбалюк В. С. Проблеми боротьби зі злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій: Навч. посібник / За заг. ред. доктора юридичних наук, професора Р. А. Калужного. - Запоріжжя: ГУ "ЗІ-ДМУ", 2002. - 292 с. 3. Статистичні дані МВС щодо стану та структури злочинності в Україні. - <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/717134;jsessionid=92A97ABFF560F511C980086B53487F0F>. 4. Голубев В.А. Компьютерная преступность: мотивация и субъект // <http://www.crime-research.ru/news/2004.10.21/1547/>. 5. Гуцалюк М.В. Міжнародне співробітництво щодо протидії злочинам у сфері інформаційних технологій // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2008. - № 8. - http://www.crime-research.org/library/New_g.htm. 6. Голубев В.А., Головин А.Ю. Проблемы расследования преступлений в сфере использования компьютерных технологий. <http://lawdiss.org.ua/books/204.doc.html>.

Річко Олена Олександрівна,

студентка 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Трубников В.М.

ГРОМАДСЬКІ І ВИПРАВНІ РОБОТИ ЯК ВИДИ ПОКАРАННЯ

В світі існує тенденція щодо гуманізації кримінальних покарань. Світова спільнота вже прийшла до висновку, що покарання повинно не тільки карати сам злочин як суспільно небезпечне діяння, а й виправляти злочинця як суб'єкта вчинення такого діяння.

Розділом X КК України передбачені певні види покарань. Доктринально їх можна класифікувати наступним чином: 1) покарання, що пов'язані з фізичною ізоляцією засудженого; 2) покарання, що не пов'язані з фізичною ізоляцією засудженого. Такими видами покарання і виступають громадські та виправні роботи.

Разом із тим, хоча вони і є самостійними видами покарань, однак їх аналіз у межах одного дослідження не випадковий і зроблений за наступними підставами: 1) вони перспективні, виступають "прямою" альтернативою позбавленню волі, характерною рисою яких є саме відсутність ізоляції засудженого від суспільства й залишення його в умовах волі; 2) ключовим моментом їх виконання є праця засуджених, яка не розцінюється як безумовний елемент кари, оскільки її призначенням, у тому числі, є збереження трудових навичок і навіть набуття нових; 3) багато спільних моментів є у підставах їх застосування, а також у

порядку їх виконання; 4) рекомендації та пропозиції щодо шляхів їх удосконалення також багато в чому є спільними і взаємопов'язаними. Отже, певна спорідненість зазначених видів покарань є очевидною.

Громадські роботи полягають у безоплатній праці засудженого на благо суспільства. Даний вид покарання визначений у ст. 56 КК України, і виступає у якості одного із видів покарання, при якому особа примусово залучається до роботи за місцем проживання. Цей вид покарання має строковий характер і застосовується у межах від 60 до 240 годин та відбувається не більше як 4 години на день, а щодо неповнолітніх – у межах від 30 до 120 годин з тривалістю виконання ними таких робіт не більше 2 годин на день. Громадські роботи повинні бути суспільно корисні, безоплатні та виконуються у вільний від роботи час. Засудженим до громадських робіт надається робота, не пов'язана з шкідливим виробництвом, ризиком для життя та здоров'я, яка не потребує спеціальної підготовки чи певної кваліфікації.

Виправні роботи як вид покарання, визначений у ст. 57 КК України, також є одним з видів покарання, коли особа примусово залучається до роботи. Сутність виправних робіт полягає в тому, що засуджений до цієї міри покарання піддається виправленню на попередній роботі без ізоляції його від суспільства. Покарання у виді виправних робіт встановлюється на строк від 6 місяців до 2 років і відбувається за місцем роботи засудженого. Із суми заробітку засудженого до виправних робіт проводяться відрахування в дохід держави у розмірі, встановленому вироком суду в межах від 10% до 20%. Як свідчить практика, виправні роботи є гуманною і в той же час ефективною мірою покарання. Чинне кримінально-правове законодавство має досить поширену сферу застосування виправних робіт. В судовій практиці призначення виправних і громадських робіт займає значне місце серед усіх видів кримінальних покарань.

На думку автора основною рисою таких видів покарань є їх суспільна користь. Такі види покарання досить широко застосовуються в міжнародній практиці. Аналіз зарубіжного законодавства дозволив виявити низку принципових моментів, які полягають, зокрема, в тому, що: 1) сутність та цілі громадських (обов'язкових) робіт у різних країнах є схожими; 2) вони віднесені до найлегших порівняно з багатьма іншими видами покарань, 3) пов'язані з виконанням суспільно корисних видів робіт на безоплатній основі на користь суспільства, громади тощо; 4) їх застосування значно полегшує процес ресоціалізації (там, де він передбачений законом); 5) за зарубіжним законодавством обов'язково потрібна згода засудженого на застосування до нього альтернативних видів покарань, пов'язаних із використанням праці;

6) орієнтація цього покарання на реінтеграцію засудженого до суспільства передбачає безпосередню активну участь у їх виконанні місцевих органів самоврядування, територіальних громад тощо; 7) застосування даної альтернативи сприяє реальному втіленню на практиці принципу гуманізму кримінально-виконавчої системи.

Доречність застосування таких видів покарань, як виправні і громадські роботи в Україні полягає в наступному:

- втілення принципу гуманізму, що є одним з основних принципів кримінального права;

- такі роботи є суспільно корисними;

- засуджені не втрачають навичок праці. Крім того їм надається певна можливість розширити коло своїх практичних навичок в трудовій сфері;

- при застосуванні виправних робіт відсутня ізоляція засудженого від суспільства;

- відносна їх дешевизна порівняно з виконанням покарання у виді позбавлення волі. Крім того, результати трудової діяльності засудженого є корисними для держави. В грошовому еквіваленті вони поповнюють бюджет держави.

- «моральність» і соціалізація засуджених, адже йде тенденція до значно меншого обмеження прав засуджених, також значний внесок у виправлення таких людей може внести трудовий колектив в якому вони працюють, а також громадськість.

Такі роботи є певною альтернативою застосування позбавленню волі. В диспозиціях багатьох статей Особливої частини КК України дається альтернатива, а саме ... карається виправними роботами на строк... або обмеженням волі на строк... або позбавленням волі на строк...

В цьому випадку суду для призначення покарання необхідно приділити особливу увагу особистості злочинця, проаналізувати його поведження в суспільстві, і в першу чергу в трудовому колективі, і проаналізувавши такі дані зробити висновок на користь покарання, не пов'язаного з позбавленням волі.

Отже, громадські і виховні роботи є дуже гуманним способом покарання, що несуть в собі користь для суспільства і держави, значно покращують правовий статус засудженого (в порівнянні з позбавленням волі) і є значно економним для держави.

Саган Володимир Юрійович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: заступник начальника кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Васильєв А.А.

ГІПНОЗ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Питання протизаконного впливу на людську психіку і на сьогодні залишається досить гострою проблемою, оскільки межі та наслідки такого роду втручання залишаються не достатньо вивченими як з медичної точки зору, так і з позиції юридичної науки.

Одним з недостатньо вивчених видів впливу, поряд з психічним, є проблема гіпнозу (гіпнотичного втручання). Вивчення цього питання ускладнено також тим, що психіка людини постійно знаходиться в процесі вивчення та її сутність ще повністю не пізнана як психіатрією, так і психологією.

Проблема впливу на психіку людини, і, зокрема, гіпнотичного впливу розглядалась у працях як вітчизняних, так і закордонних вчених, таких як В. М. Бехтерев, І. П. Павлов, Жан Мартен Шарко, Джеймс Брейд та ін.

Разом з цим, протягом тривалого часу залишається невирішеним питання, щодо розгляду гіпнотичного впливу в якості нетрадиційного способу вчинення злочину. Гіпнотичний вплив являє собою потужну форму навіювання, що в «руках» злочинців фактично переростає в психологічну зброю. Все частіше описуються випадки введення осіб в гіпнотичний стан задля вчинення протиправних дій в інтересах гіпнотизера.

Саме поняття «гіпноз» з'явилося ще в ХІХ ст. Відтоді й ведеться дискусія про його природу і властивості. Досі не вироблено навіть загальноприйнятого поняття для цього явища. Саме явище з моменту свого виникнення зазнало суттєвих змін. Як вказував В.М. Бехтерев, одне з перших визначень гіпнозу – штучно викликаний істеричний невроз, яке у подальшому, з розвитком психології та психіатрії, трансформувалося в гіпноз, як біологічний стан гальмівного характеру, що супроводжується пригніченням власних рефлексів, стан, що нагадує видозмінений сон [1, с. 86].

Однак, навіть без чітко сформульованого визначення, ми можемо відзначити те, що гіпноз тим чи іншим чином впливає на психіку та свідомість особи, позбавляючи особу можливості чинити дії за своєю волею. Причому, як вказує В.М. Бехтерев, гіпноз завдає шкоду пам'яті людини чи навіть може її змінити під впливом гіпнотизера.

Гіпноз, як правило, використовується в медичній практиці як засіб самоанестезії, з метою позбавлення пацієнта страху та болі. Особа, знаходячись у стані гіпнотичного трансу виконує всі надані їй установки без будь яких емоцій.

Безпосередньо стан гіпнотичного трансу (гіпнозу) настає в результаті спеціальних дій гіпнотизера або цілеспрямованого самонавіяння. Саме введення в гіпнотичний стан являє собою комплекс методик цілеспрямованої словесно-звукової дії на психіку людини через загальмовану певним способом свідомість, що призводить до несвідомого виконання різних команд і реакцій. Свідомість знаходиться при цьому в штучно викликаному стані загальмованості організму – дрімоти. Вказаний комплекс дій призводить до перенавантаження раціональної сфери та утруднення усвідомлення дійсності, тобто особа перестає усвідомлювати суті наданих їй команд. Надані команди сприймаються вже не свідомістю, а підсвідомістю та здійснюються автоматично, як правдиві, та виконуються без роздумів – імперативно.

Вести в такий стан можуть лише особи, яким особа, що гіпнотизується довіряє. Введення в такий стан можливе за наявності і додаткових (спеціальних) умов: тиша, правильне освітлення, певний психічний стан особи, яку вводять в гіпноз [2, с. 120]. Разом з цим, виділяють і такий вид гіпнозу, що не потребує кропіткої підготовки і направлений на придушення тим чи іншим способом свідомості і здатності до критичного сприйняття дійсності з метою нав'язування певних установок. Такий метод зазвичай застосовують вуличні шахраї.

У сучасній науковій літературі, присвяченій проблемам насильства, серед інших його проявів називають гіпноз [3, с. 38], хоча законодавчого закріплення це положення не знайшло. Однак, у коментарях до Кримінального кодексу зустрічається поняття гіпнозу як категорії психічного насильства [4, с. 149].

На нашу думку, особу введenu в стан гіпнозу слід розглядати як таку, що піддана психічному примусу та розглядати дії вчинені нею в контексті ч. 2 ст. 40 КК України. Сам гіпнотичний вплив слід відносити до категорії психічного насильства, як окремиий, нетрадиційний вид насильства, оскільки пригнічення волі, що викликається під час гіпнотичного навіювання своєрідне психологічному примусу як такому.

Список використаних джерел:

1. Шойфет М. С. Гипноз: преступники и жертвы / М. С. Шойфет. – М. : Эксмо, 2010. – 512 с.
2. Эриксон М. Глубокий гипнотический транс: индукция и использование. – Симферополь : «Реноме», 1999. – 208 с.
3. Коростилев О. Угроза в уголовном праве: понятие, виды, значение. // Уголовное право. – 2006. – № 3. – с. 37–40.
4. Кримінальний кодекс України: Науково–практичний коментар /

Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гаврик та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 1196 с.

Семижонов Сергій Миколайович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Орлов Ю.В.

**ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В МІСТІ ХАРКОВІ:
ГЕНЕЗА ТА СУЧАСНИЙ СТАН**

Організована злочинність на території м. Харкова має тривалий період розвитку. Найбільш інтенсивними з них є післявоєнний (1946-1949 рр.) та перше десятиліття незалежної України. І якщо в післявоєнний період існування організованої злочинності, приріст якої в основному був зумовлений наявністю значної кількості зброї у населення та активізацією діяльності банд, то в 90-х роках ХХ ст. відбувається розвиток переважно загальнокримінальної корисливої злочинності (в тому числі й насильницької), наркозлочинності, торгівлі зброєю, втягнення в проституцію та сутенерство. Поряд з цим, поширення організованої злочинності в м. Харкові вирізняється певною специфікою, яка пов'язана із суттєвим укріпленням традиційних елементів кримінального середовища, заснованого на нормах і традиціях кримінальної субкультури. Пов'язано це було із значною концентрацією в місті так званих «злочодів в законі» та авторитетів, сфера впливу яких поширювалась далеко за межі Харкова.

В межах цього дослідження нами було здійснено опитування 32 колишніх оперативних працівників карного розшуку та підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, які працювали у 90-х роках в м. Харкові, а також 15 нині працюючих, яке засвідчило, що в перше десятиліття незалежності України найбільш впливовим на території м. Харкова були «злочоді в законі» на прізвиська «Корж» та «Таймир», які досить тривалий час здійснювали загальне керівництво та організацію злочинної діяльності. Існують відомості, що до них за порадою неодноразово зверталися представники злочинного середовища з м. Москви, Санкт-Петербургу, Мінську, що свідчить про консолідацію кримінальних зв'язків, які не були зруйновані із змінами на політичній карті Східної Європи.

В цілому ж сфери кримінального впливу були розподілені як територіально, так і за лініями злочинної діяльності: крадіжки, шахрайства, вимагання (в тому числі й у суб'єктів підприємницької діяльності),

розбійні напади, бандитизм, торгівля наркотичними засобами, зброєю. У другій половині 90-х років та на початку 2000-х відбувається певна переорієнтація характеру злочинної діяльності, пов'язана із розширенням кримінальної присутності у сфері підприємництва. Сформувалася тенденція до поглиблення корумпованих зв'язків з органами державної влади та місцевого самоврядування, а також входження злочинних елементів до депутатських корпусів місцевого рівня. Таким чином, організована злочинність пристосовувалась на новітніх вимог організації суспільного життя. Загальнокримінальна злочинність не була вже на стільки привабливою діяльністю через обмежені можливості у накопиченні капіталу. Тому цілком логічною видається трансформація традиційних форм злочинних угруповань на засадах злиття зі злочинністю у сфері економіки. Ця ж тенденція в цілому зберігається і до сьогоднішнього дня. Хоча, поряд з цим, фіксується поступове відтворення трендів 90-х років щодо поширення корисливо-насиленницьких злочинів.

Отримані нами дані статистичної звітності ГУБОЗ у Харківській обл. щодо динаміки і структури організованої злочинності в м. Харкові за період 2006-2011 рр. викладені у таблиці.

Таблиця

Рівень організованої злочинності в м. Харкові за окремими напрямками злочинної діяльності (2006-2011 рр.)

№	Кількість злочинів, вчинених організованими групами чи злочинними організаціями.	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	Проти життя і здоров'я	0	0	1	0	0	0
2.	Злочини, передбачені ст.ст. 255, 257 КК України	6	2	0	1	0	1
3.	Проти власності	54	179	142	122	120	179
4.	У сфері економіки	7	36	16	20	78	7
	В тому числі:	0	3	0	0	0	2
	У сфері агропромислового комплексу	0	0	0	0	0	0
	У сфері паливно-енергетичного комплексу	0	2	0	0	0	1
	У сфері машинобудування	0	0	0	0	0	0
	У кредитно-фінансовій та банківській сферах	7	31	16	13	75	1
	У сфері зовнішньоекономічної діяльності	0	0	0	0	0	0
	Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом	0	0	0	7	3	3
5.	У сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів	20	32	52	72	55	22
6.	У сфері незаконного обігу вогнепальної зброї та боеприпасів до неї, вибухових	0	0	0	2	0	0

	засобів та вибухових речовин						
7.	Торгівля людьми	0	28	21	4	0	0
8.	У сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку	0	0	0	0	0	0
9.	У сфері службової діяльності, вчинених членами стійких організованих злочинних угруповань (організованих груп, злочинних організацій) та у співучасті з ними	0	0	0	9	12	10
10.	Кількість виявлених злочинних угруповань з міжнародними зв'язками (транснаціональних злочинних угруповань)	0	10	0	3	4	12

Наведені в таблиці дані дають підстави зробити наступні висновки:

1) у структурі організованої злочинності в м. Харкові продовжують переважувати злочини проти власності (в середньому за 5 років – близько 89 %);

1) одними з найбільш поширених залишають злочини у сфері економіки, вчинені організованими злочинними угрупованнями. Серед останніх найбільшу питому вагу (в середньому за 5 років – близько 95 %) складають злочини у кредитно-фінансовій та банківській сферах, що підтверджує висунену нами вище тезу про зрощення організованої та економічної злочинності;

3) абсолютно латентними у їх організованих формах вчинення залишаються злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, що може бути пояснено специфікою вчинення самих злочинів, а також організаційно-управлінськими недоліками у здійсненні правоохоронної діяльності;

4) найменш поширеними для відтворення організованих форм злочинності є злочини проти життя і здоров'я, у сфері службової діяльності та у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, вибухових засобів та вибухових речовин. Однак і за цими категоріями злочинів аналізувати дані офіційної статистичної звітності варто критично, враховуючи низький відсоток їх розкриття, особливо вбивств на замовлення, та підвищену латентність, зокрема, злочинів у сфері службової діяльності;

5) кількість виявлених транснаціональних злочинних угруповань засвідчує факт збереження зв'язків з організованою злочинністю інших країн;

б) динаміка засвідчує за більшості показниками пікові 2007 та 2010 роки, а щодо злочинів проти власності – 2007 та 2011 роки. В цілому ж у динаміці за 5 років не сформовано стійкої тенденції щодо жодного виду злочину, вчинюваному організованими злочинними угрупованнями. Останнє може бути пояснене недоліками організаційно-управлінського характеру, що мають місце у діяльності правоохоронних органів.

Підсумовуючи зазначимо, що організована злочинність у м. Харкові демонструє тенденції, властиві для загальної злочинності в Україні щодо трансформації сфери відтворення у бік експансії різних галузей економіки та розширенням корумпованих зв'язків з представниками влади різних рівнів. Разом з тим, сучасна організована злочинність в м. Харкові відображає збільшення у своїй структурі злочинів загальнокримінальної корисливої спрямованості, що пов'язується нами, як загощенням соціально-економічних факторів злочинності, так і впливом термінів позбавлення волі значної кількості злочинців, які були засуджені у кінці 90-х – початку 2000-х років та поступово повертаються у злочинне середовище. За цих умов на сьогоднішній день виняткова роль у справі протидії організованій злочинності відводиться активізації роботи підрозділів ГУБОЗ України та Харківської області, зокрема.

Смоляк Юлія Сергіївна,

курсант 3 курсу факультету міліції громадської безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Руфанова В.М.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ МОРАЛЬНОСТІ ОЧИМА МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Кожного дня, кожної хвилини у особи формуються та змінюються моральні принципи, підтримання яких забезпечується власною совістю, безвідносно до зовнішніх обставин і логічних міркувань. Моральні засади спілкування, а водночас моральні правила і норми, які регулювали людську взаємодію, закладались у процесі розвитку людського життя. Ці правила та норми накопичувались, з одного боку, у звичаях, писаних і неписаних традиціях народів різних країн, а з іншого — вони узагальнювались у працях мислителів і науковців, які осмислювали універсальні етичні правила й норми, традиції та закони. Моральні відносини у суспільстві спираються на цінності. Оскільки зараз у нашому суспільстві спостерігається занепад моральних устоїв та принципів, це негативно впливає на всі сфери суспільного життя. Саме тому ми приділили увагу дослідженню злочинів проти моральності, які міс-

тяться у розділі XII Кримінального кодексу України «Злочини проти громадського порядку та моральності». Найбільш поширеними підгрупами злочинів проти суспільної моральності є: а) злочини проти духовного і культурного життя суспільства; б) злочини проти моральності у сфері статевих відносин; в) злочини проти морального і фізичного розвитку неповнолітніх [1, с. 6].

З точки зору етики, мораль (лат. *moralis* – моральний, від *mos* (*mosis*) – звичай, воля, закон, властивість) - це система поглядів, уявлень, норм, оцінок, що регулюють поведінку людей. Мораль є однією з форм суспільної свідомості [3, с. 410]. Як зазначав Д. Дьюї: «Мораль – не перелік вчинків і не збірник правил, якими можна користуватися, як аптекарськими або кулінарними рецептами» [3, с. 27]. У сучасній літературі визначено, що мораль – одна із форм духовного життя, один з найдавніших універсальних способів соціальної регуляції. Вона має загальнолюдський сенс і контрольно-історичний зміст. Моральний вимір має на увазі уявлення про міру людяності суспільства і особистості [4, с. 3].

На нашу думку, мораль є формою суспільної свідомості, спрямованою на ствердження самоцінності людини, її прав на гідне і щасливе життя. Це те, що у реальному житті керує поведінкою людини. Коли ми розглядаємо мораль, то маємо на увазі її як характеристику особистості, сукупність її моральних якостей (правдивість, чесність, добродійність) і як характеристику взаємин між людьми, сукупність моральних норм (вимог, правил, заповідей).

Аналіз статистичних даних МВС України свідчить про тенденцію до зростання кількості зареєстрованих злочинів проти суспільної моральності. Наприклад, за 2002-2009 роки у 23,7 разів зросла кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 300 КК «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію»; зросла у 5,5 разів кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 301 КК «Ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів»; у 3 рази зросла кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 302 КК «Створення або утримання місць розпусти і звідництва»; у 1,6 разів зросла кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 303 КК «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією» [1, с. 3].

Поряд з цим, ми провели дослідження рівня злочинності проти моральності у Дніпропетровській області за 2009 - 2010 роки. Слід зазначити, що він залишається стабільно високим. Наприклад, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (+15,9 %); злочини пов'язані з ввезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням творів, що пропа-

гують культ насильства жорстокості та порнографічних предметів (-22,6 %); злочини, пов'язані зі створенням або утриманням місць розпусти і звідництво, а також сутенерство або втягненням особи в заняття проституцією (+20,4%).

Ми підтримуємо позицію тих вчених, які вважають, що стабільно високий рівень злочинності проти моральності обумовлений широким колом криміногенних факторів: відсутністю чіткої державної ідеології; морально-культурною деградацією населення; неефективністю профілактичних заходів правоохоронних та інших органів держави; прогалинами шкільного і сімейного виховання молоді; деструктивним впливом низки фонових явищ - алкоголізму, наркоманії, бродяжництва, азартних ігор, проституції [1, с. 3].

Поряд з цим, на динаміку злочинів, вчинених неповнолітніми, впливають поширення дитячої бездоглядності; послаблення функцій сім'ї; зменшення кількості позашкільних гуртків і секцій за місцем проживання [2, с. 1].

На нашу думку, всі вищезазначені фактори безпосередньо впливають на зростання рівня злочинності, а також створюють негативне сприйняття України іншими державами, відображаються на економічному становищі країни, призводять до зменшення обсягу інвестицій та зниження рівня довіри населення до влади.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що з метою здійснення впливу на криміногенні фактори, які обумовлюють вчинення злочинів проти моральності, а також для забезпечення цілеспрямованого запобіжного впливу на них, вважаємо, що було б доцільно вжити наступних заходів:

Вдосконалити нормативно-правову базу. На нашу думку, позитивно вплинуло б на стан запобігання цим злочинам, виокремлення злочинів проти моральності в окремий розділ Кримінального кодексу України.

Пленуму Верховного Суду узагальнити судову практику про злочини проти моральності з метою роз'яснення проблем та суперечностей, які виникають під час кваліфікації цих злочинів.

Державним та місцевим органам виконавчої влади активізувати вжиття заходів, спрямованих на підвищення рівня моральності в суспільстві, правової культури громадян, утвердження здорового способу життя, запобігання проявам екстремізму, расової та релігійної нетерпимості шляхом залучення громадськості до забезпечення правопорядку в державі; провадження просвітницької діяльності, спрямованої на формування негативного ставлення до протиправних діянь.

Підвищити якість профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями, позбавитись формального підходу у цій діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Репецький С. П. Суспільна моральність як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально виконавче право» / Репецький С. П. - Київ, 2010. – 20 с. 2. Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року : Розпорядження Кабінетів Міністрів України від 30 листопада 2011р №1209-р. / Кабінетів Міністрів України // Офіційний вісник України від 09.12.2011. – 2011. – №93 – с. 67. 3. Тофтул М.Г. Етика : [навч. посіб.] / М.Г. Тофтул – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 416 с. 4. Етика : навч. посіб. / [В.О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін.] ; за ред. проф. В.О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 224 с.

Сюсюкало Володимир Валерійович,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та криминології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Орлов Ю.В.

**РЕЙДЕРСТВО: ПОНЯТТЯ, СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ,
ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ**

В останні три роки в Україні після тривалого періоду стабільного зниження відмічається інтенсифікація злочинності у сфері економічної діяльності взагалі і поширення рейдерства, зокрема. Поряд з цим, у чинному законодавстві про кримінальну відповідальність відсутнє чітке визначення останнього, що в значній мірі ускладнює процес кримінально-превентивної діяльності. Аналіз наукової літератури та господарсько-правової практики дає нам підстави визначити рейдерство як вид організованої злочинної діяльності, спрямованої на привласнення чужого майна, прав на майно у сфері підприємницької діяльності шляхом вчинення низки супутніх злочинів – хабарництва, службового підроблення, вимагання, постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення, ухвали або постанови. Як свідчить практика, замовниками захоплень виступають не тільки вітчизняні фінансово-промислові групи, а й іноземні структури, які мають на меті знищення інтелектуальної та виробничої основи підприємств-конкурентів.

Як засвідчило наше дослідження, можливо виділити чотири основні способи здійснення рейдерських атак: 1) через акціонерний капітал; 2) через кредиторську заборгованість; 3) через органи управління корпоративним товариством; 4) шляхом оспорювання підсумків приватизації.

Захоплення підприємства через акціонерний капітал свідчить про те, що він сильно розпорошений або недостатньо контролюється. Першою ознакою початком атаки є скупка акцій. Подальшим кроком є ініціюють проведення зборів акціонерів для захоплення влади наданим підприємством. При цьому поштовхом для скупки акцій є прийняття органами управління фіктивного рішення про зменшення статутного капіталу підприємства, або ж про завищення розмірів кредиторської заборгованості. Відтак знижується економічна привабливість товариства та вартість його акцій. Останні масово скуповуються у акціонерів за заниженою вартістю.

Поряд з цим, окремий спосіб використання механізму кредиторської заборгованості полягає в тому, що прострочені борги підприємства скуповуються в дрібних кредиторів за низькими цінами, потім консолідуються й пред'являються до одночасної виплати. Нестача активів призводить до оголошення неліквідності та подальшому захопленню підприємства шляхом інвестиційних вливань.

Доволі поширеним залишається також спосіб заволодіння майном через органи управління, оскільки у разі якщо рейдери будуть діяти за допомогою даного способу, то можна прорахувати їх подальші дії та запобігти правоохоронним органам злочину ще на початковому етапі розгортання "рейдерської атаки". Суть цього способу полягає в тому, що наділений значними повноваженнями директор може сприяти швидкому виведенню майна з підприємства на підконтрольні рейдеру структури. Вплив на менеджерів підприємств чиниться або ж шляхом підкупу, або шляхом фізичного чи психічного насильства.

Результати нашого дослідження виявили також і ту обставину, що абсолютна більшість рейдерських захоплень ззовні видається за корпоративний конфлікт або звичайний трудовий чи господарський спір і формально ґрунтується на помилках адміністрації підприємства. На початковому етапі захоплення навіть власники нічого не помічають, оскільки фактично "рейдерська атака" здійснюється в правовому полі та прослідкувати дійсну мету дій рейдерів досить важко.

Менш поширеним проте й досі застосовуваним є спосіб оспорювання рішень приватизації через судові інстанції. Зазвичай цей механізм поєднаний із вчиненням таких злочинів, як дача/одержання хабара, постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення, ухвали або постанови.

Враховуючи викладене, зазначимо, що пріоритетними напрямками протидії рейдерству в Україні слід визнати: провадження подальших кримінально-правових досліджень щодо визначення можливості криміналізації рейдерства як окремого злочину; запровадження до націо-

нальної кримінологічної практики інституту кримінологічної експертизи нормативно-правових актів і їх проєктів; удосконалення нормативно-правових актів з питань процедурного та судового захисту прав мажоритарних власників компаній, у тому числі щодо оперативного управління підприємствами та можливості безперешкодного внесення змін до структури та складу їх керівництва; активізації діяльності ДСБЕЗ, ГУБОЗ та СБУ щодо виявлення стійких злочинних угруповань (в тому числі транснаціонального характеру) рейдерської злочинної спеціалізації; удосконалення системи внутрішнього контролю та безпеки на підприємствах.

Сюсюкало Володимир Валерійович,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

ПРОБЛЕМА ХАБАРНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Проблема хабарництва існувала завжди, і вкоренилась доволі глибоко в свідомості суспільства, стала невід'ємною, звичною обставиною пересічних громадян. Розшарування населення і руйнування старих ідеалів стало причиною того, що наша держава зіткнулася з рядом соціальних, економічних проблем, в тому числі і зі зростанням злочинності.

Особливого розмаху набули службові злочини, серед яких хабарництво посідає лідируюче місце. У сформованій обстановці зростання даних видів злочинів руйнує економічну основу України, підриває міжнародний авторитет, який і так не на найкращому місці серед світової спільноти. Негативні наслідки від хабарництва очевидні. Воно підриває демократичні інститути нашої держави, загрожує процесам реформування. Хабарництво є одним з найбільш небезпечних службових злочинів. Воно зустрічається майже в усіх сферах повсякденного життя. У вигляді хабара зазвичай використовують гроші рідше дорогоцінні і дорогі речі. Але хабарництво залишається одним із найскладніших для розкриття злочинів.

Хабарництво фактично являє собою “купування” права на ту чи іншу дію “в пільговий спосіб”. Дані дії підривають довіру до влади, закладають підґрунтя нерівності при реалізації прав та законних інтересів громадян, соціальної нерівності, що прямо суперечить Конституції України та іншим нормативно – правовим актам.

Кримінальним кодексом України виділено такі форми хабарництва як: одержання хабара; пропозиція або давання хабара; провокація хабара або комерційний підкуп.

Одержання хабара це найпоширеніший приклад прояву корупції в органах державної влади. Даний вид злочину полягає в тому, що службова особа використовує своє службове становище для особистого збагачення. Кримінальний кодекс України визначає цей вид злочину як одержання службовою особою в будь – якому вигляді хабара за виконання чи невиконання в інтересах того, хто дає хабара, чи в інтересах третьої особи будь – які дії з використанням наданої їй влади чи службового становища (ст. 368 КК України).

Пропозиція хабара - це кримінально карне діяння, яке полягає в тому, що особа яка вчинила протиправне діяння пропонує службовій особі за певну винагороду зменшити її відповідальність чи взагалі відсторонити від неї. Закінченим складом злочину по даній статті є сама пропозиція особи дати хабар (ст. 369, ч.1 КК України). Давання хабара полягає у передачі службовій особі майна, права на майно чи вчинення на її користь дій майнового характеру за виконання чи невиконання дії, яку службова особа повинна була або могла виконати з використанням службового становища чи наданої їй влади. Склад цього злочину наявний не тільки тоді, коли хабар дається за вчинення певних дій в інтересах того, хто його дає, а й тоді, коли це робиться в інтересах інших фізичних чи юридичних осіб (в інтересах третіх осіб) (ст. 368, ч.2 КК України). Провокація хабара або комерційного підкupu це спеціальний вид підбурювання до вчинення злочину, а саме свідоме творення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування або одержання хабара чи неправомірної вигоди, щоб потім викрити його, хто дав або тримав хабар або неправомірну вигоду (ст. 370 КК України).

Хабарництво являє собою злочин, який є одним з найскладніших для розкриття і розслідування. І є цілий ряд факторів, який сприяє цьому: по-перше, хабар практично завжди передають у відсутність очевидців; по-друге, учасники злочину зацікавлені в скоєнні злочину, бояться відповідальності і приймають всі заходи до приховування слідів своєї злочинної діяльності; по-третє, оскільки всі учасники злочину несуть кримінальну відповідальність за скоєне, вони зазвичай не дають правдивих показань і не видають співучасників.

Та залишається актуальним питання: а чи можна подолати хабарництво певним рядом заходів, чи можна викоренити його з свідомості суспільства та з повсякденного життя взагалі?

Деякі вчені, говорячи про боротьбу з хабарництвом, стверджують, що в першу чергу необхідно боротися з корупціогенністю законів. Тоб-

то треба не допускати вступу в силу тих законів, які можуть тлумачитися двояко і тим самим створювати ґрунт для хабарництва.

Також заслуговує уваги думка, що на викорінення хабарництва значною мірою може вплинути невідворотність покарання. Тобто, треба позбавити злочинця відчуття безкарності за вчинене діяння та безпечності після вчиненого злочину. Особа, яка скоює злочин, повинна розуміти, що покарання за вчинений злочин настане в будь – якому випадку, не залежно від умов, обставин та зв'язків злочинця.

Подолання хабарництва вимагає стимулювання правомірної поведінки, тобто запровадження практики грошових винагород за попередження хабарництва є досить дієвим засобом в даному напрямку.

Але ми вважаємо, що найголовнішим фактором, який змусить зникнути хабарництво – знищення умов, які його породжують. Тобто поліпшення економічного та соціального рівня сьогоденного суспільства та правосвідомості громадськості повною мірою сприятиме боротьбі з хабарництвом та утвердження демократичний ідеалів.

Аналізуючи хабарництво як негативне явище сьогоденного суспільства можна прийти тільки до одного висновку – хабарництво негативно впливає на всі сфери життя не лише окремих громадян, а й всієї громадськості, всієї держави. Дана проблема широко розглядалася в минулому, але зі зміною державно-правових орієнтирів трансформувалися і форми боротьби з цим негативним явищем. Крім того, розкриття злочинів пов'язаних з хабарництвом ускладнене високою латентністю. Боротьба з даним злочинним явищем потребує рішучих дій з боку не тільки влади, посадових осіб, а й кожної особи адже загальновідомим є той факт, що попит породжує пропозицію.

Терновський Олександр Олександрович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Кондратов Д.Ю.

**ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ГУМАНІЗАЦІЮ КРИМІНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що аналіз, повне та всебічне з'ясування змісту змін до Кримінального кодексу України дозволить виявити проблеми, що виникли у зв'язку з цими змінами та знайти шляхи їх вирішення.

Слід зазначити, що зміни до Кримінального кодексу, внесені Зако-

ном України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності», є дійсно необхідними для чинного законодавства. Адже в чинному Кримінальному кодексі дійсно є безліч застарілих санкцій, використання яких є неефективним та нераціональним. Проте, на нашу думку, деякі з цих змін є дещо поспішними та деякою мірою необґрунтованими.

Так, на наш погляд, не зовсім вдалим рішенням законодавця є використання штрафу в якості формального критерію класифікації злочинів, оскільки цей вид покарання нездатний віддзеркалити ступінь тяжкості злочинів. Крім того, законодавець суттєво підвищив розмір штрафу, як основного виду покарання, за економічні злочини [2], проте поза його увагою залишаються злочини, які також містять підвищену суспільну небезпечність, наприклад, «Побої і мордування» ст. 126 КК, «Ненадання допомоги хворому медичним працівником» ст. 139 КК, «Незаконне проведення дослідів над людиною» ст. 142 КК. У зазначених злочинах також у якості основного виду покарання виступає штраф, проте його розмір значно менший, ніж ті розміри, що передбачені за економічні злочини. Ця невідповідність порушує основні принципи Конституції України та кримінального права. Також слід звернути увагу на такі злочини, як крадіжка (ч. 1 ст. 185 КК), грабіж (ч. 1 ст. 186 КК), шахрайство (ч. 1 ст. 190 КК) та ін. Ми вважаємо, що розміри штрафу за ці та більшість інших злочинів також необхідно переглянути та встановити їх у відповідності із внесеними змінами до санкцій економічних злочинів.

Стосовно декриміналізації певних статей КК, що відбулася внаслідок прийняття зазначеного Закону, можна знайти як позитивні моменти, так і негативні. Так, позитивними, на наш погляд, є декриміналізація статті 207 «Ухилення від повернення виручки в іноземній валюті», та статті 208 «Незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків», тому що ці злочини мають винятково економічний характер і відповідальність за них має бути фінансовою чи адміністративною. А прикладом негативу, на нашу думку, є декриміналізація статті 221 КК «Незаконні дії у разі банкрутства». Адже розмір завданої шкоди від таких діянь може сягати сотень тисяч гривень, що значно перевищує максимальний розмір штрафу, встановлений Законом.

Особливу увагу також слід звернути на ч. 3 ст. 206 КК. З диспозиції цієї статті випливає, що вчинення зазначених у ній діянь має підвищену суспільну небезпечність, оскільки вони можуть заподіяти велику шкоду особі чи інші тяжкі наслідки [1]. Зважаючи на те, що даний злочин є насильницьким, а особи, які його вчиняють, також характеризую-

ються підвищеною суспільною небезпечністю, призначення покарання лише у вигляді штрафу може виявитися недостатнім і не забезпечить досягнення мети покарання. На нашу думку, у даному випадку штраф має застосовуватися лише в якості додаткового покарання до позбавлення волі.

Також вважаємо, що необхідно було б включити в ряд санкцій статей, які передбачають відповідальність за тяжкі та особливо тяжкі злочини, альтернативні штрафу основні види покарань. Це необхідно зробити для забезпечення вимог частини другої статті 61 Конституції України та відповідних положень Загальної частини КК (щодо індивідуального характеру відповідальності та покарання). Наприклад, злочин, передбачений у ст. 233 КК «Незаконна приватизація державного, комунального майна», відповідно до класифікації злочинів (ст. 12 КК), відноситься до особливо тяжких, проте санкція ч. 2 ст. 233 КК передбачає вид покарання лише у вигляді штрафу.

Крім зазначеного, на нашу думку, необхідно зауважити на законодавчій непослідовності щодо змін до Кримінального кодексу у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаних з наданням публічних послуг. Так, статті 364-1, 365-1, 365-2 були включені до КК Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 року, як складові антикорупційної реформи вітчизняного законодавства. А вже через півроку санкції зазначених статей були істотно змінені, зокрема значно підвищені розміри штрафу [2].

Подібна законодавча непослідовність свідчить про те, що розробники Закону або забули про нещодавні зміни до КК, свідомо нехтуючи принципом виконання міжнародних зобов'язань, або намагаються виправити свою ж помилку, якої припустилися розробляючи антикорупційне законодавство [3]. Проте, деякий подив викликає залишення без уваги інших статей розділу XVII Особливої частини КК України, так санкція ч. 1 ст. 368, що передбачає максимальний розмір штрафу на рівні семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У зв'язку з високим рівнем корупції в Україні така непослідовність, на нашу думку, є хибною, що свідчить про поспішне прийняття даного Закону.

На останок зазначимо, що розміри штрафів, які встановлені розглядуваним Законом за окремі злочини, ставлять громадян у нерівне становище перед законом за ознакою майнового стану. Більш того, надмірно великі розміри штрафів можуть призвести до збільшення випадків призначення такого покарання як позбавлення волі за вчинення економічних злочинів. Так, відповідно до чинного законодавства штраф

може бути замінений судом на інше покарання, зокрема і на позбавлення волі на певний строк, у випадку його несплати в термін, установлений судовим рішенням [1, ст. 53; 5].

Зрозуміло, що названі проблеми не вичерпують всього розмаїття питань, які виникли після прийняття останніх змін до Кримінального кодексу України, проте вони допомагають зрозуміти надзвичайну важливість їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 січня 2012 року). – Х.: Оддісей, 2012. – 232 с. 2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4025-17>. 3. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. 4. Зоряна Топорецька. Щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності [Електронний ресурс] / Зоряна Топорецька. – Режим доступу : <http://jurblog.com.ua/category/zakonoproekty/>. 5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності)». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidkrytarada.org.ua/Documents/72/poyasnyvalna-zapiska-27-09-2011>. 6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.acrc.org.ua/ua/legislation/laws-of-ukraine/all/zakon-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-do-deyakyx-zakonodavchyx-aktiv-ukrayiny-shhodo-vidpovidalnosti-za-korupczijni-pravoporusnennya-vid-07.04.2011-3207.html>

Тимошенко Тетяна Романівна,

курсант 3 курсу факультету з підготовки слідчих Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шаблюстий В.В.

СПІРНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДЕЯКІ СТАТЕВІ ЗЛОЧИНИ

Конституція України у ст. 3 проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

На даному етапі розвитку нашої країни захист питання життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки стає все більш актуаль-

ним, тому що злочини, які посягають такі цінності є найбільш суспільно небезпечними.

Статеві злочини загалом та статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, зокрема, досліджували такі вітчизняні правники як Ю.В. Александров, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Л.В. Дорош, О.О. Дудоров, О.О. Жижиленко, Л.Г. Козлюк, М.Й. Коржанський, В.Т. Маляренко, А.М. Скотар, А.П. Шеремет та інші.

Згідно зі ст. 150 Сімейного кодексу України (далі – СК) саме на батьків покладені обов'язки з виховування дитини в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини. Вони зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя, поважати дитину. Передача дитини на виховання іншим особам не звільняє батьків від обов'язку батьківського піклування щодо неї [1].

Проте на сучасному етапі розвитку нашої держави деякі батьки забувають своє соціальне призначення яке закріплене в нормативних актах, і свідомо вчиняють суспільно небезпечні діяння відносно до своїх неповнолітніх дітей.

На думку П. Хряпінського і С. Чмута на сьогоднішній день найбільшу суспільну небезпечність становлять випадки педофільного інцесту. Найсуттєвішу шкоду статевій недоторканності малолітньої або неповнолітньої дитини завдають діяння, вчинювані рідними батьками (педофільний інцест). Педофільний інцест (від лат.«in» – негативна частка «не» і «castus» – чистий,непорочний; «incestus» – зганьблений, брудний) –статеві зносини найближчих кровних родичів, що порушує норми екзогамії [2].

Випадки статеви зносин батьків зі своїми дітьми значною мірою впливають на громадську моральність, на цивілізовані статеві відносини, на загальну турботу про підростаюче покоління, тому суспільна небезпечність даного злочину значно вища, а ніж інших педофільних дій.

Відповідно до ст. 10 Закону України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III „Про охорону дитинства“, кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини” [3].

Сам по собі інцест злочином не являється. І переслідуватись за законом він може тільки тоді коли ініціатором кровозлиття вчиняє якінебудь протиправні діяння, передбачені Кримінальним кодексом (далі – КК) України. Викликають широке суспільне обурення в нашому сус-

пільстві виявлені такі випадки. Нерідко саме батьки та дорослі свідомо та цілеспрямовано втягають неповнолітніх у сексуальну діяльність, живуть за рахунок дитячого сексу.

Так, у лютому 2007 р. Львівські правоохоронці викрили педофіла, яким виявився 70-річний дід С. Він протягом 2006-2007 рр. задовольняв статеву пристрасть неприродним способом із 10-річним сусідським хлопчиком. Його мати про статеві збочення знала і отримувала від старого гроші. Злочин розкрили випадково, коли підліток потрапив до лікарні. 10-річний С. у стані алкогольного сп'яніння потрапив у реанімацію. Чарка вина, цукерки або дрібні гроші – таку плату хлопець отримував від знайомого своєї матері, діда С. Матері С. за мовчання дід заплатив 10 тисяч гривень. Жінка натомість для сексуальних збочень запропонувала старому ще й свою 12-річну доньку [4].

Утім, навіть на тлі цих бруталних порушень сталих норм статевої поведінки у родині, не є таким диким, як нелюдяний випадок із „австрійським чудовиськом, гвалтівником рідної доньки” – мешканцем м. Амштеттена із Австрії. 73-річний Йозеф Фритцль засуджений до довічного позбавлення свободи за те, що на протязі останніх 24 років ув'язнив у сховищі та гвалтував свою рідну доньку Елізабет більше трьох тисяч разів, в результаті чого вона народила йому сімох малюків, один з немовлят помер, не отримавши медичної допомоги [5]. Оприлюднення цього випадку висвітлив одну з найтаємних й найактуальних проблем сучасного родинного життя – сексуального насилля у сім'ї. Так, згадали злочин 44-річного австрійського інженера-педофіла, котрий протягом восьми років утримував у підвалі гаражу та гвалтував дівчину, яку він викрав у 10-річному віці. На щастя дівчині вдалося втекти, а збоченець покінчив життя самогубством.

Знову згадали про злочин Джона Макмілана проти своєї доньки Анн Марі Уилсон, яку він гвалтував починаючи з 11-річного віку з метою народження йому побільше дітей та він міг отримувати дитячі виплати та інші сексуальні злочини проти власних дітей [6].

Все вищесказане наводить насамперед нас на можливість внесення змін до статті 155 КК України, а саме внесення частини 3, яка буде кваліфікуючою ознакою. Адже цей злочин посягає на статеву свободу людини, а саме дитини, що робить його найбільш суспільно небезпечним.

На наш погляд, за такий злочин особа, а саме батько чи матір, повинні нести найсуворіше покарання. Оскільки причина небезпечності педофільії полягає в тому, що дії педофіла до дитини в більшості випадків є явною або прихованою формою звалтування. Це спричиняє дуже серйозне довготривале травмування дитячої психіки, що в майбутньому приводить до різноманітних психічних розладів та ускладнень в

сфері як особистого, так і суспільного життя. Спроби самогубств, страхи, депресії, маніакально-депресивний психоз, посттравматичний синдром, сексуальні розлади, психічні проблеми загального характеру, зловживання алкоголем і таблетками, що потім переростає у алкоголізм та наркоманію, антисоціальна поведінка та інші.

Сувора правда життя полягає в тому, що, на жаль, педофілія не лікується покаранням, навіть найсуворішим. У зв'язку з цим проблема педофільії не може не стати, окрім правової і каральної, проблемою організації медичної і психологічної допомоги на новій правовій основі.

Якщо педофілія є результатом психічних розладів, то такий хворий в цілях безпеки суспільства повинен довічно знаходитися в психіатричних лікарнях. Якщо педофіл психічно здоровий в усьому, окрім некерованого статевого потягу до дітей, то він повинен отримати необхідне психотерапевтичне і медикаментозне лікування, але обов'язково в медичних закладах закритого типу.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради. – 2002 – № 21 – 22. – Ст. 135.
2. Хряпінський П. Кваліфікуючі ознаки статевих зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості / П. Хряпінський, С. Чмут // Часопис Академії адвокатури України. – 2009. – № 3. С. 1-9.
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
4. Заярнюк М. Мати за 10 тисяч віддала сина пенсіонеру-педофілу / М. Заярнюк. – [Електронний ресурс] // Програма «Свідок» НТН 20 лютого 2007 р. Режим доступу: <http://www.ntn.ua/pda/news/kriminal/07/02/20/13/57.html/>.
5. Наумова М. «Обе пряхи» за матеріалами «Lenta.ru» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.pryahi.indeep.ru/>.
6. «Мода» на... инцест. У отца-маньяка Фритцля нашлось множество «последователей», годами насиловавших своих родных дочерей // Всеукра-инский популярный еженельник «Я». – 2009. – №14(321). – апрель. – С. 11.

Тимченко Ярослава Олександрівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Павликівський В.І.

ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ ТА ОДЕРЖАННЯ ХАБАРА У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Наша країна ще зовсім молода, тому в ній тільки будується правова держава, в основі якої лежить верховенство закону, незалежність судової влади, можливості оскаржувати будь-які дії влади або посадових

осіб в випадку порушення ними законів. І в цьому, на мою думку, ми уже зробили рішучий крок! Та все ж з іншого боку розвивається «білокомірцева» злочинність, серед якої переважно корупція і розкрадання. Серед корупційних діянь слід виділити хабарництво, як найбільш небезпечне.

Як відомо, 1 липня 2011 року було прийнято закон «Про засади запобігання і протидії корупції», а також внесені зміни до Кримінального кодексу України, а саме в частині злочинних посягань у сфері службової діяльності. Тому хочу звернути увагу в своїй роботі на деякі проблеми, які виникли через неврахування поради всесвітньо відомого французького філософа і математика XVII ст. Рене Декарта: «Правильно визначаєте слова, і ви позбавите світ половини непорозумінь»[1].

Перш за все в Законі належно не розмежовано поняття «хабар» та «неправомірна вигода», та інші, здавалось би на перший погляд схожі слова, від неправильного розуміння яких може змінюватися кваліфікація, а в результаті і міра покарання.

Хабар визначається як незаконна винагорода матеріального характеру. Ним можуть бути майно (гроші, матеріальні цінності), право на майно (користування майном або право вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг майнового характеру, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт тощо).[3, с. 10]

Послуги, пільги, переваги, які не мають матеріального змісту (похвальна характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи, інтимний зв'язок тощо), не можуть визнаватися предметом хабара. Одержання такого характеру послуг, пільг чи переваг може розцінюватися як інша (некорислива) заінтересованість при зловживанні владою чи службовим становищем, але не хабар. В цьому випадку застосовується інша стаття кримінального кодексу.

Кримінальне законодавство України стосовно предмету хабара застосовує поняття «в будь-якому вигляді». Якщо буквально тлумачити це словосполучення, то будь-яку річ, будь-яку дію можна «підвести» під хабар. Інших визначень закон не надає. Отже, на сьогодні поняття предмету хабара законодавчо не визначено. Законодавство про кримінальну відповідальність дозволяє правоохоронним органам на власний розсуд визначати в якому випадку є хабар (а відповідно і злочин), а в якому немає. Кого карати за хабарництво, а кого ні. А ще окрім цього не менш складно визначити різницю між незаконним збагаченням і хабарем [4].

Саме поняття «незаконне збагачення» уже давно використовується в цивільному праві. Збагачення однієї особи на шкоду іншому без доста-

тнього юридичної підстави створює обов'язок повернути привласнену цінність. Інакше це положення виражається так: ніхто не повинен збагачуватися на шкоду іншій. Однак у такій формі принцип може призвести до помилкового висновку, ніби закон переслідує будь-яку угоду, результатом якої є придбання однією особою цінності, що перевищує еквівалент, який вона віддає. Щодня відбувається маса майнових актів, що мають своїм змістом передачу далеко не рівних цінностей. Такі операції не суперечать сучасному правовому порядку і економічним поглядам суспільства. Тільки при наявності певних умов, що засвідчують невідповідність угоди з правом, виникає обов'язок повернення придбаної цінності [2, с. 153].

Згідно зі ст. 368-2 отримання службовою особою неправомірної вигоди в значному розмірі або передача такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак хабарництва є незаконним збагаченням. При цьому під неправомірною вигодою розуміється – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову. Таким чином отримання чиновником коштів на купівлю будинку або машини і є «незаконне збагачення». Будинок або машина підлягає конфіскації, а винний має бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Незважаючи на певну схожість аналізованих складів злочинів, їх предмети не збігаються, оскільки предметом хабарництва є блага виключно майнового характеру (гроші, цінності, інші речі, право на майно, будь-які дії майнового характеру) [3, с. 10], а зміст неправомірної вигоди значно ширше.

Між тим у ст. 20 Конвенції ООН проти корупції від 2003 р. під незаконним збагаченням розуміється «значне збільшення активів державної посадової особи, яке перевищує її законні доходи і яке вона не може раціонально обґрунтувати».

Якщо стати на позицію, із якої при визначенні незаконного збагачення виходить зі змісту ст. 20 Конвенції ООН, то таке, суто механічне перенесення положень цього акта міжнародного права в національне кримінальне законодавство призведе, по суті, до відродження на практиці об'єктивного ставлення за провину, бо сам факт наявності таких «перевищених» доходів фактично розглядається як злочин (незаконне збагачення) за умови, якщо сама службова особа не доведе інше (законний характер одержання вигоди). Проте очевидно, що такий підхід до вирішення цього питання прямо суперечить принципу презумпції невинуватості, який закріплений у ст. 62 Конституції України. Якщо ж розглядати незаконне збагачення як одержання особою з корисливих мотивів неправомірної вигоди матеріального характеру шляхом вико-

ристання для цього свого службового становища (наприклад, внаслідок незаконної експлуатації праці підлеглих, нецільового використання службових приміщень, обладнання, транспорту, іншого майна, незаконного зайняття підприємницькою діяльністю тощо), то таке збагачення є, по суті, одним із різновидів корисливого службового зловживання, що повністю охоплюється ознаками вже давно існуючої ст. 364 КК України і напевно чи потребує створення для цього ще однієї, якоїсь спеціальної норми КК. Інші ж злочинні способи збагачення у більшості випадків також охоплюються ознаками злочинів, передбачених статтями 191 та 368 КК.

На підставі вищевикладеного, слід зазначити про позитивні тенденції у законодавстві про кримінальну відповідальність щодо боротьби з корупційними діями в Україні. В той же час, звертаємо увагу про недосконалість новостворених норм про боротьбу з корупцією, зокрема ст. 368-2 КК України «Незаконне збагачення». З одного боку, дана кримінально-правова норма продовжує напрямом зближення нашого законодавства з європейським, з іншого не враховує наявних у кримінальному законі норм, які вже передбачають відповідальність за найбільш небезпечні прояви корупції, зокрема, хабарництво. Саме тому необхідно продовжити дослідження зазначених норм, виробити практичні рекомендації правоохоронним органам та суду щодо застосування кримінального законодавства з боротьби з корупцією.

Список використаних джерел:

1. ВІЗІОНЕРИ - проект Management.com.ua.: Рене Декарт (<http://visionary.management.com.ua/philosophy/rene-descartes/>). 2. Очерки по учению об обогащении. Вып. 1-3 / Гримм Д. - С.-Пб., Дерпт: Тип. М.М. Стасюлевича, Тип. Шнакенбурга, 1891. - 448 с. 3. Постанова Пленуму Верховного Суду України №5 від 26.04.2002 «Про судову практику в справах про хабарництво» // Вісн. Верхов. Суду України. - 2002. - № 3. - Вкладка. - С. 10. 4. Белов А.З. «Хабар за законодавством України.» (<http://www.svdevelopment.com/ru/blog/item/29/>).

Тускаєв Чермен Таймуразович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Рубан К.П.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНСТИТУТУ ПРИЧЕТНОСТІ ДО ЗЛОЧИНУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження кримінально-правових проблем причетності злочину не викликає сумніву. Необхідність та своєчасність роз-

гляду цієї проблеми обумовлена роботою над розробкою змін та доповнень до Кримінального кодексу України (далі КК України). Оскільки в останній час деякі науковці піддають сумніву необхідність виділення та існування інституту причетності до злочину.

Аналіз вітчизняних фахових видань з юридичних дисциплін переконує, що питання про поняття та види причетності до злочину з моменту здобуття незалежності Україною не отримали значного спеціального висвітлення. А тому опрацювання вказаних проблем має актуальне значення і новизну як з точки зору подальшого розвитку відповідної наукової теорії кримінального права, так і з практичної точки зору.

Серед науковців, що займалися даною проблематикою слід відмітити М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, О.М. Лемешка, М.І. Мельника, В.А. Клименка.

Наприкінці ХІХ століття відокремленість інституту причетності була сприйнята багатьма російськими та українськими вченими. Зокрема, розробці положень цього інституту були присвячені праці таких вчених, як А. Жиряєва, Н. Таганцева, В. Спасовича, Е. Немировського та інших.

Відповідно до теорії А. Жиряєва, при вчиненні злочину декількома злочинцями наявна одночасна співучасть у злочині та причетність до нього. При цьому, причетність не є участю злочинців у злочині, оскільки не має самостійного визначення, а фактично виступає додатковим злочином [1]. Н. Таганцев та В. Спасович притримувались думки, що причетність складає кілька самостійних злочинів, які повинні бути вміщені в Особливій частині кримінального кодексу. Н. Таганцев, обґрунтовуючи відмінність причетності від співучасті, серед ознак причетності, називає такі важливі ознаки, як те, що причетність передбачає наявність іншого злочинного діяння, наявність суб'єктивної сторони злочину у формі умислу [2]. Це положення було висунете ще тоді, коли точилася дискусія про те, чи сама співучасть у злочині може вчинятись лише умисно, чи також може вчинятись необережно. У своїх роботах Е. Немировський вказував на принципову відмінність інститутів причетності та співучасті [1].

У чинному КК України термін “причетність” не вживається. Втім, існують наукові визначення вказаного поняття, а саме: причетність до злочину – це дії чи бездіяльність особи, які хоча й пов'язані певним чином з вчиненням злочину, але не становлять співучасті у ньому [3]. На підставі чинного КК України (частини 6 і 7 ст. 27), а також спираючись на досягнення теорії кримінального права і судової практики відрізняють чотири види причетності до злочину:

- 1) заздалегідь не обіцяне переховування злочину;

- 2) заздалегідь не обіцяне придбання чи збут майна, здобутого злочинним шляхом;
- 3) заздалегідь не обіцяне потурання злочину;
- 4) неповідомлення про достовірно відомий підготовлюваний або вчинюваний злочин [3].

КК України не визначає терміну, протягом якого слід донести про злочин, обов'язок повідомлення в будь-якій формі: усній, письмовій, виникає з моменту вчинення злочину. Факт недонесення утворює склад закінченого злочину. Недонесення не може бути визнано співучастю в злочині. У Особливій частині КК України прямо не передбачає відповідальності за потурання. Питання про відповідальність за потурання вирішується таким чином: 1) якщо воно було заздалегідь обіцяним, то стає пособництвом (у виді усунення перешкод вчиненню злочину чи сприяння приховуванню злочину (ч. 5 ст. 27); 2) заздалегідь не обіцяне потурання утворює собою службовий злочин (ст.ст. 364, 367 КК України) чи військовий злочин (ст. 426 КК України) [4].

У чинному законодавстві не розкривається поняття «причетності до злочину». Однак у низці норм передбачається кримінальна відповідальність за окремі різновиди причетності. Під причетністю в теорії кримінального права прийнято розуміти умисну діяльність, пов'язану із закінченим злочином або діями, які утворюють незакінчений злочин. Причетність посягає на відносини у сфері попередження і розкриття злочинів. Небезпечність осіб, причетних до злочину, полягає в тому, що, потураючи його здійсненню або допомагаючи злочинцеві в прихованні злочину, ці особи створюють умови для його здійснення, нейтралізують діяльність правоохоронних органів у викритті злочинця і розкритті злочину.

Отже, кримінальний закон встановлює відповідальність за спеціальні види приховування (ст. ст. 209, 256 КК України), що є підтвердженням наявності інституту причетності до злочину в кримінальному праві України. Разом з тим, деякі вітчизняні автори зауважують про не обґрунтоване скасування відповідальності за такий вид причетності як недонесення про злочин (навіть за недонесення про особливо тяжкі злочини) [1]. Ці підстави дозволяють стверджувати, про необхідність подальших досліджень інституту причетності до злочину у науці кримінального права.

Як бачимо, інститут причетності до злочину має доволі складну історію законодавчого врегулювання саме в радянський період (на відміну від часів чинності Уложення про покарання кримінальні та виправні). І нинішнє його місце в кримінальному праві багато в чому зумовлено історичним шляхом, який було пройдено протягом 1917–2001 років.

Разом із тим, залишаються деякі питання зі співвідношенням причетності в класичному сприйнятті з новими її проявами, також точиться дискусія навколо питання про недонесення (неповідомлення) про злочин і передчасну його декриміналізацію. У будь-якому випадку знання про розвиток законодавчого врегулювання даного кримінально-правового інституту дозволяє краще зрозуміти його юридичну природу й, спираючись на це знання, вірно спрямувати перспективи в його подальшому розвитку.

Список використаних джерел:

1. Остапик Я. Розвиток інституту причетності до злочину в кримінальному праві України. // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. - 2010. - №3. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://univer.km.ua/journal.php>.
2. Таганцев Н.С. Уголовное право (Общая часть). Часть 2. По изданию 1902 года. Allpravo.ru. - 2003. - [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://allpravo.ru/library/doc101p/instrum106/>.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Гютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-е вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 456 с.
4. Кримінальне право України. (Загальна частина): Підручник / Кол. авторів Бабенко А.М., Вапсва Ю.А., Гришук В.К. та ін.; за заг. ред. О.М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – 407 с.

Хомич Катерина Володимирівна,

курсант 3 курсу факультету з підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Шульга А.М.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: СУЧАСНИЙ СТАН КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Торгівля людьми, будучи глобальним явищем, має багатовікову історію. За неофіційними даними в світі близько 4 млн. осіб щороку переправляються через кордони держав для використання в підневільній праці. В сучасну работоргівлю втягуються навіть держави, які уникали рабовласницького періоду у своїй історії. Торгівля людьми — третій по прибутковості після торгівлі зброєю та наркотиками вид злочинної діяльності. За оцінками ООН, виключно на торгівлі людьми організовані злочинні угруповання заробляють 3,5 млрд. доларів щороку.

Для нашої держави проблема боротьби з торгівлею людьми особливо гострою стала в останні десятиліття. Сукупність соціально-економічних умов, специфіка географічного положення та справжній “хаос” на українських кордонах призвели до того, що Україна перетво-

рилася в країну-донора та країну-транзит “живого товару”. За інформацією Міжнародної організації з міграції, за останні роки близько 400 тисяч українців виїхали за кордон з метою працевлаштування, з яких понад 100 тисяч жінок потрапили в секс-індустрію країн-реципієнтів. [4, с.11]

Визначення торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини, дане в диспозиції ст. 149 КК України в редакції від 5 квітня 2001 року, не було позбавлено вад і часто піддавалося критиці за відсутність чіткості. В основному воно акцентувало увагу на діях, пов'язаних з переміщенням особи через державний кордон України з метою експлуатації, та не зовсім відповідало вимогам міжнародно-правових актів.

Аналіз правозастосовної практики у справах про торгівлю людьми свідчив про існування певних проблем у застосуванні окремих положень ст. 149 КК України у кримінальному судочинстві. Зокрема, лише незначний відсоток справ закінчувався винесенням обвинувальних вироків, що пояснювалося, в тому числі, й недосконалістю цієї кримінально-правової норми, невдалою побудовою об'єктивної сторони складу злочину, правовою невизначеністю термінів. Це не давало змоги ефективно проводити досудове слідство у кримінальних справах, порушених за ст. 149 КК України, і притягувати винних до відповідальності.

В процесі імплементації положень зазначеної вище Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколу до неї “Про запобігання і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми” в українське законодавство Верховною Радою України в січні 2006 року було внесено зміни до Кримінального кодексу, за якими ст. 149 КК України викладена у новій редакції.

Так, даний злочин визначається як торгівля людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи. Таке визначення є найбільш вдалим, повними та чітким. [2, с.433]

Юридичний аналіз складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України, дає можливість встановити відповідність законодавства України про кримінальну відповідальність вимогам розглянутих міжнародно-правових актів щодо протидії торгівлі людьми.

Так, об'єктом злочину, передбаченого зазначеною статтею, є суспільні відносини, які забезпечують особисту волю, честь та гідність особи. Також об'єктом злочину є гідність особи, оскільки вона виступає об'єктом незаконної угоди, або обману, шантажу чи уразливого стану,

піддається можливій експлуатації, що принижує її. Додатковим факультативним об'єктом в кваліфікованому та особливо кваліфікованому складах даного злочину (ч. 2 і ч. 3 ст. 149 КК України) можуть виступати життя і здоров'я особи, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх службових повноважень. [3, с.90]

Об'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини, як складу злочину передбачає обов'язкову наявність таких ознак, як суспільно-небезпечне діяння та спосіб вчинення злочину. Суспільно небезпечне діяння даного складу злочину характеризується активною поведінкою (дією) особи, що знаходить свій прояв у одній з таких форм: торгівлі людьми; здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина; вербування людини; переміщення людини; переховування людини; передачі або одержання людини. [2, с.433]

Зокрема, під торгівлею людьми розуміється незаконна безповоротна передача особою (продавцем) людини, яка є своєрідним "живим товаром", іншій особі, яка її одержує і виступає покупцем, за певну грошову чи іншу винагороду або шляхом обміну її на речі. Дія вважається закінченою з моменту одержання покупцем людини або встановлення щодо потерпілого фактичного володіння.

Кожна із зазначених форм суспільно небезпечного діяння є самостійною і, за наявності інших обов'язкових ознак складу торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини, утворює закінчений злочин.

Способами вчинення даного злочину, які за своїм характером альтернативними є використання: обману; шантажу; уразливого стану особи.

В частині 2 статті 149 КК України в якості кваліфікуючих ознак вказані такі способи вчинення злочину, як: використання службового становища; використання матеріальної чи іншої залежності; застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких; погроза застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких. А в частині 3 цієї ж статті – такі способи, як: застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких; погроза застосування насильства, небезпечного для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких.

Суб'єктом цього злочину може бути будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність – 16 років, незалежно від її статі та громадянства. [3, с.93]

Серед кваліфікуючих ознак даного злочину ч. 2 ст. 149 КК України передбачає також його вчинення спеціальним суб'єктом: службовою

особою (з використанням службового становища) або особою, від якої потерпілий був у матеріальній або іншій залежності. [1, с.47]

Суб'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини характеризується ознаками вини, мети та мотиву. Вина при вчиненні цього злочину може бути лише у формі прямого умислу, зміст якого полягає в тому, що особа усвідомлює суспільну небезпечність вчиненого діяння і бажає вчинити саме так. Спеціальною метою торгівлі людьми або здійснення іншої незаконної угоди щодо людини є експлуатація людини, що прямо вказано в диспозиції кримінально-правової норми. Така ознака суб'єктивної сторони складу злочину, як мотив, прямо не зазначена в диспозиції ст.149 КК України, але вона витікає зі змісту кримінально-правової норми. Видається, що мотивом вчинення цього злочину є користь, оскільки винний, переслідуючи мету експлуатації людини, керується корисливими спонуканнями. [3, с.92]

Таким чином, в Україні створюється така юридична база для захисту прав, свобод, інтересів громадян, потерпілих від торгівлі людьми, яка відповідає міжнародним вимогам і стандартам прав людини, забезпечувала б реалізацію прав кожної особи та контроль за виконанням законодавства щодо їх охорони. На сьогодні в нашій країні прийнято низку нормативно-правових актів, які законодавчо закріплюють боротьбу з торгівлею людьми і, в основному, відповідають нормам міжнародного права у цій сфері. Україна одна з перших в світі комплексно підійшла до вирішення проблеми торгівлі людьми. Урядом затверджено програму протидії цьому явищу, прийнято спеціальне законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, створено спеціалізовані підрозділи ОВС по боротьбі з цим злочином.

Торгівля людьми – це недопустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти. Боротьба з ним вимагає вироблення ефективних методів як, на державних, так і на міжнародних рівнях. Тому до даного явища потрібно підходити не просто як до серйозної проблеми, а й як до серйозного злочину, наслідки якого, найчастіше є невідворотними. Спираючись на це, можна стверджувати, що однієї, або навіть кількох статей у Кримінальному кодексі замало, для того щоб з впевненістю вважати, що дана проблема є вирішеною. Потрібно провести ретельнішу імплементацію норм міжнародного права до законодавства України у тому числі імплементувати норми міжнародних конвенцій щодо означеної проблеми. Саме це дозволить більш раціонально застосовувати чинне законодавство для протидії людям.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. Постанови пленуму Верховної Суду України у кримінальних справах (станом на 20.04.10). – Харків, 2009. – 468 с. 2. Нау-

ково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2-х ч. / Під заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка – К.: МП “Каннон”, 2008. – 1103 с. 3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 624 с. 4. Іщенко В.О. Торгівля жінками та дітьми (кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби): Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 247 с.

Цима Віта Олександрівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Северин О.О.

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ

Покарання як один з центральних інститутів кримінального права є важливим інструментом в руках держави для охорони найважливіших суспільних відносин. Воно є провідною і найбільш поширеною формою реалізації кримінальної відповідальності і разом з тим покликане забезпечувати поведінку людей відповідно до вимог закону.

За допомогою інституту покарання держава підтримує стабільність в суспільстві. Існування держави обумовлює існування інституту покарання. Саме в цьому полягає важливість цієї теми при чому не тільки для науки кримінального права.

Кримінальне покарання являє собою реакцію держави на вчинений особою злочин. Для самого ж злочинця покарання – це кримінально – правовий наслідок скоєного ним злочину [1;с.171].

Можна виділити кілька специфічних ознак покарання з яких складається це поняття.

Поняття покарання як міри означає, що кожен вид покарання має кількісні границі і визначений зміст, тобто являє собою потенційно здійснений спосіб впливу на засудженого, суворо регламентований кримінальним законом. Ніхто не вправі виходити за межі кількісних і якісних характеристик покарання, встановлених законом. Тільки в рамках покарання як міри суд вправі на основі кримінального закону, визначаючи строк покарання, встановити, в яких кількісних, а в ряді випадків і якісних межах застосовувати покарання до конкретної особи. Незаконним визнається позбавлення або обмеження прав і свобод засудженого, не передбачених кримінальним законом і які не є заходами примусового характеру.

Державний характер примусового заходу. Під цим мається на увазі, що покарання може бути призначено тільки від імені держави, і є суб-

лічно-правовою, державною оцінкою діяння як злочинного, а особу, що винила цей злочин, як зобов'язаного нести покарання.

Держава має виняткову монополію на призначення кримінального покарання. Тільки вона визначає повноваження в сфері призначення і виконання покарання, встановлює підстави застосування покарання, види і мету покарання. Покарання як примусовий захід закріплено в законі про кримінальну відповідальність. Крім цього у КК України встановлено систему покарань, тобто вичерпний і обов'язковий перелік видів покарань, розташованих у визначеному порядку в залежності від ступеня їхньої тяжкості (ст. 51 КК). Передбачено також кількісні і якісні характеристики окремих видів покарань.

Кара є складовою ознакою будь-якого кримінального покарання. Вона визначається строками покарання, наявністю фізичних і моральних страждань та втрат, покладенням обов'язків зазнати ганьби і сорому перед суспільством і різного роду правообмеженнями. В одних покараннях вона виражена більшою мірою, наприклад, довічне позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, штраф, в інших переважають обмеження інших прав; займатися певною професійною діяльністю, мати військові або спеціальні звання тощо. В кожному покаранні, безумовно, присутні і моральні страждання ганьба, сором перед суспільством і своїми близькими тощо. Усі ці якості і визначають кару як ознаку покарання. Обсяг кари диференційований в кожному покаранні в залежності від характеру і тяжкості злочину. Каральний вплив покарання повинен відповідати тяжкості злочину. Кара має обов'язковий характер для виконання всіма громадянами, посадовими особами і органами на всій території держави.

Необхідно визначити місце покарання в системі заходів кримінально – правового впливу. Чинне кримінальне законодавство України передбачає ряд заходів кримінально – правового впливу. Серед цих заходів провідну роль відіграє покарання. Його місце в системі заходів кримінально – правового впливу зумовлене тим, що:

- а) покарання – це захід кримінально – правового впливу, що застосовується в межах кримінальної відповідальності особи;
- б) покарання є основною формою кримінальної відповідальності особи;
- в) за своїм змістом покарання є (і має бути) найбільш суворою формою кримінальної відповідальності [2;с.364-365].

Система покарань покликана визначити однаковість (однозначність) у правозастосовній діяльності і згідно з цим бути важливим засобом забезпечення законності.

Виправлення засуджених полягає в тому, щоб шляхом активного примусового впливу на свідомість злочинця внести корективи в його соціально-психологічні властивості, нейтралізувати негативні, криміногенні настанови, змусити дотримуватися положень кримінального закону або, ще краще, прищепити, хай навіть під страхом покарання, законслухняність і повагу до закону. Тобто виправлення пов'язується з появою у засудженого таких рис, властивостей та установок, які б утримували його від вчинення нових, принаймні умисних, злочинів.

На мою думку потрібна постійна координація законотворчої і виконавчої діяльності з урахуванням існуючих реалій, стану злочинності, її суспільної небезпеки. І одним з найважливіших напрямків є підвищення ефективності призначення покарання. Повинний бути забезпечений твердий репресивний вплив на осіб, винних у здійсненні тяжких злочинів, і одночасно широке застосування більш м'яких видів покарання за здійснення злочинів невеликої тяжкості або злочинів вчинених з необережності.

Список використаних джерел:

1. Фріс П.Л. Кримінальне право України: Загальна частина: Навчальний посібник .- Київ: " Центр навчальної літератури ", 2004-362 С. 2. Кримінальне право України: Загальна частина: Навчально-методичний посібник / Авт. Кол.: О.О. Дудоров, В.А.Звіряка, В.П. Дробот та ін.; [Відп. ред. канд. юрид. наук, доц. А.С. Беніцький]; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка.- Луганськ: РВВ ЛДУВС ,2008-232 С.- Бібліогр.:С. 218-229.

Чемеренко Богдана Анатоліївна,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Гуренко Д.Ю.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОБОЇВ, МОРДУВАНЬ ТА КАТУВАНЬ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день чинне кримінальне законодавство України містить у собі істотні недоліки. Особливу увагу необхідно звернути на прогалину пов'язану із неточністю визначення кваліфікації складів злочинів побоїв, мордувань і катувань, оскільки їх об'єктивна сторона, на нашу думку є неповною та має значні суперечності.

В Конституції України визначено, що життя і здоров'я людини є одними з найвищих соціальних цінностей. Тому кримінальне законодавство встановлює ефективний спосіб охорони життя і здоров'я особи, а

саме передбачає відповідальність за відповідні посягання.

Склади злочинів передбачених ст.ст. 126,127 посягають саме на здоров'я особи і тому доцільно буде розмежувати ці злочини, оскільки їх об'єктивна сторона має дещо подібну структуру.

Об'єктивна сторона злочину передбаченого ст.126 КК України полягає у завданні потерпілому фізичного болю, а саме у нанесенні удару, побоїв або вчиненні інших насильницьких дій. Під фізичним болем розуміється такий психічний стан особи, який характеризується стражданнями, спричиненими фізичним впливом на його тіло. Характерна особливість злочину полягає в тому, що дії, які утворюють об'єктивну сторону, спрямовані на те, щоб, головним чином, завдати потерпілому фізичного болю. Такі дії не повинні порушувати анатомічної цілісності тканини, тіла чи якого-небудь органа. Шкода здоров'ю спричинюється ними виключно через фізичний біль.

Побої не становлять особливого виду ушкоджень. Вони характеризуються заподіянням багаторазових ударів, але якщо після побоїв на тілі потерпілого залишились ушкодження, то їх оцінюють за ступенем тяжкості, виходячи із звичайних ознак. Якщо удар, побої або інші насильницькі дії не завдали потерпілому фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, вони не визнаються злочином. У разі, коли побої або інші насильницькі дії є ознакою об'єктивної сторони іншого злочину, їх вчинення слід кваліфікувати за статтею (частиною статті), яка передбачає відповідальність за цей злочин (наприклад, частинами другими ст. ст. 345, 346, 350, 377, 405, ч. 1 ст. 406). [1]

Мордування полягає у тривалому та багаторазовому впливі на тіло людини, що спричинює останній фізичний біль: щипання, шмагання, нанесення численних, але невеликих ушкоджень тупими чи гострокюлючими предметами, діяння термічних факторів та інші аналогічні дії. Заподіяння мук - це дії, що спрямовані на тривале позбавлення людини їжі, пиття чи тепла, залишення його в шкідливих для здоров'я умовах та інші подібні дії. Судово-медичний експерт не може кваліфікувати дані ушкодження як заподіяння мук і мордування, оскільки це не входить до його компетенції. [2]

Об'єктивна сторона катування полягає у заподіянні сильного фізичного болю, фізичного чи морального страждання, що здійснюється нанесенням побоїв, мученням або іншими насильницькими діями. При катуванні побої характеризуються багаторазовим (два та більше разів) завданням ударів по тілу потерпілого, які, в свою чергу, не спричинили тілесних ушкоджень. Мучення - це дії, пов'язані з тривалим позбавленням людини їжі, пиття чи тепла, з утриманням у шкідливих для здоров'я умовах тощо. До інших насильницьких дій можуть бути віднесені

погроза зброєю, застосування протигазу чи поліетиленового пакета для позбавлення можливості дихати, електричного струму, різні посягання на статеву недоторканість особи, дії, характерні для мордування, а також інші подібні дії, серед яких найбільш поширеними є підвищення тіла, придушення, обливання холодною водою, нацькування собак, тривала ізоляція, вплив на людину постійним і голосним звуком, примушування їсти неїстівні речовини, інсценування ампутації якогось органа чи розстрілу тощо. Такі дії супроводжуються стресом, почуттям жаху чи неспокою та здатні принизити особу, зламати її морально. [3]

Виконання об'єктивної сторони катування не варто пов'язувати лише із заподіянням сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання, як це зазначено у Конвенції, адже як видно із практики застосування поняття катування його ознаки вже розуміються більш конкретно. Таким чином, Європейський суд з прав людини пов'язує наявність катування з деяким рівнем жорстокості, що залишається оціночним у кожній конкретній справі, проте при його визначенні необхідно порівнювати рівень жорстокості та сили впливу на організм людини в оцінюваному випадку із характеристиками способів вчинення катувань і якщо сила завданих страждань виявиться вищою ніж у останніх, то має місце катування і навпаки.

Катування не може виражатися у бійці, тобто умисному нанесенні ударів один одному, – це у будь-якому випадку односторонні дії, при умові, що потерпілий у силу будь-яких причин не може чинити опір.

Отже, обидва склади злочинів мають схожі ознаки, а саме те, що при вчиненні злочинних посягань на тілі потерпілого не залишаються тілесні ушкодження. Але об'єктивна сторона катування характеризується діянням, яке в певній мірі поглинає дії, що вчиняються при побоях і мордуванні, і має більш сильний характер спричинення фізичного болю та страждання. Отже, ступінь насильницьких дій при катуванні повинен виражатися у спричиненні більш глибоких, особливо больових відчуттів з особливою жорстокістю. Дослідження показують, що людина, яка пережила катування, одержує серйозні психологічні травми, які часто переходять у нервові розлади, депресію та безсоння. У процесі катування людина починає відчувати ненависть до свого тіла, тому що із-за нього вона переносить муки. Потерпілі від катування поступово втрачають відчуття реальності та часу. Очевидно, що тілесні ушкодження, побіи нанесені звичайним способом не можуть спричинити такого ефекту. У зв'язку із цим, варто у ч. 1 ст. 127 КК вказати, що насильство при катуванні має характер мордування і застосовується з особливою жорстокістю. Саме зазначені ознаки підвищують небезпеку катування порівняно з побоями та повинні відмежовувати його від них.

Відмінністю між даними складами злочинів може бути тривалість впливу на тіло людини, так при катуванні насильницькі дії характеризуються безперервністю і протяжністю, з такою протяжністю у часі, яка необхідна для досягнення мети катування.

Ще однією відмінною ознакою між даними складами злочинів є те, що суб'єктивна сторона катування містить у собі крім прямого умислу спеціальну мету – примусити потерпілого чи іншу особу (близького чи рідного) до вчинення дій, які суперечать волі й інтересам потерпілого, в тому числі отримати від нього або іншої особи інформацію, свідчення або визнання, покарати за його дії, які він скоїв або в скоєнні яких підозрюється, або залякування його чи інших осіб. Це наприклад, мордування потерпілого з метою спонукати його видати гроші чи інші цінності або вказати місце, де вони зберігаються, тощо. При вчиненні побоїв або мордувань мотив та мета не мають значення для кваліфікації діяння. [4]

На нашу думку злочин передбачений статтею 127 КК України є більш тяжким, оскільки окремою проблемою, як кримінально-правового, так і соціального характеру, в Україні є катування. Особливо це стосується катування з боку службових осіб і, зокрема, працівників правоохоронних органів. Такі злочини за ст. 12 КК є тяжкими чи середньої тяжкості. Але в існуючому на даний час Кримінальному кодексі України є суттєві недоліки, що не дозволяють чітко розмежувати склади злочинів побоїв та мордувань від катувань, та інших злочинів проти здоров'я, тому, ми вважаємо, що склад катування потребує невідкладного доповнення низкою кваліфікуючих ознак, що усуне існуючий дисбаланс у кримінально-правових санкціях, як приклад це може бути: включення до кваліфікуючих ознак катування (ч. 2 ст. 127 КК) вчинення його службовою особою з використанням свого службового становища. Поряд із цим, доцільно у якості кваліфікуючих ознак катування передбачити заподіяння у результаті таких дій середньої тяжкості тілесних ушкоджень (ч. 3 ст. 127 КК) та смерті з необережності або тяжких тілесних ушкоджень (ч. 4 ст. 127 КК).

Дещо незрозумілим залишається питання про те, що взагалі може слугувати приводом для кваліфікації діяння за ст.ст. 126,127 КК України оскільки внаслідок їх вчинення не порушується анатомічна цілісність тіла потерпілого і лише за скаргами особи, можемо зробити висновок, що було вчинено злочин. Але, ми вважаємо, що при діях які утворюють об'єктивну сторону даних складів злочинів у більшості випадків ушкодження на тілі потерпілого залишаються, як приклад пропонуємо розглянути таку дію, яка характерна для обох складів злочинів, а саме завдання удару (ударів). Ця дія, якщо вона вчиняється із застосуванням незначної сили не може викликати у потерпілого фізич-

ного болю, в тому числі і душевного страждання, а якщо сила удару буде великою, то тоді на тілі залишаться синці, що в свою чергу мають спричинити порушення анатомічної цілісності тканини і кваліфікуються за ст. 125 КК України.

Отже, доцільно буде або виключити з об'єктивної сторони складів злочинів зазначену вище дію, або внести зміни до диспозицій статей, що полягатимуть у діянні, яке спричинюватиме тілесні ушкодження спеціальним способом, а саме для побоїв і мордувань – це умисне вчинення насильницьких дій та діянь які мають характер мордування, а також завдання ударів, що спричинили легкі тілесні ушкодження, які не потягли за собою короткочасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності. Для катування – це умисне заподіяння фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом мучення або інших насильницьких дій, а також побоїв, що спричинили легкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження, які вчиняються зі спеціальною метою та на протязі тривалого часу.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України.
2. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Затверджені наказом МОЗ № 6 від 17 січня 1995р. (п. 3).
3. Шульга А. Коментар до статті 127 «Катування» Кримінального кодексу України / А. Шульга, В. Павликівський // Законодавство України : Науково-практичні коментарі : Юридичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 90–100.
4. М.І. Бажанов, В.В. Сташис В.Я. Тацій Кримінальне право, Особлива частина, Навчальний посібник, - К.: Юрінком, 2005. – 547 с.

Чепурко Петро Григорович,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДМЕЖУВАННЯ РОЗБОЮ, ПОЄДНАНОГО З ВБИВСТВОМ ВІД УМИСНОГО ВБИВСТВА З КОРИСЛИВИХ МОТИВІВ

Метою роботи є встановлення особливостей відмежування розбою поєднаного з вбивством від умисного вбивства з корисливих мотивів.

Актуальність даної теми не може бути поставлена ні під який сумнів, бо аналіз судової практики показує, що суди не завжди правильно відрізняють розбій від вбивства з корисливих мотивів у ряді випадків допускаються судові помилки, пов'язані з неправильним відмежування розбою поєднаного з вбивством від умисного вбивства з корисливих

мотивів. Інтереси правосуддя і законності вимагають кваліфікації злочину в точній відповідності з законом.

В Україні дослідженням даної проблеми займались: Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, П.В. Кобзаренко, М.Й. Коржанський, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В. М. Смітєнко, В.В. Сташис та ін.

Для з'ясування відмінностей що мають значення для розмежування даних злочинів варто з'ясувати що таке розбій:

Розбій це напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства.[1]

Напад означає дії, спрямовані на заволодіння майном шляхом застосування насильства небезпечного для життя потерпілого або створення реальної загрози його негайного застосування. Проте насильство, небезпечне для життя, і позбавлення життя - поняття не ідентичні. Умисне вбивство не може бути складовою частиною іншого, менш небезпечного злочину.[2; с 246]

Позбавлення життя потерпілого не охоплюється складом розбою, і тому завдання тяжких тілесних спричинення, смерті при розбої, має кваліфікуватися за сукупністю злочинів передбачених ч. 4 ст. 187 та ч.2ст121,ст119 та ст115 ККУ.[3; с 435]

Наші дослідження показали що найбільш складним є питання про відмежування вбивства, скоєного з корисливих мотивів від розбою поєднаного з вбивством.

Вважаю , що розбій поєднаний з убивством відрізняється від вбивства з корисливих мотивів способом заволодіння майном.

Вбивство в процесі розбою передбачає напад на потерпілого з метою негайного отримання майна, що знаходиться при потерпілому, в процесі вбивства або відразу ж після нього. При вчиненні вищевказаного злочину, метою винного є вилучення і заволодіння майном потерпілого як правило, рухомим, навіть якщо воно здійснюється через певний час наприклад: винний через тиждень,місяць за допомогою узятих у потерпілого ключів проник в його квартиру, гараж і викрав майно, автомобіль.[4; с 185]

Натомість , відзначимо, що відмінною ознакою вбивства з корисливих мотивів є те, що при його вчиненні винний прагне або:

- а) отримати вигоду матеріального характеру (майнові права),
- б) або звільнитися від матеріальних витрат (утриманців, сплати боргу тощо). Вважаємо,що критерієм розмежування вбивства з корисливих мотивів і розбою поєднаного з вбивством є наявність або відсутність обов'язкової сукупності двох ознак:

вбивство скоєно шляхом нападу з метою заволодіння майном у момент здійснення вбивства або безпосередньо після нього

Кожна із зазначених ознак окремо може бути притаманна як розбою поєданого з вбивством так й вбивстві з корисливих мотивів. Але й вбивство з корисливих мотивів і розбій поєднаний з вбивством не може одночасно поєднувати в собі напад і мету заволодіння майном безпосередньо в момент вчинення злочину, наприклад: вбивство шляхом отруєння може мати на меті негайне пограбування трупа, але позбавлене ознак нападу, а вбивство шляхом нападу може переслідувати мету переходу майна формально-легальним шляхом в майбутньому. Вбивство з метою отримання спадщини.

Здається, вбивство слід кваліфікувати як пов'язане з розбоєм тільки в тому випадку, коли воно відбувається у зв'язку з розбоєм і є реальна сукупність зазначених ознак.

З вищевикладеного можна зробити такі висновки: розбійне вбивство може бути скоєне тільки в процесі розбійного нападу або відразу ж після нього або до розбійного нападу у відношенні одного з потерпілих з наступним нападом на іншого потерпілого. У всіх інших випадках, вбивство слід кваліфікувати як вчинене з корисливих мотивів.

Щодо вбивства з корисливих мотивів, винний завжди діє з прямим умислом. Наприклад: громадянин А. попросив громадянина Б. відвести його до іншого міста за плату, після поїздки громадянин А. не бажаючи розраховуватись з умислом на вбивство, двічі вистрілив в голову громадянину Б.

При розбії поєданого з вбивством, злочин може бути скоєно і з непрямым умислом. Наприклад: злочинець роздів п'яного, залишивши його без мети позбавлення життя на сильному морозі, і той помер від переохолодження. Винний не бажав смерті потерпілого, але усвідомлював, що вона може настати, і ставився до такого наслідку байдуже.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 чине законодавство станом на 1 грудня 2011р. вид. "Паливода" – К.2011р.: 218с.
2. Навч. посібник "Кваліфікація злочинів": за заг. ред. Коржанського М.І.- К.: Вид-во ТОВ «ІНТЕРСЕРВІС», 1996. - 428 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Каннон, А.С.К., 2001. - 1104 с.
4. Актуальні проблеми кримінального права: навч. посіб. / В.М.Попович, П.А.Трачук, А.В.Андрушко, С.В.Логін. - К.: Юрінком Інтер, 2009. - 256 с.
5. Постанова пленуму Верховного Суду України № 10 від 06.11.2009 "Про судову практику у справах про злочини проти власності".

Черненко Дмитро Русланович,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Рубан К.П.

ДО ПИТАННЯ ЗНИЖЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Останнім часом процеси невинного розвитку охоплюють майже усі сфери життєдіяльності людини. При чому здатність до виконання функцій дорослого виявляють зовсім юні. Такі тенденції спостерігаються нажалі і щодо вчинення злочинів. Коли малолітні особи (у віці від 11 до 14 р.) вчиняють тяжкі чи особливо тяжкі злочини. Актуальність даного питання вже відмітили та розробляють у Російській Федерації. В Україні питанням віку кримінальної відповідальності займаються такі вчені: В.Г. Павлов, В.Ф. Мороз, В.М. Бурдін. [1, с.315] Втім, з урахуванням змін у суспільстві (зокрема, акселерації, інформаційного навантаження тощо) виникає потреба у перегляді колишніх підстав щодо притягнення до кримінальної відповідальності тільки з 14 років.

Торкаючись аргументації необхідності зниження віку кримінальної відповідальності, наведемо порівняльну характеристику між даними України та Росії. Зокрема, виділимо саме період з осені 2011 та зими 2012 років, оскільки саме восени 2011 року російські правоохоронні органи звернулися до Державної Думи Російської Федерації з проханням понизити вік кримінальної відповідальності з 14 до 12 років. За осінь 2011 та зиму 2012 років в Росії кількість правопорушень, скоєних малолітніми понизилась на 31% [1], в той час як в Україні за цей же період часу кількість правопорушень зросла на 17% [2].

Такий процент правопорушень може бути обумовлений тим, що першоджерелами протиправної поведінки неповнолітніх насамперед є особливості середовища, в якому вони перебувають. Зокрема, перебування в криміногенному оточенні, виховання у проблемних та кризових сім'ях, відсутність індивідуального підходу до проблемної особи у навчально-виховних закладах, негативний вплив асоціальних груп однолітків тощо. Як стверджують науковці, для підліткового періоду розвитку особистості характерні протиріччя, схильність до впливу. Якщо ж 10 років тому, найкриміногеннішим віком було 16-18 років, то в наш час, цей вік починається з 11 років. Проблемам кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, їх виправлення та ресоціалізації, а також запобігання вчиненню ними повторних злочинів завжди приділялася значна увага міжнародною спільнотою, про що свідчать

окремі міжнародні нормативно-правові акти, а також вітчизняне законодавство [3, С. 267].

Нажаль, скоюючи правопорушення криміногенного характеру, малолітні особи не мають уяви, яка міра покарання на них може очікувати. Відповідно до ч.1 ст.22 КК України кримінальній відповідальності за погрозу вбивством підлягають особи, яким до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років. Водночас, зазначимо, що згідно ч.2 ст. 22 КК України за вчинення умисного вбивства, умисного тяжкого тілесного ушкодження відповідальність встановлена з 14-ти років. З настанням такого ж віку настає кримінальна відповідальність за вчинення спеціальних видів погрози та за вчинення злочинів, в яких погроза є способом їх вчинення (наприклад, ст. 345, 346, 350, 152, 153, 186, 187, 189 КК України) [3, С.11]. Потрібно звернути увагу на той факт, що низка вітчизняних вчених пропонують переглянути положення кримінального законодавства в бік зниження віку кримінальної відповідальності.

В.Г. Павлов пропонує передбачити в кримінальному законі норму, за якою передбачалася б кримінальна відповідальність осіб, які до моменту вчинення злочину досягли 13-ти років та вчинили вбивство, умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю. В.Ф. Мороз пропонує підлітків у віці від 11-ти до 14-ти років притягувати до кримінальної відповідальності у випадку вчинення ними особливо тяжких агресивних злочинів (умисне вбивство, звалтування, умисного тяжкого тілесного ушкодження, вчинення дій, які можуть викликати аварію поїзду). В.М. Бурдін вважає, що неповнолітні віком від 11-ти до 14-ти років притягуються до кримінальної відповідальності лише за вичерпний перелік злочинів (ст.115, 121, 152, 153, 185, 186, 187, 259 КК України), за умови підтвердження висновком експертизи відповідальності фактичного рівня розвитку їхньому хронологічному віку, достатньої для винної відповідальності [4, С.315].

Щодо питання зниження віку кримінальної відповідальності, то на думку правоохоронців запропоновано встановити таку кримінально-значиму періодизацію розвитку: по-перше, діти віком до 11 років – перебувають поза сферою кримінальної відповідальності, по-друге, неповнолітні віком від 11-ти до 14-ти років притягуються до кримінальної відповідальності лише за вичерпний перелік злочинів (ст.115,121,152,153,185,186,187 КК України), по-третє, особи віком від 14 років – повноцінно притягуються до кримінальної відповідальності за всі злочини, за винятком тих, що можуть бути вчинені тільки після досягнення 18-річного віку.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що питання про зниження віку кримінальної відповідальності безпосередньо пов'язане із при-

йняттям нового КПК України. Оскільки, від цього опосередковано залежать зміни найнижчої вікової межі кримінальної відповідальності від 11 чи з 12 років (як зокрема в Російській Федерації).

Список використаних джерел:

1. Состояние преступности МВД Российской Федерации [електронний ресурс] // Режим доступа: http://www.mvd.ru/presscenter/statistics/reports/show_88090/.
2. Статистика МВС України [електронний ресурс] // Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control>.
3. Туранська О. До проблеми кримінальної відповідальності неповнолітніх // Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності органів внутрішніх справ у сучасний період розвитку державності України // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 26 жовтня 2007 року) – К.: «МП Леся», 2008. – С. 267-270.
4. Шаблюстий В. Зниження віку кримінальної відповідальності як засіб запобігання погрозам вбивством. // Вісник Львівського університету. - 2010. - № 50. - С. 312-317.

Черниш Дмитро Олександрович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Байлов А.В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Згідно з п. 7 ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України (далі - КК) вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними або аморальними діями потерпілого є обставиною, що пом'якшує відповідальність. Також це положення знаходить своє втілення в статті 116 КК — вчинення злочину в стані сильного душевного хвилювання, що виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого.

Основною ознакою даного складу злочину є те, що стан сильного душевного хвилювання виник внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого. Саме через це законодавець передбачає умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116 КК), як вбивство з пом'якшувальними обставинами.

У науці кримінального права виникають певні спірні питання щодо визначення дій, які викликають у винного стан сильного душевного хвилювання. Відповідно до статті 116 КК до таких дій законодавець відніс протизаконне насильство, систематичне знущання та тяжку об-

разу. Розглянемо детальніше кожне з цих діянь.

Згідно з пунктом 23 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003р. №2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» [1] насильство може бути як фізичним, так і психічним. Під фізичним насильством розуміють будь-який фізичний вплив на людину, а саме побої, тілесні ушкодження, смерть тощо. Під психічним насильством деякі вчені вважають лише погрозу заподіяти фізичне насильство, інші – погрозу вчинити фізичну, моральну та майнову шкоду. Досить повно зміст насильства розкриває А.В. Байлов. Вчений вказує на те, що під поняттям психічного насильства слід розуміти вчинення у будь-якій формі поза (або проти) волі та свідомості потерпілого протиправний психічний вплив на нього. Цей вид насильства охоплює погрози: завдати фізичної шкоди (вбивством, тілесним ушкодженням тощо), заподіяти майнову шкоду (знищенням або пошкодженням майна), нанести моральну шкоду (розповсюдженням відомостей, що ганьблять особу або його родичів, та ін.) [3, с.10]. Слід зазначити, що обов'язковою ознакою такого насилля є його протиправність, невідповідність нормам закону. Тобто, стаття 116 КК може бути застосована лише у випадку, якщо насильство, що викликало стан сильного душевного хвилювання є протиправним, незаконним. Умисне вбивство, вчинене в стані афекту, який викликаний правомірним насиллям не можна кваліфікувати за статтею 116 КК, через відсутність ознак передбаченого складу злочину.

Окремі питання викликає поняття «систематичне знущання», яке не знаходить однозначного вирішення. В науковій літературі вчені по-різному підходять до розуміння систематичного знущання. На відміну від поняття насильства, в постанові пленуму Верховного Суду України жодних роз'яснень щодо систематичного знущання не надається. А.В. Байлов вважає, що під поняттям «систематичне знущання» мається на увазі вчинення певних дій (понад тричі), що багаторазово супроводжуються умисним заподіянням потерпілому психічних або моральних страждань з приниженням людської гідності незалежно від форми їх здійснення. [3, с.11]. На думку О.М. Попова таке знущання може бути тривалим чи однократним, чи навіть одномоментним проявом поведінки. Головним на його думку є те, що таке знущання поєднане з умисним спричиненням потерпілому психічних, моральних страждань, з приниженням його людської гідності [2, с.34]. Погоджуючись з О.М. Поповим, а також враховуючи той факт, що навіть одиничний прояв такої поведінки може викликати стан сильного душевного хвилювання у винного, пропоную замінити термін «систематичне знущання» в диспозиції статті 116 КК терміном «знущання».

Ще одним проблемним питанням в науці кримінального права є поняття тяжкої образи, зазначеного в статті 116 КК. Згідно з пунктом 23 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003р. №2 “Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров’я особи”[1] до тяжкої образи слід відносити явно непристойну поведінку потерпілого, що особливо принижує гідність чи ганьбить честь винного або близьких йому осіб. Проте ні законодавець, ні Пленум Верховного Суду України не надають роз’яснення щодо визначення ступеня тяжкості цієї образи. Вважаємо, що поняття тяжкої образи включає суб’єктивний та об’єктивний критерії, які взаємодоповнюють та врівноважують один одного. Важливішим у вирішенні цього питання все ж слід визнати суб’єктивну оцінку образи, тобто психічне ставлення до образи, при чому як потерпілого, так і винного, оскільки навіть, на перший погляд, звичайний діалог може містити образу у завуальованій формі.

Також при вирішенні поняття тяжкої образи, слід враховувати чи усвідомлював потерпілий, що своїми діями справить на винного такий вплив, адже саме це може бути пов’язане з хворобливим фізичним і психічним станом, типом темпераменту, приналежністю до певних соціальних груп тощо. Тому особа, що ображає, повинна умисно принижувати честь та гідність іншої особи.

Потрібно відзначити, що до обставин, які можуть викликати стан сильного душевного хвилювання, слід віднести аморальну поведінку потерпілого. На відміну від статті 66 КК ця обставина не зазначена в статті 116 КК. Так, наприклад, чоловік, який застав свою дружину з коханцем, не витримавши подружньої зради і в стані сильного душевного хвилювання позбавив її життя. Подружню зраду не можна віднести ні до протизаконного насильства, ні до знуцання, ні до тяжкої образи (окрім випадків коли зрада спрямована на приниження честі та гідності). Тому такі дії слід віднести до аморальної поведінки, що може викликати стан сильного душевного хвилювання.

Таким чином, з урахуванням викладеного, пропонуємо диспозицію статті 116 КК України викласти в наступній редакції: «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, знуцання, тяжкої образи або аморальної поведінки з боку потерпілого, – »

Список використаних джерел:

1. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України та постанов Верховного Суду України у справах кримінальної юрисдикції. – Х.: Одиссей, 2012. – 432 с. 2. Попов А.Н. Преступление, совершенное в состоянии аффекта (ст.ст. 107, 113 УК РФ) / А.Н. Попов. – СПб., 2001. – 132 с. 3. Байлов А.В. Кримінальна

відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання. - Автреф. дисерт... к.ю.н. – Х., 2004. – 20 с.

Шаповалова Марина Володимирівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шевчук Т.А.

**ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ГІДНА АЛЬТЕРНАТИВА
СМЕРТНІЙ КАРІ**

Прагнення України досягти міжнародних стандартів на політично-му рівні призводить до чітко виражених реформ у кримінальному законодавстві, які пов'язані із скасуванням смертної кари та приведенням системи покарань до більш гуманного вигляду. Точною датою реформування можна назвати 3 травня 2002 р., коли Україна приєдналася до протоколу № 13 Європейської конвенції про права людини, яка передбачає повне скасування смертної кари за будь-яких обставин як у мирний, так і воєнний час. 2 травня 2000 р. у Вільнюсі цей протокол від імені України підписала міністр юстиції, постійний представник країни при Раді Європи Сюзанна Станік. "Приєднання України до документа є демонстрацією нашою країною послідовного виконання зобов'язань, узятих при вступі в Раду Європи, яскравим свідченням інтеграції у європейське співтовариство, що підтверджує основний принцип української держави – захист прав людини", – підкреслила вона [1, с. 116].

Взагалі-то, першою територією в світі, яка назавжди скасувала смертну кару за вбивство, була територія Мічиган (нині штат Мічиган) у США. Це сталося в 1846 році. А першою країною, що скасувала смертну кару за будь-які злочини, стала в 1846 році Венесуела. Є чимало країн, де смертну кару скасовано завдяки мужності політиків, але всупереч думці більшості населення. Правда, з часом більшість людей все ж приймає точку зору політичних лідерів країни. Так було, наприклад, у ФРН, де в момент скасування смертної кари більше половини жителів країни були її прихильниками. А через 10-15 років співвідношення змінилося у зворотний бік [2, с. 111-112].

Щодо ставлення нашої держави стосовно смертної кари, то слід вказати на явну тенденцію до гуманізації карної політики. Зокрема, у Кримінальному кодексі РРФСР 1922 р. смертна кара була передбачена в санкціях 7,6% статей, а у Кримінальному кодексі СРСР 1926 року - їх частка зменшилася до 3,4%.

На початку 90-х років почався процес, спрямований на виключення покарання у вигляді смертної кари з санкцій статей, що передбачають відповідальність за економічні та інші ненасильницькі злочину. Так, до кінця дії Кримінального Кодексу 1960 р. в ньому налічувалося всього 24 санкції з винятковою мірою покарання.

Аналізуючи сучасне кримінальне законодавство України, слід зазначити, що у кримінальному кодексі 2001 року (на відміну від всіх попередніх) вперше не містилось санкцій, пов'язаних із застосуванням смертної кари.

За даними Державного департаменту України з питань виконання покарань, станом на 1 червня 2009 року покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні відбувають 1560 засуджених.

Дискусія щодо можливості, допустимості та доцільності застосування смертної кари точиться серед законодавців, науковців, політиків, лікарів та звичайних пересічних громадян вже не один десяток років.

Основними аргументами «за» застосування смертної кари частіше за все є такі, як:

- відновлення соціальної справедливості;

- застосування смертної кари, як механізму стримування;

- суттєві матеріальні витрати на утримання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, що викликає справедливе незадоволення та обурення більшості платників податків;

- застосування довічного позбавлення волі зводить на нівець таку мету покарання, як виправлення засуджених (ч.2 ст. 50 КК України) та багато іншого.

Опитування громадської думки свідчить, що більша половина громадян України виступає за смертну кару.

Дійсно, дані багатьох соціальних досліджень демонструють, що від 60 до 80 % українців підтримують смертну кару.

Частково погоджуючись із аргументами прибічників смертної кари, хотілося б зазначити, що головним правом людини є право на життя, воно є фундаментальним правом, що обумовлено самою природою існування людини. Дане право закріплене у цілій низці міжнародно – правових актів, зокрема: Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини у ст. 2 закріплює це право, як одне з найважливіших : «право людини на життя захищається законом». У Загальній Декларації прав людини 1948 року зазначено, що «кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканість», дещо пізніше у Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права було зазначено, що «право на життя є невідемним правом кожної людини. Це

право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя».

Про недопустимість застосування смертної кари в Україні свідчить, по перше, Основний Закон країни. У статті 27 закріплено, що «кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини». Також це положення відбилосся одночасно в декількох законах України, зокрема, у відповідності до статті 281 Цивільного кодексу України вказано, що фізична особа має невід'ємне право на життя, фізична особа не може бути позбавлена життя. Фізична особа має право захищати своє життя та здоров'я, а також життя та здоров'я іншої фізичної особи від протиправних посягань будь-якими засобами, не забороненими законом.

Окрім «писаних» Законів не можна не згадати про Закон Божий, за яким життя дає лише Бог, і лише він може його забрати. Даний тезис повністю відтворює зміст однієї з десяти заповідей господніх: « Не убий». Жодна людина незалежно від своїх службових повноважень не має права позбавляти життя іншу людину, навіть якщо остання є злочинцем. Ватикан приєднався до Конвенції ООН з прав людини, аби видати резолюцію проти смертної кари.

Вступаючи в Раду Європи в листопаді 1995 року, Україна взяла на себе зобов'язання запровадити негайний мораторій на всі страти і цілком відмінити їх протягом трьох років. Свої зобов'язання Україна виконала, смертну кару було відмінено. Підводячи підсумок, слід вказати, що спірність цього питання беззаперечна. І доки будуть вчинятися наджорстокі злочини, це питання буде злободенним і дискусійним тому, що воно торкається найдорожчого в світі - життя людини (потерпілої - з одного боку і злочинця - з іншого). Тому для того, щоб в суспільстві виробилось позитивне сприйняття рішення законодавця щодо скасування смертної кари, слід всіляко вдосконалювати ефективність і дієвість заходів протидії вчиненню тяжких і особливо тяжких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Мельничук В. Найвищий прояв гуманізму або чи є довічне позбавлення волі належним еквівалентом смертній карі / В. Мельничук // Юридичний журнал. – №6. – 2005. – с. 114-116. 2. Застосування зарубіжного досвіду для удосконалення правової регламентації кримінального покарання у виді арешту в Україні // Вісник ХНУВС. – 2008. – №40. – с. 111-119.

Шваля Світлана Анатоліївна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Северин О.О.

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН

Суспільну небезпеку представляє не тільки закінчений злочин, але і попередні дії, що створюють загрозу об'єктам, які знаходяться під захистом КК України. Вчинення злочину це не миттєвий акт, а такий, що відбувається в досить тривалому інтервалі (в певному проміжку часу), у зв'язку з чим акт вчинення злочину складається з визначених етапів, або їх ще називають стадіями. У зв'язку з цим постає актуальність у розгляді питання про стадії вчинення злочину.

Замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі (ч. 1 ст. 15 КК) [1].

Таким чином, замах - це безпосередні дії, спрямовані на те, щоб вчинити злочин, але бажані наслідки не виникли незалежно від волі суб'єкта або винний не зміг вчинити всіх дій, які він мав намір вчинити.

Зміст і характер дій при замаху на злочин визначаються ознаками об'єктивної сторони того злочину, який хотів вчинити винний.

Це можуть бути:

- 1) дія чи бездіяльність (вистрелив, але не влучив, мати не годувала своєю дитину тощо);
- 2) дія, що не спричинила наслідків (відімкнув сейф, але він виявився порожнім та ін.);
- 3) дія, що спричинила наслідки, але не ті, які бажав винний (хотів убити, але тільки поранив);
- 4) частина необхідних для винного дій, які, він мав намір вчинити (недала спроба запустити двигун автомобіля з метою незаконного заволодіння транспортним засобом);
- 5) всі дії, які винний мав намір вчинити і які, на його думку, могли бути достатніми для досягнення мети, але мета не була досягнута від причин, що не залежали від волі винного (затримання особи на місці вчинення злочину). [2;с. 285].

Замах на злочин має місце:

- 1) у злочинах з матеріальним складом, тобто якщо наслідок є обов'язковою ознакою складу злочину (вбивство, викрадення, знищення май-

на, заподіяння тілесних ушкоджень, зловживання владою або службовим становищем тощо);

2) у злочинах з формальним складом, які вчиняються шляхом дії (контрабанда, давання хабара тощо);

Замах на злочин неможливий:

1) у злочинах з формальним складом, які вчиняються шляхом бездіяльності, або якщо дія, що була вчинена утворює склад іншого закінченого злочину (залишення в небезпеці; бандитизм);

2) якщо злочин закінчується першою дією, яка ставить в небезпеку об'єкт охорони (порушення правил безпеки руху, що створювали загрозу настання тяжких наслідків);

3) якщо злочин вчиняється з необережності.

Від закінченого злочину замах на злочин відрізняється певними ознаками об'єктивної сторони:

1) вчинена тільки частина дій (виготовлення недоброякісної продукції з метою її реалізації);

2) вчинені дії не дали бажаних наслідків (майно не було викрадено, смерть потерпілого не настала, вилучення плоду при аборті не настало).

Залежно від того повністю чи не повністю виконані були дії, що складають об'єктивну сторону злочину, відрізняють:

1) замах незакінчений;

2) замах закінчений [2;с. 285].

Замах на вчинення злочину є незакінченим, якщо особа з причин, що не залежали від її волі, не вчинила усіх дій, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця (ч. 3 ст. 15 КК).

Наприклад, з метою вчинення звалтування винний застосував насильство до потерпілої, але з фізіологічних причин не зміг здійснити статевий акт.

При незакінченому замахові злочинні наслідки не тільки відсутні, але вони тут взагалі неможливі, бо не виконані всі необхідні для цього дії.

Отже, незакінчений замах має дві важливі ознаки:

1) немає, не настали злочинні наслідки;

2) не виконані всі дії, необхідні для того, щоб такі наслідки настали.

Замах на вчинення злочину є закінченим, якщо особа виконала усі дії, які вважала необхідними для доведення злочину до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від її волі (ч. 2 ст. 15 КК). Наприклад, винний вчинив постріл із рушниці, намагаючись вбити потерпілого, але не влучив.

У складі злочину закінченого замаху відсутня тільки одна ознака - злочинні наслідки, які могли настати, якби цьому не перешкодили

незалежні від волі винного обставини. Наприклад, відсутність грошей у відчиненій шафі чи кишень, або майна в коморі тощо.

З вищевикладеного можна зробити наступні висновки.

Під діянням, яке безпосередньо спрямоване на вчинення злочину, розуміють таку дію або бездіяльність, що безпосередньо посягає на об'єкт, який знаходиться під охороною КК України, тобто це діяння, за допомогою якого починається виконуватись об'єктивна сторона злочину, описана у диспозиції конкретної статті Особливої частини КК.

Друга ознака об'єктивної сторони замаху на злочин - не доведення злочину до кінця. Саме незавершеність дозволяє відрізнити замах від закінченого злочину. Під незавершеністю злочинного діяння розуміють відсутність одного або декількох обов'язкових ознак об'єктивної сторони складу злочину, передбачених конкретною нормою Особливої частини КК України, тобто об'єктивна сторона злочину виконується лише частково.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. 2. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій / За ред. М. Й. Коржанського.— К.:Атіка, 2001.-432 с. 3. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум: Навчальний посібник / І.П. Козаченко, О.М. Костенко, В.К. Матвійчук, та ін. — К.: КНТ, 2006 р.-432 с.

Шевчук Юлія Вікторівна,

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Вапсва Ю.А.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТА ОЗНАК СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Однією з найважливіших і найзмістовніших категорій у кримінальному праві України є склад злочину, за допомогою якого здійснюється нормативне позначення конкретного злочину, опис відповідних елементів й ознак, а також реалізація провідних завдань, без яких неможливе існування галузі кримінального законодавства та доктрини кримінального права. За суттю склад злочину чи склад правопорушення – це комплексний міжгалузевий інститут, який є складовою частиною теорії держави та права, філософії права, міжнародного, кримінального та інших галузей права. Разом із тим, поняття складу злочину, зміст й обсяг його елементів та ознак, його функціональне навантаження та законодавче регулювання можуть бути неоднаковими, якщо йдеться про кримінально-правові традиції різних країн, Тим більше, коли ці країни належать до неоднакових правових

сімей. Але і в межах однієї правової сім'ї спостерігаються досить суттєві відмінності у підходах щодо розуміння окремих характеристик складу злочину. Більше того, відчутна різниця щодо визначення й розуміння елементів та ознак складу злочину може спостерігатися навіть в межах кримінального права однієї держави, якщо мова йде про позиції різних кримінально-правових шкіл.

Україна належить до романо-германської правової сім'ї. Вагомими представниками цієї сім'ї є зокрема Франція та Німеччина. Однак, порівняно з Україною, кримінальному законодавству Франції не відоме поняття "склад злочину", але воно знає три елементи злочину: 1) легальний (діяння закріплене у законі); 2) матеріальний (об'єктивні ознаки злочинного діяння); 3) моральний (суб'єктивні ознаки злочинного діяння). Не вживається термін "склад злочину" й у кримінальному законодавстві та доктрині Німеччини, а замість цього там йдеться про "склад діяння" (§ 13 КК ФРН), що також може перекладатися як "склад закону" чи "законний склад". Отже, очевидно, що при такій ситуації важко дискутувати, що ж є складом злочину у Франції чи Німеччині, які його елементи й ознаки.

Аналізуючи кримінальне право сусідніх із Україною держав (зокрема, Російської Федерації чи Республіки Білорусь), то і там можна знайти суттєві відмінності щодо законодавчих і доктринальних поглядів на проблему складу злочину. Наприклад, якщо за КК Російської Федерації, так само як і за КК України, підставою кримінальної відповідальності є все ж таки склад злочину (ст. 8), то за КК Республіки Білорусь – не склад злочину, а власне злочин як винне заборонене КК діяння (ст. 10). Таким чином, кримінальне право Республіки Білорусь категорично відмовилося від терміну "склад злочину" і такий підхід, на погляд деяких вчених, не зовсім вписується у законодавчі традиції та законодавчу ментальність пострадянських держав.

Якщо звернутися тільки до положень кримінального права України, то, як вже зазначалося вище, у доктрині також можуть існувати різні погляди щодо елементів, ознак та інших характеристик складу злочину. Зазначимо, що у національній теорії кримінального права склад злочину – це передусім сукупність юридичних (об'єктивних і суб'єктивних) ознак, що характеризують вчинене суспільно небезпечне діяння як злочин. Загально визнаною є позиція, що склад злочину утворює обов'язкова (універсальна) кількість властивих йому елементів, а саме:

1) об'єкт – суспільні відносини, охоронювані законом про кримінальну відповідальність, яким заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди в результаті злочинного посягання. Об'єкт, як правило, не вказується законодавцем у диспозиції кримінально-правової норми.

Він визначається або за розташуванням даної норми в системі інших норм кримінального права, або шляхом логічного аналізу змісту самої норми, або з назви статті Особливої частини КК;

2) об'єктивна сторона – це зовнішнє вираження злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечним наслідком, причинним зв'язком між діянням і наслідком, а також часом, місцем, способом, обстановкою, знаряддями та засобами вчинення злочину;

3) суб'єкт – це фізична осудна особа, яка вчиняє у віці, з якого настає кримінальна відповідальність, суспільно небезпечне діяння, заборонене законом про кримінальну відповідальність;

4) суб'єктивна сторона – це внутрішня сторона злочину. Вона відображає психічні процеси, які характеризують свідомість і волю особи в момент вчинення злочину. Ознаками суб'єктивної сторони злочину є вина, мотив і мета.

В залежності від змісту ознак, що утворюють ці елементи, можна відрізнити один злочин від іншого (крадіжку від грабежу, вбивство від посягання на життя державного діяча та ін..) ознаки, що характеризують об'єкт і об'єктивну сторону прийнято називати об'єктивними, а суб'єкт і суб'єктивна сторона – суб'єктивними ознаками злочину.

Доктор юридичних наук Є. В. Фесенко підтримує позицію, відповідно до якої розрізняють двадцять ознак складу злочину, а саме: 1) ознаки об'єкта складу злочину: суспільні відносини (власне об'єкт злочину); предмет злочину; потерпілий від злочину; 2) ознаки об'єктивної сторони складу злочину: суспільно небезпечне діяння; суспільно небезпечні наслідки; причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і наслідками, що настали; місце; час; спосіб; обстановка; знаряддя; засоби вчинення злочину; 3) ознаки суб'єкта складу злочину: фізична особа; осудність; вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність; ознаки спеціального суб'єкта; 4) ознаки суб'єктивної сторони складу злочину: вина; мотив; мета; емоції (емоційний стан). Однак у теорії кримінального права наявні різні підходи щодо переліку та змісту конкретних ознак, які їх утворюють. Наприклад, одні вчені визнають, що об'єктом злочину є суспільні відносини (В.Я. Тацій, М.Й. Коржанський та ін.), інші – що це охоронювані кримінальним правом блага (С.Б. Гавриш) чи соціальні цінності (Є.В. Фесенко, П.П. Андрушко та ін.). В одних працях потерпілий є ознакою об'єкта складу злочину (Ю.В. Александров, В.А. Клименко), в інших це заперечується (С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та ін.). Те ж саме стосується й емоційного стану, оскільки в одних джерелах він є ознакою суб'єктивної сторони складу злочину (В.М. Короленко), а в інших про

нього взагалі не згадують (В.І. Борисов, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк). Щодо ознак об'єктивної сторони складу злочину, то в ній окремі вчені пропонують не виділяти знаряддя та засоби вчинення злочину (М.І. Панов) або ж, навпаки, виділяти ситуацію вчинення злочину, як поєднання місця, часу й обстановки (Є.В. Фесенко), а також джерело вчинення злочину (В.К. Матвійчук). Складною в розумінні та остаточно не розробленою є проблема причинно-наслідкового зв'язку при вчиненні злочину. У зв'язку із розробкою проекту Закону України "Про відповідальність юридичних осіб за вчинення злочинів" та вимогами Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні актуальним також є питання щодо криміналізації дій юридичних осіб.

Отже, проблема складу злочину в кримінальному праві України не є вирішеною до кінця, не повною мірою опрацьовано іноземний досвід з цього питання, поки що відсутні універсальні підходи щодо розуміння елементів та ознак складу злочину тощо. Все це орієнтує на здійснення подальшої наукової розробки, вивчення та конкретизації згаданої проблеми, обговорення та врахування відповідних позицій і доводів вчених з питань щодо складу злочину.

Список використаних джерел:

1. Лейленд П. Кримінальне право: злочин, покарання, судочинство / П. Лейленд; пер. з англ. П. Тарашук. – К.: Основи, 1996. – 207 с.
2. Савченко А.В., Кузнецов В.В., Штанько О.Ф. Сучасне кримінальне право України: курс лекцій / А.В. Савченко, В.В. Кузнецов, О.Ф. Штанько. – 2-е вид., виправ. та доповн. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 636 с.
3. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть: учебное пособие / под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина. – М.: Омега-Л, Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2003.
4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблематизація: монографія / М.І. Хавронюк. – К.: Юрисконсульт, 2006.
5. Хохлова І.В., Шем'яков О.П. Кримінальне право зарубіжних країн (в питаннях та відповідях): навчальний посібник / І.В. Хохлова, О.П. Шем'яков. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.

Шилика Юлія Сергіївна,

студентка 4 курсу навчально-наукового інституту права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук Старовойтова Ю.Г.

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРИМУШУВАННЯ» ТА «НАСИЛЬСТВО» В КОНТЕКСТІ СТ. 373 КК УКРАЇНИ

У кримінальному законодавстві України вказівка на примушування як суспільно небезпечне діяння міститься в багатьох нормах (ст.ст. 54,

174, 228, 286, 355, 373 КК України), однак, єдиного законодавчого підходу до визначення цього поняття немає – у зазначених нормах термін «примушування» або вказується, але його смислове значення не розкривається, або, як наприклад у ст.40 КК України визначаються види примушування – фізичне чи психічне. У зв'язку з цим виникає необхідність з'ясувати значення наведеного поняття.

У тлумачних словниках В.І. Даля, С.І Ожегова знаходимо схожі визначення терміну «примушування». Примусити – змусити вчинити щонебудь [5, с.561]. Примушувати, примусити когось – приневолити, силувати, змушувати [2, с.717]. Примушувати (примусити) визначається як: 1) вимагати в кого-небудь виконання чогось незалежного від його бажання; 2) домагатись чого-небудь; 3) спрямовувати зусилля на виконання чого-небудь незалежно від бажання [1, с.683]. Таким чином, примушування означає, у першу чергу, психологічний вплив (тиск) на особу, поєднаний з вимогою виконати якісь дії, що суперечать бажанню останньої.

Звернемося до розуміння «примушування» як одного з видів посягання на особисту свободу особи. У німецькому та італійському кримінальному праві термін «примушування» тлумачиться як вплив на особистість шляхом насильства чи погрози з метою змусити людину діяти всупереч її волі [3, с.474]. Разом з тим примушування часто у кримінально-правових нормах асоціюється з насильством і припускає застосування сили з метою примусити кого-небудь до чого-небудь проти його волі.

Таким чином, необхідно визначитися зі співвідношенням таких понять, як «примушування» і «насильство».

Так, Ф.М. Джавадов під насильством розуміє суспільно небезпечну, протиправний, умисний вплив на організм людини, здійснений проти її волі й спрямований на спричинення шкоди життю і здоров'ю.

Л.В. Сердюк вважає, що насильство – це зовнішній, з боку інших осіб, умисний та протизаконний вплив на людину (або групу осіб), що здійснюється поза чи проти її волі і здатний заподіяти їй органічну, фізіологічну чи психічну травму й обмежити свободу її волевиявлення або поведінки.

В.В. Іванова визначає насильство як суспільно небезпечний, протиправний фізичний або психічний вплив на іншу людину, що здійснюється всупереч або без її волі, що становить небезпеку для її життя чи здоров'я різного ступеня тяжкості або здатний спричинити смерть [6].

Найбільш розгорнуте тлумачення фізичному насильству в юридичній літературі було надане Р.Д. Шапаровим, який розуміє під ним умисне, неправомірне спричинення фізичної шкоди іншій людині

проти або поза її волею шляхом енергетичної дії на органи, тканини або фізіологічні функції організму. До останніх він відносить: дихання, рух і тому подібне [8, с.39].

Під психічним насильством розуміється вплив на психічну сферу особи шляхом залякування, погроз з метою спонукати особу до певної поведінки [9, с.529].

Примушуванням М.О. Попов визначає як умисну, суспільно небезпечну, протиправну дію щодо особи, здійснювану шляхом фізичного та/або психічного насильства, а також шляхом інших незаконних дій (бездіяльності) з метою змусити цю особу вчинити будь-які дії або утриматися від їх вчинення [7, с.9]. Т.Ю. Кобозева пропонує розуміти під злочинним примушуванням умисний протиправний фізичний або (і) психічний вплив на особу, який обмежує свободу волі, з метою змусити її вчинити дію (бездіяльність) проти її волі й в інтересах особи, яка примушує, або осіб, яких останній представляє [4, с.9].

Проведений огляд змісту понять «примушування» і «насильство» дозволяє виділити два критерії їх розмежування:

- 1) вплив на свободу волі:
  - а) відмінність за результатами впливу на свободу волі: примушування тягне за собою обмеження свободи волі; насильство – обмеження або виключення свободи волі;
  - б) відмінність у самому процесі впливу на волю: під час примушування вплив може здійснюватися тільки проти волі, а при насильстві – як проти, так і поза волею і (або) свідомістю;
- 2) цільова спрямованість. Мета примушування завжди полягає в злочинній вимозі – здійснення особою, яка примушується, потрібного винній особі діяння. Така мета завжди має кримінально-правове значення, оскільки відображає сутність примушування [4, с.16-17].

Основна мета насильства полягає все-таки не в пригніченні свободи, а в спричиненні шкоди іншій особі, обмеженні його фізичної свободи або в потенційній можливості спричинення таких наслідків. До того ж мотиви спричинення шкоди можуть не мати значення для кваліфікації діяння.

Таким чином, на підставі аналізу змісту зазначених термінів можна сказати, що примушування й насильство мають багато схожих рис, але ототожнювати їх навряд чи припустимо: по-перше, примушування має більш широке значення, ніж насильство, адже останнє виступає одним із проявів примушування; по-друге, істотною ознакою, що характеризує примушування, є його мета – змусити особу діяти усупереч його волі.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / (уклад. і голов.

ред. В'ячеслав Тимофійович Бусел.). – К.: Ірпінь: Перун, 2002. – 1440 с., с. 940; Словник української мови: (у 9 т.) / ред. В.О. Винник, Л.А. Юрчук. – 2К.: Наукова думка, 1973. – Т. 7. – 1976. – 724 с. 2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: Современное написание: в 4 т. Т. 3. П / В. И. Даль. – М.: Астрель, 2003. – 928 с.3. Энциклопедический словарь Русского Библиографического Института Гранат / под ред. проф. Ю. С. Гамбарова, проф. В. Я. Железнова, проф. М.М. Ковалевского, проф. С. А. Муромцева и проф. К.А.Тимирязева; Редакция и Экспедиция «Русского Библиографического Института Гранат». – [11-е стереотипное издание до 33 тома]. – Москва, 1933. – Т.33 : Поляновский мир–Пуазель. – 1933. – 688 с.4.Кобозева Т.Ю. Преступное принуждение как уголовно-правовая категория: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук.: спец. 12.00.08«уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Кобозева Т.Ю. – Москва, 2011. – 28 с.5.Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. –4-е изд., доп. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.6. Попов Д.В. К вопросу о соотношении уголовно-правовых понятий: принуждение и насилие/ Д.В.Попов // Актуальные вопросы уголовного процесса современной России: Межвузовский сборник научных трудов. – Уфа: РИО БашГУ, 2003.– 236с. – Режим доступа [электронный ресурс]:<http://kalinovskiy-k.narod.ru/b/ufa20033/index.htm>.7.Попов Н.А. Принуждение к даче показаний: Квалификация и предупреждение: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук.:спец.12.00.08 «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / Попов Н.А. – Омск, 2001. – 15 с. 8.Шарапов Р.Д. Физическое насилие в уголовном праве/ Шарапов Р.Д.. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 298с.9.Юридическаяэнциклопедия / Л.В. Тихомирова, М.Ю. Тихомиров; под. ред. М.Ю. Тихомирова. – М.: Юриформцентр, 2001. – 971 с.

Шульженко Юлія Олегівна,

курсант 3-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Вапсва Ю.А.

ПРОБЛЕМА НЕОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Ось вже як протягом півтора століття відбуваються дискусії навколо проблеми неосудності, публікуються численні юридичні та медичні статті. Теоретичний та практичний інтерес до даної теми насамперед обумовлено тим, що вона торкається найбільш складної сторони суспільного життя та соціальної діяльності людей, а саме – їх здатності бути винними та кримінально відповідальними за свідому та вольову кримінально карану поведінку. Науковці багатьох країн світу намагалися вивести ідеальну формулу неосудності, проте досі залишаються прога-

лини в її формулюванні, а дана міждисциплінарна, багатогранна тема залишається не висвітленою до кінця й залишаються проблемні питання.

Проблема неосудності в сучасній постановці питання виникла на межі 18-19 століть. Ще в 18 столітті в Західній Європі та Російській імперії психічно хворі засуджувались й карались, як і здорові люди. Уперше формула неосудності була наведена у французькому Кримінальному кодексі 1810 р. У концепції використовувався лише медичний критерій. Мова йшла лише про те, що немає ні злочину, ні вчинку, якщо під час вчинення діяння обвинувачений перебував у стані божевілля. Відносно розгорнута формула неосудності була введена в Основних началах кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1924 року. Після цього дана проблема була досліджена ще багатьма науковцями, серед яких були такі вчені Ю.М.Антонян, М.І.Бажанов, М. М. Баженов, Т. К. Белокобильська, Ю. С. Богомягков, С. В. Бородін, М. В. Виноградов, А. А. Герцензон.

В сучасному вигляді поняття неосудності закріплено в ч. 2 ст. 19 КК з якого випливає, що неосудною визнається така особа, яка під час вчинення суспільне небезпечного діяння, передбаченого КК, «не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки». Як бачимо, на даний момент маємо змішану форму неосудності, яка містить медичний та юридичний критерії. Так, медичний критерій окреслює всі можливі психічні захворювання, що істотно впливають на свідомість і волю людини. У частині 2 ст. 19 зазначені чотири види психічних захворювань; а) хронічна психічна хвороба; б) тимчасовий розлад психічної діяльності; в) недоумство; г) інший хворобливий стан психіки.

Формула неосудності, закріплена на даний момент в чинному законодавстві України здається ідеальною, проте слід пам'ятати, що кримінально-правова наука не може бути самодостатньою й для виявлення прорахунків необхідно звертатись до досвіду зарубіжних країн.

З огляду на загальноновизнаний у психології та психіатрії підхід щодо виділення у психічній діяльності людини інтелектуальних та вольових моментів, у кримінальному законодавстві зарубіжних держав при визначенні поняття неосудності окремо виділяють патовольову та патоінтелектуальну ознаки. Якщо формулювання патовольової ознаки відрізняється у різних державах лише термінологічно, то формулювання патоінтелектуальної ознаки має суттєві відмінності. Йдеться про врахування рівнів усвідомлення і вказівки на ці рівні у понятті неосудності. Так, у ч. 1 ст. 21 КК Російської Федерації, ч. 1 ст. 28 КК Республіки Білорусь йдеться про неможливість усвідомлення фактичного характеру та

суспільної небезпечності свого діяння, в ч. 1 ст. 33 КК Республіки Болгарія неможливість розуміти характер чи значення вчиненого, в § 1 ст. 31 КК Республіки Польща, ч. 1 ст. 121-1 КК Франції, ст. 23 Республіки Молдова, ч. 1 ст. 9 КК Республіки Сан-Маріно, ч. 1 ст. 13 КК Латвійської Республіки, ч. 1 ст. 11 КК Естонської Республіки неможливість усвідомлення свого діяння, а в ч. 1 ст. 34 КК Грузії, ч. 1 ст. 21 КК Іспанії, ст. 10 КК Швейцарії, § 20 КК ФРН неможливість усвідомлення протиправності свого діяння.

Треба зазначити, що в окремих державах законодавча регламентація поняття неосудності є не зовсім чіткою. Зокрема у ст. 71 КК Бельгії законодавець, використовуючи термін «неосудність», взагалі не розкриває змісту цього поняття. У ч. 2 ст. 2 Глави 1 КК Швеції, ст. 39 КК Голландії, а також § 44 КК Норвегії вказується тільки на медичні причини неосудності, проте саме поняття неосудності, його патоінтелектуальні та патовольові ознаки також залишаються поза увагою законодавців.

При цьому безпосередніми причинами неосудності особи за мусульманським кримінальним правом визнаються різного роду постійні психічні розлади, стан тимчасового затьмарення свідомості та інші хворобливі стани.

У кримінальному законодавстві держав, які належать до класичної англо-саксонської правової системи, законодавча дефініція поняття неосудності відсутня, а вирішення питання про осудність чи неосудність особи відбувається за «правилами Макнатена», сформульованими ще у 1843 році у конкретній справі лісоруба Деніела Макнатена, який вчинив замах на життя британського прем'єр-міністра, помилково прийнявши за нього іншу людину. Сутність цих правил полягає у такому: для висновку про неосудність особи необхідно довести, що під час вчинення суспільно небезпечного діяння особа перебувала під впливом такого дефекту розумової діяльності, внаслідок психічного захворювання, який виключав можливість усвідомлювати характер свого діяння або його правове значення.

Доповнити вищесказане можна також тим, що поняття неосудності та його кримінально-правові більшості зазначених держав не розглядається окремо, а лише в межах родового поняття обставин, що виключають кримінальну відповідальність особи.

Таким чином, незалежно від визначення ознак поняття неосудності, особливостей структурного розміщення цього поняття у кримінальному законодавстві, до безпосередніх причин неосудності у більшості зарубіжних держав відносять різного роду психічні розлади та психічні захворювання, конкретні формулювання яких різняться залежно від особливостей юридичної техніки, медичної та правничої термінології.

Разом із тим слід звернути увагу на диференційований підхід зарубіжних законодавців до причин, що впливають на інтелектуально-вольову діяльність особи. До них крім психічних розладів та захворювань відносять: гіпноз, рефлекс, судоми та автоматизми, помилку, непереборну силу, стан сп'яніння.

Отже, підводячи підсумок, хотілося б сказати, що на даний момент в кримінальному законодавстві України закріплена практично ідеальна формула неосудності, в яку входять і медичний, і юридичний критерій. Проте хотілося б сказати, що медичний критерій необхідно дещо розширити, доповнивши в нього психічні розлади такі, як: гіпноз, рефлекс, судоми та автоматизми, стан сп'яніння.

Хотілося б також надати деякі пропозиції щодо структурного розміщення поняття неосудності та його кримінально-правових наслідків в чинному кримінальному кодексі. Так, вражаю, що доцільніше розглянути його в окремому розділі й більш детально законодавчо закріпити його ознаки.

Ющик Вадим Володимирович,

курсант 2 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Шевченко О.В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ВИКОНАННЯ ЗЛОЧИННОГО НАКАЗУ ЧИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ

Злочинні накази чи розпорядження - це такі правові акти, дія яких спрямована на вчинення злочину, при цьому особа, що їх віддає, а також особа, що їх виконує, повинні усвідомлювати злочинний характер цих правових актів [1, с. 150]. Саме по собі віддання такого наказу, за наявності необхідних підстав, містить ознаки злочину. При цьому, мова про злочинність наказу може йти лише тоді, коли особа, яка віддала такий наказ, та (або) особа, яка його виконала, мали психічне ставлення у формі умислу чи необережності до характеру вимог наказу та наслідків його виконання, а у випадку з так званими злочинами із формальним складом, коли ці особи мали таке ставлення до вчинюваних ними дій [2, с. 178].

Особливість злочинного наказу або розпорядження полягає в тому, що завжди внаслідок його виконання здійснюються або можуть бути здійснені передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, які посягають на цінності, що перебувають під кримінально

правовою охороною. Злочинний наказ завжди є незаконним за змістом і протиправним за формою наказу. Така його характеристика пов'язана з діями, які в наступному будуть вчиненні на його виконання, а тому злочинний наказ, перш за все, незаконний за змістом вимог, що в ньому містяться, є одночасно і протиправним наказом [3, с. 35]. Неправомірність наказу або розпорядження може виражатися в недотриманні встановленій формі наказу, неправомочності особи, яка віддала наказ або розпорядження, а його злочинність завжди визначається змістом вимог, що в ньому містяться [3, с. 36]. Головне – злочинний наказ завжди є протиправним, що є обов'язковою ознакою злочину. Як формальна ознака злочину протиправність означає обов'язкову передбаченість його в кримінальному законі [5, с. 72].

Виданий злочинний наказ або розпорядження не відповідає вимогам норм права, саме тому це зумовлює потребу в надійному правовому захисті особи, на яку покладено обов'язок виконувати накази і розпорядження інших осіб. Дотримуючись аналогічної точки зору, Наумов А. В. стверджував, що, оскільки наказ або розпорядження не дублюють нормативні акти, які регламентують функціональні обов'язки підлеглого, то існує загроза їхньої невідповідності інтересам служби [4, с. 261].

З огляду на вищезазначене, абсолютно логічним виглядає положення ч. 3 ст. 41 КК України, за яким «...не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження». Це положення цілком відповідає ч. 1 ст. 60 Конституції України, де передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.

Слід зазначити, якщо виконавець знає завідомо і напевно, що він виконує злочинний наказ або розпорядження та усвідомлює це, то він підлягає кримінальній відповідальності (ч. 4 ст. 41 КК України). У цьому випадку матимемо співучасть у злочині з розподілом функцій, причому служба особа, яка віддала наказ чи розпорядження, підлягає відповідальності за зловживання службовим становищем або владою (ст. 364 КК) і виступає як організатор (ч. 3 ст. 27 КК України) вчинення злочину, передбаченого в наказі, а підлеглий – як виконавець (ч. 2 ст. 27 КК України) [5, с. 295]. Той факт, що підлеглий є залежним від начальника, може бути врахований судом при призначенні покарання як обставина, що пом'якшує відповідальність (п. 6 ч. 1 ст. 66 КК України) [6, с.86].

Якщо ж особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювати злочинного характеру наказу або розпорядження, то за діяння, здійснене для виконання такого наказу або розпорядження, відповідальності підлягає тільки особа, яка віддала злочинний наказ або розпорядження (ч. 5 ст.

41 КК України). У цьому випадку особа – виконавець наказу виступає своєрідним знаряддям в руках того, хто видав злочинний наказ (так зване «опосередковане заповідання»). Останній підлягає відповідальності як виконавець того навмисного злочину, здійснення якого пропонувалося в наказі та яке він зробив «руками» безвинного «виконавця» (ч. 2. ст. 27 КК України), тобто особи, що безпосередньо виконала злочинний наказ [7, с. 290].

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зазначити, що особа, яка віддала злочинний наказ, завжди підлягатиме кримінальній відповідальності, виступаючи організатором, або ж виконавцем злочину. Питання ж кримінальної відповідальності особи, яка його виконала, залежить від її усвідомлення злочинності наказу.

Список використаних джерел:

1. Коментар до Конституції України / В.Б. Авер'янов, В.Ф. Бойко та ін., Вид. 2-е випр. й доп. Ін-т законодавства Верховної Ради України - К., 1998.
2. Бурдін. В.С. Кримінально-правове значення виконання наказу або розпорядження. Вісник Львівського університету . Серія юридична. 2008. Вип. 47. С. 174–186.
3. Дячук С.І. Юридична природа виконання наказу; кримінально-правова оцінка діяння особи, що віддала чи виконала протиправний наказ: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. І. Дячук. – К., 2000. – 248 с.
4. Российское уголовное право. Общая часть: [учебник]. – М. : Изд-во «Спарк», 1997. – 454 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 456 с.
6. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник. – За редакцією О.М. Омельчука – К.: Алерта ; кнт ; ЦУЛ, 2010. – 208 с.
7. Скворцова О. В. Обстоятельства, исключющие преступность незаконной порубки леса / О. В. Скворцова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2009.– Т. 22(61), №2. – С. 287-295.

Якименко Віолетта Юрївна,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Володавська О.С.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗДІЙСНЕННЮ РЕЛІГІЙНОГО ОБРЯДУ

З проголошенням незалежності Україна вступила на шлях перетворень, формування соціальної і правової держави. Проголошення і закріплення на законодавчому рівні принципів правової і демократичної держави в Україні поставило в низку найбільш актуальних питань

функціонування державної влади проблему забезпечення прав людини і громадянина, закріплених Конституцією України. Створення діючого механізму захисту прав людини і громадянина є тим законодавчим бар'єром, що обмежує можливість, будь-яких форм свавілля.

Конституція України надає всім громадянам України право на свободу світогляду і віросповідання, на свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособове чи колективні релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Злочин, передбачений ст. 180 КК України, посягає на ці права громадян та визначається як незаконне перешкоджання здійсненню релігійного обряду, що зірвало або поставило під загрозу зриву релігійного обряду.

Свобода світогляду і віросповідання є найважливішою, найсуттєвішою частиною, центральним елементом права на свободу думки і слова.

Однією з правових гарантій права на свободу віросповідання є передбачена кримінальна відповідальність за перешкоджання здійсненню релігійного обряду ст.180 КК.

Потрібно зазначити, що у правовій літературі питанням удосконалення законодавства про кримінально-правову охорону свободи віросповідання вже приділялася деяка увага такими вченими, як Л.Д. Башкатов, Р.Р. Галіакбаров, В.В. Джуль, О.А. Дімітрова, К.Б. Марисюк, Л.Г. Мачковській, Т.М. Нуркаєва, М.В. Палій, В.В. Пілявець, О.В. Старков, А.В. Тарасенко, Н.С. Федосова, М.С. Фокін, К.М. Шевкопляс, а також іншими науковцями. Конкретні пропозиції щодо вдосконалення нині чинної ст.180 КК України висунули у своїх працях С.Я. Лихова, М.І. Хавронюк та І.Г. Швидченко.

На мою думку, відносини, які виникають у зв'язку із здійсненням свободи віросповідання на сьогодні врегульовані недостатньо. Ні ратифіковані Україною міжнародно-правові акти, ні Конституція України та Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації», ні інші закони чи підзаконні нормативно-правові акти не дають можливість сформулювати перелік випадків, коли допускається перешкоджання здійсненню релігійного обряду (звісно ж, за відсутності обставин, що виключають злочинність діяння).

Чинна редакція ч.1 ст.180 КК України визнає злочином лише «незаконне» перешкоджання здійсненню релігійного обряду. Звідси логічно слідують наступні висновки:

а) існують випадки «законного» перешкоджання здійсненню релігійного обряду, коли особа, яка перешкоджає здійсненню релігійного обряду має на те юридичні, законні підстави;

б) такі підстави не тотожні підставам, які дозволяють перешкоджати здійсненню релігійного обряду за обставин, що виключають злочинність діяння (інакше, для чого законодавцю додатково вказувати на «незаконність» діяння).

Частина 2 ст.180 у якості способу примушування священнослужителя до проведення релігійного обряду визнає «психічне насильство». Це поняття теоретиками та практичними працівниками трактується надто різноманітно, що по-суті унеможливує його однакове розуміння, ускладнює процес кримінально-правової кваліфікації.

Також до системно-правових недоліків ст.180 КК України можна віднести наступні:

1. Перешкоджання здійсненню релігійного обряду будь-якого віруючого є кримінально-караним, тоді як примушування того ж віруючого (чи іншої особи) до здійснення релігійного обряду не визнається злочином. Тобто, я вважаю, що законодавець не обґрунтовано обмежив коло потерпілих тільки священнослужителів.

Зокрема, досить влучно С.Я. Лихова відзначає, що «...супільна небезпека даного злочину полягає не тільки в тому, що порушуються законні права священнослужителя, а й у тому, що внаслідок вчинення таких дій можуть бути порушені права на свободу віросповідання будь-якої особи – як тієї, яка сповідує релігію, так і тієї, яка її не сповідує» [3, с.218].

2. Ст.180 КК України не охороняється свобода участі у релігійних обрядах, не тотожна свободі здійснення та свободі проведення релігійних обрядів. Цей висновок напрашується з огляду на наступні обставини:

а) у ч.1 законодавець органічно пов'язує «здійснення» релігійного обряду із наслідками у вигляді «зриву»;

б) у ч.2 йдеться про примушування священнослужителя до «проведення» релігійного обряду, тобто до дій, які зазвичай пов'язуються із керівництвом колективними обрядами.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що необхідності внесення наступних змін до чинного законодавства: у ч.2 ст.180 передбачити в якості потерпілого будь-яку особу, яку примушують до проведення релігійного обряду. У якості способу вчинення цього злочину передбачити «... шляхом застосування фізичного насильства до потерпілого чи його близького родича, погрози застосування такого насильства або погрози обмеження прав, свобод чи законних інтересів цих осіб».

Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. 2. Тарасенко А. В. Кримінальна відповідальність за зава-

жання здійсненню релігійного обряду: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Тарасенко Анатолій Володимирович. – Харків, 1995. – 164 с. 3. Лихова С. Я. Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Лихова Софія Яківна. – Київ, 2006. – 529 с.

Янчук Олександр Миколайович,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук Черевко К.О.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОПЛЕННЯ ЗАРУЧНИКІВ (СТ. 147 КК УКРАЇНИ), ВІДМЕЖУВАННЯ ЦЬОГО ЗЛОЧИНУ ВІД СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Українська держава перебуває на складному етапі соціально-економічного розвитку. Спад рівня життя та безробіття більшої частини населення негативно позначилися на становищі переважної частини кількості громадян України, призвели до таких антисоціальних явищ, як скоєння злочинів проти особистої волі людини. Більшість цих злочинів вчиняється з метою отримання від держави, державних підприємств, установ чи організацій та окремої верстви громадян матеріальних благ. Розповсюдження серед цієї групи злочинів набув такий злочин, як захоплення заручників, який передбачений ст. 147 КК України. Злочин «захоплення заручника» руйнує сформовані суспільно корисні соціальні зв'язки, які складаються між різними суб'єктами в процесі їх діяльності. Вони об'єктивно шкідливі для невизначено широкого кола суспільних відносин, а їх наслідки досить важкі для суспільства. [7,с.-27-28]

Проблемам цього злочину присвячені роботи С. Максимова, І. А. Журавльова, В. Комісарова, А.В. Наумова, Г. В. Овчиннікової, В. А. Осипова, Р. Х. Рахімова, О. Ю. Резепкіна, А. М. Хоменко.

Захоплення заручника має схожість з низкою злочинних діянь, в першу чергу пов'язаних з посяганням на фізичну свободу людини та порушенням суспільної безпеки. До числа таких злочинів відносять: викрадення людини та незаконне позбавлення його волі, тероризм, захоплення судна повітряного або водного транспорту або залізничного рухомого складу, піратство і т.д. Захоплення заручника слід відмежовувати від викрадення людини і незаконного позбавлення волі за такими ознаками: а) за наявності при захопленні заручника або відсут-

ності при не законній позбавлення волі і викрадення людини цілі впливу на третіх осіб для виконання цими особами вимог загарбників; б) при захопленні заручника присутній демонстративність дій і надання розголосу винними своїх намірів. При викраденні ж людини і незаконному позбавленні волі цей факт є або таємним взагалі, або відомим лише у вузькому колу осіб (родичам, партнерам по комерції і т.д.): в) на відміну від викрадення людини та незаконного позбавлення волі, де має місце зацікавленість винних в особистості викраденого, при захопленні заручника такої зацікавленості немає, так як заручник виступає в якості засобу тиску на адресат. [10,с.-49-51]

Адресатом вимоги можуть бути: 1) державна або інша установа, підприємство чи організація (установа виконання покарань, орган виконавчої влади, суд, господарське товариство, банк тощо), у т.ч. іноземні; 2) родичі затриманого або інші фізичні особи; 3) службові особи .

Основна відмінність захоплення заручника від тероризму, виробляється за ознаками об'єктивної сторони: вчинення вибуху і інших дій при тероризмі; захоплення або утримання людини в разі вчинення злочину.

Об'єктом злочину є особиста воля. *Об'єктивна сторона* його характеризується суспільне небезпечними діями у двох можливих формах: 1) захоплення особи як заручника; 2) тримання особи як заручника.

Заручником є особа, яку захоплює або утримує інша особа, погрожуючи при цьому її вбити, спричинити тілесні ушкодження, вчинити інші насильницькі дії або продовжувати утримувати далі. [6,с.-984]

Під захопленням особи треба розуміти напад, пов'язаний з її затриманням із наступним істотним обмеженням вільного руху, пересування чи поведінки особи. Тримання особи передбачає насильницьку заборону особі залишати певне місце чи унеможливлення це зробити. *Захоплення* може бути таємним або відкритим, із застосуванням фізичного насильства або з погрозою його застосування. Як правило, насильство при захопленні або утримання заручника є невід'ємним елементом. Однак необхідно відрізнити насильство небезпечне і не небезпечне для життя і здоров'я. Злочин може полягати в захопленні особи з наступним її триманням або тільки у триманні особи. Закінченим він є з моменту, коли свобода особи була фактично обмежена. Тривалість тримання особи як заручника значення для кваліфікації не має і враховується при призначенні покарання.[8,с.-63-71]

Мета при захопленні заручника виступає в якості основної ознаки і виражається у виконанні або, навпаки, невиконання з боку конкретних адресатів певної дії, потрібного для винного.

Цілі захоплення заручників можуть бути самими різними: політичними, загальнокримінальними, національно-визвольними, релігійними і т.д.

Мотиви, що лежать в основі дій винних у цьому випадку, на відміну від мети, на кваліфікацію впливу не мають.

Кваліфікація дій осіб, пов'язаних із захопленням заручників представляє певні труднощі для практичних працівників.

По-перше, якщо захоплення заручника (заручників) відбувається в процесі вчинення певного злочину, наприклад, розбою, втечі з місць позбавлення волі або з-під варти та інші, дії винних кваліфікуються за правилами сукупності злочинів.

По - друге, якщо в процесі захоплення заручника насильство застосовується стосовно працівника міліції, який охороняє громадський порядок або здійснює громадську безпеку, відносно представника влади, щодо особи, що здійснює службову діяльність або виконує громадський обов'язок, слід враховувати напад на працівника міліції, тощо.

По-третє, особливості є і при кваліфікації захоплення заручника у співучасті. При кваліфікації захоплення заручника, якщо в процесі злочину брали участь дві чи більше особи, слідчому, а потім і суду, необхідно чітко розмежовувати види злочинних груп.[2,с.-459-462]

Аналізуючи усі об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину, передбаченого ст. 147 КК України, можна дійти висновку, що найбільш дискусійним ще залишається питання визначення об'єкта захоплення заручників. Деякі вчені визнають, що безпосереднім об'єктом цього злочину суспільні відносини, що забезпечують охорону державою права вибору людиною на свій розсуд постійного чи тимчасового місця проживання (перебування), крім випадків передбачених законом. На противагу цієї думки виступають багато вчених, які наводять досить переконливі аргументи, стосовно правильного визначення безпосереднього об'єкта захоплення заручників. Така точка зору має на меті законодавче визначення безпосереднього об'єкта злочину як відносини громадської безпеки, а вже додатковим - особиста воля людини, її честь та гідність, а також законодавчого закріплення цього злочину до розділу IX Кримінального кодексу України «Злочини проти громадської безпеки».[9,с.-11]

Отже, захоплення заручника - це протиправне заволодіння людиною, що супроводжується позбавленням його волі. Він може здійснюватися різними способами: таємним, відкритим, насильницьким, ненасильницьким. Підвищена суспільна небезпека даного злочину відбивається і у факті визнанням його злочином міжнародного характеру. Захоплення заручника відноситься до числа транснаціональних, конвенційних злочинів, тому воно може завдавати шкоди не лише громад-

ської безпеки, життя і здоров'ю людей, особистої свободи, безпеки і недоторканності людини, але і відносин України з іншими державами.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. – К.: Юрінком Інтер, 2001 р. – 240 с.
2. Коржанський М.Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України. - К., Атіка, Академія, Ельга-Н, 2001.
3. Кримінальне право України. Особлива частина / За ред. М.І.Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я.Тація. – Київ – Харків: Юрінком Інтер, 2003. – 496 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина. / За ред. М.І.Мельника, В.А.Клименка. – Київ: Юридична думка, 2004. – 656 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред.М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Каннон, А.С.К., 2001.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Під загальною редакцією Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. – К.: «Форум», 2004., у 2-х ч. – Ч.2. – 984 с.
7. Резепкін О. Ю. Захоплення заручника: Кримінально-правова регламентація проблеми / О. Ю. Резепкін, І. А. Журавльов. - М.: Юнити-Дана, Закон і право, 2005.
8. Хоменко О. Н. Особливості об'єктивної сторони захоплення заручників / А. М. Хоменко // Підходи до вирішення проблем законотворчості та правозастосування. - Випуск 10. - Омськ, 2003. - С. 63 - 71.
9. Осипов В. А. Захоплення заручника: Кримінально-правовий та кримінологічний аспекти: Автореф. дисс ... к. ю. н. / В. А. Осипов. - М., 2007. - С. 11.
10. Габібова Г. Відмежування викрадення людини від захоплення заручника / Г. Габібова // Законність. -2005. - № 11. - С. 49 - 51.

Яроменко Анастасія Степанівна,

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ. Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Пашнев Д.В.

**ПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ
СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ**

В часи побудови інформаційного суспільства цілком обґрунтоване занепокоєння викликає значне зниження віку суб'єктів правопорушень з ознаками злочинів, пов'язаних з інформаційно-телекомунікаційними технологіями, сукупність різних видів яких утворює негативне явище комп'ютерної злочинності.

Зокрема, привертають увагу нещодавні події, пов'язані із закриттям відомого файлообмінника ex.ua, коли успішність атак на сайти державних органів була фактично забезпечена участю в них багатьох користувачів Інтернет, які є неповнолітніми [1].

Цей факт ще раз показав, які суспільно-небезпечні засоби знаходяться в руках осіб, які є дітьми і в більшості своїй не досягли віку кри-

мінальної відповідальності. А отже для заходів кримінально-правового впливу вони є недосяжними.

Віртуальний простір несе в собі, крім великих можливостей самореалізації, зниження зв'язку особи з реальністю, що особливо небезпечно для психіки неповнолітніх, яка тільки формується. Найчастіше це призводить до утворення в них відчуття всемогутності, недосяжності для правоохоронних органів, а значить і безкарності.

Отже, заходи профілактики комп'ютерних злочинів повинні включати доведення до свідомості неповнолітніх різниці між тією частиною віртуального простору, яка створена повністю штучно і не пов'язана з реальним життям, і тією, яка створена шляхом проєкції частини реального життя. В першому випадку дії в тій фактично неіснуючій реальності відповідно не несуть наслідків у реальному житті. В другому – наслідки, які настають у віртуальній реальності відповідно мають свою проєкцію і у реальному житті. Наприклад, викрадення грошей із банківського рахунку у грі-квесті не має нічого спільного з тими ж діями по відношенню до банківського рахунку, який представлено у системі Інтернет-банкінгу (наприклад, Приват 24).

Крім того, неповнолітні повинні усвідомлювати, що картина невидимості дій у віртуальному просторі, яка створюється у них після ознайомлення з інформацією, яку надають в мережі «кваліфіковані хакери» в статтях, чатах, на форумах тощо, є уявною. Віртуальний простір є таким же реальним, як комп'ютерна техніка і носії інформації, якими він утворюється. А отже такими є і сліди, які відображають злочинну діяльність в ньому. Сукупність цих слідів може скласти необхідну кількість ознак складу цілком реального складу злочину, який, в свою чергу, є цілком реальною підставою для кримінальної відповідальності. Отже, серед неповнолітні слід інтенсифікувати розповсюдження інформації щодо ознак об'єктивної сторони окремих складів комп'ютерних злочинів з обов'язковим вказуванням кримінально-правових наслідків такої поведінки.

Слід підтримати дослідників, які рекомендують особливу увагу приділити змістовності та моральній допустимості сучасної інформаційної продукції (кіно- та мультфільмів, реклами, сайтів у мережі Інтернет, комп'ютерних ігор тощо) та обґрунтовують доцільність підтримання створення виховних інтерактивних Інтернет-ресурсів, комп'ютерних ігор, соціальної реклами, пропаганди здорового способу життя, підвищення ролі спортивних змагань у житті неповнолітніх тощо [2].

Необхідно створити жорсткий контроль з боку держави такої продукції, зокрема шляхом встановлення у чинному законодавстві підвищеної відповідальності за виготовлення, трансляцію та реалізацію про-

дукції, що має негативний вплив на культурно-виховну діяльність держави щодо неповнолітніх [3].

На останок, але не в останню чергу за значенням, слід звернути увагу на напрямок профілактики комп'ютерних злочинів, який в епоху інформаційного суспільства повинен стати основним – прищеплювання неповнолітнім особам основ комп'ютерної етики, що повинне розпочинатися ще за часів навчання в загальноосвітній школі, а можливо й раніше, і не закінчуватися протягом всього процесу виховання та отримання освіти.

Комп'ютерна етика – це сукупність моральних принципів і норм, що регулюють відносини між людьми, які склалися на основі їх роботи з комп'ютерами. Основною вимогою цих норм повинне стати правило: не чинити за допомогою комп'ютера того, що ви визнали б аморальними без нього; ніяка дія не стає більш моральною через те, що для її полегшення використаний комп'ютер [4].

Таким чином, у зв'язку з ростом комп'ютерної злочинності серед неповнолітніх слід звертати особливу увагу на доведення до їх свідомості інформації про природу віртуального простору, наслідки дій, які в ньому вчиняються, а також розробити та ввести у всі освітні програми курс комп'ютерної етики.

Список використаних джерел:

- СБУ вычислила 5 тысяч интернет-пользователей, атаковавших госсайты [Електронний ресурс] / Цензор.НЕТ. - 29.02.12 13:50. - Режим доступу: http://censor.net.ua/news/198768/sbu_vychislila_5_tysyach_internetpolzovateleyi_atakovavshih_gossayity. 2. Корнієнко В.В. Деякі причини протиправної поведінки неповнолітніх та заходи щодо їх усунення / В.В. Корнієнко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. - Львів. - 2008. - № 3. - С. 3-11. 3. Чебикіна Т. С. Про сучасний стан проблеми профілактики злочинності серед дітей в Україні / Т. С. Чебикіна // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». - 2011. - № 1 (1). - С. 137-140. 4. Морозова Т. Ю. Про необхідність вивчення комп'ютерної етики майбутніми ІТ-фахівцями // Т. Ю. Морозова // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка. - 2006. - № 2. - С. 160-165.

Ясенцев Дмитро Вадимович,

студент 2 курсу юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Науковий керівник: доцент кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук Лантінов Я.О.

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТЕРРОРИЗМ ТА ЗЛОЧИН ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Тероризм виступає предметом дослідження в рамках суспільство-

знавчих наук, причому зростання інтенсивності таких досліджень поступово набуває ознак окремої науки – «терорології» [1, с. 5]. Разом з тим, на думку багатьох дослідників, на сьогодні існують значні проблеми у пізнанні проблематики протидії тероризму – «невизначеність, розмитість, багатолікість тероризму пояснює численність його класифікацій по різним підставам» [2, с. 101]; «тероризм не вписується однозначно у вироблені правом кваліфікаційні форми і є особливо складним для сприйняття існуючим правом» [3, с. 154]; «існують усі підстави вважати, що у правовому сенсі розуміння тероризму виглядає суперечливим і достатньо заплутаним» [4, с. 501]. Мають місце навіть такі песемістичні зауваження – «Навряд чи існує так мало достовірних знань щодо будь-якого іншого політичного феномену, як це є у випадку з тероризмом» [5, с. 40–43].

Слід відмітити, що зусиллями проф. В. П. Ємельянова та його учнів на сьогодні вже сформувалася пріоритетна для кримінально-правових досліджень концепція, згідно з якою необхідно виділити і визначати тероризм у таких трьох розуміннях: 1) тероризм у вузькому (власному) розумінні; 2) тероризм у широкому розумінні; 3) тероризм у найбільш широкому розумінні [6, с. 7].

Відповідно до цієї концепції тероризм у вузькому розумінні – це загальнонебезпечні діяння, спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної, юридичної особи чи групи осіб до вчинення або відмови від вчинення якихось дій. При цьому, як справедливо зазначається В.П. Ємельяновим, тероризм у подібному розумінні характеризується такими взаємопов'язаними ознаками, як:

- 1) вчинення загальнонебезпечних дій або погроза такими діями, що породжує загальну небезпеку;
- 2) створення обстановки страху, пригніченості, напруженості;
- 3) публічний характер терористичних дій;
- 4) застосування загальнонебезпечного насильства стосовно одних осіб чи майна з метою схиляння до певної поведінки інших осіб [7, с. 543–544].

Тероризм у вузькому розумінні плюс усі інші злочини терористичного спрямованості (терористичного характеру), тобто суспільно небезпечні діяння, спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної, юридичної особи чи групи осіб до вчинення або відмови від вчинення якихось дій, охоплюються категорією «тероризм у широкому розумінні». Інакше кажучи, поняттям «тероризм у широкому розумінні», або «злочини терористичного характеру» охоплюються не лише загальнонебезпечні, але й інші

суспільно небезпечні діяння, які відрізняються від тероризму у вузькому розумінні тільки за першою конститутивною ознакою – загальнонебезпечним характером дій або погрозою такими діями, що породжує загальну небезпеку.

Щодо решти ознак, якими характеризується тероризм у вищезазначених розуміннях, то вони повністю співпадають. Тобто сутність злочинів терористичної спрямованості, як зазначає М. В. Семикін, полягає саме в залякувальному впливі на населення, у створенні обстановки страху на соціальному рівні, щоб на цьому тлі добиватися певних поступок від тих організацій чи осіб, які можуть ухвалити вигідні для терористів рішення [8, с. 57]. У реальній дійсності до поняття «інші злочини терористичної спрямованості», крім терористичного акту, належать, наприклад, захоплення заручників, викрадення людини, захоплення будинків, споруд, водного або повітряного судна, залізничного рухомого складу та ін., якщо означені діяння вчинюються публічно, спрямовані на виникнення у населення почуття страху, напруженості і мають за мету вплив на ухвалення якогось рішення або відмову від нього з боку держави, міжнародної організації, фізичної або юридичної особи чи групи осіб. Нарешті, тероризм у найбільш широкому розумінні – це суспільно небезпечні діяння, спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної, юридичної особи чи групи осіб до вчинення або відмови від вчинення якихось дій, а також сприяння таким діянням [9, с. 10–12].

Таким чином, до тероризму у найбільш широкому розумінні слід відносити як тероризм у широкому розумінні цього слова, так і будь-які дії, що полягають у сприянні підготовці або вчиненню злочинів терористичної спрямованості або інших терористичних дій у будь-якому їх вигляді, як-то: створення терористичних груп чи терористичних організацій, участь у таких групах або організаціях, керівництво ними, вербування, озброєння та навчання терористів, фінансування терористичної діяльності, а також пропаганда і поширення ідеології тероризму тощо. Виходячи з цієї ієрархічно побудованої системи поняття «тероризму», слід окреслити таку категорію, як «терористичні злочини». Терористичні злочини – це діяння, що складають терористичну діяльність і, одночасно, піддані криміналізації.

Список використаних джерел:

1. Ліпкан В.А. Основи терорології (синергетична теорія тероризму) [Текст] / В.А. Ліпкан. — К. : КНТ, 2006. — 84 с. 2. Глобалізація і девіантність [Текст] / науч. ред. Я.И. Гилинский. — СПб : Юрид. центр Пресс, 2006. — 393 с. 3. Яценко О. Проблеми розроблення загальноприйнятого визначення поняття «тероризм» [Текст] / О. Яценко // Підприємництво, господарство і право. — 2009. —

№8. — С. 154—157. 4. Долгова А.И. Преступность, ее организованность и криминальное общество [Текст] / А.И. Долгова. — М. : Рос. криминол. асоц., 2003. — 572 с. 5. Котвицький А.А. Тероризм як соціальне явище : поняття та ознаки [Текст] / А.А. Котвицький // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. — 2004. — №7. — С. 40—43. 6. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України / Кол. авт.: В.С. Зеленецький, В.П. Ємельянов, В.Я. Настюк та ін.; за заг. ред. В.С. Зеленецького та В.П. Ємельянова. — Х. : Право, 2008. — 96 с. 7. Ємельянов В.П. Питання удосконалення деяких складів злочинів терористичної спрямованості в проєкті Кримінального кодексу України [Текст] / В.П. Ємельянов // Тероризм і боротьба з ним : аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників. — Т. 19. — К. : НДІ «Проблеми людини»; Антитерористичний центр при СБУ України; ОНІОА, 2000. — С. 541—556. 8. Семикін М.В. Кримінальна відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 [Текст] / М.В. Семикін; Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2004. — 184 с. 9. Ємельянов В.П. Терористичні злочини: кримінально-правова характеристика та питання вдосконалення антитерористичного законодавства / В.П. Ємельянов, Л.В. Новікова, М.В. Семикін; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.П. Ємельянова. — Х. : Кроссруд, 2007. — 216 с.

Наукове видання

Вісник Кримінологічної асоціації України
АКТУАЛЬНІ СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції,
присвяченої 20-річчю заснування кафедри кримінального
права та кримінології Харківського національного
університету внутрішніх справ 12 травня 2012 року

Том 2.

Підп. до друку 28.04.12. Формат 60 x 84/16. Друк офсетний.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 16, 3. Обл.-вид. арк. 17, 4.

Наклад 300 прим. Замовл. № 5/12.

Видавець і виготовлювач –

ТД «Золота миля», просп. Московський, 135, м. Харків

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3223 від 24.06.2008.

